

Bygdeforskning

Gro Follo

Eiendomsoverbyggende samarbeid for skogeiere i kystskogbruket – utfordrende, men med stort potensiale

Rapport 4 /2014

ISSN 1503-2035

Norsk senter for bygdeforskning
Universitetssenteret Dragvoll
N-7491 Trondheim

Telefon: +47 73 59 17 29
Epost: post@bygdeforskning.no

Rapport 4/2014

Utgivelsesår: 2014

Antall sider: 208

ISSN 1503-2035

Tittel: Eiendomsoverbyggende samarbeid for skogeiere i kystskogbruket – utfordrende, men med stort potensiale

Forfatter: Gro Follo

Utgiver: Norsk senter for bygdeforskning

Utgiversted: Trondheim

Prosjekt: «Fra ti til en» — eiendomsoverbyggende samarbeid for private, personlige skogeiere i kystskogbruket

Prosjektnummer: 6235

Oppdragsgiver: Norges forskningsråd, styret for forskningsmidler over jordbruksavtalen og skognæringen i Kystskogbrukets fylker

Oppdragsgivers ref.: 189950/O10 (Norges forskningsråd)

Kort sammendrag

Publikasjonen er sluttrapporten for «Fra ti til en», et femårig kompetanseprosjekt med brukermedvirkning. Brukerne var aktørene i kystskogbruket. Forskerne fulgte fire feltprosjekt lokalisert til og drevet av kystskogbruket. I feltprosjektene søkte skogbruksaktører å etablere eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeid hva angikk forvaltning av skogen. Rapporten utdyper hvorfor slike skogeiersamarbeid er utfordrende, men med stort potensiale. Publikasjonen er fremoverrettet i den forstand at innholdet peker mot mulig handling fremover. For å få til mer skogeiersamarbeid over eiendomsgrensene er det viktigste nå å få til flere slike frivillige samarbeid. Da spres bruken av skogeiersamarbeid seg, det blir vanligere og lettere å gripe til. For å få til det, anbefales tiltak gruppert under frasene «enkeltindividets motivasjon», «rett praksis», «redskap», «skogkoordinator» og «sosio-kulturell spredning».

Stikkord

Skogeiere, samarbeid, kystskogbruket, skogforvaltning
NIPF owners, family forest owners, cooperation, collaboration, forest management

Forsidebilde: Ragna Bye Winge

Forord

Jeg vil starte rapporten med å takke.

Mye av det rapporten baserer seg på er resultat av samhandling mellom mennesker. Det være seg skogeiere imellom, mellom skogeiere og ansatte skogbruksaktører, og mellom skogeiere, ansatte skogbruksaktører og forskere. Ytterligere samhandling har det vært mellom prosjektets forskere og prosjektets styrings- og referansegruppe. Vi forskere har videre hatt den glede å samhandle med deltakerne på prosjektets oppstarts- og midtveissamling samt de tre regionmøtene avholdt i november 2013. Det er svært mange som har vært villige til å bruke tid og ressurser på å gi «Fra ti til en» innhold og retning. På vegne av oss forskere takker jeg dere alle for samarbeidet og for de innsikter, på godt og vondt, dere har delt med oss.

«Fra ti til en» hadde ikke blitt gjennomført hadde det ikke vært for Kystskogbruket. Det var Kystskogbruket som initierte prosjektet i 2008. I de fem årene prosjektet har pågått har Kjersti Kinderås vært leder av prosjektets styrings- og referansegruppe, men hun har også vært «Fra ti til en» sin direkte forbindelse med Kystskogbrukets ulike organer. Jeg takker henne for utallige bidrag til prosjektets gjennomføring, og for ikke å glemme hennes vedvarende og standhaftige tro på prosjektets betydning. Etter at denne sluttrapporten er publisert og «Fra ti til en» har gjennomført sin avslutningskonferanse april 2014, blir det Skognæringa Kyst som tar arbeidet med eiendomsoverbyggende samarbeid for personlige skogeiere i kystskogbruket videre. Med Kinderås som daglig leder av Skognæringa Kyst, skulle videre arbeid være i de beste hender. Jeg takker Kystskogbruket for forskningsoppdraget og samarbeidet.

Jeg har valgt fotoet på rapportens forside med omhu. Grunder er bud om menneskers aktivitet på stedet. Grunder er imidlertid også noe en kan åpne opp for å gå til andre når gjerdene er for høye å skritte over. For å få til mer eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeid er det mange som må gå til «naboen». Det gjelder skogeiere så vel som ansatte skogbruksaktører. Og jeg mener, som rapportens tittel indikerer, at selv om det er utfordrende å få til skogeiersamarbeid, ligger det store potensialer i slikt samarbeid. Det være seg i kystskogbruket som i skogbruket i resten av landet. Slik sett har denne rapportens innhold relevans for hele den norske skogbruksverdenen. I en viss forstand er også det å gå til naboen.

Trondheim mars 2014.

Gro Follo

Innholdsfortegnelse

Forord	3
Innholdsfortegnelse	5
Tabelliste	7
Figurliste	7
Sammendrag	9
Summary	11
1. Innledning	13
1.1 Bakgrunn for «Fra ti til en»	13
1.2 Oppbygging av sluttrapporten	16
Del 1: «Fra ti til en» som prosjekt og organisering	19
2. Hovedprosjekt og feltprosjektene	21
2.1 Feltprosjektet Sørsivegen	24
2.2 Feltprosjektet Skogringene i Levanger og Frosta	26
2.3 Feltprosjektet Ørstaskogen	29
2.4 Feltprosjektet Feios-prosjektet	32
3. Forskningsmetode og -data	35
3.1 Kartlegging av tidligere eiendomsoverbyggende samarbeid i Norge	35
3.2 Følgeforskningen av feltprosjektene	38
4. Formidling underveis og avslutning av prosjektet	49
4.1 Publikasjoner og annen formidling underveis	49
4.2 Avslutningen av «Fra ti til en»	51
Del 2: Hva lærte vi?	55
5. Introduksjon til «høstet lærdom»	57
6. Utfordrende, men med stort potensiale	61
6.1 «Utfordrende» fordi... ..	61
6.2 «Stort potensiale» fordi... ..	67

7. Mange varianter av skogeiersamarbeid	79
8. Utvelgelse av områder	87
9. Praktisk gjennomføring	101
Del 3: Diskusjon og anbefalte tiltak	115
10. Tre tema til kort diskusjon.....	117
10.1 Problemstillingene og svarene som er gitt	117
10.2 Skogbruksaktørers tilslutning til tiltaket skogkoordinator.....	119
10.3 Mer eiendomsoverbyggende samarbeid må til	121
11. Anbefalte tiltak for mer skogeiersamarbeid	125
11.1 Enkeltindividets motivasjon.....	127
11.2 Rett praksis	128
11.3 Redskap	130
11.4 Skogkoordinator	133
11.5 Sosio-kulturell spredning	136
11.6 Sluttkommentar	137
Referanser	139
Vedlegg.....	145
Vedlegg 1: Tredje henvendelsesbrev til feltprosjektaktører	147
Vedlegg 2: Intervjuguide tredje intervju med feltprosjektaktører	151
Vedlegg 3: Notat fra referansegruppemøte 23.5.13	157
Vedlegg 4: Notat fra regionmøte i Bodø 12.11.13.....	163
Vedlegg 5: Notat fra regionmøte i Bergen 13.11.13.....	171
Vedlegg 6: Notat fra regionmøte på Stjørdal 14.11.13	179
Vedlegg 7: Oppslag i Norsk Skogbruk nr. 9/13.....	191
Vedlegg 8: Oppslag i Norsk Skogbruk nr. 10/13.....	197
Vedlegg 9: Oppslag i Norsk Skogbruk nr. 11/13.....	203

Tabelliste

Tabell 1: Oversikt over gjennomførte tilbakemeldinger, etter feltprosjekt.....	40
Tabell 2: Oversikt over gjennomførte intervju med skogeiere, etter feltprosjekt	42
Tabell 3: Oversikt over gjennomførte intervju med feltprosjektaktører, etter feltprosjekt	44

Figurliste

Figur 1: Samspill hovedprosjekt og feltprosjekt	22
Figur 2: To skisserte varianter av samarbeid for skogeiere.....	23
Figur 3: «Sedvanlig tømmerforhandlerpraksis»	81
Figur 4: Eksternt koordinert organisering av skogeiere	82
Figur 5: Internt koordinert organisering av skogeiere	83
Figur 6: Samarbeid mellom skogeiere.....	83

Sammendrag

Publikasjonen er sluttrapporten fra forskningsprosjektet «'Fra ti til en' — eiendoms-overbyggende samarbeid for private, personlige skogeiere i kystskogbruket». Prototypen på slikt samarbeid er at flere skogeieres skog blir sett under ett og forvaltet som om det var en enhet, derav tittelen «Fra ti til en». Finansiering: Norges forskningsråd, forskningsmidlene over jordbruksavtalen og skognæringen i Kystskogbruket sine fylker. Kystskogbruket initierte prosjektet i 2008, det startet opp i januar 2009 og avsluttes med en sluttkonferanse i april 2014. Prosjektet har vært et «kompetanseprosjekt med brukermedvirkning» hvor brukerne var aktørene i kystskogbruket. Øvrige vitenskapelige publikasjoner: Follo (2010a, 2010b) og Follo og Vennesland (2012, 2013).

Prosjektbeskrivelsen ga grunnlaget og målet for «Fra ti til en». Den fremhevet fem forhold som lå til grunn: (1) Det norske skogeierskapet er fragmentert med mange og små eiendommer, mer i kystskogbruket enn ellers i landet. (2) Skogeiernes skogbrukskompetanse varierer svært og kunnskapsressursen blant dem er til dels svak. (3) Skogbruket skal ifølge norsk skogpolitikk bidra i klimaproblematikk, bevaring av biologisk mangfold, verdiskaping og opprettholdelse av levende bygder. (4) Lite er gjort for å justere eiendomsstrukturen. Det gir at nåværende struktur med mange små eiendommer blir premiss for det som skal skje. (5) Den offentlige skogbruksforvaltningen er bygd ned. Målet for «Fra ti til en» var: Prøve ut ulike eiendomsoverbyggende samarbeid, gi en dekkende beskrivelse av forhold som virker fremmende og hemmende på bruk av slikt samarbeid, vurdere nytte og omkostninger, og utlede de praktiske løsningene og betydningen for norsk skogbrukspolitikk.

«Fra ti til en» fulgte fire feltprosjekt lokalisert til og drevet av kystskogbruket: Sørsivegen og Skogringene i Levanger og Frosta (Nord-Trøndelag), Ørstaskogen (Møre og Romsdal) og Feios-prosjektet (Sogn og Fjordane). I feltprosjektene søkte skogbruksaktører å etablere eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeid hva angikk forvaltning av skogen. Metodisk var prosjektet følgeforskning, og forskerne vekslet mellom å hente inn forskningsdata fra feltprosjektene og å gi tilbakemeldinger til dem basert på forskningen. Skogeiere tilknyttet feltprosjektene ble intervjuet i to runder (2011 og 2012) med 39 kvalitative intervju til sammen. 54 kvalitative intervju, fordelt på tre intervjurunder (2010, 2011, 2013), ble gjort med de som arbeidet i feltprosjektene for å få til skogeiersamarbeidene.

Hovedkonklusjonen fra «Fra ti til en» er: Eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeid er utfordrende, men med stort potensiale. «Utfordrende» i og med at feltprosjektene i begrenset grad lyktes med å få til den varianten skogeiersamarbeid de forsøkte på –

samarbeid mellom skogeierne. «Utfordrende» gitt skogeieres vane med å tenke isolert ut fra egen eiendom, og fordi jus og regelverk ikke er tilpasset de mest langsiktige og mest formaliserte skogeiersamarbeidene. «Stort potensiale» fordi skogeiersamarbeid kan bøte på et problemkompleks hvori inngår de fem forholdene som lå til grunn for «Fra ti til en». «Stort potensiale» òg fordi skogeiersamarbeid kan tjene så mange nytteverdier, og fordi skogbrukskompetanse hos skogeierne økes eller opprettholdes mens skogeiersamarbeid bygges. Ytterligere grunn for å hevde at skogeiersamarbeid har stort potensiale, er all høstet lærdom fra «Fra ti til en». Hadde feltprosjektene ved oppstart visst det en nå vet, hadde utfordringene trolig vært mindre.

Sluttrapporten er fremoverrettet i den forstand at innholdet peker mot mulig handling fremover. Rapporten illustrerer de mange variantene av eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeid, en variasjonsbredde som gir store muligheter for tilpasninger til skogeiere, lokal og regional situasjon, osv. To sett av rett praksis presenteres, «rett» i den forstand at praksisene optimaliserer muligheten for å lykkes med skogeiersamarbeid. Settet med rett praksis for valg av områder for etablering av skogeiersamarbeid, har åtte oppfordringer: Velg områder (1) der det er lett å se at samarbeid lønner seg, (2) der skogressursoversikter finnes eller hvor arbeid med slik oversikt kan tas inn som del av samarbeidsbyggingen, (3) der aktivitet i skogen kan utløses, (4) der en svarer på skogeieres behov, og vurder (5) visse skala-forhold, (6) tidsplanen fremover, (7) muligheter for den økonomiske fordelingen mellom skogeierne, og (8) vurder utfordringene hvis skogsbilvei skal være inngangen til mer omfattende skogeiersamarbeid. Settet med rett praksis for gjennomføring av skogeiersamarbeid har åtte læresetninger: (A) De som kan skogbruk er veldig viktig og må være til stede, (B) skogeiersamarbeidet må få ressurser fra andre, (C) ord om skogeiersamarbeid må brukes forsiktig, (D) bygg samarbeidsgrunnlag mens en gjør noe annet, (E) vit at samarbeidsfremstøt forløper ulikt, men at alle har stillstand, (F) skogeierne må motta informasjon, (G) det må skje noe og være fremdrift, og (H) splitt opp prosesser og brett ut muligheter.

Det viktigste for å få til mer eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeid er nå å få til flere slike frivillige samarbeid. Da spres nemlig bruken av skogeiersamarbeid seg, det blir vanligere og lettere å gripe til. Sluttrapportens anbefalte tiltak er gruppert under fem fraser. Det er «enkeltindividets motivasjon», «rett praksis», «redskap», «skogkoordinator» og «sosio-kulturell spredning». Den enkelte må tenke og handle ut fra at «skogbruk=skogeiersamarbeid». De rette praksisene for å lykkes med skogeiersamarbeid er beskrevet i avsnittet over. Redskap er håndbøker og økonomisk støtte til skogeiersamarbeidet og forfordeling av tilskudd. Et organisert system for skogkoordinator-stillinger anbefales, og det gjør òg det å etablere og gjennomføre skogeiersamarbeid som står som fyrtårn andre kan kopiere.

Summary

This publication is the final report from the research project “From ten to one – multi-property cooperation for personal forest owners in the coastal forestry”. Prototypically multi-property cooperation refers to a management of several forest estates as if they were one, hence the title “From ten to one”. The project was funded by The Research Council of Norway, Agricultural Agreement Research Fund and the forestry industry in the counties participating in The Coastal Forestry. When “From ten to one” started, The Coastal Forestry included all forestry and wood processing industries in the counties Rogaland, Hordaland, Sogn and Fjordane, Møre and Romsdal, South-Trøndelag, North-Trøndelag, Nordland, Troms and Finnmark. Later on the county of West-Agder joined the organization. The Coastal Forestry initiated “From ten to one” in 2008, the research project began in January 2009 and will end with a final conference in April 2014. “From ten to one” was a “knowledge-building project with user involvement” with the users being relevant stakeholders in the coastal forest area. Scientific findings from “From ten to one” can also be found in Follo (2010a, 2010b) and Follo and Vennesland (2012, 2013). These publications are in Norwegian, with only Follo and Vennesland (2013) containing an English summary.

The project description gave the empirical basis and objectives for “From ten to one”. The empirical basis was: (1) Norwegian forest ownership is fragmented with many and small properties, more so in the coastal forest areas than elsewhere in Norway, (2) among many personal forest owners forestry competence is rather weak, (3) according to Norwegian forest policy forestry shall contribute to the climate, preservation of biodiversity, creation of economic value and maintenance of viable rural communities, (4) little has been done to adjust the structures of the forest properties, so the present structure of numerous small properties has become a basic premise for future actions, and (5) the public forestry service is being reduced. The objective for “From ten to one” was: To try various models of multi-property cooperation, give an adequate description of the conditions promoting and inhibiting cooperation, evaluate costs and benefits, and derive practical solutions and implications to the Norwegian forestry policy.

“From ten to one” followed four field projects located in and operated by the coastal forestry: The Southside-road and The Forest Rings in Levanger and Frosta (North-Trøndelag), the Ørstaforest (Møre and Romsdal) and the Feios-project (Sogn and Fjordane). In the field projects forestry actors tried to establish multi-property cooperations for forest owners. Methodologically, the research was trailing research (formative dialogue research), and the researchers sometimes collected research data from the field projects and sometimes gave feedback to them based on the research. In total 39 qualitative interviews in two rounds (2011 and 2012) were completed with

forest owners associated with the field projects. A total of 54 qualitative interviews in three rounds (2010, 2011 and 2013) were completed with the field project actors.

The main conclusion from “From ten to one” is (in a Norwegian setting) that *multi-property cooperation is challenging, but has great potential*. “Challenging” because the field projects to a limited extent succeeded with the cooperation type they wanted to establish, a type where the forest owners cooperated with each other. “Challenging” also due to forest owners’ habit of thinking solely about their own forest, and because Norwegian laws and regulations are not adapted to the most long lasting and most formalized cooperations. On the other hand, there is “great potential” because the study showed that forest owner cooperation can address the complex combination of problems identified in the five factors that formed the empirical basis of the project. “Great potential” also because the forest owner cooperation can provide many benefits, and because forest owners’ forestry competence increases or is maintained when building cooperation. A further reason for claiming that forest owner cooperation has great potential is all lessons learned from “From ten to one,” lessons published in this final report. Had the field projects at startup known what is known today, their challenges had probably been smaller.

The contents of the final report point toward possible future action in the development of Norway’s forestry sector. The report illustrates the many varieties of multi-property forest owner cooperations, varieties which provide many opportunities for adaptation to the type of forest owner, local and regional situation, etc. Two sets of wise practice are presented (“wise” in the sense that the practices optimize the chance to succeed with the forest owner cooperation). One set of wise practices targets the selection of sites for establishment of forest owner cooperation, and the other targets practices for accomplishing forest owner cooperation.

To get more multi-property cooperation in Norway the most important thing now is to get more such voluntary cooperations. If this can be done, forest owner cooperation will be easier for forest owners and forestry actors to think of as an option and behave in accordance to it. The final report’s recommended actions are grouped under five phrases. It is “the individual’s motivation”, “wise practice”, “tools”, “forest coordinator” and “socio-cultural dissemination”. The individual must think and act under the maxim that “forestry=forest owner cooperation”. Wise practices for successful forest owner cooperation have been described briefly in the section above. The tools are manuals and financial support to the forest owner cooperation and special distribution of grants. The establishment of an organized system of forest coordinator positions is recommended, as is development and implementation of forest owner cooperations that stand as beacons for others to copy.

1. Innledning

Denne rapporten er sluttrapporten i forskningsprosjektet «'Fra ti til en' — eiendomsoverbyggende samarbeid for private, personlige skogeiere i kystskogbruket» (kortnavn «Fra ti til en»). Prototypen på et eiendomsoverbyggende samarbeid er at flere skogeieres skog blir sett under ett og forvaltet som om det var en enhet. Derav tittelen på prosjektet «Fra ti til en». Prosjektet har vært finansiert av Norges forskningsråd sitt program «Natur og næring»¹, forskningsmidlene over jordbruksavtalen og skognæringen i Kystskogbruket sine fylker². Prosjektet ble initiert av Kystskogbruket i 2008, det startet opp i januar 2009 og avsluttes med en sluttkonferanse i april 2014 arrangert av Kystskogbruket. Prosjektet er et «kompetanseprosjekt med brukervedvirkning». Brukerne som har inngått i prosjektet er aktørene i kystskogbruket. Da «Fra ti til en» startet opp, omfattet Kystskogbruket alt skogbruk og all treforedling i fylkene Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal, Sør-Trøndelag, Nord-Trøndelag, Nordland, Troms og Finnmark³.

1.1 Bakgrunn for «Fra ti til en»

Kystskogbruket initierte «Fra ti til en» med basis i statusgjennomgangen og situasjonsbeskrivelsen presentert i «Melding om kystskogbruket» (Prosjekt Kystskogbruket 2008). Meldingen viste mulighetene for økt aktivitet og verdiskaping i kystfylkene, men også utfordringene med å realisere dette. En av hovedutfordringene var at 52 prosent av det produktive skogarealet var eid av «54 800 skogeiere med en gjennomsnittseiendom på 240 dekar» (Prosjekt Kystskogbruket 2008:48), mens «7 % av skogeiendommene i kystskogbruket har 2900 dekar produktivt skogareal i gjennomsnitt» (Kystskogbruket 2012:11). Skogeierne ble pekt på som nøkkelpersoner i skogbruket, og en av de fem regionale strategiene for Kystskogbruket var og er skogeierpolitikk og den såkalte nye skogeieren. Forskningsaktivitet på dette området var òg tatt med som et av de prioriterte tiltakene i Kystskogmeldingen (Kinderås 2013).

¹ Senere er forskningsprosjektet overført til Forskningsrådets program «Bionær». Prosjektnummer hos Forskningsrådet var opprinnelig 189950/I10, senere endret til 189950/O10.

² Av «Fra ti til en» sitt budsjett på ca. 5,5 millioner kroner kom 550 000kr fra kystskogbruket. Disse midlene kom fra skognæringen på Vestlandet, i Trøndelagsfylkene og Nord-Norge samt fra Fylkesmennene på Vestlandet, i de to Trøndelagsfylkene og de tre fylkene i Nord-Norge.

³ Etter den tid har Kystskogbruket utviklet seg fra å være «Prosjekt Kystskogbruket» til å bli en mer varig konstellasjon bestående av tre enheter: Skognæringa Kyst (næringsaktørene), fylkeskommunene i kystskogfylkene (politisk nivå) og Fylkesmennene i kystskogfylkene (forvaltningen). Videre har Vest-Agder fylke gått inn i Kystskogbruket. Når det inne i en setning står «Kystskogbruket» med stor første bokstav, er det organisasjonen som nevnes.

Således het det seg i Kystskogmeldingen (Prosjekt Kystskogbruket 2008:96) at en skulle se på «[s]amdrift/tett samarbeid mellom små skogeiendommer» fordi «[m]ange små skogeiendommer blir umulig å drive rasjonelt enkeltvis»⁴. Videre ble det sagt at det måtte «settes i gang langsiktige samdriftsforsøk slik at smådriftsulempene kan oppheves» (Prosjekt Kystskogbruket 2008:96).

Kystskogbrukets fokus på eiendomsoverbyggende samarbeid rundt forvaltning av skogen, ledet an mot etablering av et forskningsprosjekt hvor forsøk på å få til skogeiersamarbeid over eiendomsgrensene skulle inngå. Det var mange skogbruksaktører med i etableringen av prosjektsøknaden, og de enkelte instanser i kystskogbrukets ulike fylker bidro til å definere både prosjektets innhold og økonomiske forutsetninger. Fordi «Fra ti til en» har hatt så mange og ulike brukere, har prosjektet valgt å betrakte den endelige og omforente prosjektbeskrivelsen som et samhandlingsdokument, styringsredskap og da også beslutningsgrunnlag⁵. Det har naturlig nok gitt at prosjektbeskrivelsen har lagt sterke rammer for gjennomføringen av og innholdet i «Fra ti til en». Slik må det fortrinnsvis også være med så mange involvert over så lang tid som fem år.

I den omforente prosjektbeskrivelsen ble det fremhevet fem forhold som lå til grunn for «Fra ti til en»⁶. For det første er det norske skogeierskapet fragmentert. Det er over 116 000 private, personlig eide eiendommer med minst 25 dekar produktiv skog (Statistisk sentralbyrå 2005)⁷. Den gjennomsnittlige skogeiendommen deres var ca. 450 dekar ved siste telling i 1989 (Vennesland, Hobbelstad, Bolkesjø, Baardsen, Hoen, Lileng og Rolstad 2006). Kystskogbrukets fylker har omtrent like mange skogeiendommer som innlandsfylkene, men gjennomsnittseiendommen er mindre og teigblanding mer utbredt (Prosjekt Kystskogbruket 2008). For det andre er det store ulikheter i skogeiernes skogbruksmessige kompetansenivå, og kunnskapsressursen blant skogeierne er til dels svake (Amdam, Barstad og Olsen 2000; Follo, Forbord, Almås, Blekesaune og Rye 2006). Kravene til skogbruket vil ikke bli mindre, og omkostningene ved å skaffe seg eller opprettholde tilstrekkelig kompetanse vil bli høyere. For det tredje skal skogbruket ifølge norsk skogpolitikk bidra i klimaproblematikk, bevaring av biologisk mangfold, verdiskaping og opprettholdelse av levende bygder (Landbruks- og matdepartementet

⁴ Når det eksempelvis står «[s]amdrift» i teksten, betyr det at den første bokstaven (her «s») var stor bokstav i den opprinnelige teksten. Vanligvis er dette fordi det respektive ordet sto først i en setning.

⁵ Det er her snakk om den norske versjonen av prosjektbeskrivelsen ført i pennen av Gro Follo og datert 19.6.08.

⁶ Jeg beholder her argumentet og dets referanser slik det er i prosjektbeskrivelsen fra 2008.

⁷ Antallet er fra «Landbruksundersøkelsen 2004». Det er kommet tall (strukturstatistikk) etter dette, og det oppgitte antallet på de private, personlige eiendommene varierer. Dette er blant annet knyttet til om døde er tatt med eller ikke som personlig skogeier, at det foregår oppdatering av Landbruksregisteret, og så videre.

2007; St meld nr. 17 1998-99). Og det skal, for det fjerde, skogbruket samtidig som lite er gjort for å få justert eiendomsstrukturen, noe som innebærer at nåværende struktur med de mange små eiendommene, blir premiss for det som skal skje. Og for det femte er den offentlige skogbruksforvaltningen blitt bygd ned (St meld nr. 17 1998-99; Prosjekt Kystskogbruket 2008).

Jevnfør den omforente prosjektbeskrivelsen var målet for «Fra ti til en» å:

- Prøve ut ulike eiendomsøverbyggende samarbeid
- Gi en dekkende beskrivelse av forhold (forståelser, prosesser og effekter) som virker fremmende og hemmende på bruk av slikt samarbeid
- Vurdere nytte og omkostninger, og da «omkostninger» forstått bredt og ikke bare som økonomi
- Utlede de praktiske løsningene og betydningen for norsk skogbrukspolitikk.

Prosjektbeskrivelsen satte opp som delmål at en skulle svare på følgende spørsmål:

1. Hva skal til for at skogeiere slutter seg til et eiendomsøverbyggende samarbeid ved oppstart og gjennomfører det? Hvordan forstår og vurderer prosjektdeltakende skogeiere de prosesser og tiltak som de eiendomsøverbyggende samarbeidene innebærer? Hva er for dem nytten og omkostningene (forstått bredt) ved samarbeidet? I hvilken grad og hvordan opplever de at deres rolle som beslutningstaker med frihet under ansvar blir ivaretatt? Hvordan erfarer de innholdet i den veiledningen som gis, og hvordan vurderer de tilpasningene til seg selv og egen kompetanseøking? Hvordan responderer de på samfunnsnyttige målsetninger (klima, biologisk mangfold, verdiskaping, levende bygder)? Er det kjønnsforskjeller på disse spørsmålene?
2. Hvordan forstår og vurderer prosjektdeltakende aktører (offentlige og private) nytten av og omkostningene (forstått bredt) ved samarbeidet? Sett i forhold til skogeierne? Sett i forhold til egen enhet? Er aktørens nytte og omkostninger i motstrid til skogeierens nytte? Har ulike aktører motstridende nytte og omkostninger? Hvordan forstår og vurderer de samarbeidet dem i mellom?
3. Hvordan varierer svarene i delmål 1 og 2 etter formen for eiendomsøverbyggende samarbeid og regionale utfordringer (forstlige, sosiale, kulturelle)?
4. Hva skal til av rammevilkår og praktisk tilrettelegging fra skogeiergruppe-ekstern instans for at ulike eiendomsøverbyggende samarbeid skal bli levedyktig? Vil offentlig tilskudd til samorganiserende skogeiere være nødvendig? Hvordan skulle det i så fall være innrettet? Kan endringer ved skogfondssystemets innretning bidra? Hvilke ikke-monetære, politisk bestemte vilkår kan det være påkrevd eller fruktbart å endre eller etablere?

«Fra ti til en» sitt fokus har vært på samarbeid rundt forvaltning av skogen, ikke samarbeid rundt skogeieres egenaktivitet i skogen. Skulle situasjonen ha vært slik at samarbeid om egenaktivitet inngikk i et samarbeid rundt forvaltning av skogen, har dette imidlertid vært betraktet som innenfor «Fra ti til en» sin ramme.

De utfordringene som ble skissert i 2008 og som da lå til grunn for etableringen av «Fra ti til en», mener jeg fremdeles er sterkt gjeldende. Muligens kan en hevde at «Fra ti til en» sine resultater er enda mer aktuelle i dag enn hva en for over fem år siden så for seg at de kunne bli. Det blant annet fordi de økonomiske marginene for skogbruksaktører landet rundt synes å være minst like presset som den gang. Eksempelvis påpeker Johansen (2013) at «Kostnadene må ned, innovasjonen opp!». «Skala-økonomi» (engelsk «economy of scale») skulle være høyst relevant gjennom de økonomiske gevinster som formodentlig kan hentes gjennom stordriftsfordeler⁸. I den praktiske, norske skogbruksvirkeligheten tilkjennegis dette eksempelvis i skogeierandelslaget Viken Skog sitt forsøk på å etablere det de omtaler som «samdriftsprosjekt» (Viken Skog 2013 a, b)⁹. Innen politikktutforming, og da for eksempel i Stortingsmeldingen «Landbruks- og matpolitikken» (St meld nr. 9 2011-12) er samarbeidstiltak mellom skogeiere omtalt under eget punkt. Der heter det seg at «Økt samarbeid mellom skogeiere kan bidra til økt aktivitet og lønnsomhet av skogtiltak, samtidig som investeringer i skogen holdes på et tilfredsstillende nivå» (St meld nr. 9 2011-12:163).

1.2 Oppbygging av sluttrapporten

Denne rapporten er sluttrapporten for hele «Fra ti til en», og den henter innsikter fra alle de elementer som har inngått og over samtlige år. I motsetning til tidligere publikasjoner fra «Fra ti til en» har sluttrapporten langt færre oppgaver og inngår ikke i så mange sammenhenger. Sluttrapporten skal rett og slett formidle hva en ved forskningsprosjektets slutt har kommet frem til, intet mer. Videre inngår den i kun én sammenheng, den som brukerne av forskningen befinner seg i. Sluttrapporten snakker direkte til disse brukerne, ikke eksempelvis til forsker-verdenen og forskerfellesskapet. «Fra ti til en» har vært et svært praktisk rettet forskningsprosjekt, og den innretningen er fulgt opp i denne publikasjonen. Prosjektets gjennomføring har søkt å være og

⁸ Om kostnader i primærskogbruket og transport av virket frem til industritomt, se Vennesland, Hohle, Kjöstelsen og Gobakken (2013).

⁹ I personlig samtale med Åsmund Asper, Viken Skog, 15.2.13, fikk jeg vite at Vikens samdrift ikke var tenkt å skulle være noen formell samdrift. Hvilke aspekter som gjorde at Viken Skog omtalte dette som samdrift, er jeg ikke kjent med.

sluttrapporten sikter seg inn mot anvendelig forskning (Brox 2013), det vil si å gi kunnskap som kan brukes om et spesifisert samfunnsproblem her og nå.

Det er den praktiske orienteringen som gjør at jeg i tilknytning til de ulike feltprosjektene oppgir navn på offentlige ansatte som kjenner det respektive feltprosjektet best. For de som er interessert i temaet eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeid, vil det alltid kunne være innsikter å hente ved direkte samtale med mennesker som har hatt førstehåndskjennskap til feltprosjektene. Grunnen til at jeg har valgt offentlige ansatte og ikke andre med førstehåndskjennskap, er at offentlige ansatte inngår i etablerte institusjoner med en viss treghet i endringsprosessene. Om ikke den navngitte, offentlige ansatte lenger er ansatt der, vil det gjerne være andre ansatte som vet hvor personen befinner seg eller også selv kan vite noe om feltprosjektene. Valg av navngitte personer sier altså ikke noe om deres plass og betydning i feltprosjektene, personene er valgt av praktiske årsaker.

Sluttrapporten er etter dette innledningskapitlet bygd opp med tre større deler. Del 1 presenterer «Fra ti til en» som prosjekt og organisering. Her inngår kapittel 2 som presenterer hovedprosjektet «Fra ti til en», de fire feltprosjektene, og forholdet mellom hovedprosjektet og feltprosjektene. Videre under del 1 presenteres forskningsmetode og forskningsdata (kapittel 3). Selv om det er gjort forstfaglig arbeid i «Fra ti til en», er dette ikke forstått som forskning. Sluttrapporten inkluderer ikke betraktninger basert på det forstfaglige arbeidet. Det siste kapitlet under del 1, kapittel 4, presenterer hva som er publisert og formidlet fra «Fra ti til en» underveis, samt omtaler den prosessen som har inngått i prosjektets avslutning.

Sluttrapportens del 2 er den store bolken om hva vi lærte i «Fra ti til en». Del 2 har fem kapitler. Kapittel 5 er en kort introduksjon. Kapittel 6 utdyper noe av grunnlaget for påstanden om at eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeid er utfordrende, men at det har stort potensiale. Kapittel 7, kapittel 8 og kapittel 9 fortsetter utdypingen av påstanden om at slikt skogeiersamarbeid har stort potensiale ettersom de tre kapitlene formidler lærdom fra feltprosjektene. Hadde feltprosjektene visst ved oppstart det vi vet i dag, hadde mange av utfordringene en møtte i feltprosjektene kunnet vært mindre. Nå har vi lært – og det gir potensiale. Kapittel 7 presenterer ulike varianter av skogeiersamarbeid og deres differensieringsakser. Kapittel 8 formidler hva «Fra ti til en» forteller er vesentlig å tenke igjennom når en skal velge ut områder for etablering av skogeiersamarbeid over eiendomsgrensene. Kapittel 9 på sin side beskriver hva det er lurt å gjøre når en praktisk skal gjennomføre et eventuelt eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeid. Presentasjonen i del 2 er i stor grad fremoverrettet i den forstand at den ikke dweler mye med hva som har skjedd i seg selv. Basert på det som er lært i «Fra

ti til en», retter presentasjonen seg fortrinnsvis inn mot mulig handling fra nå og fremover.

I sluttrapportens del 2 vil leseren se at det en del steder står en fotnoteanmerkning i teksten, og at det står «informantutsagn» i fotnoten. Det er gjort når det ikke umiddelbart går frem av teksten at det er en eller annen informant som uttrykker seg. Jeg setter opp disse fotnotene for å understreke at det som står i teksten er en av informantenes utsagn, og ikke eksempelvis mitt utsagn. Enkelte ganger har jeg gjengitt det som sies som direkte tale, andre ganger inngår det kun som løpende tekst. Dette er stort sett gjort for å lette lesingen. Selv om leseren ikke blir opplyst om hvilke særskilte informanter det dreier seg om til forskjellige tider, har jeg som forsker selvsagt oversikt over det. Enkelte ganger er det brukt personnavn på informanter, det er pseudonymer.

Sluttrapportens del 3 har fått overskriften «Diskusjon og anbefalte tiltak» og rommer to kapitler. I det ene, kapittel 10, diskuterer jeg kort tre tema. Det er hvordan sluttrapporten svarer på problemstillingene som prosjektbeskrivelsen for «Fra ti til en» ga. Det andre temaet er den massive oppslutningen som tiltaket «skogkoordinator» fikk i møter med forskningens brukere. Og det tredje temaet vedrører eiendomsstruktur. Kapittel 11 presenterer de anbefalte tiltakene. Tiltakene jeg foreslår bunner i at jeg er overbevist om at under ellers like vilkår må det til mer eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeid. Basisen for den overbevisningen er presentert i kapittel 10, og da under temaet om eiendomsstruktur.

Jeg står for analysen av siste intervjurunde med feltprosjektaktørene (se kapittel 3), utvelgelsen av presenterte data, oppbyggingen av sluttrapporten og dens anbefalte tiltak.

Jeg er av og til uttrykt til stede i teksten. Dette går frem der jeg eksempelvis kan si «etter min vurdering» eller liknende. En slik måte å presentere en vitenskapelig tekst på, er i samsvar med den innsikt at all forskning (inklusive den naturvitenskapelige) har noe subjektivt heftet ved seg. Forskningsbasert viten er posisjonert viten, den kommer fra et sted og gjennom minst ett menneske (forskeren). Ved å la meg selv være til stede i teksten, tilkjennegir jeg også den erkjennelsen. Slik sett vil det som her presenteres ikke være noen objektiv sannhet om særlig meget. Det selv om jeg har vært tro mot det forskningsdataene har fortalt meg. Jeg foretrekker derfor å tenke på sluttrapportens innhold som et kunnskapstilbud til de som er opptatt av eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeid.

Del 1: «Fra ti til en» som prosjekt og organisering

2. Hovedprosjekt og feltprosjektene

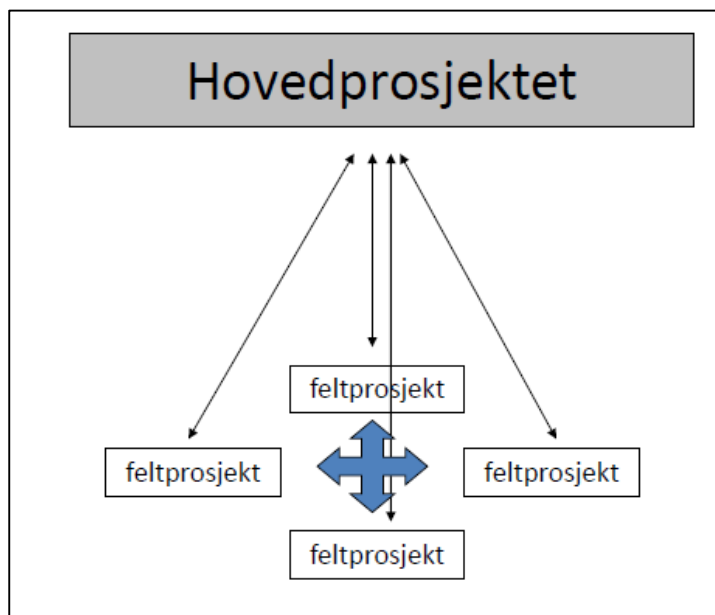
I «Fra ti til en» har jeg (Gro Follo), Norsk senter for bygdeforskning (Bygdeforskning), vært prosjektleder. Bygdeforskning har vært prosjektansvarlig institusjon ovenfor Norges forskningsråd. Jeg har også gjennomført samfunnsvitenskapelig forskning sammen med Birger Vennesland, Norsk institutt for skog og landskap (Skog og landskap). «Fra ti til en» har òg hatt en forstlig del: Skog og landskap ved Bernt-Håvard Øyen og medarbeidere har laget oversikter over de skoglige ressursene til skogeierne som potensielt skulle inngå i de eiendomsoverbyggende samarbeidene. I tillegg har Reidar Almås, Bygdeforskning, sammen med meg, Vennesland og Øyen deltatt på samlingene, og flere av forskerne vil delta på sluttkonferansen for prosjektet i 2014.

«Fra ti til en» har hatt ei styringsgruppe og ei referansegruppe. Referansegruppa har bestått av styringsgruppas medlemmer og ytterligere åtte personer. Leder av både styringsgruppa og referansegruppa har vært Kjersti Kinderås. Med seg i styringsgruppa har hun hatt nestleder Kjell-Sverre Myrvoll og medlemmene Gunnar K. Wentzel, Rune Lunde og Åsta Midtbø. Styringsgruppa ble etablert tidligvåren 2009 etter en innspillrunde blant landbruksavdelingene hos Fylkesmannen i Kystskogbrukets fylker. Styringsgruppa fikk den sammensetningen den fikk for å sikre geografisk spredning og representasjon av ulike aktører i kystskogbruket. De åtte personene som for øvrig inngikk i referansegruppa, har vært prosjektlederne i de fire feltprosjektene samt Hans Fredrik Lauvstad, Arvid Eriksen, Robert Svarva og Gisle Tronstad (med vara Martin Hojem). Valget av disse åtte reflekterte styringsgruppas ønske om blant annet å få regional forankring av «Fra ti til en», å få hele verdikjeden med, samt å optimalisere at en fikk overført kunnskap mellom personer, aktører og instanser. Referansegruppa ble etablert i desember 2010.

De fire feltprosjektene i «Fra ti til en» har vært uunnværlige i og med at det er disse forskerne har fulgt utviklingen i. I feltprosjektene har skogbruksaktører søkt å etablere eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeid når det gjelder forvaltning av skogen. Feltprosjektene sett nordfra har vært Sørsivegen (Steinkjer kommune, Nord-Trøndelag), Skogringene i Levanger og Frosta (Levanger og Frosta kommuner, Nord-Trøndelag), Ørstaskogen (Ørsta kommune, Møre og Romsdal) og Feios-prosjektet (Vik kommune, Sogn og Fjordane). Kystskogbrukets aktører ønsket et feltprosjekt i Nord-Norge, men lyktes ikke med å få det på plass. Det viste seg vanskelig også andre steder, og dermed ble det to feltprosjekt fra Nord-Trøndelag.

Samspillet mellom «Fra ti til en» som hovedprosjekt og feltprosjektene går frem av figur 1. Hovedprosjektet har gitt rammer for feltprosjektene, og det har skjedd utvekslinger (pilene i figuren) begge veier mellom henholdsvis det enkelte feltprosjekt

og hovedprosjektet og feltprosjektene dem imellom. De utvekslingene det er snakk om mellom feltprosjekt og hovedprosjekt, er blant annet mellom feltprosjektlederen og prosjektlederen i «Fra ti til en» i deres respektive daglige drift av feltprosjektet og hovedprosjektet. Den utvekslingen skjedde jevnlig og relativt hyppig fordi mye måtte avtales og gå seg til både i feltprosjektene og i hovedprosjektet, og fordi jeg som prosjektleder hadde behov for å få informasjon om statusen i det enkelte feltprosjekt utover hva jeg fikk gjennom den datainnsamlingen som ble foretatt. Utvekslingene mellom feltprosjektene imellom har blant annet skjedd via telefon/epost eller i felles møtedeltakelse (eksempelvis på referansegruppemøter).

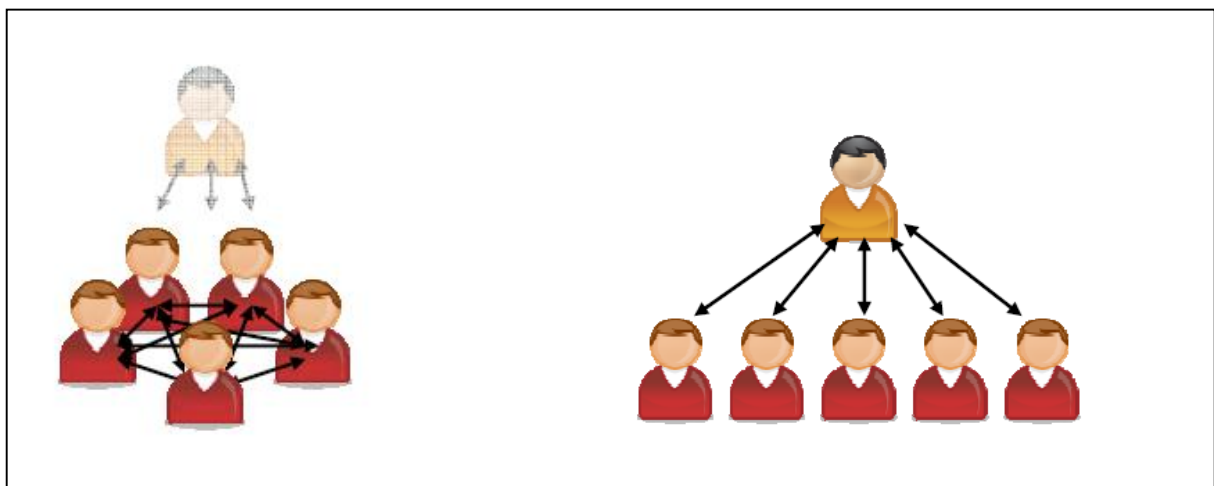
Figur 1: Samspill hovedprosjekt og feltprosjekt

Selv om feltprosjektene har vært helt vesentlige for hovedprosjektet, står Sørsivegen, Skogringene i Levanger og Frosta, Ørstaskogen og Feios-prosjektet på mange vis på egne ben. Feltprosjektene har vært drevet av aktører i kystskogbruket, ikke av forskerne. Videre har det enkelte feltprosjekt hatt en egen prosjektorganisering, arbeidsgruppe (eller tilsvarende betegnelse¹⁰), prosjektleder, finansiering og eget budsjett. Feltprosjektene økonomiske ressurser kommer fra andre kilder enn de midlene «Fra ti til en» ble innvilget og som er omtalt på side 13. Skogeierne og skogbruksaktørene i kystskogbruket har som del av feltprosjektene og utenfor dem, investert både lønnet og ulønnet arbeid i prosjektet. At Sørsivegen, Skogringene i Levanger og Frosta, Ørstaskogen og Feios-prosjektet på mange vis står på egne ben, går ytterligere frem av

¹⁰ For Sørsivegen tenker jeg her på «interimstyret» (som etter hvert ble til et styre), for Skogringene i Levanger og Frosta på «styringsgruppa», for Ørstaskogen på «styringsgruppa» og «faggruppa», og for Feios-prosjektet på «prosjektgruppa».

at flere av dem vil bestå etter at «Fra ti til en» er avsluttet. Sørsivegen og Feiosprosjektet vil trolig fortsette arbeidet sitt i den retningen de har ved avslutningen av «Fra ti til en», mens det for Ørstaskogen sin del signaliseres en restart og utvidelse¹¹. Når det gjelder Skogringene i Levanger og Frosta, endret en der kursen før «Fra ti til en» avsluttet. Nå er arbeidet kanalisert inn i pådriver-virksomhet.

Feltprosjektene valgte i «Fra ti til en» sin begynnelse å forsøke å etablere samarbeid mellom skogeiere. Den ordlyden som brukes i hovedprosjektets tittel er imidlertid «samarbeid for skogeiere». Valget av preposisjonen «for» kom etter en bevisst refleksjon ved forskningsprosjektets utarbeidelse i 2008. Frasen «for skogeiere» ble da valgt for å gi de den gang kommende feltprosjektene mulighet til å velge samarbeidsformer hvor det ikke var snakk om samarbeid mellom skogeierne. Frasen «samarbeid for skogeiere» rommer nemlig både samarbeid mellom skogeiere, og det vi kan kalle «eksternt koordinert organisering» av dem. De to variantene av skogeiersamarbeid kan illustreres som i figur 2. Til venstre er et samarbeid mellom skogeiere skissert, til høyre en eksternt koordinert organisering av dem.

Figur 2: To skisserte varianter av samarbeid for skogeiere

For å skille skogeiere og de som forsøker å få til skogeiersamarbeidene fra hverandre, har jeg i figur 2 latt samtlige skogeiere være mørk (rød)¹². De lyse (gule) figurene kan være en ansatt skogbruksaktør. I varianten til venstre hvor det er snakk om samarbeid mellom skogeiere, er skogbruksaktøren en form for støttespiller, og de vesentlige relasjonene er mellom skogeierne. I varianten til høyre, den eksternt koordinerte organiseringen, er relasjonen mellom skogbruksaktøren og den enkelte skogeier den vesentlige. Skogeierne har ingen relasjoner seg imellom (for et konkret eksempel, se

¹¹ Personlig meddelelse fra Harald Nymoen, fylkesskogsjef i Møre og Romsdal, 14.11.13.

¹² I det at skogeierne er likt farget ligger det ikke at skogeierne er like.

om Holsmoen-samarbeidet i Follo 2010a). I feltprosjektene i «Fra ti til en» kan de lyse (gule) figurene være en person som arbeider i det enkelte feltprosjekt for å få til skogeiersamarbeid, det være seg en ansatt skogbruksaktør eller andre.

2.1 Feltprosjektet Sørsivegen

Sørsivegen er lokalisert i Dalbygda i Beitstad, Steinkjer kommune i Nord-Trøndelag. Det vil si at feltprosjektet er i det vi gjerne omtaler som skogstrøk (i motsetning til skogreisingsstrøk). Prosjektleder har vært Bjørn L. Bergsmo. Sørsivegen har en viss forhistorie: Bergsmo er skogeier i det aktuelle området, og allerede i 1992-93 forsøkte han og flere å få bygd en vei i det samme området. Den gangen inngikk ikke tanker om samarbeid for øvrig, forsøket dreide seg om et tradisjonelt veisamarbeid. En lyktes ikke. Det kokte rett og slett bort i kålen, har jeg fått høre. Etter den tid og frem til feltprosjektet startet opp, ble en del skog hogd i nedslagsfeltet for den aktuelle veien. Også etter feltprosjektets oppstart ble det hogd noe skog i samme området.

For å presentere Sørsivegen her henter jeg informasjonen fra en søknad om tilskudd fra Steinkjer næringsfond (datert 24.2.10). Den bakgrunnen en der oppga for Sørsivegen lyder:

Det er et tradisjonelt godt miljø for samarbeid i denne delen av Steinkjer kommune, og det er opprettet flere samdriftsenheter i jordbruket her. Noen av grunneierne i området har derfor kommet fram til at det kunne vært interessant å tenke 'samdriftstanken' også i skognæringa. Deltagerne er interesserte i å drøfte og utvikle eiendomsovergripende tiltak med sikte på å rasjonalisere drifta av skogeiendommene og få til økt verdiskaping. Dette gjelder både for primær og sekundær drift. En etablering av skogsbilveg i området, kalt 'Sørsivegen', vil trolig kunne være en utløsende faktor for å komme i gang med samarbeidet, da dette vil binde sammen de aktuelle eiendommene på en bedre måte enn det som er dagens situasjon.

Når det gjelder hovedmål, var det formulert som følger:

Formålet med [...] ¹³ Sørsivegen er å kartlegge grunnlaget – og utrede muligheten for å bygge en skogsbilveg på sørsida av Moldelva i Dalbygda, Beitstad, på strekningen Stølavegen – Jønnum. Videre skal Sørsivegen utrede og undersøke aktuelle former og omfang for samarbeid mellom – og/eller samdrift av skog- og utmarkseiendommene i samme område. Hovedmålet for [Sørsivegen] ¹⁴ er å utnytte potensialet for drift av skog – og utmarka på de enkelte eiendommene i området på en bedre måte enn i dag, herunder å øke inntektene og få til en bedre forvaltning av naturressursene.

En så for seg at resultatet av det arbeidet som skulle gjøres, kunne bli et eiendoms-
overbyggende samarbeid mellom de aktuelle grunneierne, «hvor de kan være med på å

¹³ Når det står «[...]» i teksten, innebærer det at noe er tatt ut.

¹⁴ Når det står «[XXX]» i sitat i teksten, innebærer dette at det opprinnelig sto noe annet i teksten enn «XXX» som nå er satt inn.

bygge et samarbeid om de investeringer som er aktuelle til enhver tid». Veien det var snakk om, var antatt å bli ca. 4 km lang. Den skogen som ligger langs strekket, hadde relativt god bonitet (G14-17), og «det står anslagsvis 10 000 kbm gammelskog, med en del ungskog underveis på eiendommene». En trengte imidlertid å få kartlagt ressursgrunnlaget i nedslagsfeltet for den mulige veien. De skogbruksplanene en hadde var nemlig av eldre dato. Fikk en til vei, så skogeierne et potensial for friluftsliv fordi folk i bygden kunne bruke veien i rekreasjonsøyemed. Videre påpektes det at verdien av jaktområdet ville øke ved bedre tilgjengelighet med kjøretøy.

Sørsivegen er det av feltprosjektene som helt fra begynnelsen av har hatt tette forbindelser mellom de tre enhetene arbeidsgruppe, prosjektleder og samarbeidsdeltakende skogeiere. Det ettersom prosjektleder også er skogeier og selv deltar i det eiendomsoverbyggende samarbeidet. Det jeg her har omtalt som «arbeidsgruppe» er det som i begynnelsen var Sørsivegens interimstyre i formell forstand. Dette ble valgt av skogeierne på et møte i Beitstad 3.11.09. I interimstyret satt tre skogeiere fra området (inklusive Bergsmo) og skogbruksansvarlig i kommunen. I tillegg møtte en av Fylkesmannens skogansatte ved behov. I Sørsivegens årsmøte 9.12.10 fikk en vedtatt vedtekter og valgt et ordinært styre bestående utelukkende av skogeiere i Dalbygda. Sørsivegen ble registrert i Enhetsregisteret med eget organisasjonsnummer 26.1.11. Selskapsformen de er oppført som er «forening/lag/innretning». Etter at Sørsivegen fikk eget styre har kommunalt skogbruksansvarlig og Fylkesmannens skogansatt møtt som observatører. Skogeier Arne Opdal er styreleder i Sørsivegen.

Sørsivegens prosjektleder hadde fra oppstarten av feltprosjektet og frem til sommeren 2012 10 prosent stilling. Fra juni 2012 fikk Bergsmo ytterligere 50 prosent stilling for å arbeide med et utviklingsarbeid som gikk på manuell oppdatering av gamle skogbruksplaner¹⁵. Selv om dette utviklingsarbeidet i formell og finansiell forstand har vært på siden av feltprosjektet Sørsivegen, har den økte tidsressursen i høyeste grad vært relevant for Sørsivegen. Det ettersom de gamle skogbruksplanene en arbeidet med i utviklingsarbeidet nettopp var Sørsivegen-skogeiernes skogbruksplaner. At Sørsivegen trengte slik oppdatering, har jeg referert til to avsnitt ovenfor. Bergsmo hadde den ekstra 50 prosent stillingen frem til 31.12.12, deretter ble den redusert til en 20 prosent stilling frem til 28.2.13. Etter den tid har en i Sørsivegen gjort det slik at Bergsmo får dekket sine arbeidstimer etter behov.

Status for Sørsivegen er i skrivende stund at skogeierne avventer svaret på sin søknad om tilskudd til byggingen av skogsbilveien. På grunn av for lite tilskuddsmidler i 2013,

¹⁵ Sluttrapport fra prosjektet «Manuell oppdatering av skogbruksplaner» (Bergsmo 2013) ble ferdigstilt 21.3.13.

ble ikke Sørsivegen prioritert ved tildeling da. Nå håper skogeierne i Sørsivegen at det skal gå deres vei ved fordelingen i 2014. Sørsivegen holder fremdeles fast på den opprinnelige tanken om mer samarbeid mellom skogeierne enn hva vanlig veisamarbeid tradisjonelt har gjort.

De offentlige ansatte med sterkest innsikt om Sørsivegen, er pr. i dag Per Odd Rygg i Steinkjer kommune og Gisle Westrum på landbruksavdelingen hos Fylkesmannen i Nord-Trøndelag.

2.2 Feltprosjektet Skogringene i Levanger og Frosta

Det presise navnet på feltprosjektet i Levanger og Frosta kommune i Nord-Trøndelag er «Nabosamvirke som virkemiddel for økt aktivitet i skogbruket i Levanger og Frosta». I «Fra ti til en» omtales det gjerne som «Skogringene i Levanger og Frosta». Feltprosjektet har vært tett relatert til det såkalte «Skognettverk Innherred» hvor også kommunene Verdal, Inderøy¹⁶, Steinkjer og Verran inngår. Torgunn Sollid var i begynnelsen prosjektleder for så vel Skogringene i Levanger og Frosta som for Skognettverk Innherred. Sommeren 2011 sa Sollid opp stillingen, og på tidlighøsten 2011 ble hun erstattet av Ståle Johansen som prosjektleder.

For Skogringene i Levanger og Frosta skal jeg her hente informasjon fra prosjektbeskrivelsen til feltprosjektet, mottatt 25.1.10. I motsetning til de tre øvrige feltprosjektene hadde Skogringene i Levanger og Frosta tidligere eiendoms-overbyggende samarbeid å bygge på da feltprosjektet startet. I perioden 1.1.99 til 31.12.01 ble nemlig prosjektet «Nabosamvirke som virkemiddel for økt aktivitet i skogbruket» gjennomført i Levanger, Frosta og Verdal. Til sammen ble det da dannet 16 skogringer. Flere av skogringene fortsatte en kort periode etter at prosjektet var avsluttet. Ut fra det en i 2010 hadde oversikt over var det imidlertid på det tidspunktet bare en av skogringene en kunne si var delvis i funksjon. Ved oppstarten av feltprosjektet ønsket en å ta utgangspunkt i noen av skogringene for å prøve om det var mulig å starte dem opp igjen. Det påpektes dog at det ville være andre satsingsområder som var mer aktuelle i feltprosjektet enn i det forrige prosjektet. Samtidig ble det sagt at det var interessant å starte opp nye skogringer med andre utgangspunkt for et slikt nabosamarbeid. Når det gjelder skogbruksplaner og liknende, gjennomførte Levanger skogtakst i 2007/2008, mens Frosta hadde skogtakst fra 1999. I feltprosjektet så en det

¹⁶ Da Skogringene i Levanger og Frosta startet, var Mosvik en egen kommune og inngikk i Skognettverk Innherred. Fra 2012 ble Mosvik en del av Inderøy kommune (Store norske leksikon 2012).

ønskelig å få utviklet et opplegg for bruk av ressursoversikter/skogbruksplaner som verktøy for skogaktivitet på egen eiendom og samlet i den enkelte ringen.

Målsettingen for Skogringene i Levanger og Frosta lød: Skogringer som virkemiddel for økt aktivitet i skogbruket i Levanger og Frosta.

Følgende delmål var satt opp:

- Bidra til etablering av 5 skogringer, hvorav minst 2 bør være nye.
- Skogringene definerer et eller flere satsingsområder for det eiendomsoverbyggende samarbeidet.
- Kompetansehevende tiltak skal knyttes til aktivitetene.

En satte opp følgende tema og tiltak som kunne være aktuelle å ta utgangspunkt i for etablering av det samarbeidet som skogringen var:

- Skogringene kan samarbeide om alle aktuelle skogbruksaktiviteter som planting, ungskogpleie, tynning, sluttavvirking, drift i vanskelig terreng etc. En slik koordinering kan gi en mer fleksibel og sikker aktivitet for entreprenører ved at skogringene går ut felles med aktuelle oppdrag innenfor skogringens område. Dette kan også gi en bedre posisjon for å forhandle om pris.
- Kobling mot hovedplan for skogsveier. Nybygging og ombygging/opprusting av eksisterende veganlegg. Vegforeningas medlemmer utgjør skogringen. Felles tiltak knytta til hogst, skogkultur-tiltak, tynning i vegens nedslagsområde kan koordineres.
- Kompetansehevende tiltak, som f.eks. arrangere Aktiv Skogbrukskurs/andre aktuelle kurs for de skogeierne som er med i skogringene.
- Årsplanlegging og langtidspanlegging av skogbruksaktivitet i skogringen.
- Felles 'bestilling' av skogbrukstiltak i skogringen det enkelte år. Det gjelder da tiltak hvor arbeidskraft og entreprenører skal leies inn for å utføre tiltakene. Det vil i den sammenheng være viktig å oppnå økonomiske fordeler, både vedr. kostnad med tiltaket, og ved avvirking en høyere tømmerpris ved levering av et større kvantum.
- Tett samarbeid i slike skogringer gir mulighet for et eiendomsoverskridende overblikk over skogen, noe som kan gjøre at en får optimalisert utnyttelsen av ressursen.
- Det sosiale aspektet ved tett samarbeid i slike skogringer.

For Skogringene i Levanger og Frosta så en for seg at det skulle være ei styringsgruppe med representanter fra de fem skogringene, skogbrukssjefen og styringsgruppa for Skognettverk Innherred. Fylkesmannens representant var tenkt å være observatør. Som prosjektbeskrivelsen sa, denne styringsgruppa ville ikke kunne være fullstendig før de fem skogringene var etablert.

I Skogringene i Levanger og Frosta greidde en å etablere ett skogeiersamarbeid, nemlig Ytterøy skogring, og ikke fem som målet opprinnelig var. Det ble da heller ikke etablert noen styringsgruppe for Skogringene i Levanger og Frosta. Det er imidlertid ikke å si at feltprosjektet har vært uten styrende strukturer. Arbeidet med Skogringene i Levanger og Frosta inngikk nemlig i arbeidsoppgaver som prosjektlederen for Skognettverk Innherred skulle gjøre. Denne prosjektlederen har hele tiden hatt en 100

prosent stilling hvorav 20 prosent skulle gå til arbeidet med skogringer. Videre har Skognettverk Innherred en egen styringsgruppe hvor Robert Svarva har vært leder.

Ytterøy skogring var, som navnet sier, lokalisert til Ytterøy i Levanger kommune, ei øy som er knyttet til fastlandet med fergeforbindelse. Skal vi tro en av dem vi forskere intervjuet derfra, er Ytterøya spesiell i den forstand at det er så mange heltidsbønder der. Som tilfellet var for Sørsivegen, Ytterøya befinner seg i norske skogstrøk. Skogringen var ikke med i 1999-2001 da en hadde forrige runde med skogringer i området, og Ytterøy skogring hadde sitt oppstartsmøte 15.11.10. Prosjektlederen for Skogringene i Levanger og Frosta har langt fra vært så integrert i Ytterøy skogring som prosjektlederen for Sørsivegen har vært i Sørsivegen. Det blant annet fordi ingen av de to som har hatt prosjektlederstillingen (Sollid og Johansen) er skogeiere som har deltatt i Ytterøy skogring. De ni skogeierne som skogringen har bestått av, ønsket ved oppstart ikke å ha så mye formalia. Det eneste jeg som forsker har funnet av formelle forhold, er at skogeierne skrev under på en «avtale om Ytterøy skogring». Denne avtaleunderskrivingen var initiert av en skogbruksansatt som var med i arbeidet med skogringene i 1999-2001. Slik jeg har forstått det, tilsa erfaringene fra den gangen at det kunne være gunstig å ha en form for avtale med skogeierne om ringdeltakelse. Dette kunne bidra til at noen i skogringen hadde noe ansvar for at «saker og ting blir fulgt opp», som en skogbruksaktør derfra formulerte det. I avtalen sto det at formålet med skogringen var å «drive et aktivt skogbruk», og at ringen i hovedsak skulle fungere som et samarbeid om arbeidskraft og med skogkulturarbeid som hovedarbeidsområde. Avtalen påpekte at skogringen i tillegg til å være arbeidskraftring, også kunne samarbeide om skogbruksaktivitet på andre områder. Avtalen hadde en del flere punkt. Det het seg for eksempel at medlemskapet i ringen var bindende i ett år fra tidspunktet den ble underskrevet og datert og ringen startet opp. Videre var det i avtalen blant annet nevnt både styre, årsmøte og at ringens leder skulle velges blant styremedlemmene. I intervjuene med skogeierne i skogringen hørte jeg knapt om denne avtalen, og skogeierne syntes ikke å forholde seg særlig til den. Det var i overenstemmelse med skogeiernes ønske om lite formalia og lite byråkrati. I skogeiernes beretninger var det da heller ikke mye om noe styre, dets valg av ringleder eller avholdelse av årsmøte. Derimot sa en av skogeierne eksplisitt at «det var snakk om å velge styre, men det så vi ikke for oss. Det trengte vi ikke. Vi begynte med en kontaktperson i første omgang». Denne personen ble Henrik Sandstad.

Status for Ytterøy skogring i skrivende stund og etter hva jeg er informert om, er at skogringen i beste fall har gått i dvale. Jeg frykter dog at det ikke er særlig livsgnist igjen. Når det gjelder Skogringene i Levanger og Frosta, har de ansvarlige for det tatt et bevisst valg: En ønsket ikke å arbeide med skogringer der lenger fordi resultatene var så magre, en ville heller kanalisere midler og innsats i pådriver-virksomhet for å få til

skogsbilvei-samarbeid. Det har skogbruksaktørene i Levanger og Frosta hatt en ganske annen suksess med.

De offentlige ansatte med sterkest innsikt om Skogringene i Levanger og Frosta, er pr. i dag Arne Ramdal i Innherred samkommune og Gisle Westrum på landbruksavdelingen hos Fylkesmannen i Nord-Trøndelag.

2.3 Feltprosjektet Ørtaskogen

Ørtaskogen har vært lokalisert til Ørsta kommune i Møre og Romsdal. Ørtaskogen har inngått i «Fra ti til en» som feltprosjekt, men Ørtaskogen ville høyst trolig blitt etablert og gjennomført uten en slik tilknytning. I «Strategiplanen for skogbruket i Møre og Romsdal», vedtatt av fylkestinget 13.10.08, var nemlig første tiltak satt opp til å være planlegging, finansiering og oppstart av et interkommunalt samarbeidsprosjekt hvor en skulle bidra til å kartlegge områder, kontakte grunneiere, organisere samarbeid, løse veispørsmål og planlegge grendevise drifter for de kommende 10 år (Landbruks- og matdepartementet 2009a). I dialog med Ørsta kommune ble det omtalte tiltaket lagt til den kommunen. Prosjektleder for Ørtaskogen har vært Hans Peter Eidseflot i 80 prosent stilling.

For å presentere Ørtaskogen benytter jeg informasjon fortrinnsvis fra Ørtaskogens «Prosjektplan Prosjekt Ørtaskogen 2010 – 2012» utarbeidet i februar 2010 av Eidseflot og Ørtaskogens styringsgruppe og faggruppe (se nedenfor)¹⁷. Jevnfør prosjektplanen var Ørtaskogen et 3-årig prosjekt igangsatt av skogeierandelslaget Allskog, Ørsta kommune og Fylkesmannen i Møre og Romsdal. Ørsta kommune var den første kommunen i landet med systematisk skogreisning fra 1951. Kommunen er en utpreget skogreisningskommune, med lite skogtradisjon, men med oppdaterte skogbruksplaner. Nå begynner mye av skogen å bli hogstmoden, samtidig har Ørsta svært mange skogeiere og mye teigblanding. Dermed trengte en samarbeid for å få en god og rasjonell utnyttelse av ressursene. «Prosjektet skal difor primært jobbe med skogeigarsamarbeid, samt tilrettelegging for lønsamt og berekraftig skogbruk», het det videre.

Ørtaskogen hadde en rekke prosjektmål. «Samarbeid mellom skogeigarar» var prosjektets primæroppgave: En skulle fremskaffe gode eksempler på samarbeid mellom skogeierne. Det andre prosjektmålet var betegnet «Aktivt eigarskap». Skal et aktivt

¹⁷ Som prosjektleder for «Fra ti til en», mottok jeg denne prosjektplanen for Ørtaskogen fra Eidseflot 16.3.10. Ørtaskogen reviderte prosjektplanen og dens arbeidsmål noe i løpet av den tiden Ørtaskogen pågikk.

eierskap kunne utøves, påpektes det, måtte to viktige forutsetninger være på plass. Det var tilgang på kompetent arbeidskraft og at skogeieren måtte ha en viss kunnskap rundt skogforvaltning. De av skogeierne som hadde skogbruksplan, måtte kunne bruke den, vurdere hva som måtte gjøres av skjøtselstiltak og hvorfor, og så måtte de kunne få satt det de bestemte seg for ut i livet. For å bygge opp under skogeiers mulighet for aktivt eierskap, skulle Ørstaskogen blant annet holde kurs, fagmøter og opplæring i bruk av skogbruksplan. Videre skulle prosjektet være en pådriver for å etablere stabil og ordnet tilgang på kompetent arbeidskraft. Det tredje prosjektmålet var omtalt som «Betre føresetnader for utøvande, lønsamt skogbruk». Her var det snakk om å arbeide for å få oversiktsplan for utbygging av skogsbilveier; bistå skogeiere i planlegging av vei og nabosamarbeid rundt vei; gå gjennom status for offentlige veier i Ørsta og følge opp i forhold til vei-eier; arbeide for å få en bedre løsning for kai; og eventuelt å engasjere seg i spørsmålet om virkesforsyning til og virkesterminal for Tussa Krafts biobrenselanlegg i Ørsta sentrum. Det fjerde prosjektmålet bar overskriften «Framtidsskogen: forynging/landskapstilpassing/skjøtsel». Om dette skrev Ørstaskogen:

I Ørsta sine bratte lier, med einsaldra plantingar og få fleirbruksselement, vil hogsten fort verte synleg og dominerande. Korleis kan ein få til eit hogstopplegg der det vert teke omsyn til landskapet også? Og når neste generasjon skog vert etablert, korleis gjer vi det? Er det eit mål å gjenta 'suksessen' til skogreisarane på 1950- og 60-talet? Og i tilfelle: korleis? Val av treslag, tilpassing til liten skjøtselintensitet og kanskje tynningsfritt skogbruk er viktige moment i denne samanhengen.

Prosjektet ynskjer å gjere skogeigarane medvitne på desse utfordringane og bidra t.d. med synleggjering av konsekvensane for landskap og økonomi.

Ørstaskogen hadde tallfestet mål om å etablere minst en form for samdrift i løpet av prosjektperioden, samt minst fem andre skogeiersamarbeid av ulik type og omfang. Videre skulle prosjektet «ha minst 20 driftsområde som er førebudde for drift med eit samla virkesvolum på 100.000 m³».

Ørstaskogen har hatt ei styringsgruppe bestående av tre personer, og ei faggruppe bestående av fire. Ørstaskogens prosjektleder, Eidseflot, kom i tillegg. Styringsgruppa har hatt det overordnede ansvaret for prosjektets aktivitet og finansiering. Faggruppa har hatt ansvar for faglig oppfølging av prosjektet, og for å knytte prosjektet til sin øvrige virksomhet. I både styringsgruppa og faggruppa var så vel offentlige skogansatte på kommunalt og fylkesnivå som Allskogs ansatte/tillitsvalgte representert.

I statusrapporten for Ørstaskogen for perioden januar 2010 til mai 2012 (Eidseflot 2012) ble det presentert noe av det Ørstaskogen hadde arbeidet med¹⁸. I Melsbygda var det 23 eiere som hadde hatt en felles skogsvei siden 1980-tallet. Skogen hadde sterk teigdeling,

¹⁸ Statusrapporten var en statusrapport til eierne av Ørstaskogen, og ikke en statusrapport inn til forskningsprosjektet «Fra ti til en».

stor andel taubaneterreng og mange kraftlinjer. I statusrapporten het det at «[e]it omfattande skogeigarsamarbeid er såleis svært naturleg – om ikkje tvingande nødvendig» (Eidseflot 2012:6). Dette hadde feltprosjektleder Eidseflot arbeidet med på mange møter med skogeierne. I området rundt Hovdevatnet, og da mer spesielt Geitenakken, arbeidet Eidseflot med å få skogeierne med på bygging av felles skogsbilvei. 17 av 18 eiere ble i 2011 enige om det. Intensjonen for ham hadde vært «å etablere driftssamarbeid på tvers av eigedomsgrensene som eit naturleg neste steg» (Eidseflot 2012:7). For øvrig hadde Eidseflot arbeidet i forhold til taubanedrift, biobrensel, skogsveioversikter og virkesterminal (kai), og han hadde drevet med «folkeopplysning» til skogeiere og andre med hensyn til skog og skogbruk.

Statusen for Ørstaskogen idet dette skrives, er at Ørstaskogen er lagt på is og har behov for en restart. Uværet Dagmar traff nemlig både skogen og feltprosjektet Ørstaskogen hardt. Som det påpektes i statusrapporten fra 2012 omtalt ovenfor:

Orkanen Dagmar 1. juledag 2011 gjorde mykje skade på skogen i Ørsta, og etter orkanen måtte den oppsette prosjektplanen leggest til side. Eidseflot arbeidde i januar 2012 med skadekartlegging, informasjon og planlegging av vindfalloppløying. Frå 1. februar og fram til han sa opp i mai 2012 var han utleigd til Allskog BA som skogbruksleiar. (Eidseflot 2012:2)

Etter at Eidseflot sluttet i Ørstaskogen har det ikke blitt ansatt noen ny prosjektleder, skogbruksaktørene i området har hatt fokuset på stormfelt virke. Oppryddingen ble, ifølge fylkesskogssjef Harald Nymoen¹⁹, langt mer omfattende enn en hadde trodd vinteren 2012. Våren 2013 var en fremdeles ikke ferdig. Den restarten som nå er signalisert²⁰, innebærer at flere kommuner enn Ørsta inngår. I intervju med skogeiere fra Ørstaskogen blir både Dagmar, Eidseflot sin slutt og Ørstaskogens liv omtalt, men arbeidet skogeierne imellom synes å vedvare. Det verifiseres blant annet av at eierne til skogen i Geitenakken stiftet Geitenakken Vegsameige 2.6.12²¹. Sameiget Melsfjellsvegen ble på sin side registrert i Enhetsregisteret 26.1.12, men var stiftet allerede i 1984²².

De offentlige ansatte med sterkest innsikt om Ørstaskogen, er pr. i dag Roger Nedreklepp i Ørsta kommune og Harald Nymoen på landbruksavdelingen hos Fylkesmannen i Møre og Romsdal.

¹⁹ Personlig meddelelse fra Harald Nymoen, 12.4.13.

²⁰ Personlig meddelelse fra Harald Nymoen, 14.11.13.

²¹ Opplysning hentet 19.12.13 fra www.purehelp.no

²² Opplysning hentet 13.1.14 fra w2brreg.no/enhet

2.4 Feltprosjektet Feios-prosjektet

Feios-prosjektet har foregått i Feios, Vik kommune i Sogn og Fjordane, det vil si i et skogreisingsstrøk. Frem til sommeren 2012 var Asbjørn Grindedal prosjektleder i 20 prosent stilling. Etter at han sa opp stillingen sin sto stillingen ledig ca. et halvt år før Peder M. Magnussen begynte i januar 2013. Magnussen er ansatt i 40 prosent stilling hos Vik kommune for å arbeide på Feios-prosjektet²³. Feltprosjektet i Feios skal jeg presentere med grunnlag i informasjon fra en søknad om BU-midler fra Feios Skogreisingslag og Skognæringsforum i Sogn og Fjordane (datert 8.4.09), samt fra en presentasjon av Feios-prosjektet i «Fylkesnytt frå Sogn og Fjordane 2/2009» (Landbruks- og matdepartementet 2009b).

Om Feios og skogreising het det seg at:

I Feios vart skogreisinga gjennomført med betre resultat enn nokon annan stad i Sogn og Fjordane, og kanskje i heile landet. Årsakene til dette ligg både i god organisering og god finansiering, i tillegg til interesserte skogeigarar. Det var også fleire såkalla Fredskogfelt, som viste at grana har høg produksjon i Feios. Alt i 1954 vart Borregaards Skogreisingfond oppretta, med god finansieringsordning i form av rentefrie lån, til tilplanting og inngjerding av plantefelt. Same år vart Skogreisingsplanen for Vestlandet vedteken av Stortinget. Dette førte til at også stat og kommunar hadde tilskot til skogreisinga, i tillegg til at det vart oppretta stillingar som skogreisingsleiar i dei fleste kommunane. Feios Skogreisingslag vart skipa, dette laget er i drift i dag også, og er sentralt i gjennomføring av feltprosjektet. (Landbruks- og matdepartementet 2009b)

I løpet av en periode på 35 år ble det i Feios plantet til et sted mellom 7 000 og 9 000 dekar med gran²⁴. Ved oppstarten av feltprosjektet var det meste i alderen 35-55 år. Tilveksten var høy, ble det påpekt, og de vanligste bonitetene var G 20 og G 23. En anslo at når skogreisingsgrana i Feios i løpet av kort tid ble hogstmoden, ville det gi grunnlag for årlig hogst på ca. 15 000 m³ i minst 20 år for de 50 involverte eiendommene. Grot fra skogsdriftene kom i tillegg.

Selv om Feios hadde all plantingen og også hogst av den skogen som var plantet før skogreisingsperioden tok til, mener jeg det er korrekt å si at Feios med omkringliggende område hadde lite tradisjon for skogbruk²⁵. Feios hadde ikke skogtakst idet feltprosjektet startet opp, og en områdetakst var noe en prioriterte i begynnelsen.

²³ Han er i tillegg ansatt i 60 prosent stilling som skogbruksleder hos Sogn og Fjordane Skogeigarlag.

²⁴ Ifølge Heiberg (2013:48) fordret Borregaard at «plantingene skulle være samlet med en minstestørrelse for hvert felt». Dette førte til at Borregaard-plantingene i Sogn ble lagt til Feios fordi det var eneste bygden som tilfredstilte kravene.

²⁵ I historisk perspektiv er dette ikke nødvendigvis tilfelle ettersom Sogn og Fjordane har en skogbrukshistorie (se NRK Sogn og Fjordane 2009).

Områdetaksten mente en skulle gi grunnlag for en hogstplan og en tilhørende plan for veibygging. Veiene måtte for en stor del bli planlagt med tanke på taubanedrift. Det fordi terrenget gjerne var bratt. En så for seg at det ble utarbeidet skogbruksplaner for den enkelte eiendom samt for bygden sett under ett, og en mente at disse planene ville være det beste grunnlaget for informasjon til, kompetanseheving hos og veiledning av skogeierne.

Hva ønsket en så med prosjektet? Om det skrev en blant annet:

Feios har ei særskilt god historie gjennom heile investeringsfasen i skogreisninga. No står haustinga for døra, og vi ønskjer at haustingsfasen skal bli like vellukka som investeringsfasen. God ressursoversikt for kvar eigedom og for området samla, saman med vegplanen, er grunnlaget for god planlegging og gjennomføring.

Kan vi få til ei samvirkeform der heile kulturskogarealet vert sett under eitt, og inntekter og kostnader fordelt på alle deltakarane, slik at alle får sitt frå første hogne kubikk og første vegmeter? (Landbruks- og matdepartementet 2009b)

Det het vidare at i «Den Store Granhausten» som skulle komme ville gode samarbeidsmodeller få stor betydning ettersom det kunne motvirke at en hadde små og oppdelte eiendommer. Samdrift inngikk som en mulighet i disse samarbeidsmodellene. Det påpektes også at «utfordringa i samband med hausting og fornying av skogreisningsskogen blir å få til samvirke i bygda, slik at det gjev grunnlag for størst mogleg lokal verdiskaping». Og det ble snakket om at all den kommende hogsten ville gi grunnlag for investering i utstyr til vegbygging, drift og foredling. En så heller «ikkje bort frå at nokon frå Feios vil satse på heilårs arbeidsplass i skogen som resultat av prosjektet».

Hele den tiden Feios-prosjektet har pågått har det hatt ei prosjektgruppe bestående av to fra Feios Skogreisningslag, en fra Skogselskapet i Sogn og Fjordane og Skognæringsforum i Sogn og Fjordane, en fra Vik kommune, samt en fra Fylkesmannens landbruksavdeling.

Statusen for Feios-prosjektet i skrivende stund er at en der ikke har fått etablert noe som kan omtales som samarbeid mellom skogeiere. En har imidlertid fått på plass skogbruksplaner for eiendommene i bygden Feios, og det blir av skogbruksaktører i feltprosjektet sett på som en milepæl (Landbruks- og matdepartementet 2013a). I 2014 har Feios-prosjektet planer om å få på plass driftsplan for hele bygden basert på skogressursoversiktene²⁶. Med en slik driftsplan har skogbruksaktører og skogeiere formodentlig et godt redskap for å etablere skogeiersamarbeid over eiendomsgrensene når den aktuelle skogen er blitt hogstmoden. De som arbeider i Feios-prosjektet for å få

²⁶ Personlig meddelelse fra Peder M. Magnussen, prosjektleder i Feios-prosjektet, 8.11.13.

til samarbeid mellom skogeierne, har videre endret strategien sin noe: Fra å «angripe» Feios som en samlet helhet og forsøke å få alle til å samarbeide, forsøker en nå å få til mindre enheter av samarbeidende skogeiere og da med skogsbilvei som samarbeidsfokus.

De offentlige ansatte med sterkest innsikt om Feios-prosjektet, er pr. i dag Veronika Seim Bech i Vik kommune og Merete Larsmon på landbruksavdelingen hos Fylkesmannen i Sogn og Fjordane.

3. Forskningsmetode og -data

I «Fra ti til en» har det deltatt både naturvitenskapelige og samfunnsvitenskapelige forskere, men det forstfaglige arbeidet som er utført er i liten grad å betrakte som forskning. Derimot har naturviterne fra Skog og landskap, med Bernt-Håvard Øyen i spissen, bidratt inn i feltprosjektene med ressurskartlegging, metodeutvikling for å kunne gjennomføre ressurskartlegging og ytt direkte bistand til feltprosjektene i aktiv dialog med de som inngikk i dem. Bistandsbehovet til de fire feltprosjektene med hensyn til skogressursoversikter viste seg å variere sterk, og «Fra ti til en» sine midler avsatt til dette²⁷ ble fordelt mellom feltprosjektene etter vurderinger av Øyen i samråd med meg som prosjektleder. Det forstfaglige arbeidet i «Fra ti til en» har gitt en publikasjon, nemlig «Skogressurser i Åfetdalen, Feios, Vik i Sogn 2010» (Nyeggen og Øyen 2011). I kapittel 8 vil jeg komme tilbake til betydningen av oversikt over skogen sett fra et samfunnsvitenskapelig perspektiv.

Den samfunnsvitenskapelige forskningsdelen har vært delt i to. «Fra ti til en» begynte med en kartleggingsstudie, utført av meg. Deretter startet den primære forskningen som besto i å følgeforske de fire feltprosjektene. Jeg (Bygdeforskning) fulgte Sørsivegen, Skogringene i Levanger og Frosta, og Feios-prosjektet, mens Birger Vennesland (Skog og landskap) fulgte Ørstaskogen. Dette innebar også at jeg og Vennesland samlet inn forskningsdataene fra de respektive feltprosjektene.

3.1 Kartlegging av tidligere eiendomsoverbyggende samarbeid i Norge

Som en innledende del i «Fra ti til en», ble det utført en kartlegging av tidligere gjennomførte eiendomsoverbyggende samarbeid for personlige skogeiere. Samarbeidene skulle dreie seg om forvaltning av skogen og erfaringene fra dette skulle vurderes. For full presentasjon av kartleggingen, se rapporten «Eiendomsoverbyggende samarbeid i skogbruket — en kartlegging» (Follo 2010a).

Kartleggingstudien skulle søke svar på følgende spørsmål:

1. Hva har hindret skogeiere i å komme i gang med slikt samarbeid?
2. Hva var de positive incitamentene?
3. Hvorfor gikk skogeierne inn i det og hva fikk de ut av det?
4. Hvordan var samarbeidet organisert, og hvis det inngikk kontrakter, hva besto kontraktene i?

²⁷ De utgjorde ca. 900 000kr av «Fra ti til en» sitt budsjett på ca. 5,5 millioner kroner.

5. Hvorfor opphørte samarbeidet?
6. Hva måtte til om de skulle ha fortsatt?
7. Hvilke variasjoner av eiendomsoverbyggende samarbeid kan en finne?

I mars 2009 ble det sendt ut forespørsel til 31 skogbruksaktører landet rundt om de kjente til eksempler på vellykkede eller mislykkede eiendomsoverbyggende samarbeid for personlige skogeiere. Det kom inn responser fra 10 aktører. På basis av innkomne opplysninger fra skogbruksaktørene undersøkte jeg fem samarbeid: Skogsamdriftene i Oppdal (besto egentlig av Fagerhaug Skogsamdrift, Finnmoen Skogsamdrift og Elgsmoen Skogsamdrift), Rolta Skogsamdrift i Selbu kommune, Småteigene Andelslag BA i Ringebu kommune, Holsmoen-samarbeidet i Oppdal kommune, og Østsiden Utmarkslag ved Knut Kvale i Øvre Eiker kommune. De undersøkte samarbeidene dekket perioden 1969-2010.

Metodene som ble benyttet i kartleggingsstudien, var dokumentanalyse og samtaler/intervju med seks sentrale aktører i samarbeidene. Noen aktører ble snakket med over telefon, andre ansikt-til-ansikt. De fleste samtaler/intervjuene ble tatt opp på bånd for deretter å bli skrevet ut som tekst. Datainnsamlingen ble gjennomført i perioden juni-november 2009.

Av flere grunner (se Follo 2010a:12-13) ble en del av de intervjuede aktørene presentert med navns nevning i kartleggingsrapporten²⁸. En av grunnene var at de potensielle leserne kunne være interessert i å vite mer om det særskilte samarbeidet enn hva kartleggingsrapporten evnet å informere om. Ettersom dette òg kan være tilfelle for lesere av denne sluttrapporten, informerer jeg også her om hvilke aktører dette var:

- Skogsamdriftene i Oppdal: Henrik Sneisen
- Rolta Skogsamdrift: Nils Olaf Kyllø
- Småteigene Andelslag BA: Magne Lundefaret og Arne Stenumgard
- Holsmoen-samarbeidet: Ståle Solem
- Østsiden Utmarkslag/Knut Kvale: Knut Kvale.

Kartleggingsrapporten (Follo 2010a) beskrev blant annet de ulike prosessene som førte frem til at samarbeidene ble dannet og hvordan de forløp, men den konkluderte ikke. Det var knyttet til den funksjonen kartleggingsrapporten var tenkt å skulle ha i «Fra ti til en». Den primære intensjonen var at det som var formidlet fra de fem tidligere samarbeidene, kunne være idéer aktørene i kystskogbruket benyttet da de skulle drive feltprosjektene sine. Hadde kartleggingsrapporten konkludert, hadde jeg som forfatter

²⁸ At disse aktørene ble omtalt med fullt navn, var i forståelse med den aktuelle aktøren.

og forsker også lagt føringer på hva det var aktørene i kystskogbruket skulle benytte fra den. Jeg hadde da rett og slett «lukket» rapportens innhold for tidlig ved at jeg selv fremhevet noe og utelot annet. Uten slik konkludering ble det opp til skogbruksaktørene å velge ut hva de ville ta med seg inn i det feltprosjektet de var knyttet til. Eksempelvis, hva var det de ut fra de presenterte samarbeidene så kunne være kritiske faktorer for eget feltprosjekt? Hva var det aktørene så kunne være fruktbart å ta hensyn til idet de gjennomførte sine samarbeid?

Selv om kartleggingsrapporten ikke konkluderte, ble den avsluttet med noen avrundende kommentarer. Jeg pekte på visse moment fra kartleggingsarbeidet, moment jeg antok i svært liten grad lukket rapportens innhold. Rekkefølgen momentene ble satt opp i sa ikke noe om deres viktighet, og jeg understreket at listen av moment ikke var noen uttømmende liste over de moment som kunne ha vært tatt inn. Momentene faktisk tatt inn i kartleggingsrapporten var:

- Skogeiere kan forplikte seg til samarbeid for mer enn 10 år. Det viser Småteigene Andelslag. For deres del utløste dette spørsmålet om konsesjon. Jeg gjør oppmerksom på at Fylkesjordskiftekontoret i Oppland argumenterer sterkt for at slikt samarbeid ikke burde være konsesjonspliktig (se Fylkesjordskiftekontoret i Oppland 1999:2, 37-38).
- Initiativet til samarbeid for mange skogeiere trenger ikke å komme utenfra slik det hevdes i forbindelse med Småteigene Andelslag. Det viser Østsiden Utmarkslag/Knut Kvale.
- Det er stor variasjon med hensyn til hvilke formelle krav en ønsker å sette og å tilfredsstille. Uansett ser en ut til å få til samarbeidet. Småteigene Andelslag er mest nøye på formalia, Holsmoen-samarbeidet og Østsiden Utmarkslag/Knut Kvale er minst.
- Det er stor variasjon med hensyn til organisasjonsstruktur. Det store skillet går mellom Fagerhaug Skogsamdrift, Finnmoen Skogsamdrift, Elgsmoen Skogsamdrift, Rolta Skogsamdrift og Småteigene Andelslag på den ene siden med årsmøte som høyeste myndighet, og Holsmoen-samarbeidet og Østsiden Utmarkslag/Knut Kvale på den andre siden uten et slikt organ.
- I samtlige presenterte samarbeid med unntak av Østsiden Utmarkslag/Knut Kvale, er det stor innsats av ansatte skogbruksaktører. I tillegg synes disse å evne å dra/hente eventuelle andre ressurser til seg og å få dem til å virke sammen.
- Det er noen som tar et helhetlig grep. Dette inkluderer å betrakte flere eiendommer under ett og å ha et eiendomsoverskridende blikk for forholdet mellom skogen, terrenget, driftsteknikken, veinett etc.
- En eller annen gang i prosessen frem mot etablert samarbeid eller under gjennomføringen av samarbeidet, må det legges et grunnlag for fordeling av inntekter/utgifter til skogeier.
- Med hensyn til fordeling av inntekter til skogeierne synes det å være skogen som bestemmer tidspunktet for når i en eller annen prosess dette skal kunne skje. Skogen bestemmer hvilken driftsteknikk som er mulig/optimal, og driftsteknikken er svært styrende for om en må lage en fordelingsnøkkel ut fra det som står i skogen før hogst eller om en kan ta det etter hogst. Vi må ha i mente at det har skjedd en voldsom teknologisk utvikling fra Fagerhaug Skogsamdrift ble etablert i -69. Bruk av hogstmaskin gir andre muligheter for fordeling mellom skogeiere enn tidligere.

- Kun en førstehåndskjøper (tømmerforhandler) er nevnt i den informasjonen jeg har fått muntlig eller i det jeg har lest. Det er skogeiersamvirket. Det innebærer at det i de presenterte samarbeidene fra Norge ikke gis noe forslag til hvordan en i forbindelse med etablering av eiendomsoverbyggende samarbeid for skogeiere kan løse en situasjon med flere førstehåndskjøpere. De fortidige samarbeidene gir da heller ikke innspill til hvordan en skal opptre for å utvikle en situasjon hvor flere førstehåndskjøpere agerer — hvis det er noe en ønsker i forbindelse med etablering av eiendomsoverbyggende samarbeid for skogeiere.
- I den tidsperioden rapporten dekker (fra 1969 til 2010) har en fått nye eiere til det tunge driftsutstyret. Dette eies nå av selvstendige skogsentreprenører. Disse skulle formodentlig være interessert i å få eiendomsoverbyggende samarbeid mellom skogeiere ettersom det gir entreprenørene mulighet for avtaler om større volum på samme sted. Dette uansett om avtalen går gjennom en tømmerforhandler den aktuelle entreprenøren eventuelt samarbeider med, eller om entreprenøren går direkte til skogeierne. Skogsentreprenørene er ikke hørt i denne rapporten.
- ‘Fra ti til en’ skal på bakgrunn av erfaringene fra feltprosjektene utlede betydningen av dem for norsk skogbrukspolitikk. I dette inngår mulige betraktninger rundt skatt, pensjon og trygd. Skatt er nevnt i rapporten i forbindelse med Roltla Skogsamdrift. Der påpeker en skogeier at når avvirkningstiden blir langt kortere enn opprinnelig tenkt, får det negative følger for skatten. I tillegg nevner jeg i rapporten at en i forbindelse med Småteigene Andelslag foretok utredninger om skattespørsmål. Slik dette er presentert i Fylkesjordskiftekontoret i Oppland (1999:18-21, 28, 32-34), er det snakk om utredninger om forskjellige selskapsformers innvirkning på skatteforhold for så vel samarbeidsenheten som for deltakende skogeier. Fylkesjordskiftekontoret i Oppland (1999) omtaler derimot ikke den slags problematikk som blir berørt i forbindelse med Roltla Skogsamdrift. Når det gjelder pensjon og trygd er dette ikke omtalt i rapporten. Det er imidlertid noe som blir omtalt når jeg henter inn informasjon rundt Holsmoen-samarbeidet. Pensjonister eller trygdede kan finne det nødvendig å si nei til mer hogst fordi det påvirker pensjonen eller trygden. (Follo 2010a:86-88)

Mitt sitt siste ærend i kartleggingsrapporten (Follo 2010a) var å påpeke at de betraktningene som lå til grunn for rapporten var fortrinnsvis fra andre enn de norske skogeierne selv. Dermed visste en også lite om skogeiernes egne vurderinger av eiendomsoverbyggende samarbeid for dem.

3.2 Følgeforskningen av feltprosjektene

«Fra ti til en» sin primære forskning har vært det som metodisk omtales som «følgeforskning». Følgeforskning er i engelsk forskningsmessig fagsjargong gjerne omtalt som «formative dialogue research», og det legges også gjerne til at denne forskningen er prosessorientert. Det formative innebærer at «følgeforskningen skal ha lov til å påvirke og 'forme' den prosessen som følges» (Baklien 2004:50). Men selv om følgeforskning er fokusert på prosess, dialog og det formative, skal følgeforskningen fremdeles være forskning. Dette ivaretas gjennom følgeforskernes veksling mellom å være aktivt og passivt samhandlende med oppdragsgiver/bruker. Olsen og Lindøe sin grovmaskede inndeling kan følges:

An active role performance means acting as a change agent participating in project activities at stake. Passive role performance means distant and critical observation to an event in order to get and analyse data you hardly can achieve as an active participant. (Olsen og Lindøe 2004:373)

Det er ingen enkel løsning på hvordan en opprettholder skillet mellom aktiv og passiv samhandling, og det kan være mange grunner til at forskeres passive samhandling ødelegges (Segaard 2007). En måte å forebygge dette på er ved å presisere relativt klart hvilken rolle forskerne skal ha når og hva forskerne skal gjøre og levere. Derfor ble det allerede under etableringen av prosjektsøknaden for «Fra ti til en», utarbeidet en detaljert oppsatt plan for når forskerne skulle være henholdsvis aktivt og passivt samhandlende med de menneskene som kom til å være med i feltprosjektene.

I forskernes aktivt samhandlende rolle har det inngått tilbakemeldinger fra forskningen underveis. Det enkelte feltprosjekt har i løpet av «Fra ti til en» fått tre muntlige tilbakemeldinger hver fra forskerne. Det er primært i disse møtene at forskerne har opptrådt som agenter for mulig endring av det som foregikk i det respektive feltprosjektet. Tilbakemeldingene var fundert på forskningsdata samlet inn som en del av følgeforskningen frem til tidspunkt for tilbakemeldingen. Tilbakemeldingene ble gitt til aktørene som arbeidet i det enkelte feltprosjekt for å få til skogeiersamarbeidene. For Sørsivegen ble tilbakemeldingen gitt til feltprosjektlederen og de aktørene som inngikk i Sørsivegens interimstyre, senere Sørsivegens styre samt representanter fra skogforvaltningen hos kommunen og Fylkesmannen. For Skogringene i Levanger og Frosta var det snakk om aktørene som inngikk i styringsgruppa inklusive feltprosjektlederen. For Ørstaskogen var det snakk om feltprosjektlederen og aktørene som inngikk i Ørstaskogens faggruppe. Og for Feios-prosjektet var det prosjektgruppa inkludert feltprosjektlederen som mottok tilbakemeldingen. Disse muntlige tilbakemeldingene har vært en del av utvekslingene mellom hovedprosjekt og feltprosjektene omtalt på side 21-22 og skissert i figur 1.

I tilbakemeldingsmøtene presenterte forskerne underveis-funn og tok opp til debatt forhold/tema de ut fra forskningsdataene så det kunne være fruktbart å diskutere gitt de målsetninger det respektive feltprosjekt hadde. Selv om innholdet i den enkelte tilbakemelding var sterkt fokusert på det særskilte feltprosjektet forskerne besøkte, ble innsikter fra de øvrige feltprosjektene også tatt inn og formidlet. Dette for å optimalisere muligheten for at feltprosjektene skulle kunne lære av hverandre. For ytterligere å optimalisere den muligheten var planen at to forskere (Follo og Vennesland) skulle delta sammen på den andre runden med tilbakemeldinger. I levd liv viste dette seg vanskelig: Datoene som passet feltprosjektene passet ikke nødvendigvis for begge forskerne, flyturer gikk ikke som planlagt, osv. For den siste tilbakemeldingen til Feios-prosjektet ble den endelige løsningen å improvisere gjennomføringen fordi flyet mitt ble kansellert på kort varsel. Det endte opp med at tilbakemeldingen ble gitt over høyttalende telefon.

Oversikt over den faktiske gjennomføringen av tilbakemeldingene, går frem av tabell 1.

Tabell 1: Oversikt over gjennomførte tilbakemeldinger, etter feltprosjekt

	1. tilbakemelding nov. – des. 2010	2. tilbakemelding mars – mai 2011	3. tilbakemelding des. 2011
Sørsivegen	Dato: 16.11.10 Forsker: Follo	Dato: 13.4.11 Forsker: Follo	Dato: 16.12.11 Forsker: Follo
Skogringene i Levanger og Frosta	Dato: 12.11.10 Forsker: Follo	Dato: 22.3.11 Forsker: Follo	Dato: 8.12.11 Forsker: Follo
Ørstaskogen	Dato: 14.12.10 Forsker: Vennesland	Dato: 28.3.11 Forskere: Vennesland og Follo	Dato: 20.12.11 Forsker: Vennesland
Feios- prosjektet	Dato: 17.11.10 Forsker: Follo	Dato: 6.5.11 Forsker: Follo	Dato: 13.12.11 Forsker: Follo

Selv om tilbakemeldingsmøtene innebar at forskerne i sin aktivt samhandlende rolle hadde mulighet til å påvirke og forme prosessene som foregikk i feltprosjektene, hadde ikke forskerne noen rolle som sa at feltprosjektene nødvendigvis måtte følge de innspillene forskerne kom med. Innspillene var kunnskapstilbud som ble lagt frem og belyst, og innspillene var ment å gi aktørene et diskusjonsgrunnlag. Det var så opp til aktørene i det spesifikke feltprosjektet å finne ut hvordan de ville forholde seg til innspillene. Denne selvstendige vurderingen som det respektive feltprosjekt skulle gjøre, var også et aspekt ved at feltprosjektene på visse vis sto på egne ben (se side 22-23).

Følgforskningen i «Fra ti til en» har hatt to kilder til data, og det er snakk om gjentatte datainnsamlinger. Det er data fra aktører som arbeidet i feltprosjektene for å få til eiendomsoverbyggende samarbeid for skogeiere. Det være seg eksempelvis feltprosjektens prosjektledere, kommunal skogbruksansvarlig, skogbruksleder, styreleder i skogeierlag, representant for Fylkesmannen. Denne grupperingen av informanter omtales i det fortløpende for «feltprosjektaktører». Den andre kilden til

data har vært fra de (mulig) deltakende skogeierne i feltprosjektene, og de omtales heretter som «skogeier-informanter». I tabell 1 var tilbakemeldingen til feltprosjektene i 2010 basert på innsikter fra første datainnsamling med feltprosjektaktørene. Tilbakemeldingen våren 2011 var på sin side basert på innsikter fra første datainnsamling med skogeier-informantene, mens den som fant sted før jul 2011 baserte seg på innsikter fra andre datainnsamling med feltprosjektaktørene. Fra feltprosjektaktørene ble det samlet inn data tre ganger fordelt utover prosjektets periode (2010, 2011 og 2013), og fra skogeierne ble data samlet inn to ganger (2011 og 2012). Det innebærer at det ble samlet inn to sett med forskningsdata etter tilbakemeldingsrundene: Den tredje runden med datainnsamling fra feltprosjektaktørene og den andre runden med datainnsamling fra skogeier-informantene.

Kvalitative intervju med enkeltpersoner ble den datainnsamlingsmetoden som ble benyttet. I den omforente prosjektbeskrivelsen utarbeidet sammen med aktørene i kystskogbruket i 2008, var det også nevnt «uformelle samtaler med skogeiere under observasjon» og en spørreundersøkelse blant alle skogeierne som hadde deltatt i feltprosjektene. Den opprinnelige tanken rundt «uformelle samtaler...under observasjon», var at forskerne skulle være til stede på arrangement for skogeiere det enkelte feltprosjekt fikk i stand og det på et tidspunkt forskerne uansett skulle være på stedet. Disse to forutsetningene, arrangement og tidspunkt, viste seg vanskelig å forene i praksis. Kun én gang ble det mulig. Det var i tilknytning til Feios-prosjektet og den første muntlige tilbakemeldingen til dem. Da deltok jeg på en skogdag og skogkveld arrangert av Feios-prosjektet. Spørreundersøkelsen som var nevnt i prosjektbeskrivelsen, ble tatt ut av «Fra ti til en» etter forhandlinger mellom representanter for Kystskogbruket og Bygdeforskning i februar 2012²⁹. Slik Bygdeforskning som prosjektansvarlig institusjon og jeg som prosjektleder vurderte det, ville en survey uansett ha hatt begrenset forskningsnytte. Det fordi feltprosjektene hadde utviklet seg slik at de hadde relativt få deltakende skogeiere som kunne være med i en spørreundersøkelse. Antallet ville ha blitt for lite til at vi forskere kunne ha generalisert funnene til en større populasjon av skogeiere. Videre ble de øvrige forskningsdataene vurdert som fyldige nok til å kunne besvare de spørsmålene som den omforente prosjektbeskrivelsen sa at «Fra ti til en» skulle besvare.

I følgeforskningsdelen av «Fra ti til en» er det gjennomført 93 intervju. De fordeler seg med 39 intervju med skogeier-informanter og 54 intervju med feltprosjektaktører. Fordelingen av intervju mellom feltprosjektene går frem av tabell 2 og 3. Summeres

²⁹ Spørreundersøkelsen ble tatt ut som en del av en større fremforhandlet og formell løsning. Forhandlingene grunnet i min (som prosjektleder) nødvendige og ekstra arbeidsinnsats knyttet til etablering av feltprosjektene og gjennomføring av «Fra ti til en» sin midtveissamling.

antall intervju for det enkelte feltprosjekt, ble det for respektive Sørsivegen og Ørstaskogen gjennomført 25 intervju hver, derav 10 med skogeier-informanter og 15 med feltprosjektaktører. For Feios-prosjektet ble det gjennomført 23 intervju, derav ni med skogeier-informanter og 14 med feltprosjektaktører. For Skogringene i Levanger og Frosta ble det gjennomført 20 intervju, derav 10 med skogeier-informanter og 10 med feltprosjektaktørene. Datainnsamlingene knyttet til Ørstaskogen ble gjennomført av Vennesland, de øvrige av meg. Skogeierne som ble intervjuet fra Skogringene i Levanger og Frosta kom fra Ytterøy skogring, mens skogeierne som ble intervjuet fra Ørstaskogen kom fra Melsbygda og Ytre-Hovden– Digernes.

Tabell 2: Oversikt over gjennomførte intervju med skogeiere, etter feltprosjekt

	1. intervjurunde jan. – feb. 2011	2. intervjurunde mars – juni 2012
Sørsivegen	Dato: Januar-februar 2011 Intervju: 5 4 ansikt-til-ansikt/ 1 over telefon Lydfilers varighet: Ca. $\frac{3}{4}$ – $2\frac{3}{4}$ timer	Dato: Mars 2012 Intervju: 5 (1 ny) 5 ansikt-til-ansikt Lydfilers varighet: Ca. $1\frac{1}{4}$ – $1\frac{3}{4}$ time
Skogringene i Levanger og Frosta	Dato: Januar 2011 Intervju: 5 5 ansikt-til-ansikt Lydfilers varighet: Ca. $\frac{3}{4}$ – 2 timer	Dato: Mars-april 2012 Intervju: 5 4 ansikt-til-ansikt/ 1 over telefon Lydfilers varighet: Ca. $\frac{3}{4}$ – $1\frac{3}{4}$ time
Ørstaskogen	Dato: Februar 2011 Intervju: 5 4 ansikt-til-ansikt/ 1 over telefon Lydfilers varighet: Ca. $\frac{1}{2}$ time	Dato: April 2012 Intervju: 5 (1 ny) 5 ansikt-til-ansikt Lydfilers varighet: Ca. $\frac{1}{2}$ – 1 time
Feios- prosjektet	Dato: Januar-februar 2011 Intervju: 4 2 ansikt-til-ansikt/ 2 over telefon Lydfilers varighet: Ca. 1 – $1\frac{3}{4}$ time	Dato: April-juni 2012 Intervju: 5 2 ansikt-til-ansikt/ 3 over telefon Lydfilers varighet: Ca. $\frac{3}{4}$ – $1\frac{1}{2}$ time

Jevnfør den omforente prosjektbeskrivelsen for «Fra ti til en» fra 2008, skulle fem skogeiere intervjues fra hvert feltprosjekt i hver omgang, og det skulle skje ansikt-til-ansikt. Av tabell 2 går det frem at det ikke ble oppnådd. For Feios-prosjektet ble bare fire skogeier-informanter intervjuet i første intervjurunde, og i samtlige feltprosjekt ble noen av intervjuene gjennomført via telefon. At det ble kun fire informanter fra Feios, var knyttet til at det ikke var mulig å få på plass en femte skogeier-informant fra Feios-prosjektet innenfor det tidsrom jeg hadde til rådighet før første intervjurunde måtte gjennomføres. At åtte intervju ble gjennomført via telefon, var knyttet til at det var slik skogeier-informantene i samråd med forskerne fant det praktisk mulig eller også at det var slik skogeieren ønsket det. Prosjektbeskrivelsen fra «Fra ti til en» sa ikke noe om det var de samme skogeierne som skulle intervjues i begge intervjurundene eller om det skulle være nye i andre runde. Vi forskere fant det imidlertid mest gunstig å intervju de samme skogeierne to ganger fordi vi da kunne få forskningsdata som sa noe om endring over tid. Dette ble også resultatet med tre unntak: I Sørsivegen og i Ørstaskogen ble en skogeier-informant fra første runde ikke med til andre intervjurunde, og i Feios-prosjektet kom det til en femte skogeier-informant i andre runde.

Utvelgelsen av skogeier-informanter baserte seg i utgangspunktet på lister over skogeiere jeg som prosjektleder mottok fra den enkelte feltprosjektleder, men utvelgelsesprosessene hadde sin egen logikk. Ønsket ikke en skogeier å delta eller det var umulig å komme i kontakt med personen, måtte jeg nødvendigvis gå videre på listen. Skogeierne som ble intervjuet i første intervjurunde, hadde ikke samtykket i å bli intervjuet i den andre runden. Det innbar at det i to runder gikk en forespørsel til skogeierne om mulig deltakelse. Hvordan «Fra ti til en» endte opp med nettopp de skogeier-informantene prosjektet gjorde, er presentert i Follo og Vennesland (2013:23-24, 40, 57-58, 68-70). I Follo og Vennesland (2013), som baserer seg på forskningsdata utelukkende fra skogeier-informantene, er det også vedlagt eksempler på de to rundene med henvendelsesbrev til skogeierne (Follo og Vennesland 2013: 109-111, 117-118).

Tabell 3: Oversikt over gjennomførte intervju med feltprosjektaktører, etter feltprosjekt

	1. intervjurunde april – juni 2010	2. intervjurunde aug. – sept. 2011	3. intervjurunde feb. – mars 2013
Sørsivegen	Dato: 16.4 – 25.5.10 Intervju: 5 Lydfilers varighet: Ca. ¾ – 1½ time	Dato: 26.8 – 19.9.11 Intervju: 5 Lydfilers varighet: Ca. ¾ – 1¼ time	Dato: 20.2 – 18.3.13 Intervju: 5 Lydfilers varighet: Ca. ¾ – 1½ time
Skogringene i Levanger og Frosta	Dato: 23. – 24.6.10 Intervju: 3 Lydfilers varighet: Ca. 1 – 1½ time	Dato: 1. – 21.9.11 Intervju: 4 Lydfilers varighet: Ca. ¾ – 2 ¾ timer	Dato: 18.2 – 4.3.13 Intervju: 3 Lydfilers varighet: Ca. ¾ – 1¼ time
Ørstaskogen	Dato: 29.4 – 5.5.10 Intervju: 5 Lydfilers varighet: Ca. ½ – ¾ time	Dato: 20. – 29.9.11 Intervju: 5 Lydfilers varighet: Ca. ½ – ¾ time	Dato: 14. – 19.2.13 Intervju: 5 Lydfilers varighet: Ca. ½ – 2¾ timer
Feios-prosjektet	Dato: 16.4 – 5.5.10 Intervju: 5 Lydfilers varighet: Ca. 1 – 1¼ time	Dato: 29.8 – 14.9.11 Intervju: 4 Lydfilers varighet: Ca. 1 – 1¼ time	Dato: 15.2 – 6.3.13 Intervju: 5 Lydfilers varighet: Ca. 1 – 1¾ time

Slik tilfellet var for skogeier-informantene, var det også for feltprosjektaktørene: Den omforente prosjektbeskrivelsen fra 2008 sa at fem feltprosjektaktører fra hvert feltprosjekt skulle intervjues i hver intervjurunde, men nå over telefon. Og som tilfellet var for skogeier-informantene, den omforente prosjektbeskrivelsen sa ikke noe om det var de samme aktørene som skulle intervjues hver gang. Vi (Follo og Vennesland) valgte også denne gangen å forsøke å få intervjuet de samme menneskene i flere omganger. Samtlige intervju inkludert i tabell 3 ble gjort over telefon, men som det går frem av tabellen ble ikke fem feltprosjektaktører intervjuet i forbindelse med Skogringene i Levanger og Frosta. Dette var knyttet til at Skogringene i Levanger og Frosta kom så seint med i «Fra ti til en» (se Follo 2010b:12) og de videre prosessene i det feltprosjektet. I tabell 3 er totalt 16 feltprosjektaktører intervjuet samtlige tre gangene, mens tre feltprosjektaktører er intervjuet to ganger.

Feltprosjektaktørene ble rekruttert til intervju av meg som prosjektleder ut fra at de på ett eller annet vis var knyttet til arbeidet som det enkelte feltprosjektet gjorde for å

etablere og gjennomføre eiendomsoverbyggende samarbeid for skogeierne. Oversikt over disse personene fikk jeg fra aktører i Kystskogbruket. For hver ny runde med intervju, sendte jeg ut ny forespørsel om mulig deltakelse til feltprosjektaktørene. Eksempel på henvendelsesbrev fra første intervjurunde er å finne i Follo (2010b:42-44), fra andre intervjurunde i Follo og Vennesland (2012:34-35) og fra tredje intervjurunde i denne rapporten som vedlegg 1.

Under intervjuene med skogeier-informantene og feltprosjektaktørene ble det benyttet intervjuguider³⁰. Ett sett av intervjuguider ble brukt i intervjuene av skogeier-informantene. Dette settet besto av to intervjuguider ettersom skogeier-informantene skulle intervjues to ganger, og eksempel på dem er presentert i Follo og Vennesland (2013:113-115, 119-122). Settet av intervjuguider brukt i intervjuene med feltprosjektaktørene besto av tre intervjuguider fordi disse skulle intervjues tre ganger. Eksempel på intervjuguide fra første runde med feltprosjektaktørene er presentert i Follo (2010b:45-46), fra andre runde i Follo og Vennesland (2012:36-38) og fra tredje intervjurunde i denne rapporten som vedlegg 2. Begge settene av intervjuguider var sterkt tilpasset og avgrenset til hva den omforente prosjektbeskrivelsen fra 2008 sa skulle besvares av problemstillinger. Videre var det et poeng å gjenta noen av spørsmålene i de ulike intervjurundene for respektive skogeier-informanter og feltprosjektaktører. Det for å fange opp mulige endringer over tid. Intervjuguidene ble laget av prosjektets deltakende forskere i samarbeid med aktørene i Kystskogbruket, og dette skjedde ved oppstart av «Fra ti til en». På det tidspunktet hadde både forskere og kystskogbrukets aktører naturlig nok bare antakelser om hva som kom til å skje. Det skulle vise seg under enkelte intervju senere at den aktuelle informanten ikke kunne svare på spørsmål fordi personen eksempelvis ikke hadde kjennskap til det som det ble spurt om. Skulle den aktuelle personen eksempelvis ikke vite om det var kommet til eller falt fra skogeiere i samarbeidet siden forrige intervju, betraktet vi forskere imidlertid ikke dette og tilsvarende som en svakhet ved intervjuguiden. Vi så det heller som data som sa noe om hva som foregikk eller ikke foregikk i feltprosjektene. I de tilfellene hvor det kom til en skogeier-informant eller en feltprosjektaktør etter at tidligere intervjurunder var gjort, ble det laget spesialtilpassede intervjuguider til dem. Vi forskere var uansett nødt til å tilpasse spørsmålene i intervjuguidene mens intervjuene foregikk og da etter situasjonen til det aktuelle feltprosjektet og den særskilte skogeier-informanten/feltprosjektaktøren.

Intervjuene ble tatt opp på lydbånd, og det ble skrevet referat fra dem eller også ble de transkribert. Transkribering innebærer at hvert eneste ord skrives ned som løpende tekst

³⁰ En intervjuguide er en liste med spørsmål.

og ord for ord, hvilket et referat ikke gjør. «Fra ti til en» var ikke satt opp med økonomiske midler til transkribering, men for tredje runde med intervju av feltprosjektaktørene greide vi forskere (Vennesland og Follo) å få finansiert transkriberingen via andre kilder enn «Fra ti til en» for å spare oss selv for en del arbeid. For øvrig kan mange av de øvrige intervjuene nesten betraktes som å være transkribert fordi referatene fra dem var omfattende. Referatene som ble skrevet fra Ørstaskogen, ble skrevet av Vennesland. De øvrige ble skrevet av meg. Om referatene fra skogeierinformantene, se Follo og Vennesland (2013:23-24, 40, 57-58, 68-70). Om referatene fra første og andre intervjurunde med feltprosjektaktørene, se henholdsvis Follo (2010b:12) og Follo og Vennesland (2012:11).

Ved analysene er det fortrinnsvis referatene og transkripsjonene som er brukt, men ettersom vi selv har gjort intervjuene og skrevet referatene fra dem har vi godt kjennskap til de muntlige versjonene³¹. Også jeg har forholdt meg til de muntlige og skriftlige versjonene av informantintervjuene fra Ørstaskogen. Det for å sikre full oversikt over datamateriale som prosjektleder i «Fra ti til en». Analysene er basert på gjentatte gjennomganger av intervju-referatene/-transkriberingene på jakt etter særskilte og felles trekk, syntetiseringsmulighet og vesentlige ikke-typiske trekk.

Forskningsdataene fra de fire feltprosjektene, deres skogeier-informanter og feltprosjektaktører, har stor variasjonsbredde. Riktignok var feltprosjektene like i den forstand at de alle gikk for å få til samarbeid mellom skogeierne (se side 23), men feltprosjektene var ulike når det gjaldt en rekke andre forhold. Jeg skal nevne noen av variasjonene feltprosjektene imellom. For det første var feltprosjektene ulike med hensyn til skogens beskaffenhet. For Ytterøy skogring (Skogringene i Levanger og Frosta) var situasjonen at det meste av skogen hadde blåst ned under orkanen i 1992. Det ga at det var lite hogstmoden skog der. Sørsivegen for sin del hadde en del hogstmoden skog av gran, mens en i Ørsta og Feios hadde svært mye gran som var eller snart ble hogstmoden. For det andre lå Sørsivegen og Ytterøy skogring i tradisjonelle skogstrøk, mens Ørstaskogen og Feios-prosjektet lå i skogreisingsstrøk. Det hadde selvsagt innvirkning på om det var mye eller lite tradisjon for skogbruk på stedet. For det tredje var feltprosjektene bygd opp forskjellig. Eksempelvis, i Sørsivegen var feltprosjektlederen en av skogeierne som var involvert i skogeiersamarbeidet, mens feltprosjektlederen ikke var blant skogeierne i blant annet Ytterøy skogring. Et annet eksempel på forskjellig oppbygging var at Sørsivegen innbefattet kun ett

³¹ Skriftlige versjoner av muntlige intervjuer vil alltid romme mindre informasjon (forskningsdata) enn hva selve lydbandopptakene av dem gjør. Det fordi det ligger så mye informasjon i pauser, latter, hvordan ord betones, osv., som det er svært vanskelig å få med i de skriftlige versjonene. Det er av den grunn det i forskningssammenheng er fruktbart også å lytte til lydband og å være kjent med de muntlige versjonene.

skogeiersamarbeid, mens Ørstaskogen innbefattet flere som feltprosjektlederen arbeidet i forhold til. For det fjerde var aktivitetsfokuset ulikt: Ytterøy skogring hadde ungskogpleie som sitt fokus, mens Ørstaskogen for eksempel hadde skogsbilvei. For det femte varierte antall involverte skogeiere svært: Sørsivegen og Ytterøy skogring hadde omtrentlig 10 hver, mens det i Feios-prosjektet var snakk om 40-50 skogeiere. Denne variasjonsbredden i feltprosjektene og ledsagende variasjon i forskningsdataene, er positiv for forskningen i «Fra ti til en». Det fordi en gjennom den kvalitative forskningen da får innsikter i og får brettet ut et mye større spekter av muligheter for og vansker med eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeid enn hva tilfellet hadde vært hvis feltprosjektene i all hovedsak hadde vært lik.

Det ligger ikke til forskningsprosjektet «Fra ti til en» at vi forskere skal evaluere det som foregikk i de fire feltprosjektene. Det som ligger til forskningsprosjektet «Fra ti til en» er derimot å hente innsikter fra det som skjedde i feltprosjektene. På den ene siden innebærer det at det enkelte feltprosjekt kan være forskningsmessig vellykket selv om det aktuelle feltprosjektet kan hende ikke nådde egne målsetninger om antall samarbeid dannet, kubikk hogd, skogsbilveier bygd, skogareal ryddet og liknende. Det er mange forskningsinnsikter å hente fra feltprosjektene med å nå egne målsetninger, og strevet deres har gjort det tydeligere for oss forskere hva som skal til for å få til samarbeid mellom skogeiere. På den andre siden innebærer det at «Fra ti til en» som et forskningsprosjekt med brukermedvirkning ikke kan vurderes som vellykket eller mislykket ut fra antall samarbeid dannet, kubikk hogd, osv. «Fra ti til en» sine kriterier for vellykkethet/mislykkethet er grunnet i om vi forskere og aktørene i kystskogbruket har lært noe og høstet noen erfaringer underveis som kan brukes senere av kystskogbrukets aktører og eventuelt andre skogbruksaktører i Norge.

4. Formidling underveis og avslutning av prosjektet

4.1 Publikasjoner og annen formidling underveis

Underveis i følgeforskningen er tre publikasjoner skrevet. Det er to notat fra intervjuene med feltprosjektaktørene (Follo 2010b; Follo og Vennesland 2012) og en rapport fra intervjuene med skogeierne (Follo og Vennesland 2013). Disse tre publikasjonene var rapporteringer fra og om noe som var i sin dannelses og fremdeles foregikk, men de skulle også tjene flere andre funksjoner. Blant annet var det første av notatene fra feltprosjektaktørene en bakgrunn for å gi tilbakemelding til feltprosjektene (Follo 2010b:4-5). I tabell 1 er det snakk om tilbakemeldingen i november – desember 2010. Det andre av notatene skulle blant annet formidle noe av det som ble presentert muntlig i tilbakemeldingsmøtene i desember 2011 (Follo og Vennesland 2012:6). Rapporten fra intervjuene med skogeier-informantene skulle blant annet skriftlig presentere det vi forskere muntlig formidlet til feltprosjektene i mars-mai 2011, det vil si hva vi i den andre tilbakemeldingen formidlet fra første intervjurunde med skogeier-informantene (Follo og Vennesland 2013:15-16). Videre skulle de tre publikasjonene eksemplvis ta temperaturen på arbeidet med de eiendomsoverbyggende samarbeidene underveis og feste det som skjedde i skriftlig form slik at en alltid skulle kunne gå tilbake til det.

Vi forskere har vært opptatt av å ikke konkludere for tidlig. Det var jeg i forbindelse med kartleggingsrapporten (se side 36-37), og det har vi forskere vært i øvrige tidligere publikasjoner. I Follo (2010b) ble det ikke gitt noe som en gang kunne likne en oppsummering. I Follo og Vennesland (2012:20-29) trakk vi opp tre begynnende konklusjoner rundt visse sakskompleks. Vi brukte ordet «begynnende» for å være varsomme og for å ta høyde for at ting kunne endre seg utover i siste halvdel av prosjektperioden. Den første begynnende konklusjonen var at det var krevende å etablere og gjennomføre samarbeid mellom skogeiere. Den andre var at et visst «stillas» måtte være til stede for å lette dannelsen av slikt samarbeid. I dette «stillaset» inngikk at lover og regler også tok høyde for samarbeid mellom skogeiere, at en hadde oversikt over skogressursen, og at det måtte finnes det vi omtalte som «skogkoordinator». Den tredje begynnende konklusjonen var at ulike organiseringer av skogeiere ga ulike ulemper. De tre ulike skogeierorganiseringene som ble nevnt, var (i) samarbeid mellom skogeiere, (ii) eksternt koordinert organisering av skogeiere, (iii) og vanlig skogbruksleder-jobbing. I skogeierrapporten (Follo og Vennesland 2013) presenterte vi mye empiri, det vil si forskningsdata fra skogeier-informantene, slik at leseren av rapporten selv skulle kunne dra noen slutninger ut fra den virkeligheten som hun/han befant seg i eller også kanskje kunne stille nye spørsmål. Det var å ønske ettersom «Fra ti til en» har vært et kompetanseprosjekt med brukermedvirkning og hvor brukerne var aktørene i kystskogbruket. Etter de to rundene med intervju av skogeier-informantene

oppsummerte vi skogeirrapporten med å sette opp 10 punkter. Rekkefølgen sa ikke noe om hvilken betydning vi tilskrev det enkelte punktet, men det var en viss logikk i progresjonen: Fra indre forhold hos skogeierne (nyttevurderinger) til ytre forhold rundt skogeiergrupperingen. De 10 punktene lød:

1. Forutsatt at skogen er slik at det forstlig er tjent med eiendomsoverbyggende samarbeid, ser skogeierne mangslungen nytte av samarbeid dem imellom. Gitt at forutsetningen er tilfredsstilt, er det vilje til samarbeid. Dette er tilfellet blant våre skogeier-informanter, og vi antar det er slik blant personlige skogeiere i Norge generelt. I rapporten presenteres det mange forskjellige nytter skogeier-informantene ser. Fra egen-nytte som eksempelvis å få mer penger i egen pung, få hjelp når en ikke kan og vet skogbruk, slippe å finne løsninger selv hver gang noe skal skje, til lokalsamfunnsnytte som for eksempel å bidra til økt fellesskap og økonomisk vekst i bygden.
2. Skal skogeiere slutte seg til et eiendomsoverbyggende samarbeid og fortsette å delta, må de få informasjon om det som foregår/ikke foregår. Det å motta informasjon opprettholder skogeierens interesse for samarbeidet, det bidrar til at en begynner å tenke på seg selv som en del av ei gruppe mennesker, og det bidrar til å gjøre skogeierens forståelser mer samstemte – mer lik.
3. Det må skje noe og det må være fremdrift. Hva det er som må skje i skogeiersamarbeid for at skogeiere skal forstå det dit hen at det skjer noe, er ikke entydig gitt i datamaterialet. Trolig er det ultimate ‘skjer noe’ at det skjer noe i/med skogen, men mangt annet kan inngå i dette ‘skjer noe’ slik at skogeiere opplever at det er fremdrift. Er de ikke selv involvert i det som skjer, må de bli informert om det som skjer slik at de vet at det skjer noe.
4. Skogeieres vane med å tenke i sitt eget hemmer bruken av samarbeid mellom skogeiere. Tankemønster og etablerte praksiser hvor egen skog er det eneste utgangspunkt og den individuelle løsning den eneste tenkte mulighet, må brytes. Vaner er, som munnhellet går, vonde å vende. Det skal en viss innsats til for å få justert vaner inn på en ny kurs.
5. Ord og fraser om skogeiersamarbeid må brukes nennsomt. Eiendomsoverbyggende samarbeid kan betegnes med mange forskjellige fraser, og den samme frasen kan forstås forskjellig av skogeiere. Noen fraser kan ha bibetydninger som skogeiere reagerer negativt på. Høyst trolig har de respektive frasene for den aktuelle skogeier da bibetydninger som innebærer redusert egen beslutningsmyndighet, rett og styring.
6. En er vanhjulpen uten skogoversikt. Når den grunnleggende forståelsen er at skogen bestemmer hva det er mulig og mest optimalt å foreta seg med/i den og en samtidig mangler ressursoversikt, blir en på individuelt skogeiernivå og nivået for eiendomsoverbyggende samarbeid sterkt forhindret fra skogaktivitet. Ikke behøver en som skogeier da vite hvor en eier, hva som finnes på det arealet en eier og når noe eventuelt skal skje i tid. Det igjen gjør samarbeid med andre skogeiere svært vanskelig – både å initiere og å gjennomføre.
7. Skogeieres skogbrukskompetanse opprettholdes og økes mens skogeiersamarbeid bygges. Skogeier-informanter snakker om å få skogbruksinformasjon nærmest gratis fordi en deltar i skogeiersamarbeidenes møter, en blir presentert noen fakta og får noe nytt, en begynner å diskutere skogen, interessen heves og en blir mer villig til å investere for å skaffe seg (mer) kompetanse.
8. Skogeiere som er lidenskapelig skog-/skogbruks-interesserte, som begråter skogens tilstand, som er sultne på skogbrukskunnskap og relasjonen til en fagperson, kan spilles på når eiendomsoverbyggende samarbeid skal forsøkes initiert og gjennomført. At slike skogeiere finnes, viser dataene fra skogeier-informantene presentert i rapporten og i Follo og Vennesland (2012).

9. 'Nytte + sosiale relasjoners kraft' må være større enn omkostningene. Skogeiers deltakelse i et skogeiersamarbeid er blant annet en funksjon av skogeierens nytter ved samarbeidet og det skogeier er interessert i/villig til å gjøre med bakgrunn i gjensidigheten som ligger i sosiale relasjoner. Når dette summert er større enn de omkostninger (i bred forstand) skogeier har med samarbeidet, optimaliseres sannsynligheten for at skogeier slutter seg til og fortsetter å delta i samarbeidet. Sosiale relasjoners kraft tilkjennegis i datamaterialet eksempelvis i utsagn som at en har sluttet seg til samarbeidet fordi andre skogeiere er så entusiastiske og legger ned så mye arbeid.
10. Skogeiersamarbeidet må hente kraft fra noe større enn seg selv. Det er ressurser innad i grupperingen av skogeiere som samarbeider, men de må også gjerne tilføres noe fra det som er utenfor samarbeidet. Det kan dreie seg for eksempel om økonomiske bidrag ved oppstart, forstfaglige ressurser fra ansatte skogbruksaktører, hjelp til å opprette kontakt med denne eller hin instans, sosial legitimering av samarbeidet en holder på med som noe viktig, nyttig, fruktbart, eller at en befinner seg i en skogbrukssammenheng som selv har positivt løft. (Follo og Vennesland 2013:102-103)

De tre ovenfor nevnte publikasjonene og «Fra ti til en» sine samlinger inngikk i utvekslingene mellom hovedprosjekt og feltprosjektene omtalt i figur 1. De tre publikasjonene ble nemlig fortløpende utsendt til de som arbeidet i feltprosjektene for å få til skogeiersamarbeidene, og personene var invitert til å delta på samlingene. Både publikasjonene og samlingene skulle imidlertid formidle i bredere sammenhenger, og da i den forstand at kystskogbrukets mange aktører ble kjent med publikasjonene og ønsket velkommen på samlingene. «Fra ti til en» hadde sin oppstartssamling på Stjørdal 9.12.09 og ca. 40 personer møtte. På oppstartssamlingen fikk de fremmøtte blant annet presentert resultatene fra kartleggingen av tidligere gjennomførte eiendoms-overbyggende samarbeid for personlige skogeiere (se side 35-38). To år etter, 1.-2.12.11, hadde forskningsprosjektet sin midtveissamling i Molde. Det møtte da ca. 100 personer på det som også var Kystskogbrukets temadager hvorav arrangementets ene av to ben var midtveis-erfaringer fra «Fra ti til en»³². Begge samlingene har vært åpne for alle interesserte.

4.2 Avslutningen av «Fra ti til en»

«Fra ti til en» har vært et omfattende forskningsprosjekt. Dette gjelder både skogbruksaktører involvert i praktisk gjennomføring, forskningsdata samlet inn, organisering og oppbygging. At det har vært slik, skal kunne gå frem av det som tidligere er skrevet i denne sluttrapporten. «Fra ti til en» har videre vært ambisiøst når det gjelder fremstøtene for å implementere forskningsfunn underveis: Det er gjort både gjennom tilbakemeldinger til feltprosjektene, i styrings- og referansegruppemøter, i

³² Det andre benet var en SINTEF-utredning om tømmerkaier langs kysten.

prosjektets samlinger og via publikasjoner. «Fra ti til en» er også ærgjerrig i sin avsluttende fase når en skal konkludere rundt forskningsfunnenes implikasjoner for praktiske løsninger og betydningen for skogbrukspolitikken. Som det gikk frem under overskriften «Bakgrunn for 'Fra ti til en'», dette var det siste momentet listet opp under «Fra ti til en» sitt mål. I prosessene med å konkludere inngår referansegruppemøte, regionmøter, oppslag i fagtidsskriftet *Norsk Skogbruk*, denne sluttrapporten, formell behandling i styringsgruppa for «Fra ti til en», formell intern behandling i Kystskogbruket, samt en sluttkonferanse.

Hvordan prosjektet «Fra ti til en» og kystskogbruket skulle arbeide seg frem til utledningene av de praktiske løsningene og betydningen for skogbrukspolitikken, har endret seg i løpet av tiden som har gått siden prosjektet ble etablert. Denne endringen er knyttet til selve dynamikken i følgeforskningsprosjektet, og da prosesser som har spilt seg ut mellom forskerne, aktørene i feltprosjektene og i kystskogbruket for øvrig. I den omforente prosjektbeskrivelsen for «Fra ti til en» fra 2008, gikk det frem at følgeforskningen skulle avsluttes ved at forskerne foretok de endelige utledningene av de praktiske løsningene og skogbrukspolitiske implikasjonene. Planen var da at forut for forskernes endelige utledninger, skulle det være en avslutningssamling hvor aktørene skulle kunne bidra til disse utledningene ved å komme med innspill. Under «Fra ti til en» sin gang bestemte imidlertid prosjektets styringsgruppe i omforent forståelse med meg som prosjektleder av «Fra ti til en» og Kystskogbruket sin «Fylkesmennes styringsgruppe», et endret løp for hvordan utledningene skulle foregå. Det innebar både en annen prosess for utledning og et annet tidsforløp i henholdsvis forskernes og aktørenes medvirkning.

Den faktiske utledningen av forskningsfunnenes betydning for praktiske løsninger og skogbrukspolitikk er blitt som følger:

1. I mai 2013 drøftet «Fra ti til en» si referansegruppe hva forskningsfunnene i så måte kunne bety. Denne drøftingen kom etter at jeg som prosjektleder hadde presentert forskningsfunnene for referansegruppa med Vennesland som bisitter på referansegruppemøtet. Referatet fra møtet og denne drøftingen er formulert som et notat, og ligger ved denne sluttrapporten som vedlegg 3.
2. I november 2013 ble det arrangert tre regionmøter i kystskogbruket. 12.11.13 arrangerte Fylkesmannen i Nordland ved landbruksavdelingen, Skognæringa Kyst og Bygdeforskning, møte i Bodø for fylkene Finnmark, Troms og Nordland. Dagen etter, 13.11.13, arrangerte Fylkesmannen i Hordaland ved landbruksavdelingen, Skognæringa Kyst og Bygdeforskning, møte i Bergen for fylkene Sogn og Fjordane, Hordaland, Rogaland og Vest-Agder. Det tredje regionmøtet fant sted på Stjørdal i Nord-Trøndelag, 14.11.13, og siktet seg inn mot fylkene Nord-Trøndelag, Sør-Trøndelag og Møre og Romsdal. Møtet på Stjørdal ble arrangert av Fylkesmannen i

Nord-Trøndelag ved landbruksavdelingen, Skognæringa Kyst og Bygdeforskning. Av forskerne deltok kun jeg. På disse møtene presenterte jeg først det Vennesland og jeg hadde kommet frem til var forskningsfunnene, og deretter ble funnene på ulikt vis drøftet blant de fremmøtte. «Fra ti til en» hadde kjøpt inn egen prosessleder for gjennomføringen av utledningene. Det var Egil Petter Stræte fra Bygdeforskning. Regionmøtene var åpne for alle interesserte, men i invitasjonen ble det gjort oppmerksom på at maksimalt 30 personer kunne delta på hvert møte. Begrensingen på antall deltakere ble gjort for å optimalisere at dialogen i møtet skulle bli god. Det endte opp med totalt 45 deltakere, fordelt på 13 i Bodø, 12 i Bergen og 20 på Stjørdal. Stræte, Kjersti Kinderås fra Skognæringa Kyst og jeg kom i tillegg. Både i invitasjonene til og under oppstartene av de tre regionmøtene ble det informert om at en skulle diskutere forskningsfunnene fra «Fra ti til en» og deres betydning for praktiske løsninger og skogbrukspolitikk. Videre ble det i invitasjon og under oppstart informert om at det skulle utarbeides et kort notat fra møtet, og at dette notatet skulle inkluderes i «Fra ti til en» sin sluttrapport som brukerkommentar og forslag til veien videre. Notatet fra regionmøtet i Bodø er lagt ved som vedlegg 4, notatet fra Bergen som vedlegg 5 og notatet fra Stjørdal som vedlegg 6.

3. Høsten 2013 hadde fagtidsskriftet *Norsk Skogbruk* en tredelt serie om skogeiersamarbeid etter initiativ av meg. Artikkelsen ble initiert for å legge til rette for en bredere debatt om skogeiersamarbeid idet «Fra ti til en» gikk mot slutten. Opplegget hver gang var at jeg skrev en noe lengre del basert på forskningsfunn fra «Fra ti til en» (Follo 2013a, b, c), og at *Norsk Skogbruk* hentet synspunkt fra skogbruksaktører på visse spørsmål jeg tok opp i min del. Fagtidsskriftet intervjuet totalt 13 skogbruksaktører lokalisert landet rundt og med ulik tilknytning til skogbruket. De to første delene av artikkelserien ble publisert før regionmøtene omtalt ovenfor, den tredje etter at regionmøtene var gjennomført. Samtlige tre deler, inklusive mine oppslag og skogbruksaktørers synspunkter, ble distribuert fortløpende til aktører i Kystskogbruket, feltprosjektlederne og «Fra ti til en» si referansegruppe. Hos Kystskogbruket mottok blant annet de skogansvarlige hos Fylkesmannens landbruksavdeling oppslagene, og i epost-forsendelsen til dem gjorde jeg oppmerksom på at oppslagene dreide seg om de kommende regionmøtene (for de to første oppslagene) og de regionmøtene som hadde vært (for det siste oppslaget). Tanken var at de to første oppslagene kunne fungere som en forberedelse til regionmøtene. Oppslagene er lagt ved som vedlegg 7, 8 og 9 i denne sluttrapporten for å presentere hva som gikk ut til aktørene i kystskogbruket/Kystskogbruket før regionmøtene, men også for å inkludere synspunktene om skogeiersamarbeid som de 13 intervjuede skogbruksaktørene hadde. I disse synspunktene kan det være dimensjoner og aspekter det er verd å ta med seg når en skal utlede forskningsfunnenes praktiske og skogbrukspolitiske betydning.

4. I selve teksten i denne sluttrapporten presenterer jeg som forsker og prosjektleder mine vurderinger av forskningsfunnenes praktiske og skogbrukspolitiske betydning. I min utledning av dette har jeg på selvstendig grunnlag ut fra forskningsfunnene vurdert om og eventuelt hvilke innspill fra brukerne (vedlegg 3, 4, 5 og 6) det er fruktbart å ta inn. Jeg har også vurdert synspunkt som kom frem i artikkelserien i *Norsk Skogbruk* (vedlegg 7, 8 og 9).
5. Sluttrapporten går så til styringsgruppa for «Fra ti til en» for behandling i den forstand at styringsgruppa gir en anbefaling til Kystskogbruket ved Skognæringa Kyst sitt styre. Formelt sett slutter «Fra ti til en» sine oppgaver ovenfor Kystskogbruket med denne anbefalingen, men jeg som prosjektleder vil være i dialog med Kystskogbruket og Skognæringa Kyst frem til sluttkonferansen.
6. Sluttkonferansen for «Fra ti til en» arrangeres av Kystskogbruket i april 2014. Kystskogbrukets intensjon er at Skognæringa Kyst sitt vedtak om eventuell videre oppfølging presenteres på sluttkonferansen³³. Sluttkonferansen vil være åpen for alle interesserte.

Med de seks ingrediensene nevnt ovenfor, skulle utledningen av forskningsfunnenes betydning for praktiske løsninger og skogbrukspolitikk kunne ivareta tre hensyn: Forskernes forskningsintegritet ivaretas, brukermedvirkningen sikres og «Fra ti til en» sine resultat tas inn som en formalisert del av Kystskogbrukets arbeid.

For oss forskere gjenstår enda en arbeidsoppgave. I den omforente prosjektbeskrivelsen fra 2008 står det nemlig at det skal sendes inn en artikkel til et engelskspråklig tidsskrift med fagfellevurdering av artikkelmanuset. Artikkelen vil måtte være teoretisert for å bli godtatt for publisering, og høyst trolig vil kun enkelte deler av «Fra ti til en» sine resultater kunne bli inntatt på grunn av plassrestriksjoner. Mens artikkelen først og fremst vil snakke til forskerfellesskapet, er denne sluttrapporten primært rettet mot brukerne av forskningen.

³³ Personlig meddelelse fra Kjersti Kinderås, daglig leder i Skognæringa Kyst, 18.12.13.

Del 2: Hva lærte vi?

5. Introduksjon til «høstet lærdom»

Del 2 av denne sluttrapporten bærer overskriften «Hva lærte vi?». Det er mange inkludert i dette «vi». Det er vi forskere, men også feltprosjektaktører, skogeierinformanter og andre i kystskogbruket og organisasjonen Kystskogbruket. Vi forskere har jo vært i kontakt med feltprosjektledere, deltakerne i feltprosjektene arbeidsgrupper (eller tilsvarende betegnelser) og aktører i fylkene i Kystskogbrukets nedslagsfelt i den tiden en har forsøkt å få etablert og prøvd ut ulike eiendoms-overbyggende samarbeid. Derigjennom har vi fått et visst innblikk i deres høstede erfaringer i løpet av den forløpne tiden. Videre inkluderte særlig tredje, og da siste, intervju med feltprosjektaktørene i februar-mars 2013 en god del refleksjoner rundt disse aktørenes høstede erfaringer fra feltprosjektene i hele den tiden de hadde pågått. Det er mange måter å gjennomføre forskningsintervju på, og av og til i siste intervjurunde diskuterte vi forskere med informantene. Det innebar at vi ikke bare hentet ut informasjon fra feltprosjektaktørene ved at vi spurte og de svarte, men vi inviterte i intervjuets gang til en diskusjon rundt visse tema. Dette kunne dreie seg om informantens vurderinger av og synspunkter på noen av de begynnende konklusjonene vi forskere på den tid hadde kommet frem til. Det var en form for kalibrering av vår egen forståelse opp mot feltprosjektaktørenes forståelse, og dermed også en viss form for kvalitetskontroll av vår oppfatning. Jeg skal her gi ett eksempel på en slik kalibrering/kvalitetskontroll. Det siste spørsmålet i tredje intervjurunde med feltprosjektaktørene var: «Er det noe vi ikke har berørt som du mener det er vesentlig å få frem?» Etter at den aktuelle informanten hadde svart at han var rimelig sikker på at en hadde vært innpå det mest vesentlige, påpekte jeg at jeg hadde noe jeg gjerne ville diskutere. Jeg fortsatte: «Jeg blir mer og mer overbevist om at det er hemmende å ikke ha skogressursoversikt. Hvis en ikke skal holde på med ungskogpleie, må man ha ressursoversikten.» Deretter startet diskusjonen. I denne sluttrapporten kommer jeg tilbake til betydningen av ressursoversikt for skogeiersamarbeid i kapittel 8 «Utvelgelse av områder».

Den læringen som inngår i overskriften for sluttrapportens del 2, mener jeg til fulle tilfredsstillende vitenskapelige definisjoner på læring. En hevdvunnen og klassisk definisjon finnes hos Hergenhahn:

Læring er en relativt permanent endring i atferd eller i atferdspotensialet som er resultat av erfaring og som ikke kan tilskrives temporære kroppstilstander induisert av sykdom, utmattelse eller medikamenter. (Hergenhahn 1982:8, min oversettelse)

Vi forskere og aktører og skogeiere tilknyttet «Fra ti til en» sine feltprosjekt har ikke bare høstet erfaringer. Vi har lært – ikke minst vedrører det endring i potensialet for atferd. Hvorvidt læringen vil manifestere seg som faktisk endring i atferd og eventuelt en mer permanent endring, gjenstår noe å se. Men som en feltprosjektaktør fra Skogringene i Levanger og Frosta sa i februar 2013, og da ut fra deres lokale forhold

på det tidspunktet: «Vi måtte starte opp og holde på med skogringer en stund for å finne ut at det er mye lettere å begynne å arbeide med veiforeninger.» «Lettere» ut fra at skogeierne der ikke syntes å ha behov for skogringer og det innholdet feltprosjektet hadde tenkt å legge inn i dem. Veiforeninger derimot var en annen skål ettersom en hadde masse veier med «altfor mange skogeiere på hver vei»³⁴. Videre var det en del skogsbilveier som hadde fått tilsagn, men hvor skogeierne ikke kom seg fra tilsagn til faktisk handling. «Og da går vi inn der i stedet for skogring. Det har vi lært da», fortsatte aktøren fyndig, «tror det er en veldig god, ja, det må jo være veldig viktig læring akkurat det». Lærdommen at en må svare på et behov hos skogeierne når en forsøker å etablere skogeiersamarbeid over eiendomsgrensene, kommer jeg tilbake til i kapittel 8 «Utvelgelse av områder».

Ikke bare har den enkelte lært, jeg våger òg den påstanden at læringen kan omtales som en form for organisasjonell læring. Det er mye forskningslitteratur om temaet organisasjonell læring, men Boreham og Morgan (2004) mener at det er mulig å finne en form for kjernedefinisjon. De fleste nåværende forskere, hevder de, definerer læringen som organisasjonell:

i den grad den er foretatt av medlemmer av en organisasjon for å oppnå organisasjonsmål, skjer i team eller andre små grupper, er vidt spredt utover i organisasjonen og forankrer sine resultat i organisasjonens system, strukturer og kultur. (Boreham og Morgan 2004:308, min oversettelse)

Når det gjelder uttrykket «organisasjon», kan det selvsagt diskuteres om og hva av kystskogbruket som skal kunne omtales som det. Den delen som faktisk inngår i Kystskogbruket som formell organisering, gjør selvfølgelig det – og det uansett om det er snakk om nettverk av aktører plassert ulike steder langs kysten. Det er imidlertid en annen skål om feltprosjektaktører, skogeier-informanter og andre tilknyttet «Fra ti til en» som ikke er klart uttrykte deltakere i organisasjonen Kystskogbruket, deltar i en organisasjon. La oss her heller si at de inngår i skogbruksverdenen (Follo 2008) langs kysten, og at det for dem er denne sosial-kulturelle skogbruksverdenen som har lært. Lærdommen som er høstet fra «Fra ti til en» er da vidt spredt utover ut fra aktører i feltprosjektene sine og skogeiernes egenerfarte lærdom, men også forskningsbasert lærdom har blitt spredt. Det være seg i følgeforskningens gjentatte intervju med feltprosjektaktører og skogeier-informanter, tilbakemeldingsrunder og samlinger, publiseringer, osv. Den siste spesifiseringen i Boreham og Morgans definisjon vedrører forankringen i organisasjonens system, strukturer og kultur. Om funnene fra «Fra ti til en» og lærdommen derifra får slik forankring i Kystskogbruket som organisasjon og i skogbruksverdenen langs kysten, vil tiden vise. Ett skritt på veien mot det er dog at Kystskogbruket ved Skognæringa Kyst sitt styre formelt tar saken opp til behandling.

³⁴ Informantutsagn.

Dette er omtalt i punkt 5 og 6 under overskriften «4.2 Avslutningen av 'Fra ti til en'». Den mulige implementeringen av lærdommen fra «Fra ti til en» i for eksempel Kystskogbrukets prioriterte forsknings- og utviklingsoppgaver fremover, vil innebære en forankring i organisasjonens system, strukturer og kultur. At forskningsfunnene har vært presentert, diskutert og på visse vis behandlet i de tre regionmøtene i november 2013 (se side 52-53), taler ytterligere for at forskningsfunnene forankres i organisasjonen og skogbruksverdenen langs kysten.

I denne sluttrapporten er det jeg som forsker og prosjektleder som presenterer hva jeg mener er lært. Når jeg presenterer dette, baserer jeg meg selvsagt på hva våre informanter har formidlet til oss forskere, og det både direkte og indirekte. I analysen hever jeg noen av informantenes benyttede uttrykk til et høyere analytisk nivå, lar det empiriske datamaterialet «snakke» med teori og jeg syntetiserer. Det å heve benyttede uttrykk til et høyere analytisk nivå vil kunne dreie seg om, for å eksemplifisere med noe jeg allerede har gjort, at jeg går over fra å omtale noe som «høstet erfaring» til å kalle det «lært» eller «læring». Å la det empiriske materiale «snakke» med teori, vil kunne dreie seg om å betrakte høstede erfaringer ut fra en teoriinngang som organisasjonell læring er. Syntetisering innebærer for sin del at jeg trekker noe sammen, synliggjør noen ting mer enn annet, og presenterer det som en helhet.

«Fra ti til en» viser at det er utfordrende å få til eiendomsoverbyggende samarbeid for skogeiere i kystskogbruket pr. i dag. Imidlertid vil jeg hevde at slike samarbeid har stort potensiale. Dette utdyper jeg noe i kapittel 6 «Utfordrende, men med stort potensiale». Det er imidlertid slik at mange av utfordringene en har møtt i feltprosjektene kunne ha vært mindre hvis en i feltprosjektene hadde visst ved oppstart det vi vet i dag. Det dreier seg blant annet om de høstede erfaringer fra og refleksjoner rundt varianter av skogeiersamarbeid. Ved oppstart var det relativt liten innsikt i hva som måtte og kunne befinne seg av typer skogeiersamarbeid mellom ikke-samarbeid på den ene siden og skogsamdrift av den mest langvarige og mest formaliserte arten på den andre. Med alle variantene skogeiersamarbeid som kan finnes, gis det store muligheter for tilpasninger til skogeiere, lokal og regional situasjon, osv. Utnyttes disse tilpasningsmulighetene, økes muligheten for å lykkes med skogeiersamarbeid. Dette aspektet bidrar også til at skogeiersamarbeid har stort potensiale. Etter at jeg har utdypet om de mange variantene av skogeiersamarbeid i kapittel 7, avsluttes denne delen av sluttrapporten med to kapitler. Kapittel 8 «Utvelgelse av områder» vedrører det vi har lært om hva det er vesentlig å tenke gjennom når en skal velge ut områder for etablering av skogeiersamarbeid, mens kapittel 9 «Praktisk gjennomføring» presenterer høstet lærdom rundt den praktiske gjennomføringen av eiendomsoverbyggende samarbeid for skogeiere. Også disse to aspektene kan inkluderes i det som gjør at skogeiersamarbeid har stort potensiale. Her drar jeg nemlig vekslers på alt det feltprosjektene har erfart

hemmer etableringen og gjennomføringen av skogeiersamarbeid. Det er òg å si at hadde feltprosjektene aktører visst dette på forhånd, hadde det muligens ikke blitt hemmende for det enkelte feltprosjekt. Hvis jeg holder meg til «Fra ti til en» sin projektskisse og dens mål (se side 15), er dette å si at fravær av eller begrenset innsikt om hva som hemmer bruken av eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeid er hemmende for slik bruk. En kan også vri utsagnet: Det å ha innsikt om hva som hemmer bruken, fremmer bruken.

6. Utfordrende, men med stort potensiale

Jeg skal her belegge påstanden min om at skogeiersamarbeid er utfordrende, ved å trekke frem tre forhold: (i) Hva feltprosjektene faktisk har fått til av skogeiersamarbeid, (ii) vanen med å tenke i sitt eget/på enkelteiendommer, og (iii) jus og regelverk. Delen om jus og regelverk er klart den lengste. Det fordi dette trolig er det mest ukjente erfaringsfeltet for potensielle lesere av denne sluttrapporten. Videre vil det som ble gjort for å forsøke å få avklart jus og regelverk, nettopp understreke noen av utfordringene knyttet til særskilte varianter skogeiersamarbeid. For øvrig minner jeg om at feltprosjektene forsøkte å få til eiendomsoverbyggende samarbeid hvor skogeierne samarbeidet seg imellom, og ikke den varianten skogeiersamarbeid jeg tidligere (side 23-24) har betegnet eksternt koordinert organisering av dem.

At skogeiersamarbeid har stort potensiale, skal jeg her underbygge ved å peke på at slike samarbeid kan bøte på et særskilt og sammensatt problemkompleks, at så mye nytte tilskrives skogeiersamarbeid, og at samarbeid har positive effekter på skogbrukskompetansen hos deltakende skogeiere.

6.1 «Utfordrende» fordi...

Begrenset hva feltprosjektene har fått til

Det er ikke til å komme forbi at feltprosjektene i begrenset grad har lyktes med å få til samarbeid mellom skogeiere, og det til tross for at det både har vært investert en del tid og ressurser i arbeidet og det har gått lang tid siden oppstart. Sørsivegen er det feltprosjektet som kan sies å ha lyktes best ut fra sin opprinnelige målsetning. De har der fått kartlagt grunnlaget for og utredet muligheten for å bygge en skogsbilvei, og de avventer i skrivende stund svaret på sin søknad om tilskudd til byggingen. Videre har de på visse vis lyktes med det i formålet deres som sa noe om å «utrede og undersøke aktuelle former og omfang for samarbeid mellom – og/eller samdrift av skog- og utmarkseiendommene». «Lyktes» ettersom Sørsivegens og feltprosjektets deltakende skogeiere hele tiden har lagt stein på stein i samarbeidet dem imellom (se Follo og Vennesland 2013:32-36). Skogringene i Levanger og Frosta har, som omtalt tidligere, lært at det å snakke inn skogringer for skogeiere i det område er svært utfordrende. Én skogring ble det med, og videre er det et spørsmål om Ytterøy skogring bare har gått i dvale eller om det er fritt for livsgnist. Den delen av Ørstaskogens målsetning som vedgikk skogeiersamarbeid over eiendomsgrensene, viste seg også vel ambisiøs. Som en av feltprosjektaktørene derfra uttrykte det i siste intervjurunde i 2013:

[D]et var jo vanskeligere å få til dette samarbeidet enn det jeg kanskje trodde, da. Rett og slett! Jeg så for meg at dette skulle være, at alle grunneiere skulle liksom sitte og juble og si at ‘yes, dette her er noe som vi tjener på alle sammen!’, men så enkelt var det jo ikke.

I Ørstaskogen kan vi si det kom på plass to skogeiersamarbeid, Melsfjellveien og Geitenakkveien, selv om skogeierne i Melsbygda hadde hatt en felles skogsbilvei siden 1980-tallet. I Feios-prosjektet ble det ikke etablert noe som kan omtales som samarbeid mellom skogeiere.

Tenking ut fra enkelteiendom

Skogeieres vane med å tenke i sitt eget og tenke ut fra egen eiendom isolert sett, hemmer bruken av samarbeid mellom skogeiere. Hos en skogeier-informant som er heltidsbonde, uttryktes den individuelle inngangen slik:

Jeg tror ikke det er gjort på en høst å forandre oss, å få oss til å gå i hop og – det er ikke så enkelt. Vi driver nå hver for oss alle sammen, og det er nå det som er enklest. Har en gått og holdt på lenge alene, jeg er vant til å legge opp min egen dag og å styre meg selv.

En skogeier-informant som ikke er bonde, snakket på sin side om at «vi sitter jo liksom på hver vår tue og bestemmer» og at når det gjaldt forvaltning av skogen «så tenker vi kun i forhold til vår egen skog». Han fortsatte:

Når jeg skal ha ut tømmer, så ringer jeg til Allskog. Så får jeg en virkeskontrakt, så kommer jo Jon Eilert Bøgseth [hogstentreprenør], eller hvem det nå er, og driver ut det der, så får jeg nå oppgjør.

«Det foregår jo på det viset», påpekte han. Det som i denne rutiniserte praksisen eventuelt måtte ha et snev av eiendomsverskridende preg, er at hogstentreprenøren kunne, som skogeier-informanten sa, «samle opp smådrifter, kjører en runde og tar dem». Dette dreier seg om utfordringer for eiendomsverbyggende skogeiersamarbeid som ligger i tankemønstre og etablert praksis. Vi forskere har ikke forskningsdata som gir presise opplysninger om hvor utbredt slike tankemønstre og praksis er, og jeg tror heller ikke vi kommer til å få forskningsmidler for å undersøke det. Leseren av denne sluttrapporten kan jo selv vurdere utbredelsen ut fra sine erfaringer fra og kjennskap til norsk skogbruk. Jeg for min del vil hevde at det er relativt vanlig, ja faktisk det vanligste og normen. Normen er ikke først å tenke eiendomsverbyggende samarbeid og så fravike tanken for så å gå for en individuell løsning for egen eiendom. Det er heller motsatt vei: Det avvikende fra normen er å gå for samarbeid over eiendomsgrensene. Det understrekes ved at jus og regelverk synes å være tilpasset tenkingen og praksisen med løsninger for enkelteiendommer.

Jus og regelverk

Det «er ingen opptrakka sti» (Eidseflot 2012:13) for de mest langsiktige, mest formaliserte og frivillige skogeiersamarbeidene over eiendomsgrensene. I «Fra ti til en» var det Ørstaskogen av feltprosjektene som fortrinnsvis erfarte det i løpet av «Fra ti til en» sin gang. Ørstaskogen hadde tallfestet mål om å etablere blant annet minst en form for samdrift i løpet av Ørstaskogens prosjektperiode. Dermed ble det også en av oppgavene for Eidseflot som Ørstaskogens prosjektleder, og noe faggruppa for

Ørstaskogen måtte forholde seg til. En av feltprosjektaktørene fra Ørstaskogen vurderte i 2013-intervjuet Ørstaskogen som vellykket, men:

Det vi slet med var jo hele tiden denne vanskeligheten, eller det juridiske i forhold til det å leie areal og få til langsiktige samarbeidsavtaler om drift av skog. Å få til samarbeid om vei, det hadde vi jo for så vidt godt erfaring med gjennom, holdt på å si de siste 50 årene i skogbruket her, så det var ikke så mye nytt, men det der om samarbeid om drift av skog... Jeg følte liksom at det strandet lite grann på konsesjon og legitimitet, eller juridisk mulighet for å få det til, da.

En annen feltprosjektaktør fra Ørstaskogen beklaget sterkt at det hadde vist seg nødvendig å bruke «så mye krutt» på formalia. Bare det å få på plass veisamarbeid uten mer formelt og langsiktig forvaltningssamarbeid mellom skogeierne, hadde «så mye dill knyttet til» seg. For å få vedtektene gode nok for Brønnøysundregistrene måtte Geitenakkveien ha en «strafferunde med et nytt årsmøte og nye vedtekter». Hva med momsregistreringene og det som skulle til for at skogeierne skulle få tilbake momsen ved byggingen av veien? Og mye krefter og tid hadde gått med i Ørstaskogen for å få underskriftene fra alle de involverte skogeierne slik at formell søknad om veitilskudd fra det offentlige kunne sendes inn på det viset etablert praksis tilsa. Geitenakkeveien er i så måte et godt eksempel i og med at den har 17 deltakende skogeiere. Videre, riktignok kunne skogeierne få muntlig tilsagn om veitilskudd, men det å få skriftlig tilsagn viste seg atskillig verre. Dermed fikk skogeierne vansker med å få bankgaranti for lån til veibyggingen. Når «sånne elementære ting ikke kommer uoppfordret og enkelt», da blir det utfordrende å få til skogeiersamarbeid. Faren er, påpekte feltprosjektaktøren senere i intervjuet, at skogeierne «brenner seg ut på at det er sånne ting som blir tungdrevne eller tungrodde». «Husk på», minte feltprosjektaktøren fra Ørstaskogen om, at «skogen betyr for lite for hver enkelt av disse her eierne sin totale økonomi». Han fortsatte:

Og som jeg har sagt – det er en gjengs oppfatning: Blir det for mye styr med denne her skogen, ‘– ja – nei, huff, da kan den nå bare heller stå!’ ... Sånn at de – en veldig, veldig stor andel av skogeierne vil tenke rasjonelt, at dette her blir så mye styr at ‘huff, dette orker vi ikke, bare la skogen stå’...

Selv om det fortrinnsvis var Ørstaskogen som erfarte vanskene med jus og regelverk under «Fra ti til en» sin gang, signaliserte Sørsivegen at de forventet å møte tilsvarende utfordring fremover. Da en av skogeierne i Sørsivegen, Dag, ved siste intervjurunde ble spurt om hva det offentlige måtte gjøre av praktisk tilrettelegging for å få til samarbeid som Sørsivegen, svarte han:

Dag: Det ene er økonomisk – å gi tilskudd til veien. Det andre er – og da kan jeg ta et konkret eksempel – i hvilken utstrakt form vi skal ha samarbeid etter at veien er bygd. Når det gjelder samarbeid hvor vi skal gjøre oss lekker [for kjøper ved tømmer salg], det kan vi. Og da tenker jeg på at – ‘se her, nå står vi ikke alene, vi står åtte stykker sammen med så og så mange kubikk’. Ett år skal kanskje tre ha drift, ett år skal kanskje fem ha drift, og ett år skal alle ha drift. Det er en veldig stor fordel. Det er kostbart å flytte maskinene, så det er en fordel å ha store drifter. Og da kan vi spille på det. Og ta utbytte hver for oss. Det er sånn som vi har holdt på i 20-30 år, det er

sånn som vi er vant med. Men skal vi liksom gjennomføre '10 til 1' i full grad med å ha ei stor samdrift – det har vi ikke noe peiling på, vi! Vi kjenner ikke noen som har vært med på det før. Hvordan skal vi greie å finne ut hva som er fordeler med det? Vi har ikke peiling. Og da er det Fylkesmannen som må, da må dem – hvis det er noen som ønsker at vi skal ha full samdrift, så må de hjelpe oss – komme å si – da må de gjøre jobben for oss.

Forsker: Slik at dere skjønner hva dere skal gjøre?

Dag: Ja.

Dag så på Sørsivegen som to-trinns. Første trinnet var å få bygd veien, og det hadde de greid å ivareta på en god måte uten at det hadde vært behov for kompetanseøkning hos dem, mente han. Det «vi derimot trenger kompetanse på, det er på trinn to, når det gjelder samarbeid». Det var da samdrift han tenkte på. Han fortsatte: «Samdrift på skogbruk er såpass sjeldent at der trenger vi virkelig kompetanse for å greie å vurdere om vi skal bruke det eller ikke. Der har vi veldig lite å begynne med». Med min formulering er dette å si at de i Sørsivegen måtte ha hjelp til å forstå samdrift som mulighet – inklusive hva det innebar av juridiske krav og hvilke betydning disse kravene ville ha for dem selv.

«Fra ti til en» og Kystskogbrukets aktører forsøkte å få hull på den juridiske byllen mens forskningsprosjektet pågikk, og det på to vis. For det første inkluderte kartleggingsrapporten fra tidligere eiendomsoverbyggende samarbeid i Norge (Follo 2010a) presentasjoner av formell oppbygging, vedtekter, osv. for skogsamdriftene i Oppdal, de justeringer Roltla Skogsamdrift gjorde på vedtektene fra samdriftene i Oppdal, samt en lengre redegjørelse for hva en hadde endt opp med i Småteigene Andelslag og grunnlaget for det. Videre presenterte Follo (2010a) de vurderinger Fylkesjordskiftekontoret i Oppland (1999) hadde gjort i sitt forsøk på å lage en mal som kunne brukes generelt hvis en ønsket skogeiersamarbeid over eiendomsgrensene. «Fra ti til en» sine feltprosjekt ble særskilt informert om innholdet i Follo (2010a) og fikk oversendt publikasjonen fra Fylkesjordskiftekontoret i Oppland (1999).

For det andre gikk en aktivt ut for å forsøke å avklare jus og regelverk. Kystskogbruket avholdte 15.10.10 et møte for prosjektlederne i feltprosjektene og kontaktpersonene for disse hos Fylkesmennene. En av sakene som der ble behandlet var muligheten for å utrede forskjellige aspekter rundt ulike samarbeidsformer inklusive samdrift, det være seg avtalemaler, varighet over tid, juridiske forhold (konsesjon, moms, osv.). I dette dialogmøtet besluttet en å undersøke om det var mulig å få oppdatert, systematisert og forkortet det arbeidet Fylkesjordskiftekontoret i Oppland ved Magne Lundefaret hadde gjort. Oppdatering var nødvendig blant annet fordi samvirkeoven var kommet etter at Fylkesjordskiftekontoret hadde gjort sine vurderinger. Kystskogbruket ved Gisle Westrum, kontaktperson for Skogringene i Levanger og Frosta og på den tid fylkesskogmester i Nord-Trøndelag, sendte 4.2.11 en henvendelse til Vestoppland og

Sør-Gudbrandsdal jordskifterett. Svaret av 15.2.11 viste til at det hadde kommet ny samvirkelov med virkning fra og med 2008, ny skattelov med virkning fra og med 2000 samt noen andre endringer. Videre påpekte Vestoppland og Sør-Gudbrandsdal jordskifterett at det ville «kreve et arbeid å gå igjennom de endringer som disse nye lovene har i forhold til valg av samarbeids- og selskapsformer ved samdrift av skog»³⁵. Selv hadde ikke denne jordskifteretten mulighet for å ta på seg en slik oppgave da de hadde begrenset kapasitet til utredningsarbeid. Ettersom fylkesjordskiftekontorene ble lagt ned i 2003 var det heller ingen mulighet. Jordskifteretten fant imidlertid spørsmålene såpass interessante også i jordskiftesammenheng at de sendte forespørselen fra Kystskogbruket v/Westrum over til Domstoladministrasjonen. Kystskogbruket ble oppfordret til å ta kontakt med navngitte personer der. Dette ble ikke fulgt opp. Derimot fulgte en et annet spor, og det var å henvende seg til Statens Landbruksforvaltning (SLF).

Initiativet til å ta kontakt med SLF sprang ut fra Ørstaskogen og det arbeidet prosjektleder i Ørstaskogen, Hans Peter Eidseflot, gjorde for å få de 23 grunneierne i Melsbygda til å samarbeide i mer omfattende grad enn hva de pr. dato gjorde. Fylkesskogsjef i Møre og Romsdal, Harald Nymoen, tok da kontakt med SLF ved Per Guldbrand Solli for å få avklart problemstillinger rundt «samvirke/selskap/foretak og skogfond». Nymoen mente at dette var avklaringer som kunne «bli påtrengende etter hvert som flere driftsområder i kystregionen melder seg på for å drifte skogressursene sine»³⁶. Svar fra Solli forelå 16.8.11 og presenterte de betraktninger SLF på den tid gjorde seg samt at SLF ba om oppdatering på status i Ørstaskogen. Eidseflot oversendte statusoppdatering til Solli i epost 21.9.11 og ba samtidig spesifikt om å få utgreid/avklart fire hovedtema for å kunne konkludere om en skogsamdrift var egnet og aktuell som driftsform i Melsbygda. Tre av temaene var avtalerett/organisering/jus, skogfond og skatt/økonomi³⁷. Pr. 18.10.11 forelå det ennå ikke noe svar, og Eidseflot ba Nymoen om å purre SLF fordi tiden begynte å renne ut for Ørstaskogen skulle en der få til et langsiktig, formalisert og frivillig skogeiersamarbeid. Noe spesifikt svar på Eidseflots forespørsel av september 2011 kom ikke etter hva jeg som prosjektleder av «Fra ti til en» kjenner til. En mer generell betraktning ble derimot presentert av SLF på «Fra ti til en» sin midtveissamling.

³⁵ Tekst i brev av 15.2.11 fra Vestoppland og Sør-Gudbrandsdal jordskifterett til Kystskogbruket v/Gisle Westrum.

³⁶ Tekst i epost av 7.4.11 fra Harald Nymoen til Per Guldbrand Solli.

³⁷ Tekst i epost av 21.9.11 fra Hans Peter Eidseflot til Per Guldbrand Solli. Det fjerde temaet vedrørte det skogfaglige grunnlaget for samdrift.

På midtveissamlingen for «Fra ti til en» i Molde i begynnelsen av desember 2011 presenterte Torleif Terum SLFs vurderinger av lovverk under overskriften «Skogkoordinering, tilrettelegging for skogeiersamarbeid og drift av arealene. Lover og forskrifter»³⁸. I presentasjonen tok SLF inn servituttlovens § 12 om bruksretter i skog, konsesjonslovens bestemmelser om stiftelse og overdragelse av leierett og annen bruksrett (§ 3), jordlovens bestemmelser om deling (§ 12) og ulike lover relevant for skogfond og forskrift om skogfond (skoglovens § 14 og § 15, skogfondsforskriftens §§ 5-9, skattelovens § 8-2). På den basisen oppsummerte SLF ved Terum situasjonen slik:

- Hogstrett i skog kan ikke avtales for mer enn 3 år, eventuelt med 2 års forlenging for hogst av utblinkede trær
- Ikke krav om deling og konsesjon ved ansvarsoverføring i inntil 10 år
- Felles skogfondskonto må godkjennes av LMD [Landbruks- og matdepartementet]

- Samarbeidsform, ansvarsforhold og lengde må avklares lokalt og søkes LMD om eventuelt dispensasjoner og godkjenning. (Statens landbruksforvaltning 2011)

Når det gjelder de juridiske beskrankningene for skogsamdrift, har SLF på forespørsel fra meg på nytt vurdert dem i oppstarten av 2014. SLF konkluderte nå med det samme som i 2011³⁹. Hvis en ønsker å gå videre med de juridiske beskrankningene, er forslaget fra SLF v/Terum å gå via Landbruks- og matdepartementet selv om eventuelle lovendringer ikke avgjøres der⁴⁰.

Slik jeg har forstått sakskomplekset, er det ikke samdrift i seg selv som er problemet. Jevnfør Fylkesjordskiftekontoret i Oppland (1999:1, 35-36) er det nemlig mulig å organisere en samdrift ut fra en samarbeidsavtale og uten å stifte noe foretak i rettslig forstand. Videre er det mulig å etablere en samdrift som ikke går mer enn 10 år. Det gjorde både skogsamdriftene i Oppdal og Roltla Skogsamdrift (Follo 2010a) slik at konsesjonskravet ikke utløstes⁴¹. Derimot synes vanskene å ligge i det som utløses av formaliakrav og praktiske, økonomiske og juridiske konsekvenser idet en velger å etablere en skogsamdrift som skal gå over et visst antall år og organiseres formelt i selskapsform. Hvorvidt dette antallet år er 3 år som servituttlovens bestemmelser indikerer eller 10 år slik konsesjonsloven tilsier, har jeg som forsker ikke noe kvalifisert synspunkt på. Jeg kan imidlertid påpeke at servituttloven ikke ble tatt i betraktning av Fylkesjordskiftekontoret i Oppland den gangen i 1999. Det skulle formodentlig innebære at en der ikke betraktet servituttloven som relevant, hvilket igjen kan tyde på

³⁸ SLF v/Terum sin presentasjon var pr. 15.1.14 fremdeles tilgjengelig hos Kystskogbruket: http://www.kystskogbruket.no/artikkel.cfm?ID_art=150

³⁹ Personlig meddelelse fra Torleif Terum, SLF, 3.2.14.

⁴⁰ Personlig meddelelse fra Torleif Terum, SLF, 6.5.13.

⁴¹ Småteiene Andelslag søkte i sin tid om fritak fra konsesjon.

at heller ikke de med kompetanse på jus er enige seg imellom i betraktningene rundt jusens betydning for de mest langsiktige, mest formaliserte og frivillige skogeier-samarbeidene over eiendomsgrensene.

Selv om utredning av de juridiske spørsmålene omtalt ovenfor lå utenfor oppgaver som tillå «Fra ti til en» og det enkelte feltprosjekt, erfarte en i feltprosjektene at de skulle ha vært besvart. En feltprosjektaktør fra Sørsivegen svarte slik da han i tredje intervjurunde ble spurt om hva som måtte til av praktisk tilrettelegging og rammevilkår for at eiendomsoverbyggende samarbeid skulle være levedyktig:

Det med rammevilkår – fordelen med samarbeid – som vi har snakket om før, den håndboka, og den juridiske biten omkring det med samarbeid, det er for vanskelig tilgjengelig i dag. Det skulle på en måte ha vært tydeligere, slik at en hadde sluppet å være usikker og være nødt til å bygge opp kompetanse på det området. Det er mer enn nok vanskelig å få folk til å trives med samarbeid om en ikke også skal ha uklarheter omkring sånne juridiske og økonomiske forhold. Og det enkleste ville ha vært å få ryddet opp i den biten – enten så er det sann, eller så er det sann. Og enten så anbefaler vi det eller så anbefaler vi det ikke. For det vanskeligste er jo å få folk til å trives med samarbeid. For det sitter jo i hodet. [...] Det har vært greit å få det med regelverk opp og stå. For det gjelder jo uansett hvilken bygd du er i, så vil jo reglene gjelde.

I sin statusrapport for Ørstaskogen pr. sommer 2012 tar prosjektleder for Ørstaskogen opp samme sak. Han skriver:

5.2.2 Samarbeid: former, regelverk og aktører Kva samarbeid er det ynskjeleg å få til? Kva samarbeidsform fungerer best for skogeigarane på kort sikt og kva er best ved langsiktige samarbeid? Kva er dei økonomiske konsekvensane, og korleis går ein fram i høve til skatt, moms og registrering av foretak? Alle desse spørsmåla møter ein når ein skal prøve å få til konkrete samarbeid. Og utfordringa ser ein raskt: her er ingen opptrakka sti. Det eksisterer ingen gjennomgang av dei ulike samarbeidsformene, eller vurdering av kva som er eigna og ikkje. Det [er] knapt nokon nye, nære og praktiske erfaringar knytt til slike langsiktige, frivillige skogeigarsamarbeid. Og det mest problematiske: det finst ikkje noko regelverk som gir rom for slik organisering. Til dømes er det korkje i sameigelova eller konsesjonslova teke høgde for denne typen langsiktige samarbeid. Ein ser også at det [...] å få registrert eit slikt samarbeidande lag i Foretaksregisteret inneber mykje tungt byråkrati.

Desse røynselene tilseier at slike problemstillingar må handterast innanfor andre typar prosjekt enn Ørstaskogen. Det må gjerast ein skikkeleg gjennomgang av alternativa med ei tilhøyrande oppfølging av flaskehalsar i regelverk og saksgang. Det må vere ein klar politisk og administrativ vilje til slike løysingar, slik at det vert lagt til rette for dei. Dersom langsiktig, formelt, frivillig skogeigarsamarbeid skal bli eit reelt alternativ, må stien trakkast opp og merkast tydeleg! Elles forsvinn motivasjonen til skogeigarane på vegen fram. (Eidseflot 2012:13-14, fet og understreket i original)

6.2 «Stort potensiale» fordi....

At eiendomsoverbyggende samarbeid for skogeiere har stort potensiale, kan forstås på flere vis. Ordet «potensiale» kan for eksempel dreie seg om at skogeiersamarbeid kan «gjøre noe» eller også at det kan bli utbredt. Under overskriften «‘Stort potensiale’

fordi...» er det det første meningsinnholdet jeg vil fokusere på, ikke mulig utbredelse. Det skogeiersamarbeid over eiendomsgrensene kan gjøre og som jeg her vil utdype, er at slikt samarbeid kan bidra til å bøte på et sammensatt problemkompleks i dagens norske skogbruk, og at skogeiersamarbeid kan tjene så mange nytteverdier. Videre vil jeg påpeke at skogbrukskompetanse økes og/eller opprettholdes mens skogeiersamarbeid bygges.

Bøter på sammensatt problemkompleks

Forskningsprosjektet «Fra ti til en» ble initiert av Kystskogbruket med grunnlag i fem forhold (se side 14-15) som inngår i det jeg her omtaler som et sammensatt problemkompleks. Det er ambisiøse mål og ønsker for skogen samtidig som virkelighetens harde realiteter forhindrer måloppnåelse. Skogbruk skal gi verdiskaping, levende bygder, bidra i klimaproblematikk, bevaring av biologisk mangfold, og skognæringen ønskes opprettholdt og fagkompetansen bevart (St meld nr. 39 2008-09; St meld nr. 9 2011-12; St meld nr. 21 2011-12). Og dagens norske skog er slik at en kan ha ambisiøse mål for skogen i alle fall når det gjelder muligheten for økt hogst. Den årlige tilveksten i den produktive skogen var i 2012 på 23,4 millioner kubikkmeter og den stående kubikkmassen under bark har vært økende over årtier (Statistisk sentralbyrå 2013a), mens skogavvirkningen for salg til industriformål samme år var i underkant av 8,8 millioner kubikkmeter (Statistisk sentralbyrå 2013b)⁴². I tillegg til denne tilkjennegitte underutnyttningen av skogen til tømmer, kommer at «[p]roduksjonsevnen i norsk skog er høyere enn tidligere antatt» (Kvaalen, Granhus og Andreassen 2013). Den harde virkelighet er at eierne til de ca. 111 100 eiendommene med 4/5 av landets produktive skogareal er personlige skogeiere hvorav de aller fleste har små eiendommer⁴³. Gjennomsnittseiendommen på landsbasis er knapt 450 dekar (Rognstad og Steinset 2012). Eiendomsstørrelsen er imidlertid kun én komponent i dette sammensatte problemkompleks. En annen komponent er samfunnsutviklingen som har gjort eiendommene så altfor små i økonomisk forstand. I 2010 hadde 23 300 personlige skogeiere positiv næringsinntekt fra skogbruket, og godt og vel fire av fem av dem hadde mindre enn 50 000 kr i inntekt. Gjennomsnittlig utgjorde næringsinntekten kun 7 prosent av skogeiers bruttoinntekt det året, 1 prosent dersom også ektefelles/samboers

⁴² For 2013 var det avvirket 9,02 millioner m³ til skogsindustrien, jevnfør Statens Landbruksforvaltning (2014) sine oversikter basert på skogfundsregnskapet. Ifølge dem har hogst for salg pr. år ligget i sjiktet ca. 7–9 millioner m³ i de siste 10 årene.

⁴³ Antallet skogeieendommer er for 2010. For 2012 oppgir Statistisk sentralbyrå (2013c) at 125 500 skogeieendommer i Norge har personlig eier, hvorav 3 500 var dødsbo. Disse endringene i antallet er knyttet til at det benyttes annet datagrunnlag enn tidligere. Videre er det å merke seg at antall eiendommer er noe ganske annet enn antall eiere. Statistisk sentralbyrå (2013c) opererer med nesten 158 000 personlige eiere til de 125 500 eiendommene.

inntekt tas med (Rognstad og Steinset 2012). Gitt skogens økonomiske plass i husholdet skal det noe til for at Per og Kari Hvermansen-skogeieren bruker tid på skogen. Det vedrører også bruk av tid på å tilegne seg skogbrukskompetanse.

Personlige skogeieres skogbrukskompetanse er meget varierende, fra de høyt kompetente til de som verken kan eller vet. I «Fra ti til en» sin omforente prosjektbeskrivelse ble det i så måte vist til Amdam m.fl. (2000) og Follo m.fl. (2006). I denne sluttrapporten kan det vises også til nyere publikasjoner (Follo 2008, 2011a; Riksrevisjonen 2012). Eksempelvis er ett av Riksrevisjonens (2012:10) hovedfunn at skogeiere har behov for mer informasjon og veiledning, og Riksrevisjonen påpeker: «Mange skogeiere mangler kjennskap til de viktigste økonomiske og juridiske virkemidlene i skogbruket.» Senere i publikasjonen uttrykker Riksrevisjonen (2012:11) seg sterkere, og sier at «det er en betydelig andel skogeiere som ikke kjenner til disse virkemidlene [skogfond og tilskudd]». Riksrevisjonen baserer seg på en undersøkelse blant et representativt utvalg av personlige skogeiere fra hele landet⁴⁴. Undersøkelsen ble gjennomført av Opinion i slutten av 2011, og antall respondenter var 999. 45 prosent av skogeierne svarte at de ikke kjente til skogfondsordningen. Skogeiernes kjennskap til ordningen var lavere i regionen Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal, og i regionen Nordland og Troms. Med hensyn til tilskuddsordningene for skogbruk svarte 63 prosent at de ikke kjente til dem.⁴⁵ Også for tilskuddsordningene var det slik at kjennskapet til dem var lavere i de to allerede nevnte regionene. Det var 71 prosent i regionen fra Rogaland til Møre og Romsdal som ikke kjente til tilskuddsordningene, og 73 prosent i regionen Nordland og Troms (Riksrevisjonen 2012:57, 59⁴⁶). Det er på det grunnlaget ikke overraskende at det fra skogeiere i Feios-prosjektet kunne hete seg at en ikke kunne noen ting om skog og skogbruk, eller også at en kunne si: «Det kan godt hende jeg eier en skogteig der. Der ser du, jeg vet ikke hvor jeg eier en gang» (Follo og Vennesland 2013:77). Det var tydeligvis det ultimate fravær av skogbrukskompetanse.⁴⁷

⁴⁴ Riksrevisjonens (2012:34) presise formulering lyder: «Undersøkelsen er dermed representativ for populasjonen 'personlige skogeiere' registrert med eiendommer større enn 25 dekar i SLFs skogfondregister.»

⁴⁵ «Å ikke kjenne til» i Riksrevisjonens rapport er de to laveste verdiene på svarskalaen. Dette gjelder både for kjennskap til skogfond og kjennskap til tilskuddsordningene. Svarskalaen var fem-delt, og skogeierne skulle respondere ut fra påstanden «Jeg kjenner til skogfondsordningen» og påstanden «Jeg har kjennskap til tilskuddsordningene for skogbruket». Den laveste verdien på svarskalaen var «Passer ikke i det hele tatt», den høyeste var «Passer helt». Verdiene imellom var kun nummerert.

⁴⁶ Bygdeforskning fikk i 2012 velvilligst fra Riksrevisjonen tilgang til datasettet, men i denne sluttrapporten presenteres ikke fra Bygdeforskningens egne kjøring av datasettet.

⁴⁷ Fravær av skogbrukskompetanse er dog ikke det samme som fravær av interesse for skogen og eventuelt skogbruk. Det kommer jo frem også blant skogeier-informantene i Feios ettersom de faktisk involverte seg i Feios-prosjektet. Det kom videre frem i undersøkelsen «Den nye skogeieren». Ett av funnene i den undersøkelsen var

Jeg er viss på at tendensen går i retning mindre skogbrukskompetanse. Når hogstmaskiner står for det meste av hogsten for salg, verken opprettholdes eller tilegnes den skogbrukskompetansen som er nødvendig for egenhendig å gjennomføre avvirking. I 2007 ble 91 prosent av hogsten for salg utført med hogstmaskin (Rognstad og Steinset 2012). Videre vil generasjonsskifte gjerne innebære at ny eier ikke har egenerfaring fra praktisk skogbruk med de negative konsekvenser det har for skogbruksinnsikt. Og skulle det være slik jeg antar at jorddyrkende skogeiere (bønder) har en viss interesse for skogen sin og en viss kjennskap til regelverk, økonomiske forhold osv., bidrar den reduserte andelen av skogeiendommer med aktivt jordbruksdrift til samme nedadgående trend: Mindre skogbrukskompetanse blant skogeierne. Andelen skogeiendommer i kombinasjon med aktiv jordbruksdrift er redusert fra 62 prosent i 1979 til 30 prosent i 2010 (Rognstad og Steinset 2012).

I det sammensatte problemkomplekset inngår nedbygging av veiledningsapparatet. Dette ble bemerket i Stortingsmelding nr. 17 (1998-99) og hos Prosjekt Kystskogbruket (2008), slik prosjektbeskrivelsen for «Fra ti til en» fra 2008 omtalte. Etter etableringen av prosjektbeskrivelsen er nedbanningen ytterligere kommentert. Således heter det seg i Stortingsmelding 9 (2011-12:177) at «offentlig og privat skogforvaltning har redusert direkte kontakt og veiledning rettet mot skogeierne», og at «[s]kogadministrasjonen i kommunene har over en årrekke blitt sterkt redusert». Antall og andeler sysselsatte og årsverk i landbruksforvaltningen på kommunalt nivå er omtalt hos Pedersen (2013:24-30). Omtalt er også fordeling av de mange og mangfoldige administrative oppgavene disse sysselsatte utfører, og gjennomsnittlig fordeling av landbruksforvaltningens årsverk på arbeidsoppgaver. Pedersen (2013) har et annet ærend enn å gi oversikt over de ansatte i kommunal forvaltning som arbeid i tilknytning til skogbruk, men et visst inntrykk får en. Og det tilsier at det må være snakk om en relativ beskjeden arbeidsstokk. Riksrevisjonen (2012) har mer presise tall. Kommunenes rolle som lokal skogbruksmyndighet er omtalt hos Riksrevisjonen (2012:61-63), og baserer seg blant annet på en spørreundersøkelse blant kommunene og intervju med Fylkesmannens landbruksavdelinger. Ut fra svarene for 391 kommuner skriver Riksrevisjonen:

Spørreundersøkelsen til kommunene viser at om lag 80 prosent av de spurte oppgir at de bruker 0,5 årsverk eller mindre på skogbruksforvaltning, se figur 11 [hos Riksrevisjonen 2012:62]. Av kommunene som regner seg som tradisjonelle skogbrukskommuner, anslår over halvparten (56 prosent) at de bruker 0,5 årsverk eller mindre på skogbruksforvaltning. Under 5 prosent av disse kommunene oppgir at de bruker mer enn 1 årsverk på skogbruksforvaltning. Av kommuner som regner seg som skogreisningskommuner, oppgir nærmere 90 prosent at de bruker 0,5 årsverk eller mindre på skogbruksforvaltning. (Riksrevisjonen 2012:62)

nettopp at det å ikke kunne skogbruk, ikke var det samme som å ikke være interessert – ikke nødvendigvis interessert i skogbruk, men i alle fall i skogen (Follo m.fl. 2006:237, 239).

I intervjuene med Fylkesmannens landbruksavdeling påpekes det at «skogbrukskompetansen på kommunalt nivå har sunket betraktelig de siste 10–15 årene» (Riksrevisjonen 2012:62)⁴⁸. Riksrevisjonen fortsetter:

Landbruksavdelingene er bekymret for konsekvensene av nedgangen i skogbrukskompetansen på kommunalt nivå, og de mener at denne nedgangen er en av hovedutfordringene i dagens skogbruk. De samme signalene kommer også fram i fylkesmannens rapportering til embetsoppdraget og referater fra styringsmøter mellom Landbruks- og matdepartementet og fylkesmannen. (Riksrevisjonen 2012:62)

I en situasjon med høyst begrenset inntekt fra skogen og redusert skogbrukskompetanse hjelper det selvfølgelig ikke at veiledningsapparatet nedbygges, og det samtidig som kravene til skogbruket og skogaktiviteten blir forhøyet (eksempelvis fordringer knyttet til biologisk mangfold). I dette mangefasetterte problemkomplekset inngår teigblanding og sameie-problematikk, men også små økonomiske marginer for tømmerforhandlere, hogstentreprenører og andre.

Det ovenfor omtalte problemkomplekset er relevant for hele Norge og i høyeste grad for skogreisingsstrøkene i kystskogbruket. Der er gjennomsnittseiendommen mindre og teigblanding mer utbredt (jevnfør Prosjekt Kystskogbruket 2008). Der er skogbrukskompetansen hos de personlige skogeierne lavere og den kommunale skogbruksforvaltning mer begrenset, som eksemplifisert fra Riksrevisjonen (2012) ovenfor. Der er sameiene utbredt: Over hvert fjerde skogsameie av de totalt 13 600 i landet som i 2012 eies i sameie av flere privatpersoner, finnes i Troms og Nordland (Statistisk sentralbyrå 2013c). Og sameierskap kan innebære vansker med å ta forvaltningsbeslutninger fordi mange eiere er involvert i beslutningsprosessen (Follo 2011b). At det kan være hold i en slik antakelse, bestyrkes av at en mindre andel skogsameier solgte tømmer over perioden 2003-2012 enn hva tilfellet var blant resten av skogeieendommene (Statistisk sentralbyrå 2013c). Videre er det relativt lett å formode at rotnettoen til skogeiere i kystskogbruket vil være lavere enn for skogeiere andre steder på grunn av driftspriser og transportavstander til industri⁴⁹. Det igjen gir et ekstra bidrag til at næringsinntekten fra skogen kan få en meget beskjeden plass i det aktuelle husholdets totaløkonomi. Muligens er det ikke til å undres over at feltprosjektaktører

⁴⁸ For nærmere presentasjon av metode og de deltagende fylkesmannsembetene, se Riksrevisjonen (2012:34-35).

⁴⁹ I Bergsaker (2014:28) går det frem at samtlige fylker i Kystskogbrukets nedslagsfelt har høyere sum driftskostnader enn øvrige fylker i landet med ett unntak. Telemark har høyere sum driftskostnader (104,9 kr/m³) enn Vest-Agder (103,7 kr/m³). I Bergsaker (2014) er «sum driftskostnader» summen av driftskostnader avvirking og driftskostnader terrengtransport. Grunnlaget for tallene er ikke presentert. Hvordan det vil slå ut på kystskogeierens rotnetto hvis det bli mer differensiert prising av drifter slik Østhassel (2014) argumenterer for basert på Damvad (2014), vil trolig variere mellom skogeierne.

og skogeier-informanter som har deltatt i feltprosjektene, ser så mye nytte med eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeid.

Skogeiersamarbeid tjener til mangt

I oppstarten av «Fra ti til en» telte vi forskere de mange nyttene involverte personer sa eiendomsoverbyggende samarbeid hadde. Det sluttet vi med, nytteverdiene som skogeiersamarbeid kunne tjene ynglet nemlig den gang som nå når «Fra ti til en» er helt på tampen av sin prosjektperiode. Basert på feltprosjektaktørenes første beretninger fikk vi i 2010 en liste med 30 nytteverdier (se Follo 2010b:16). Overordnet alle mer spesifikke ting feltprosjektaktørene mente en kunne oppnå, var økt skogbruksaktivitet og skogbruksinteresse. Mer spesifikke forhold nevnt lå i spennet fra økt netto for skogeierne til økt tilgjengelighet for allmennheten. Noe var at en faktisk lyktes med å få entreprenører til å komme, at rasjonelle drifter kunne gjennomføres, langtidsplanlegging av drifter finne sted, landskapshensyn tas og planer for bevaring av biologisk mangfold legges. Noe annet var at det kunne forenkles det offentliges administrasjon av planting, skjerpe «foryngelsessyndere», forhindre at skogsbilveier ble som griseromper oppetter granliene, og at skogeiere kunne aktivere hverandre.

Skogeiernes vurderinger av nytten med eiendomsoverbyggende samarbeid, er presentert mange steder i rapporten som bygger utelukkende på data fra skogeierne (Follo og Vennesland 2013). Et lite knippe kan presenteres her. Endelig, ble det fra skogeier-informanter sagt, endelig kunne en få gjort noe med skogen. Det var en arbeidsoppgave en som heltidsbonde kanskje ellers ikke prioriterte. Var det avtalt i skogeiersamarbeidet at en skulle møte til ungskogpleie, sørget en for å få unna fjøsarbeidet i tide. De andre i arbeidsgjengen ventet. Var en selv ikke aktiv i skogsarbeidet, presset deltakelsen i fellesskapet likevel frem refleksjon over skogtilstanden: «Har jeg noe som skulle ha skjedd her da?» Videre var mangt egennyttig og til gagn for lokalsamfunnet. Mer penger i egen pung, muligheten for å presse priser fordi en kunne levere så store kvanta sammen, hjelp når en ikke var skogbrukskyndig, og å slippe å finne løsninger selv hver gang noe skulle skje, var blant egennyttene. Bidrag til økt lokalt felleskap, økonomisk vekst i bygden og en skog hvor landskapshensyn var tatt, inngikk i lokalsamfunnsnyttene. Litt lauv ved foryngelse etter hogst i den skogreiste skogen ville nok andre i trakten sette pris på. Da kunne en selv bli stolt over å eie den skogen også.

Feltprosjektaktørene og skogeier-informantene er kanskje mer positivt innstilt til eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeid enn andre. Det i og med at de lot seg rekruttere til både å delta i feltprosjektene og å være informanter for oss forskere. Likevel vil jeg generelt hevde at forutsatt at skogen er slik at det forstlig er tjent med slikt samarbeid over eiendomsgrensene, så vil skogeiere se mangslungen nytte av slikt

skogeiersamarbeid. Det være seg av typen skogeiersamarbeid hvor skogeierne samarbeider seg imellom, som jo var det en prøvde ut i feltprosjektene, eller for eksempel den typen som tidligere i sluttrapporten er omtalt som eksternt koordinert organisering av skogeierne. Alle nytteverdiene som «Fra ti til en» sine informanter formidlet noe om, var nemlig av en slik mengde og så variert at de skulle være relevante for den store hopen av personlige skogeiere.

Våre skogeier-informanter lot seg ikke overstadig begeistre av den nytten som eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeid kan ha for bekjemping av klimaforverring og bevaring av biologisk mangfold⁵⁰. Hvordan skogeierne reagerte på disse to samfunnsnyttige målsetningene, tilsa prosjektbeskrivelsen for «Fra ti til en» at vi forskere skulle si noe om. Svaret er at vi fikk lite gjenklang hos skogeier-informantene da vi spurte om dette. Det var ikke noe de fortalte mye om, og svarene var korte uten utbroderinger slik andre nyttebetraktninger kunne være gjenstand for. Muligens spurte vi forskere forkjært, brukte ukjente ord og ordla oss klønete, men muligens er det også slik at klimaspørsmål blir for fjernt fra skogeieres hverdagsliv, hvordan de der tenker og opptrer⁵¹. Det synes de i så fall å ha til felles med andre bosatt i Norge (se forskning.no 2014). Videre kan det være at biologisk mangfold allerede er innarbeidet

⁵⁰ Jeg er fullt på det rene med at det er en pågående, offentlig norsk debatt om betydningen for klima av et aktivt skogbruk (med foryngelse/hogst), og i samme momentet også en diskusjon om biologisk mangfold. Denne debatten ønsker jeg å la stå ukommentert. Poenget i teksten er ikke hva «sannheten» om disse spørsmålene måtte være. Poenget i teksten er at klima og biologisk mangfold ikke var det som skogeier-informantene lot seg engasjere av i intervju situasjonen.

⁵¹ Norskog har gjennomført en undersøkelse blant norske skogeiere for å avdekke skogeieres oppfatninger rundt planting, økt plantetetthet osv. (Stenslie, Bergsaker, Berntsen og Thuresson 2012). I Norskog-undersøkelsen var dette blant annet relatert til at manglende foryngelse «gir mindre tilvekst av biomasse som igjen gir mindre opptak av CO2» (Stenslie m.fl. 2012:i). Undersøkelsen hadde altså et klimaperspektiv. Dessverre ble svarprosenten fra skogeierne svært lav, kun 8,2 prosent. Å generalisere funn fra undersøkelsen til populasjonen (se Stenslie m.fl. 2012:11-12) er derfor vanskelig. Imidlertid er det to poeng å ta med seg fra Norskogs undersøkelse, om enn i fotnotetekst. Basert på hva de 608 skogeierne som gjennomførte hele undersøkelsen svarte, sier Stenslie m.fl. (2012) i sin oppsummering blant annet:

De [skogeierne] vet ikke hvor mye de planter, eller er usikre på hvordan virkemidler vil påvirke dem. Dette er både uproblematisk og problematisk, fordi mange lener seg på råd fra skogbrukssjefer eller andre aktører. Skogeierne sier selv at de viktigste faktorene for valg av planteantall er råd fra skogbruksleder og mulighet for naturlig foryngelse. Det er manglende kjennskap til Skogfond, og over en tredjedel er usikker på om kommunene de har skog i tilbyr tilskudd til planting. (Stenslie m.fl. 2012:ii)

Første poeng: Den manglende kjennskapen til skogfond og plantetilskudd snakker seg inn i sluttrapportens påpekning om skogeieres skogbrukskompetanse og fraværet av den (se side 69-70). Og fraværet av denne skogbrukskompetansen kommer faktisk til syne hos skogeiere som har vært såpass interesserte at de først har reagert aktivt på et postkort fra Norskog, så gått inn på en internettside for å svare, og hvor 50 prosent av de responderende skogeierne har faglig kompetanse på skog fra videregående naturbruk eller fagskole (26 %) eller fra universitet eller høyskole (24 %) (Stenslie m.fl. 2012:13). Andre poeng: I det innfelte sitatet fra Stenslie m.fl. (2012) påpekes det at også disse skogeierne lener seg på råd fra skogbrukssjefer og skogbruksledere. Dette peker direkte på betydningen av de skogbruksutdannede, noe jeg skal komme tilbake til i sluttrapportens kapittel 9.

i tenkningen, bare at det ikke formuleres på det viset vi forskere gjorde. «De begrepene der», sa en skogeier da han ble spurt om klimaforverring og biologisk mangfold, de «befinner seg langt fra virkeligheten [til] folk som forvalter jord og skog og som har gjort det i generasjoner». Det var ingen som snakket slik, fikk jeg vite, og det var et for overtydelig budskap i og med at en selv sto midt oppi biologien og den var bunnplanken i det en gjorde. For øvrig, påpekte skogeieren, Miljøregistrering i skog (MiS) var han jo kjent med, og de registreringene måtte en forholde seg til.

Skogbrukskompetansen økes

Det tredje forholdet jeg vil ta opp under overskriften «6.2 'Stort potensiale' fordi...», er at skogbrukskompetanse økes og/eller opprettholdes mens skogeiersamarbeid bygges. Også det «gjør» skogeiersamarbeid over eiendoms grensene. Skogbrukskompetanse, og da mer spesifikt fravær av eller reduksjon i denne kompetansen, inngikk i det første forholdet jeg tok opp, nemlig det sammensatte problemkomplekset. Videre, økning og opprettholdelse av skogbrukskompetanse kunne ha vært presentert under det andre forholdet tatt opp: All nytten deltakere i feltprosjektene mener eiendoms-overbyggende samarbeid kan tjene. Jeg velger imidlertid å presentere økning og opprettholdelse av skogbrukskompetanse som et særskilt forhold. Det er på den ene siden fordi jeg mener det er en svært viktig gevinst ved skogeiersamarbeid. Det er på den andre siden fordi det her ikke bare er snakk om bygging og/eller opprettholdelse av skogbrukskompetanse, men også bygging eller eventuelt opprettholdelse av kultur for skogbruk. Skogbrukskultur er noe langt mer enn at enkeltpersoner kan og vet skogbruk. Derimot er det snakk om system av felles oppfatninger og væremåter, av kunnskap og ferdigheter, felles konvensjoner, forståelser, tilhørende ideologier og estetiske betraktninger, samt former for sosial og materiell organisering. For å være tydelig på det hvis noen av leserne skulle være inne på tanken, en kan ikke bygge en skogbrukskultur ved utelukkende å oversende informasjonsmateriell.

Blant feltprosjektene og basert på de forskningsdataene vi har fra dem, er det hos Sørsivegen kompetanseøkning og bygging av skogbrukskultur kommer klarest til uttrykk og hvor det er lettest å se. Noe samstemt forståelse av hva «kompetanse» skulle være å forstå som, var det verken hos informantene fra Sørsivegen eller hos de fra de øvrige feltprosjektene. Videre var feltprosjektaktørers og skogeier-informanters forståelse av kompetanse ikke nødvendigvis i overenstemmelse med min. Jeg forstår skogbrukskompetanse vidt, og det inkluderer mye mer enn det som er direkte knyttet til viten om skoglige forhold. Både slikt som å vite at en kan henvende seg til skogbruksansvarlig i kommunen for å få kjennskap til tilskudd og at det er mulig å forhandle om tømmer- og driftspriser, inngår i min forståelse av skogbrukskompetanse. Det gjør også tilegnelse av det norske skogbrukets grunnleggende forståelser for tømmerproduksjon som eksempelvis at «skog er endring» (blant annet knyttet til

suksesjon) og «skogbruk er balanse» (blant annet knyttet til balansekvantum) (se Follo 2008:133-163). Når det gjelder skogbrukskultur, er det å bemerke at en kultur kan innbefatte forskjellige nivå av geografisk område og det kan variere hvor utbredt kulturens innhold er på et lavere geografisk nivå selv om det er vanlig å forstå det slik at den aktuelle kulturen forefinnes på det høyere geografiske nivået som inkluderer det lavere. Så selv om Sørsivegens skogeiere er lokalisert i Nord-Trøndelag fylke, et fylke med lang og omfattende skogbrukshistorie, innebærer ikke det nødvendigvis at en i Beitstad har vært gjennomsyret av den tilsvarende skogbrukskultur.

Hos Sørsivegen, som arbeidet for å få til samarbeid mellom skogeierne slik de øvrige feltprosjektene gjorde, ble det snakket varmt om dialogens betydning. «Dialog genererer aktivitet og interesse», het det derfra ved siste intervjurunde i 2013, og den omsnakkede dialogen var dialogen med skogeierne. Uansett om en fikk til skogsbilveien eller ikke, så hadde en med den dialogen oppnådd at den enkelte skogeier følte at hun/han var «viktigere enn før», at en hadde noen verdier som en ikke helt hadde tenkt på. Det ble òg påpekt at hvis utgangspunktet var å ta ut mer tømmer, rett og slett, «da tenker du ikke på at du skal danne sosiale nettverk for å få det til». Skogeieren fortsatte:

Men det er jo en sideeffekt du har oppnådd nå, og som du ser faktisk til sjuende og slutt kan ha *vel* så stor betydning som mer handfaste, konkrete elementer, sånn som tømmerpriser og driftstilskudd og sånne konkrete ting.

Dialogen var ikke bare med skogeierne, men i høyeste grad også mellom skogeierne. Dette kom til uttrykk hos feltprosjektaktør Ola idet han under siste intervju i 2013 ble spurt om han forsto Sørsivegen som vellykket eller mislykket, og på hvilken måte og for hvem⁵²:

Ola: I mitt hode er det vellykket, så langt. Så vil fortsettelsen de neste fem årene, i forhold til det med å utforme det med samarbeid, avgjøre litt hvor vellykket det er totalt sett. Så langt ser det bra ut.

Forsker: Hvis de ikke får til veien, vil du fremdeles mene at det her er vellykket?

Ola: Jeg vil holde på det for de har gjort hver for seg og sammen en grundig gjennomgang av de skogressursene og den skogeiendommen de har. De har drøftet opp og ned hvordan de skal bruke den, og en konklusjon etter det kan være at de ikke skal bygge vei. Det vil da være at flertallet ser at nytten ikke står i forhold til kostnaden. Men de har gjort den vurderingen, og for mange tror jeg egentlig det har vært en overraskelse for mange – den diskusjonen de har vært med på som går på skog. For de som ikke har plantet, ryddet, ikke vært så opptatt av det, så tror jeg de har blitt overrasket over hvor mye skog de faktisk har. Uansett utfallet av det så vil jeg si at det har vært vellykket, men det er fortsatt mulig å gå videre på samarbeidet. Poenget er at de nytter

⁵² Poenget med dette spørsmålet i intervjuguiden var ikke å få vite om informantene forsto det aktuelle feltprosjektet som vellykket eller mislykket, men å få innsikt i hva den aktuelle informanten tok i betraktning når hun/han vurderte denne vellykketheten/mislykketheten.

ut skogen sin i større grad – vei eller ikke vei får bli en nytte/kostnadsdiskusjon, men de må gå videre på samarbeidet, det håper jeg på [...]

Ola sa: «De har drøftet opp og ned.» Det tilsier at mye samsnakking har foregått i Sørsivegen. Sam-snakking – det er dialog, det.

I Follo og Vennesland (2013:35-36) presenteres det hva skogeier-informanter fra Sørsivegen sa om at de hadde blitt aktivert og hadde lært gjennom deltakelsen i Sørsivegen. Det het seg blant annet at en hadde fått skogbruksinformasjon nærmest gratis fordi en deltok i skogeiersamarbeidets møter⁵³. Noen fakta var blitt presentert og noe nytt fått. «Det er klart», påpekte en annen skogeier-informant, «du lærer jo noe hele tida». Og en fikk svar når en spurte, det være seg fra skogeierne i styret for Sørsivegen eller fra de offentlige skogbruksansatte som møtte på avholdte møter og treff. En tredje av skogeier-informantene formulerte seg slik da han ble spurt om kompetanseøkning:

Forsker: Opplever du at veiledning av og økt skogbrukskompetanse hos dere skogeierne har vært noe Sørsivegen har viet oppmerksomhet?

Skogeier:Nei-i. Vi vet vel i utgangspunktet at vi har altfor lite kjennskap til skogen vår, de aller fleste av oss.

Forsker: Det er erkjent det?

Skogeier:Ja, den er erkjent. Og det er ikke snakket eller fokusert på at vi kanskje hever den, men det vil vi helt naturlig gjøre.

Forsker: Fordi at dere er med, tenker du?

Skogeier:Ja, er med, og så blir det et nytt tema vi diskuterer. I stedet for å diskutere kua så diskuterer vi kanskje skogen i dag. Med at det begynner å snakkes skog. For det gjør vi jo vanligvis ikke.

Forsker: Nei, dere gjør ikke det?

Skogeier:Nei. Om vi treffes så diskuterer vi aldri skog.

Forsker: Nei, det er ku?

Skogeier:Det er ku mye, eller jord. For skogen har så liten økonomisk interesse for oss, så derfor har den egentlig ikke vært fokusert på. Men det vil den vel bli gjennom det her prosjektet.

Forsker: Og sånn tenker du, at da får dere økt kompetanse?

Skogeier:Ja. Da begynner vi å diskutere skogen, og da heves kompetansen òg. Interessen heves, og da får du snart interesse for å heve kompetansen òg.

Forsker: At du er mer villig til å investere for å skaffe deg kompetanse?

Skogeier:Ja, ja. Du vil jo få det når det begynner å settes fokus på ting.

I det lengre intervjuutsnittet i avsnittet over skimtes det jeg tidligere har snakket om som «bygging av skogbrukskultur». La oss imidlertid starte med noe som er lettere å se. Det dreier seg om en form for lineært oppbygde kjeder av elementer. Innledningsvis i intervjusekvensen har skogeieren en to-leddet kjede i sitt argument: Diskusjon om skogen gir mer kjennskap til skogen. Denne kjeden kan skrives: Diskusjon om skogen

⁵³ Informantutsagn.

→ mer kjennskap til skogen. Pilen betyr her «fører til». Mot slutten av intervjusekvensen er det en tre-leddet kjede: En begynner å diskutere skogen, interessen heves og en blir mer villig til å investere for å skaffe seg (mer) kompetanse. Denne kjeden kan skrives: Økt diskusjon om skogen → økt interesse → økt villighet til å investere for å få (mer) kompetanse. For å gi en bedre oversikt over elementene i de to kjedene, er de satt inn i tekstboksen under.

Diskusjon om skogen → mer kjennskap til skogen

Økt diskusjon om skogen → økt interesse → økt villighet til å investere for å få (mer) kompetanse

Bruken av ordene «mer» og «økt» indikerer at det er bygging av noe. Og det er skogbrukskultur som bygges. Den diskusjonen som foregår om skogen, er nemlig ikke en hvilken som helst diskusjon om skogen. Det er derimot en diskusjon som henter sin kunnskapsbase og sitt forståelsesmessige rammeverk fra skogbrukets oppfatninger, konvensjoner, vitenskapsbaserte sannheter, osv. Det er det som ligger i at en diskuterer «skogen». Det samme gjelder for at en får mer kjennskap til skogen, og i intervjusekvensen er det snakk om kjennskap til egen skog (jevnfør bruken av «skogen vår»). Den kjennskapen til egen skog en får og som skogeieren sikter til, er den kjennskap en kan få når en betrakter den fysiske tilstedeværende skogen gjennom de mentale brillene som forstfaglig er etablert for å begripe og gripe skogen. Når en så får økt diskusjon om skogen, økt interesse og med det økt villighet til å gjøre noe for å øke kompetansen, så er det også å si at en i sterkere grad innforliver skogbruksforståelser og gjør dem til sine egne. Dette gjør ikke denne skogeier-informanten alene og isolert. Han gjør det som del av et fellesskap, nemlig det som forefinnes i Sørsivegen. I dette fellesskapet øker skogbrukskompetansen, blikket for skogbruk og hvordan skogen kan benyttes ut fra det. Sammen bygges skogbrukskulturen i Sørsivegen, og de gjør det i samsnakkingen og da i dialogen.

7. Mange varianter av skogeiersamarbeid

Jeg har påpekt det tidligere og kan gjerne bemerke det igjen: Hadde feltprosjektene hatt mer innsikt i varianter av skogeiersamarbeid for forvaltning av skogen, hadde det kunnet minsket utfordringene feltprosjektene møtte. Ved oppstart var det relativt liten innsikt i hva som kunne befinne seg av typer skogeiersamarbeid mellom ikke-samarbeid på den ene siden og skogsamdrift av den mest langvarige og mest formaliserte arten på den andre. Det skulle ha vært, som en feltprosjektaktør sa, «konkrete alternativer for samarbeid, det er nok veldig vesentlig».

Det ligger utenfor «Fra ti til en» sin oppgave å gi en fyllestgjørende presentasjon av alternativene for skogeiersamarbeid, her skal jeg bare presentere noen differensieringsakser. Presentasjonen skal imidlertid være tilstrekkelig til å kunne gjøre to ting. For det første å illustrere de mange variantene av og det store spennet i eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeid. For det andre å vise at det er så mange varianter skogeiersamarbeid at det skulle være store muligheter for tilpasninger til skogeiere, lokal og regional situasjon, osv. – tilpasninger som øker muligheten for å lykkes med fremtidige skogeiersamarbeid. Med den begrensede ambisjonen for innholdet i kapittel 7, er det betimelig å vise til sluttrapportens siste kapittel hvor anbefalte tiltak tilkjennegis. Ett av dem er nemlig at det utarbeides en håndbok hvor ulike typer av eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeid presenteres.

Før jeg går løs på ymse varianter skogeiersamarbeid skal jeg foreta en grenseoppgang mot henholdsvis sameie, skogeiersamvirket/Norskog og det som kan omtales som sedvanlig tømmerforhandler-praksis. Sameie reguleres av lov om sameige og er ingen egen selskapsform. Sagt noe upresist om enn tilstrekkelig i denne grenseoppgangen, en har felles eierskap til sameietingen. Skulle det være slik at en skogeiendom eies i sameie, er det flere skogeiere til samme eiendom. Det samarbeidet skogeierne i sameiet har seg imellom, faller utenfor det jeg i denne sluttrapporten omtaler som «eiendomsoverbyggende samarbeid» ettersom det ikke er noen eiendomsgrense å samarbeide over. Skulle imidlertid sameie-eiendommen inngå i skogeiersamarbeid med andre skogeieres skog, vil det være eiendomsoverbyggende samarbeid i sluttrapportens forstand.⁵⁴ Skogeiersamvirket og Norskog er en form for skogeiersamarbeid ettersom både skogeierandelslagene (skogeiersamvirket) og Norskog faktisk organiserer

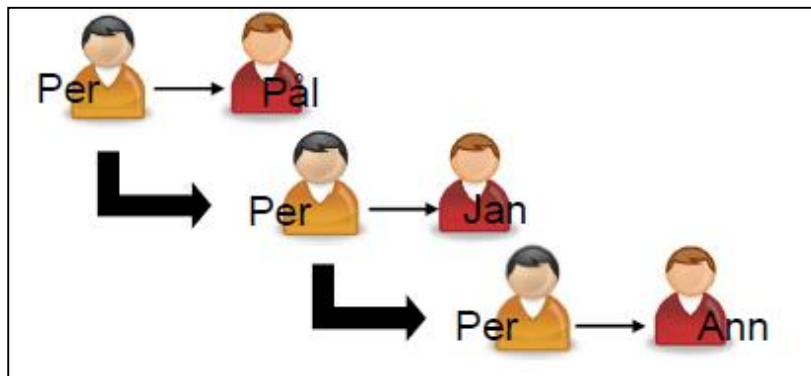
⁵⁴ Utgangspunktet i selve teksten er at en hel eiendom allerede er i et sameie. I faktisk levd liv kan det være mange nyanser på dette. En kan for eksempel ha at skogeiere organiserer den felles skogsbilveien sin som et sameie. Det er da kun ett aspekt ved eiendommen som løftes inn i sameiet (det som inngår i skogsbilveien), mens det øvrige blir igjen som den enkelte skogeiers eiendom. Slik sett blir også et samarbeid rundt en skogsbilvei i sameie et eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeid i sluttrapportens forstand.

skogeiere⁵⁵. Organiseringen i skogeierandelslagene eller Norskog innebærer dog ikke i seg selv at skogeiere i faktisk forstand samarbeider over eiendomsgrensene rundt forvaltning av egen skog. Når det gjelder sedvanlig tømmerforhandlerpraksis, er det meg bekjent ikke utført offentlig tilgjengelig forskning på hvordan tømmerforhandlere i Norge agerer i faktisk levd liv. Det være seg om tømmerforhandlerne er fra skogeiersamvirket, Nortømmer, SB Skog, Neg Skog eller andre bedrifter⁵⁶. En viss forskningsbasert innsikt om hvordan sedvanlig tømmerforhandlerpraksis kan være, går imidlertid frem i Follo (2010a:58-59) og Follo og Vennesland (2012:27-28). Personen som der er presentert i forbindelse med et intervju om Holsmoen-samarbeidet (se nedenfor), kontrasterer sin øvrige hverdagspraksis som skogbruksleder med det han gjorde i Holsmoen. Når han i sitt virke som skogbruksleder forsøkte å få flere skogeiere til å drifte sammen, som han sa, kunne han starte med en skogeier som var interessert i hogst for salg. Så kom det kanskje til en annen skogeier som var interessert. Så sa kanskje disse to at en måtte snakke med «dem og dem og dem òg». Og så kom hogsten bare «sånn suksessivt» (Follo 2010a:58-59). Skissert blir en slik arbeidsform som gjengitt i figur 3. Den lyse (gule) personen Per er da skogbrukslederen, mens de tre mørke (røde) personene er skogeierne Pål, Jan og Ann. Muligens hadde en med sedvanlig tømmerforhandlerpraksis oppnådd samme mengde hogd tømmer til slutt, og dermed også kunnet fått en stordriftsfordel. En fikk imidlertid ikke sjansen til å få noe til å falle på plass i rett øyeblikk og rett rekkefølge. «Rett» i betydningen av en optimal utnyttelse av mulighetene. Det være seg eksempelvis hva som var mest gunstig å gjøre når hvor – og med den praktiske, organisatoriske og økonomiske forberedelse og skogeierkontakt det krevde. Eller det være seg eksempelvis hvor veisystemet skulle gå i skogen og fra lunneplass til industrien, hva som totalt sett kunne være den beste løsningen for skogen og landskapet, og hvilke økonomiske gevinster det kunne være mulig å høste ved å tilby en hogstentreprenør all hogsten. Det var ikke at en som skogbruksleder ikke kunne arbeide slik at en fikk optimal utnyttelse av mulighetene, men da måtte en «ha fristilt tid til å gå på å gjøre jobben på forhånd».

⁵⁵ For etableringen og utviklingen av skogeiersamvirket og Norskog som skogeierorganisering, se eksempelvis Johnstad (1998), Halberg (1999), Almås (2002), Sanness (2007) og Mjøsen Skog (2009). I overgangen 2013-2014 foreslås det for skogeiersamvirket en organisasjonsmessig endring grunnet blant annet at regionale andelslag nå konkurrerer seg imellom om tømmerkjøp fra skogeierne (se for eksempel Veum 2014).

⁵⁶ I Talleraas (2004) sin publikasjon «Kulturanalyser som organisasjonsutviklingsverktøy» er det brukt forskningsdata fra det Talleraas omtaler som den største av de norske skogeierforeningene og dens skogbruksledere. Publikasjonen gir beskjeden innsikt i hva som skjer når skogbrukslederne opptre som tømmerforhandler ovenfor skogeiere. Den skogeierforeningen Talleraas viser til var trolig den som på det tidspunktet het Viken skogeierforening. Jeg har ikke sett at Viken eller skogbruket for øvrig har vist til Talleraas' rapport. Formodentlig var det en rapport laget for intern bruk i organisasjonen. Tilsvarende kan gjelde for andre tømmerforhandlere, og slike rapporter er da vanligvis ikke tilgjengelige for personer utenfor bedriften.

Forhåndsplanleggingen var helt nødvendig. Det var personens budskap. Spørsmålet ble: Hvem skulle gi ham tiden til forhåndsplanleggingen?

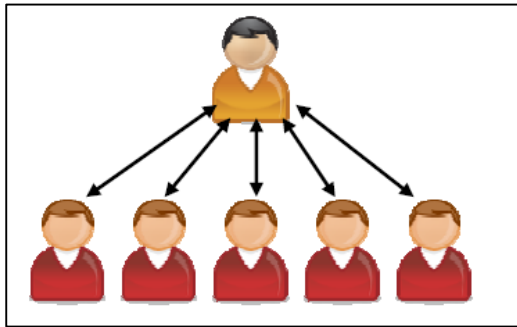
Figur 3: «Sedvanlig tømmerforhandlerpraksis»

Prototypen på et eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeid er at flere skogeieres skog blir sett under ett og forvaltet som om det var en enhet. Hele skogen kan være inkludert i dette skogeiersamarbeidet eller også kun teiger av eiendommene. I frasen «som om det var en enhet» ligger at dette i faktisk forstand ikke er en helhet, det er ikke én eiendom. Videre ligger det i frasen «forvaltet som om det var en enhet» at en tar et helhetlig grep om den skogen som inngår. En tar et helhetlig grep over de involverte skogeierens skog basert på en grundig forhåndsplanlegging slik at en får optimaliserte løsninger for skogen og skogeierne, og det nå og en viss tid fremover. En slik prototype kan differensieres, og jeg skal peke på flere skillelinjer.

En vesentlig differensiering vedrører antallet relasjoner skogeierne har seg imellom. Her skal jeg belyse det med den varianten skogeiersamarbeid som innledningsvis i sluttrapporten ble omtalte som «eksternt koordinert organisering», den varianten som kan kalles «internt koordinert organisering», samt den varianten jeg ønsker å reservere betegnelsen «samarbeid mellom skogeiere» for. Alle disse tre variantene er «samarbeid for skogeiere», og de faller således inn under «Fra ti til en» sin tittel: «'Fra ti til en' — eiendomsoverbyggende samarbeid for private, personlige skogeiere i kystskogbruket». I figur 4, 5 og 6 er lys (gul) person fortsatt en ansatt skogbruksaktør og de mørke (røde) er skogeiere.

I eksternt koordinert organisering av skogeiere (figur 4) har skogeierne ingen relasjoner seg imellom, og det er relasjonen mellom den ansatte skogbruksaktøren og den enkelte skogeier som er den vesentlige. Det er da heller ingen piler mellom skogeierne. At noen andre enn skogeierne koordinerer organiseringen av dem, gir at ordet «eksternt» benyttes. Et eksempel på eksternt koordinert organisering av skogeiere er Holsmoen-samarbeidet på Oppdal i perioden 2006-09 (Follo 2010a:51-61). Ansatte skogbruksaktører tilbød da skogeierne en pakke som innebar vei, lunneplass,

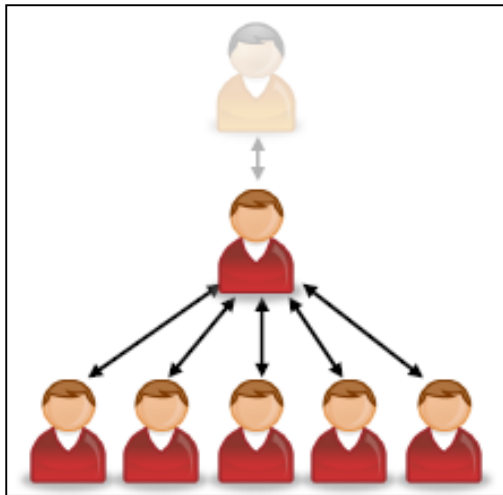
hogstopplegg og foryngelse etterpå. Det var de skogbruksansatte som hadde kontakten med de 14 skogeierne og sørget for den skoglige aktivitet. I Holsmoen hadde den enkelte skogeier dialog kun med en skogbruksansatt, ikke med de øvrige skogeierne.⁵⁷

Figur 4: Eksternt koordinert organisering av skogeiere

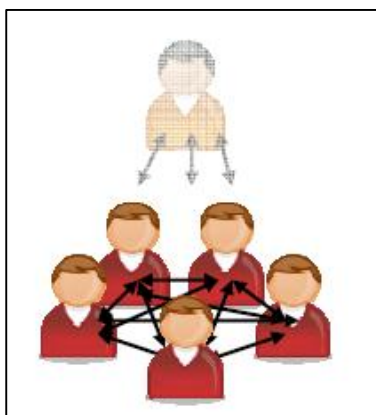
I en internt koordinert organisering av skogeiere er det relasjoner mellom skogeierne, men den vesentlige relasjonen er mellom én skogeier og de øvrige, enkeltvis skogeierne (figur 5). De fem skogeierne på figurens nedre rad har da heller ingen piler seg imellom. Ordet «internt» benyttes fordi det er en skogeier som inngår i samarbeidet som koordinerer organiseringen, og da av de øvrige skogeierne. Et eksempel på en slik variant er det arbeidet skogeier Knut Kvale gjorde i Øvre Eiker i Buskerud (Follo 2010a:61-65). Kvale var lommekjent i området, og han hadde i lengre tid ergret seg over naboeiendommers ustelte skog som vokste igjen og ikke ville utvikle seg til kvalitetsbestand uten at noe ble gjort. Tynningsmessig sto mange bestand på overtid. Det store problemet var at skogeierne ikke tok beslutning om aktivitet. Etter at Kvale fikk tilslutning fra brorparten av skogeierne, overtok han beslutningsmyndigheten til skogeierne og iverksatte tynning.

⁵⁷ På «Fra ti til en» sitt regionmøte på Stjørdal 14.11.13 ble det påpekt at det «finnes ulike former for samarbeid, hva med andre organisasjonsformer som forpaktning eller totaldrifter?» (vedlegg 6, vedleggets side 5). Jeg er usikker på hva den aktuelle deltakeren mente med «forpaktning eller totaldrifter», men antar at det kan dreie seg om at hele forvaltningen av en skogeiers skog settes ut til andre og da fortrinnsvis en skogbrukskyndig. Dette blir samarbeidsvarianten «eksternt koordinert organisering» under følgende betingelser: (i) Den skogbrukskyndige er ikke skogeier selv, (ii) hun/han forvalter skogen for flere skogeiere og (iii) hun/han forvalter all den aktuelle skogen som om den var en enhet.

Figur 5: Internt koordinert organisering av skogeiere

I et samarbeid mellom skogeiere (figur 6) er det mange flere relasjoner mellom skogeierne enn hva tilfellet er for en internt koordinert organisering av dem. I et samarbeid mellom skogeiere er de vesentlige relasjonene nettopp de som er skogeierne imellom. Det er relasjoner mellom samtlige skogeiere, og ikke bare mellom én og de enkeltvis øvrige. Det var denne varianten av eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeid feltprosjektene i «Fra ti til en» ønsket å etablere og gjennomføre.

Figur 6: Samarbeid mellom skogeiere

Noen ytterligere kommentarer til figur 4, 5 og 6 er på sin plass. Uansett hvilken variant av skogeiersamarbeid de tre figurene sier noe om, er en skogbruksansatt (den lyse/gule) inkludert. I figur 5 og figur 6 riktignok med noe nedtonet farge, men den ansatte skogbruksaktøren er der alltid. Dette er i tråd med hva «Fra ti til en» viser, og dreier seg blant annet om at skogeiersamarbeidet må få ressurser fra andre (se kapittel 9) inklusive skogfaglig kompetanse, og at de som kan skogbruk er veldig viktig (se kapittel 9). Videre, selv om dette er presentert som varianter av skogeiersamarbeid, så er de sjablonger. I faktisk levd liv vil det kunne finnes blandingsformer. Det vil òg kunne skje at et samarbeid over tid endrer seg fra eksempelvis å være en eksternt koordinert

organisering til å bli et samarbeid mellom skogeiere. Og til slutt, det skulle kunne gå frem av figur 4, 5 og 6 at figurene ikke bare illustrerer forskjellig antall samarbeidsrelasjoner mellom skogeiere, men også ulike oppbygninger av samarbeid.

En annen differensiering vedrører om skogeierne har samarbeid seg imellom eller ikke. Ovenfor ligger denne skillelinjen mellom figur 4 på den ene siden og figur 5 og figur 6 på den andre. Det er et skille mellom samarbeidsvarianten hvor det overhodet ikke er samarbeid mellom skogeierne og de variantene hvor det er samarbeid mellom skogeierne. En tredje skillelinje går mellom ikke-formalisert og formalisert samarbeid. Alle de tre variantene i figur 4, 5 og 6 kan være formaliserte eller ikke formaliserte. En fjerde skillelinje går mellom lite eller mye formalisert, og også dette kan gjelde for samtlige tre variantene av skogeiersamarbeid. Det gjør òg den femte skillelinjen som ligger i hvorvidt de involverte skogeierne må gi fra seg beslutningsmyndighet over skogen eller ikke. I rapporten fra intervjuene med skogeier-informantene (Follo og Vennesland 2013:94-98) går det frem at det blant skogeier-informantene ikke var noe en-til-en-forhold mellom formaliseringsgrad og det å gi fra seg beslutningsmyndighet. Streng formalisering innebar ikke nødvendigvis høy grad av fraskrivelse av beslutningsmyndighet og motsatt. Videre går det der frem at skogeier-informantene hadde ulik forståelse av hva å gi fra seg beslutningsmyndighet kunne være, og at en ikke nødvendigvis motsatte seg noe slikt. Det siste var avhengig av hva det dreide seg om, og tilsynelatende også den prosessen som gikk forut.

Forskningsdataene fra feltprosjektene viser at det i tillegg finnes mer detaljerte forskjeller mellom varianter av skogeiersamarbeid. Det går selvsagt på hva en skal samarbeide om og aktivitetens betydning for organisering, osv. Men det går òg på hvordan samhandling foregår, informasjon gis, og beslutninger fattes og iverksettes. Videre kan det tenkes en rekke former for utgifts- og inntektsfordeling, ulike samspillsmodeller med allerede etablerte eiendomsoverbyggende strukturer, samt ulike løsninger på hvilken rolle ansatte skogbruksaktører til enhver tid skal ha.

Hittil er ikke et ord nevnt om foretak, selskapsformer og den ledsagende frasen «organisasjonsform»⁵⁸, men skogeiersamarbeid kan variere ut fra om en velger å etablere foretak i rettslig forstand eller ikke. Hvis skogeiersamarbeidet velger å etablere foretak i rettslig forstand, kan samarbeidene videre variere alt etter hvilken selskapsform som bestemmes. Hvis skogeiersamarbeidet velger å ikke etablere foretak i rettslig forstand, vil en samarbeidsavtale de involverte imellom kunne være et alternativ (se Fylkesjordskiftekontoret i Oppland 1999:1, 35-36).

⁵⁸ Om dette, se for eksempel Fylkesjordskiftekontoret i Oppland (1999:10-17), Norsk Landbruk 3/12, Mjøsen Skog (2012), Brønnøysundregistrene (udatert).

Ved valg av type samarbeid kan det ved oppstarten av samarbeidet være gunstig å starte med en variant som forstås som enklere enn andre varianter. Skulle det etter hvert vise seg at de sosiale relasjonene mellom de involverte menneskene utvikler seg positivt, kan mer krevende varianter aktualiseres. Hva som er minst og mest krevende, vil være avhengig av den særlige situasjonen til skogeiersamarbeidet, blant annet hva som ønskes oppnådd med samarbeidet og ressursene samarbeidet besitter eller kan mobilisere. Likevel er det mulig å anta at eksternt koordinert organisering trolig vil være mindre krevende å etablere enn hva samarbeid mellom skogeiere vil være. Videre er det mulig å formode at det er mindre krevende å la være å etablere foretak i rettslig forstand enn å gjøre det. Og til slutt, det er grunn til å forvente at følgende samarbeidsvariant er mest krevende å etablere: Samarbeid mellom skogeiere, etablert som foretak i rettslig forstand (med eksempelvis samvirke som selskapsform), som skal ha et slikt innhold og gå over så lang tid at jordlovenes bestemmelse om deling, servituttlovens paragraf om innhold og varighet (3 eller 5 år) eller konsesjonslovens ditto (10 år) aktualiseres og reaksjonsbestemmelser utløses (se side 66). Det er den mest etableringskrevende samarbeidsvarianten som gjerne forstås som «samdrift». For ordens skyld vil jeg påpeke, slik jeg tidligere har gjort (side 66), at en samdrift kan være så mangt. Den kan faktisk bare fordre at skogeierne seg imellom inngår en samarbeidsavtale.

8. Utvelgelse av områder

Hva er det vesentlig å tenke gjennom når en skal velge ut områder for etablering av skogeiersamarbeid? I dette kapitlet skal jeg presentere det som er lært fra feltprosjektene i så måte. For å optimalisere at en skal lykkes med de skogeiersamarbeidene en initierer, oppfordres en i bydende språklig form til å velge ut visse områder og til å vurdere særskilte forhold. Jeg kommer ikke til å si noe om hva en skal unngå ettersom det ikke gir noen retning for tanke og handling. Og for å holde meg til skogbruksterminologien, ved utvelgelse av lokaliteter for skogeiersamarbeid gjør slik en gjør for skogen: Invester mest på best bonitet. Det vil si der det er størst sjanse for å lykkes med best mulig resultat med lavest mulige omkostninger. Hva «lykkes», «resultat» og «omkostninger» skal være å forstå som, overlater jeg til de som ønsker å initiere og gjennomføre de eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeidene.

Velg områder der ... lett å se at samarbeid lønner seg

Velg områder for skogeiersamarbeid der skogen er slik at det er lett å se at samarbeid lønner seg. Ettersom det er skogeier som er beslutningstaker for sin skog, er det vesentlig at skogeierne ser det. Kan skogeierne se dette med øynene, jo bedre. Det er stor overbevisningskraft i det som det blotte øye griper, sånn er skogeiere ikke annerledes enn oss andre. Vi lar oss lettere overbevise om noe når vi ser det med egne øyne. I feltprosjektene ga både Feios-prosjektet og Ørstaskogen eksempler på områder hvor det var lett å se at skogeiersamarbeid kunne lønne seg, og det også for mennesker med relativt beskjeden skogbrukskompetanse. I Feios er det mulig å stå nede ved Osen, se oppover dalens elveleie mot fjellet og med ett blick fange mye av den skogreiste skogen som omkranser bygden. For synet fremstår den skogen som et hele (se Follo og Vennesland 2013:70-71), og ved hogst må alt tømmeret kjøres i en retning – fra fjellet ned mot sjøen – fordi det ikke finnes andre muligheter. Særlig skogbrukskyndig for å tenke seg at det skulle være gunstig å få til samarbeid over eiendoms grensene her, trenger en ikke å være. Tilsvarende for ett av områdene i Ørstaskogen, men der var det andre grunner til at det var lett å se at skogeiersamarbeid kunne lønne seg. I Melsbygda var det, ifølge en feltprosjektaktør, innlysende og tydelig for skogeierne at «det er mer som blir mulig med samarbeid». Han fortsatte: «Selv med lite innsikt i skog og skogbruk så er det lett å forstå at med så smale teiger, bratt terreng... kraftlinje og sanne ting, så er det både nyttig og nødvendig å samarbeide.»

Hva som er lett å se med det blotte øye, vil være avhengig av det øyet som ser. Det å se noe er ikke bare påvirkning av synssansen, for en «viktig del av persepsjonen går ut på å gi mening til gjenstander og hendelser i våre omgivelser» (Dahl og Habert 1986:113). Dette er også å si at vi gjennom oppvekst og voksenalder lærer å se på visse vis og ikke

på andre, og at vi ser med erfaringen vår⁵⁹. Det vi ser er det vi fortolker av de sanseinntrykkene som når øynene, vi kan ikke erfare sanseinntrykkene ufortolket. Så selv om flere står nede ved Osen i Feios og betrakter den samme skogen oppover eller beskuer de samme teigene, terrenget og kraftlinjen i Melsbygda, ser en ikke nødvendigvis det samme. Det kommer an på den sosiale og kulturelle sammenhengen en har vokst opp i og senere har vært en del av – inklusive faglig skoling. Jeg har opplevd å undre meg over hva skogbrukskyndige faktisk ser når de ser, hva det er skogen forteller dem som den ikke forteller meg (se Follo 2008:156). På en skogdag jeg deltok i Hedmark i 2003 var de øvrige fremmøtte svært opptatt av størrelsen på det de kalte åpning i skogen. Åpningen var angivelig for stor. Jeg så opp i tretoppene, og jeg så rundt meg på trestammene som omkranset oss. I mine øyne var det ei glenne og kun som om det var kommet litt lys ned i skogen. Ikke noe mer enn det. For de skogbrukskyndige syntes det derimot å være snakk om en krysning av tid og sted, og da slik at «det som er, er det som var», «det som kan bli, er det som er» og dette sett i lys av den stedlige skogens alderssammensetning, treslag, vekst, tetthet, osv. Det de skogbrukskyndige så var hva den åpningen i skogen innebar for fremtidig skog og skoguttak gitt slikt som suksesjon, bonitet, markslag, skyggeeffekter og dets like. Slik så ikke jeg, og jeg kan fremdeles ikke se skog på den måten. Men med mange år som forsker på skogbruk som praksisfelt, har jeg lært å se slik at jeg lett kan se at det vil lønne seg å samarbeide i Feios og Melsbygda. Dette er selvsagt å si at hvorvidt det med utgangspunkt i skogen er «lett å se» at skogeiersamarbeid lønner seg, er avhengig av trekk ved skogen og skogeieres skogbruksinnsikt og -forståelse. Jo mer åpenbart skogens trekk tilsier samarbeid, jo mindre skogbrukskompetanse trenger en for å se det, og motsatt. Å se det er imidlertid ikke det samme som å slutte seg til et skogeiersamarbeid, men da er i så fall eventuell manglende tilslutning til samarbeidet ikke grunnet i at en ikke kan gripe og begripe skogen på den måten som sier at samarbeid vil være gunstig.

Velg områder der ... skogressursoversikter finnes eller kan inntas i arbeidet

Velg områder for skogeiersamarbeid der skogressursoversikter finnes eller der hvor arbeid med skogressursoversikter kan tas inn som en del av samarbeidsbyggingen. Det er mulig å få til eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeid uten dette, det gjorde for eksempel Knut Kvale i Øvre Eiker i Buskerud (se Follo 2010a:61-65). Kvale var

⁵⁹ At det faktisk er slik, blir godt illustrert ved å sammenlikne vår og fremmede kulturers fortolkning av sanseinntrykk. Dahl og Habert (1986) gir en rekke eksempler på slikt, blant annet dette:

Antropologen C.M. Turnbull forteller at han en gang på sine reiser til den åpne savannen hadde med seg en pygme som aldri hadde vært utenfor de store skogene i Kongo. Da de oppdaget noen bøfler på sletten noen kilometer unna, spurte pygmeen hva slags insekter det var. Inne i de dype skogene hadde han ingen erfaring med å oppfatte horisontal avstand. (Dahl og Habert 1986:110 etter Fuglesang 1982)

imidlertid mer eller mindre lokalkjent i området og hadde det hele «i hodet». Videre var skogeiersamarbeid han gjennomførte av varianten internt koordinert organisering (se kapittel 7), hvilket innebar at de øvrige skogeierne ikke samarbeidet seg imellom. I tillegg var skogen, eiendommene og terrenget slik at Kvale kunne gjennomføre prinsippet om «hver skogeier sin tømmerlunne» og driftsprisen på tynningshogsten var bestemt av hogstmaskinens kjørelengde. Trass i den muligheten som Kvales opplegg trekker opp, vil jeg anbefale annerledes ved utvelgelse av områder for etablering av skogeiersamarbeid. I feltprosjektene i «Fra ti til en» har det med all tydelighet gått frem at en rett og slett er svært hemmet uten oversikt over skogen. Dette var ett av 10 punkter som inngikk i oppsummeringen med bakgrunn i dataene fra skogeier-informantene (punkt 6 gjengitt på side 50). Når den grunnleggende forståelsen i skogbruket i Norge er at skogen bestemmer hva det er mulig og mest optimalt å foreta seg med den og i den (Follo 2008:126-131) og en samtidig mangler ressursoversikt, blir en på individuelt skogeiernivå og nivået for eiendomsoverbyggende samarbeid sterkt forhindret fra skogaktivitet. Riktignok er det enkelte skogaktiviteter som ikke trenger ressursoversikter, eksempelvis ungskogpleien hos Ytterøy skogring, men grovt sett vil jeg hevde at en før eller senere kommer opp i den situasjonen at en gjerne skulle ha hatt skogressursoversikt. For å optimalisere at en skal lykkes med det skogeiersamarbeidet en initierer, kan en dermed først som sist ta hensyn til om skogressursoversikt finnes eller relativt uproblematisk og snarlig kan etableres⁶⁰.

Av feltprosjektene i «Fra ti til en» var det Feios-prosjektet som var mest hemmet av å ikke ha oversikt over skogen⁶¹. De manglet skogressursoversikt. Blant skogeier-informantene derifra manifesterte mangel på oversikt over skogen seg slik som presentert i Follo og Vennesland (2013):

Hvor lå ens skog? Hvor mye eide en? Hvor gammel var den? Hvilken økonomisk verdi kunne den ha? Hvem eide skogen ved siden av ens egen? Slike spørsmålsstillinger vokste seg frem av intervjuene. ‘Eier jeg der da?’ undret en skogeier da vi forskere spurte om et spesifikt område. Han fortsatte litt senere: ‘Det kan godt hende jeg eier en skogteig der. Der ser du, jeg vet ikke hvor jeg eier en gang.’ En annen skogeier hadde ‘ikke anelse’ om totalt areal på det han eide av skog eller noen formening om det produktive skogarealet. En tredje skogeiers svar på spørsmålet om produktivt skogareal lød: ‘Nei, det har jeg rett og slett ikke peiling på.’ Og på spørsmålet om han kunne hogstklassefordeling, var svaret: ‘Nei, nei. Kan ingen ting.’ Skogens

⁶⁰ På «Fra ti til en» sitt regionmøte på Stjørdal 14.11.13 kom det frem synspunkt som ytterligere bygger opp under oppfordringen min om å velge ut områder for skogeiersamarbeid der skogressursoversikter finnes eller lett og raskt kan etableres. Skal det være tømmer salg fra skogen til de samarbeidende skogeierne, ble det sagt, må de ha MiS-registreringer og dette gjøres gjerne samtidig som ressurskartleggingen. Se vedlegg 6, vedleggets side 3.

⁶¹ Ørstaskogen hadde skogbruksplaner fra 2007, men noen av de aktuelle skogeierne hadde ikke plan. I tillegg var ressursoversiktene beheftet med en del feil (informantutsagn). Frem til Ørstaskogen møtte stormen Dagmar og ble lagt på is, trakk en der veksler på de skogbruksutdannede deltakerne i feltprosjektet. Den skogtaksten som forelå fra 2007 ble supplert med korrigeringer hentet fra arbeid de gjorde i felt.

alder ble av skogeier-informantene gjerne anslått ut fra tidspunkt for planting – hvis de visste noe om det. Da kunne tidsangivelsen være løselig ‘etter krigen’ til et presist tiår. (Vennesland og Follo 2013:77)

Ved tredje runde med intervju av feltprosjektaktørene i Feios-prosjektet i 2013, kom tidligere frustrasjon over mangel på skogressursoversikt til syne som lettelse og begeistring over at en straks skulle få ressursoversikter overlevert fra planselskapet. Da en av feltprosjektaktørene ble spurt om hva som var mest hemmende for å få til slike eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeid som de hadde forsøkt i Feios, kom svaret prompte: «Det som er mest hemmende er at vi vet ikke, vi har ikke hatt tall på skogen.» Uten slike tall var det vanskelig «å begynne å samarbeide og komme med forslag om at ‘slik og slik skal du gjøre det’». En annen feltprosjektaktør presenterte situasjonen med en billedlig sammenlikning:

Når du har skogbruksplan så, den stemmer ikke 100 prosent da, men den er i alle fall ikke langt vekke. Det er lettere å planlegge hogst og å planlegge ute i skogen når du har en oversiktlig, god plan på det. Og da tjener du penger på det. Det er jo sånn på alt. Hvis du tar inn noen planker og bare begynner å bygge, så blir det et forferdelig styr til slutt. Du har ikke kontroll på noen ting. Har du ei tegning å gå etter, så vet du hva slags materiale du må handle inn – slik at du vet hva du må gjøre. Da vet du at dette kommer til å koste så og så mye. Det blir jo det samme.

En tredje feltprosjektaktør fra Feios snakket om at med de snart ankomne skogressursoversiktene ville skogeierne «få noe konkret å diskutere ut fra», det å få skogressursoversiktene ville «gjøre noe med folk» og Feios-prosjektet ville bli «noe virkelighet på en måte». Tilsvarende bemerket en fjerde feltprosjektaktør: «Når hver grunneier har sine skogbruksplaner», da «har vi springbrett videre til å virkelig snakke om samarbeid. Det har vi venta på». Med denne oversikten over skogen, fortsatte informantene, kunne de forskjellige skogeierne finne ut «hvem de hører sammen med i forhold til de tømmerressursene som finnes i Feios». Det siste poenget jeg i denne omgangen skal hente fra Feios-prosjektet, budbæres av en femte feltprosjektaktør: «[M]estparten av skogen i Feios kan faktisk stå i både ti og tjue år til.» Også den innsikten baserte seg på innhentede tall for skogen i bygden⁶². Med skogressursoversikt tilgjengelig kan en i Feios nå initiere eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeid der skogen er hogstmoden, resten kan en vente med. *Det* er også vesentlige innsikter å ha med seg når skogeiersamarbeid skal initieres, men da må en altså først ha oversikt over skogen.

Sørsivegen tok inn oppdatering av skogbruksplaner som en del av samarbeidsbyggingen. Sørsivegen manglet ikke skogressursoversikt slik Feios-prosjektet gjorde,

⁶² For øvrig ble det på «Fra ti til en» sitt regionmøte i Bergen 13.11.13 kommentert fra skogbrukskyndig hold at en ved oppstart av Feios-prosjektet ikke visste «at skogen var så uniform og da mer eller mindre likt ikke-hogstmoden». Se vedlegg 5, vedleggets side 3.

men Sørsivegens skogbruksplaner var gamle. Oppdateringen av skogbruksplanene fra 1995-96 ble gjort mulig gjennom det som var «å betrakte som et pilotprosjekt m.h.p. å få erfaringer med direkte involvering av skogeierne i planprosessen» (Bergsmo 2013:3). I formell og finansiell forstand lå dette pilotprosjektet på siden av feltprosjektet Sørsivegen, og pilotprosjektets sluttrapport (Bergsmo 2013) beskriver oppbygging, gjennomføring og erfaringer. I pilotprosjektet gjennomførtes en manuell oppdatering av skogbruksplaner, og da av skogbruksplanene til skogeierne i Sørsivegen.⁶³ En vesentlig ingrediens i oppdateringen var hjemmebesøk hos hver enkelt grunneier. Under disse kjøkkenbordssamtalene gikk en blant annet gjennom hvor det hadde vært skoglig aktivitet siden 1995 og hvordan utviklingen i plantefeltene var. Ved siste intervjurunde med feltprosjektaktørene fra Sørsivegen i 2013, holdt en på å avslutte pilotprosjektet. Feltprosjektaktører fra Sørsivegen betraktet den nye oversikten over skogen som helt avgjørende. Selv om en vurderte mer utstrakt samarbeid over eiendomsgrensene (se kapittel 2), var skogsbilveien ifølge en feltprosjektaktør:

en bunnplanke i dette her samhandlingsprosjektet. Og det som da var en missing link var å ha en kvalifisert oppfatning av om 'ja, hvor mye skog står det egentlig her da? Hvor mye skog har jeg, hvor mye skog har du, hvor mye skog har vi til sammen?'... Og det er det ingen som har kunnet gitt noe svar på før. Vi har i alle fall *ett* svar nå da, når vi har brukt denne metoden til å kartlegge det.

Sørsivegen fikk tallene over skogen, men som en annen feltprosjektaktør påpekte, de fikk noe mer: «[Sørsivegen] fikk også den sosiale prosessen – mellommenneskelige prosessen – som opplegget åpnet for. De fikk litt sånn dobbelt opp.» Og skogeiernes egen deltakelse i den manuelle oppdateringen ga angivelig enda mer. Skogeierne fikk nemlig mer tillit til tallene enn hva de kunne ha fått hvis det bare var et takst-/planselskap som hadde utført arbeidsstykket⁶⁴. Nå hadde jo skogeierne selv levert inn mye av tallene. Ytterligere en gevinst var hentet fra arbeidet med oppdateringen av de gamle skogbruksplanene: En hadde greid «å øke engasjementet til hver enkelt grunneier»⁶⁵. For egen del vil jeg bemerke at det er et siste forhold knyttet til skogressursoversikter som vi ikke skal glemme hvis skogsbilveien er veien til mer skogeiersamarbeid (se lengre bak). Det er at oversikt over skogen er helt fundamentalt hvis de offentlige skogbruksansatte skal vurdere om veien kan utløse nok tømmer ved hogst til at den regnes som økonomisk gunstig og tilskuddsberettiget. De nye beregningene til Bergsmo ga i så måte, jevnfør en feltprosjektaktør, «et veldig godt grunnlag for å si hvor lønnsom veien er».

⁶³ De personene som kjenner best til dette pilotprosjektet, er Bjørn Ludvig Bergsmo i Beitstad, Jan Erik Nilsen ved Norsk institutt for skog og landskap, Gisle Westrum på Landbruksavdelingen hos Fylkesmannen i Nord-Trøndelag, og Jan Olsen hos Skogkurs (Skogbrukets Kursinstitutt).

⁶⁴ Informantutsagn.

⁶⁵ Informantutsagn.

Det er en pågående debatt i Norge om skogbruksplanleggingens innretning og organisering. Det manifesterer seg blant annet i en publikasjon fra Statens landbruksforvaltning (2013). Basert på hva feltprosjektene i «Fra ti til en» viser, mener jeg at publikasjonen i liten grad anskueliggjør hvor hemmende det kan være for skogbruksansatte og skogeiere å mangle skogressursoversikter. Oversikt over skogen behøver ikke nødvendigvis å være takstbaserte ressursoversikter i skogbruksplan-systemet, og en skogbruksplan behøver ikke å være en plan utarbeidet av et takst-/planselskap, men i Norge er det primært det som er etablert som tilbud til skogeiere og som gjennomføres. I bunn og grunn er det skogbruksplanleggingens ressursoversikter som «oversetter» mellom skogen i dagens forstlige forstand og det som er gripbart for mennesker – det være seg om disse menneskene er skogbruksansatte eller skogeiere. Hvor stort oversettingsarbeid dette faktisk er, går frem av det skjellsettende arbeidet som ble gjort i andre halvdel av det 18. århundrede i den tysktalende delen av Sentral-Europa (se Follo 2008:144-148). I «The Calculating Forester: Quantification, Cameral Science, and the Emergence of Scientific Forestry Management in Germany» redegjør Lowood (1990) for det kvantespranget det var å gå fra en arealbasert betraktning av skogen til volumberegninger lik vi nå har. Det er blant annet dette oversettelsesarbeidet som gjøres i ressurskartleggingen foretatt av takst-/planselskap når skogen blir telt, målt og modellert (Follo 2008:103-109). Og om disse oversatte modell-fremstillingene av skogen ikke er begripelig for skogeieren, må noen også oversette modell-fremstillingene for henne/ham. Skogbruksplanen «er ikke enkel å skjønne», sa en av skogeierne i Sørsivegen, den er «bitvis, det er som et puslespill». Og planens bruk av termen «hogstklasse 3» og de implikasjoner angivelsen hadde for den relevante skogen nå og i fremtiden, var heller ikke nødvendigvis forstått. Fordelen var at andre som var mer skogbrukskyndige kunne utdype det for ham, og faktisk hadde gjort det. Det forutsatte på sin side at noen allerede hadde oversatt den levende, grønne, duftende skogen til tall, modeller og skrift.

Velg områder der ... aktivitet i skogen kan utløses

Velg områder for skogeiersamarbeid der aktivitet i skogen kan utløses. Når en skal initiere eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeid, er det trolig mange steder å velge mellom. Ettersom det sannsynligvis vil gå noe tid og penger med for å få til skogeiersamarbeidene og ressursene gjerne er begrenset, må en ved utvelgelsen prioritere. Det er fordringen om prioritering som gir at oppfordringen min lyder som den gjør. Det er nemlig fullt mulig å initiere skogeiersamarbeid selv om skogens beskaffenhet ikke tilsier at det blir noen aktivitet der. Slikt initiativ kan være basert på at en for eksempelvis ønsker å gi (andre) skogeiere mer skogbrukskompetanse. Ved å velge områder for skogeiersamarbeid der aktivitet i skogen kan utløses, legitimeres imidlertid ressursbruken hos initiativtaker, de som eventuelt bidrar med tid og penger,

samt hos de som måtte beskue samarbeidsarbeidet fra utsiden. Er det noe som betyr noe i skogbruket, er det aktivitet i skogen. Det er aktiviteten og økning av den som ansatte skogbruksaktører higer etter og som de oppfordres og presses til å fokusere på. I siste intervjurunde med feltprosjektaktørene går dette blant annet frem idet informanter bruker uttrykk som «komme i dialog med skogeierne og få til aktivitet», «at det blir noe aktivitet – at det blir dekar og kubikk og sånt», at noe må gi «konkrete resultat» som eksempelvis «å få fram tømmeret til industrien»⁶⁶. Riktignok behøver ikke skogeiersamarbeidet umiddelbart gi aktivitet i skogen, men det synes gunstig for skogbruksansatte om det ligger som en målsetning i en ikke for fjern fremtid. Det er aktivitet i skogen (som kan måles i dekar, kubikk, meter, osv.) som i skogbruket rettfærdiggjør pengebruk og arbeidstid, og det er aktivitet i skogen som virkelig er sosialt belønnende for de som arbeider i skogbruket. Det finnes ytterligere tre argumenter for å velge områder for skogeiersamarbeid der det kan bli skogaktivitet. To av argumentene kommer jeg tilbake til under læresetningen «Bygg samarbeidsgrunnlag mens en gjør noe annet». Nå skal jeg nevne det tredje: Aktiviteten i skogen vises i skogen og samarbeidets effekter manifesterer seg som synlige resultat. Det igjen underbygger at det er poeng i å samarbeide (det vises jo i skogen), det bidrar til å samle skogeierne (det er «vi» som står bak det som vises i skogen), og det går tydelig frem at det skjer noe i samarbeidet. Nødvendigheten av at det skjer noe i og som resultat av skogeiersamarbeidet, skal jeg utdype i kapittel 9.

Velg områder der ... en svarer på skogeieres behov

Velg områder for skogeiersamarbeid der en svarer på et behov hos skogeierne. Dette er en stor lærdom fra feltprosjektet Skogringene i Levanger og Frosta. At en ikke svarte på skogeieres behov med feltprosjektets skogring-konsept, utkrystalliserte seg som en sannhet da en der så hvordan en lyktes med pådrivere for skogsbilveibygging. Pådriverne hjalp skogeiere til å få sendt inn søknad om skogsbilvei og bidro også slik at skogeierne kunne komme seg videre fra en godkjenning av skogsbilvei til faktisk bygging av skogsbilveien⁶⁷. I Skogringene i Levanger og Frosta hadde en korrigeret kursen for å forsøke å lykkes bedre med etablering av ringer enn en gjorde. Den ene ringen en lyktes med å etablere, var Ytterøy skogring. Hvordan situasjon og erfaringer var blant skogeiere i Ytterøy skogring, er presentert i Follo og Vennesland (2013:37-54). Feltprosjektet hadde imidlertid siktet høyere og bredere. Det går frem av den opprinnelige målsetningen for feltprosjektet (se kapittel 2). Ved andre intervjurunde av feltprosjektaktørene, i september 2011, gikk det frem at måljusteringer hadde skjedd

⁶⁶ Informantutsagn fra to feltprosjektaktører.

⁶⁷ Jevnfør informantutsagn.

selv om de ikke var nedfelt på papir (se Follo og Vennesland 2012:18). Blant annet syntes en å ha beveget seg noe bort fra det å få til flere skogringer, en ville heller forsøke å etablere kompetanseringer. Angivelig var *det* lettere å få til enn skogeiersamarbeid som skogringer var forstått som. Så kunne en, som det ble sagt av en feltprosjektaktør, «heller vri [kompetanseringen] for å få inn et samarbeid» der som et trinn to. Videre hadde involverte aktører på et møte i slutten av september 2011 blitt enige om en noe justert arbeidsform for feltprosjektleder. Feltprosjektlederen skulle forsøke å få med relevante skogeiere ut i skogen deres, «og så få på en måte dannet en skogring blant dem»⁶⁸. Ei heller med korrigert kurs ble feltprosjektet kronet med hell. De skogeierne feltprosjektet var i kontakt med var «veldig fornøyd med sånn som de hadde det i dag», de hadde aktivitet i skogen, de mente at de allerede hadde samarbeid og de trodde ikke at det ville «bli noe økt aktivitet ved ytterligere samarbeid»⁶⁹. I tillegg hadde de aktuelle skogeierne angivelig «dårlig tid til å gjøre noe mer». Det var ikke noe i disse skogeierens respons som tilsa at de hadde behov for skogring eller kompetansering. Behov for pådriving i forbindelse med skogsbilveibygging viste seg å være en ganske annen skål.

I min tredje intervjurunde med feltprosjektaktørene fra Levanger og Frosta diskuterte jeg en del med dem hva forskjellen var mellom det de hadde gjort da de forsøkte å få til skogringer, og det som på det tidspunktet ble gjort med skogsbilvei-pådriving. I ett av intervjuene påpekte feltprosjektaktøren Mats at han så veldig positivt på arbeidet med vei-pådriving. Han fortsatte: «[F]år på en måte mye mer resultat av det da, for da går du inn hvor som helst i kommunen, mot skogeiere som har et behov for en pådriver.» Deretter fulgte en relativt lang samtalesekvens hvor jeg forsøkte å forstå hva det var som faktisk skjedde når pådriveren arbeidet, før følgende utveksling fant sted:

Forsker: Jeg ville ha trodd, for jeg har et spørsmål, 'hva er det som er mest hemmende for bruk av sånt samarbeid?', det blir ring da, som dere har hatt. Og det slår meg i forhold til kanskje området ditt da, at de har jo egentlig ikke noe behov for ringen selv de der skogeierne, det er jo det som er hemmende.

Mats: Nei, det virker sånn. Altså, ja, stemmer det.

Tilsvarende diskusjon fant sted med feltprosjektaktør Lars. Tidligere i intervjuet hadde Lars sagt at etter hans forståelse skulle en i feltprosjektet «rett og slett få til skogringer, eller i hvert fall diskutere med skogeierne om samarbeidsløsningene», og være i dialog og prosess med skogeierne for å etablere et grunneiersamarbeid. Hva angår skogsbilvei-pådriverne, forsto Lars deres oppgaver «mer sånn operativt». Han utdypet det ved å påpeke at vei-pådriverne blant annet skulle bistå skogeierne med «å få til veianlegg, hele prosessen» inklusive slikt som vedtekter, beregning av fordeling, hjelp til

⁶⁸ Informantutsagn.

⁶⁹ Informantutsagn (feltprosjektaktør).

søknadsarbeid, osv. Basert på Lars' fortellinger om skogringarbeid og pådriverarbeid og forskjellene mellom de to arbeidsformene, er det mulig for meg å hevde følgende: Feltprosjektet ville ha skogeiersamarbeid (i form av skogringer), i skogringene kunne skogeierne samarbeide om alt mulig, så var det bare om å gjøre å finne noen aktuelle skogeiere og det de kunne samarbeide om. Tilbudet fra feltprosjektet til skogeiere gikk ut på «alt mulig». Ved skogsbilvei-pådrivingen derimot, der visste de aktuelle skogbruksansatte at skogeierne hadde behov for hjelp og støtte. Pådriverne kom inn i et etablert behov og hjalp skogeierne til å tilfredsstille det behovet. Det var den store forskjellen mellom de to arbeidsformene. Spissformuleres arbeidsformen en hadde i skogringarbeidet, kan det formuleres slik: «Vi ønsker skogeiersamarbeid, har dere [skogeiere] noe dere ønsker å samarbeide om?» For pådriverarbeidet kan arbeidsformen spissformulert uttrykkes slik: «Vi vet dere [skogeiere] strever med å få til den skogsbilveien, vi vil bidra med en del arbeid slik at dere får realisert den.»

I praktisk, levd liv er det selvsagt nyanser i hvor klart behov fremstår. For eksempel, selv om ansatte skogbruksaktører tar kontakt med skogeiere ut fra et, etter deres oppfatning, kjent behov, er det ikke sikkert at skogeierne selv har tilsvarende forståelse av at de har samme behov. Videre vil det høyst trolig være grader av erkjennelse blant skogeiere, for noen vil behovet i høyeste grad være erkjent, for andre langt mindre. Det er likevel hold i lærdommen fra Skogringene i Levanger og Frosta. Når en skal velge ut områder for skogeiersamarbeid og en vil optimalisere at en skal lykkes med fremstøtet, velg områder for skogeiersamarbeid der en svarer på et behov hos skogeierne.

Ved utvelgelse av områder ... vurder skala-forhold

Ved utvelgelse av områder for skogeiersamarbeid vurderer visse skalaforhold. Hvor lett eller vanskelig det er å få til eiendomsoverbyggende samarbeid for skogeiere, er på ulike vis relatert til skala. Dette momentet ble omtalt allerede i Follo (2010b:25-28) med basis i hva feltprosjektaktørene hadde formidlet i første intervjurunde våren 2010. Det var på den tid Feios-prosjektet som hadde størst utfordringer med skalaproblematikk. Feios-prosjektet fant sted i et skogreisingsstrøk med mangel på kultur for skogbruk, mangel på oversikt over skogen, mangel på infrastruktur, osv. Aktiviteten som ble vektlagt var hogst, en skoglig aktivitet som før eller senere ville utløse fordringer blant annet om veier, driftsapparat og mottaksapparat. I Feios-prosjektets tenkning var mer eller mindre hele bygden inkludert, og det var mer eller mindre også alle skogeierne. Dette ga fokuseringsvansker: Hva skulle feltprosjektlederen bruke tiden sin på? I den første tilbakemeldingsrunden fra oss forskere ble Feios-prosjektet sine utfordringer med skalanivå påtalt. Feios-prosjektet søkte da å velge ut visse arbeidsoppgaver å fokusere på. Uansett fokusering var arbeidsoppgavene i Feios-prosjektet relativt store og krevende. Som en feltprosjektaktør derfra sa i tredje intervjurunde: «[D]ette blir jo langt utover bare skogbruket.» Og det som ble mer enn skogbruk i seg selv, kom til uttrykk

hos andre feltprosjektaktører derfra. Således ble det snakket om kontakt som hadde vært med fylkeskommunen for å få forbedret den offentlige veien i bygden, og om arbeid gjort for å forsøke å få veien inn på regional transportplan⁷⁰. Det ble òg berettet om møter med Sognekraft for å søke vinn-vinn-situasjoner mellom kraftlagets kraftutbygging lokalisert til Feios og Feios-prosjektets arbeid med skogeiersamarbeid. Eksempler på det kunne være felles veføringer og bruk av overskuddsmasse fra kraftutbyggingen til skogsbilveibygging⁷¹. Videre omtalte feltprosjektaktører i Feios-prosjektet både kommunens næringssjef, teknisk sjef, ordfører og politikere som personer en forholdt seg aktive til i arbeidet med Feios-prosjektet. Og som det også het seg, en hadde lyktes med å få inn i kommuneplanen «hvordig viktig skogbruk er i Feios i fremtiden». Gitt det som her er nevnt, kan jeg slutte meg til hva en feltprosjektaktør påpekte, nemlig at det var «masse ting som skal på plass før at det her kan bli noe voldsom drift i skogen».

De skalaforhold som fruktbart kan vurderes ved utvelgelse av områder for skogeiersamarbeid, er for det første: Hvor mye må etableres for å få til skogaktiviteten som skogeiersamarbeidet skal realisere? Er for eksempelvis infrastruktur (veier, bruer, transportsystem) og drifts- og mottaksapparat etablert? Og hva med fylkesveier og kommunale veier, er de godkjent for eventuell tømmertransport? Hvis det er mye som må etableres for å få til skogaktiviteten, må en påregne en annen og større innsats og trolig lengre tidsforløp enn hvis det er lite som må etableres. For det andre, vurder størrelsen på det området en ser for seg skal inngå i skogeiersamarbeidet. En kommune er på et høyere geografisk nivå enn en bygd som igjen er på et høyere nivå enn et nabolag. En kommune har atskillig flere mennesker, er mer mangslungen og sammensatt enn hva bygd og nabolag er, og kompleksiteten øker svært fra det laveste til det høyeste geografiske nivå. For det tredje, vurder spennvidden i skogaktivitetene som samarbeidet skal realisere. Jo flere ulike skogaktiviteter det er snakk om og jo mer varierte de er, jo mer kreves. For det fjerde, vurder antallet skogeiere en ser for seg skal delta i det spesifikke samarbeidet over eiendomsgrensene. Jo flere skogeiere, jo flere relasjoner må etableres og holdes ved like. Som en feltprosjektaktør fra Ørstaskogen sa: [H]vor stort omfang skal en tørre å tenke, for eksempel på antall skogeiere?» Skulle en holde seg til «to og to, tre stykker, fire-fem stykker kanskje i stedet for 10, 12 og 15?». La meg omformulere et utsagn fra en annen feltprosjektaktør fra Ørstaskogen og presentere det som et spørsmål: Må det alltid være så stort og vanskelig? Selv virket han relativt klar på at det ikke var nødvendig. «Det går an å tenke litt enklere», var hans oppfatning. For egen del vil jeg ikke hevde at en ved utvelgelse av område for

⁷⁰ Informantutsagn fra to feltprosjektaktører.

⁷¹ Informantutsagn fra to feltprosjektaktører.

skogeiersamarbeid alltid skal gå for det som har små skalautfordringer. Det vil si lite som må etableres for å få til skogaktiviteten, et lite geografisk område, én skogaktivitet og svært få skogeiere. En kan vinne mye ved å satse høyt. Poenget mitt er at skalaforhold vil ha noe å si for hvor mye og hvilket arbeid en må påregne for å få til skogeiersamarbeidet.

Ved utvelgelse av områder ... vurder tidsplanen fremover

Ved utvelgelse av områder for skogeiersamarbeid vurderer hva det temporære forløpet av prosesser kan bli og når invitten til skogeiersamarbeidet på det grunnlaget bør komme. Denne oppfordringen er knyttet blant annet til forrige oppfordring om å vurdere visse skalaforhold. Hvis det eksempelvis er slik at fylkesveiene må utbedres for at en skal få til den store hogsten en ser for seg, kan det være gunstig å vente med invitten til skogeiersamarbeidet til en er kommet noe lengre med fylkesveiene. Som det vil gå frem i kapittel 9, skogeiere som har mottatt invitten om samarbeid forventer at det er fremdrift og at det skjer noe – helst i skogen. Andres årslange strev med fylkesveiene inngår gjerne ikke i de betraktningene, og det spesielt ikke hvis de ikke vet noe om fylkesvei-streket. På den andre siden er det ikke til å komme forbi at skogeieres villighet til samarbeid over eiendomsgrensene, med store mengder hogd tømmer som resultat, kan være det momentet som gjør at eiere av offentlige veier nettopp får utbedret veiene. Forskningsdataene fra «Fra ti til en» gir ikke noen fasit på når invitten til skogeiersamarbeid bør komme. Det forskningsdataene derimot forteller er at det er gunstig å tenke gjennom når det kan være best å komme med invitten til (andre) skogeiere.

Ved utvelgelse av områder ... vurder muligheter for den økonomiske fordelingen mellom skogeierne

Ved utvelgelse av område for skogeiersamarbeid vurderer hvilke muligheter som finnes for fordeling av utgifter og inntekter mellom skogeierne. Høyst trolig vil skogaktiviteten(e) en ser for seg at skogeiersamarbeidet skal realisere, før eller senere implisere at en må få til en fordeling av utgifter/inntekter mellom skogeierne. Er aktiviteten hogst, har skogen og terrenget betydning for driftsteknikk, hogstform og eventuell fremkjøring. Dermed har skog/terreng implikasjoner for hva en har å velge mellom av fordelingsmuligheter. Kan eventuelt hogstmaskinens data være tilstrekkelig? Kan en få til at hver skogeier får sin lunne? Hvis det er taubanedrift inn i bildet, hvilke implikasjoner har eventuelt det for å gi den enkelte en lunne? Er kan hende skog og terreng så uniform at både driftsutgifter og tømmerinntekter kan fordeles etter skogeiers areal? Er tallene i skogressursoversikten en har så nøyaktige at den kan brukes som fordelingsnøkkel? Må det kontrolltakst til av skogressursoversikten tilsvarende den en utførte for Småteigene Andelslag (Fylkesjordskiftekontoret i Oppland 1999:6-9, 48-

49)⁷² eller annen supplering/korrigerings basert på arbeid i felt? Her er det viktig å ha i mente at det er de involverte skogeierne som må oppfatte fordelingen av inntekter/utgifter som rett og rimelig. Det er mindre vesentlig hva skogbruksansattes oppfatning eventuelt er.

Hvis skogsbilvei er inngangen, vurder utfordringene

Hvis skogsbilvei skal være veien til et mer omfattende skogeiersamarbeid, vurder hvilke utfordringer det gir. Selv om samarbeid om skogsbilvei også er skogeiersamarbeid, har «Fra ti til en» forstått «eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeid» som noe mer enn den tradisjonelle gjennomføringen av skogsbilveisamarbeid. Noe løselig sagt kan tradisjonell gjennomføring forstås dit hen at skogeiere blir enige om skogsbilveien, får den bygd, og at en så henter ut det tømmeret som veien utløser enten ved at en drifter samtidig eller at hogsten fordeler seg over år. Med det stopper også det praktiske samarbeidet mellom skogeierne. Innenfor «Fra ti til en» sin tankeramme vil skogsbilveien bare være den skogsaktiviteten skogeiersamarbeidet realiserer til å begynne med for så å gå videre med annet samarbeid etter byggingen av skogsbilveien.

Det er to grunner til at jeg særskilt nevner skogsbilvei som skogaktivitet. For det første må kystskogbruket bygge mange skogsbilveier fremover skal mye av skogressursen kunne utnyttes. Det går frem blant annet i Prosjekt Kystskogbruket (2008:19-20), Kystskogbruket (2012:11), St meld nr. 9 2011-12 (side 144) og Damvad (2013:19). For det andre har faktisk samtlige fire feltprosjekt i «Fra ti til en» endt opp med å fokusere nettopp på skogsbilvei. Sørsivegen har hatt skogsbilvei som et dreiemoment for sin aktivitet hele tiden og det som mer skogeiersamarbeid kunne vokse frem av. I Feiosprosjektet har en gått fra å «angripe» Feios som en samlet helhet, til å forsøke å få til mindre enheter av samarbeidende skogeiere med skogsbilvei som samarbeidsfokus. I Ørstaskogen var både Melsbygda og Geitenakken knyttet til vei. Og skogbruksaktører relatert til Skogringene i Levanger og Frosta har gått over til å fokusere på skogsbilvei-

⁷² De eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeidene som er presentert i Follo (2010a) løste dette på ulikt vis. I Skogsamdriftene i Oppdal blinket skogoppsynet skogen og rotverdiberegnet det foreslåtte driftskvantumet i hver teig eller for hver skogeier, og rotverdiberegningene dannet så grunnlaget for fordelingen ved tømmeroppgjøret (Follo 2010a:23-25). I Røltla Skogsamdrift i Selbu kommune foretok en relaskoptakst med utlagte prøveflater og systematisk utvalgte prøvetrær. Fordelingsnøkkelen ble utarbeidet med bruk av et dataprogram for bestandsvise/teigvise bruttoprisberegninger. Den enkelte skogeiers andel i skogsamdriften ble forstått som den prosentvise andelen skogeiers bruttoprisverdi utgjorde av samdriftsområdets totale bruttoprisverdi (Follo 2010a:34-35). I Holsmoen-samarbeidet i Oppdal kommune la en tømmeret fra hver skogeier i særskilte hauger (Follo 2010a:57), og også i samarbeidet «Østsiden Utmarkslag/Knut Kvale» hadde hver skogeier sin tømmerlunne (Follo 2010a:63).

pådriving, som omtalt under oppfordringen om å velge områder for skogeiersamarbeid der en svarer på et behov hos skogeierne.

Hva kan utfordringene bestå i hvis skogsbilvei skal være dreiemomentet for mer omfattende skogeiersamarbeid? Hva er det som kommer i tillegg til det sosiale mellom skogeierne og mellom skogeiere og skogbruksansatte? Det en med grunnlag i «Fra ti til en» kan si, og da særskilt med utgangspunkt i Sørsivegen og Ørstaskogen, er at det er mye som må falle på plass før noe i det hele tatt faller på plass. Det igjen gir at en ikke får til en skogsbilvei i en håndvending, og tidsperspektivet vil måtte inkludere flere år. En må ha gode nok skogressursoversikter til at det offentlige kan få fastslått om skogen (dvs. tømmer for salg) kan betale veien, noe som igjen innebærer at en kan få slått fast om det er såpass økonomisk gunstig å bygge veien at tilskudd kan gis. En må finne ut hvor veien eventuelt kan gå. Det vil si at en både må få tak i en veiplanlegger og få finansiert veiplanleggeren – og det før en vet om tilskudd gis. En må ha veiplanen gjennom den kommunale godkjenningsprosessen, og til det trengs det viten om hvordan en skal søke, hvem en skal søke til, når en skal søke og hvilket innhold søknaden skal ha. Og hvis det er 20 skogeiere knyttet til veien, hvilket arbeid kreves for å få alles underskrift i forbindelse med veisøknad? Hvilken organisasjonsform er optimalt å benytte for den aktuelle veien? Hva slags implikasjoner har organisasjonsform for utforming av vedtekter og innmelding i ulike offentlige register? Hvem skriver anbudet på veibyggingen? Er det mulig å få tidlig, skriftlig bekreftelse fra det offentlige på tilskudd til vei slik at anbudet på veibygging kan gå ut? Hvem behandler anbudstilbudene når de kommer inn? Kan en få bankgaranti slik at veibyggingen kan starte? Hva må til for at skogeierne skal få refundert momsene ved veibyggingen? Hvordan fordele utgiftene til veibyggingen mellom skogeierne? Trolig kunne flere utfordringer vært nevnt, men dette skulle være tilstrekkelig til å underbygge påstanden om at mye må falle på plass før noe i det hele tatt faller på plass. I bunn og grunn går mange av de nevnte utfordringene ut på om det er noen som besitter den kompetansen som er nødvendig og hvordan en kan få mobilisert den ressursen.⁷³

⁷³ En utfordring til kan nevnes i fotnotetekst. Det er utfordringen med å opprettholde aktiviteten i skogsbilveisamarbeidet etter at veien er bygd og hogstmoden skog tatt ut. At slik utfordring finnes, går frem av de mange «sovende» skogsbilveiforeningene som finnes i tradisjonelle skogstrøk (se eksempelvis Mjøsen Skog og Fylkesmannen i Oppland 2012; Mjøsen Skog og Viken Skog 2012; Mjøsen Skog 2013).

9. Praktisk gjennomføring

I kapittel 9 presenteres høstet lærdom fra «Fra ti til en» når det gjelder den praktiske gjennomføringen av skogeiersamarbeid. Den høstede lærdommen formidles som åtte læresetninger. De baserer seg både på det som synes å ha fremmet gjennomføringen av feltprosjektene i «Fra ti til en» og det som har fremstått som hemmende for gjennomføringen. Som tilfellet var for oppfordringene gitt i kapittel 8, vil jeg formulere læresetningene positivt slik at de gir retning for tanke og handling. Ingen læresetning vil si noe om hva det kan være fruktbart å unngå. Rekkefølgen de åtte læresetningene presenteres i sier ikke noe om viktigheten av dem.

De som kan skogbruk er veldig viktig og må være til stede

Når en skal gjennomføre eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeid, er de skogbrukskyndige svært viktig. Hvilket nivå skogbrukskompetansen kan, skal eller bør ligge på, vil kunne variere. I «Fra ti til en» var det særlig betydningen av de forstudtannede som snakket seg frem. I Feios-prosjektet ble, som tidligere omtalt, det å få oversikt over skogen etter hvert påtrengende. Da de fikk skogressursoversikten, måtte denne modellfremstillingen skogbrukskyndige hadde oversatt den levende, grønne, duftende skogen til, oversettes på nytt. Det var, som det het seg fra en feltprosjektaktør i Feios-prosjektet, «fagfolkene som har greie på» skogbruksplanene som måtte «hjelp til med å forklare hva som står i dem». Det være seg om de med manglende tolkningsevne var skogeiere eller andre. I Ytterøy skogring kom de skogbruksutdannedes betydning mest til uttrykk gjennom skogeier-informantenes beklagelser over det en av dem omtalte som «problemer med veiledningsapparatet», samt gjennom skogeier-informanters vektlegging av de skogbrukskyndiges oppsøkende virksomhet rettet mot skogeiere (Follo og Vennesland 2013:50-53). Trass i Feios-prosjektet og Ytterøy skogring sine tilskrevne betydninger til de forstudtannede, var det likevel hos Sørsivegen og Ørstaskogen dette manifesterte seg mest.

De forstudtannede i Sørsivegen var den kommunale skogbrukssjefen og Fylkesmannens representant. Disse ble invitert til Sørsivegens styremøter og gjerne også ellers. Av skogeier-informanter i Sørsivegen omtaltes de som «vanvittig god støttespiller» og som noen som «backer godt oppunder» (Follo og Vennesland 2013:31). Fra feltprosjektaktører i Sørsivegen uten formell forstudtanning har samarbeidet med de forstudtannede hele tiden vært høyt berømmet. Således het det seg allerede ved første intervjurunde i 2010 at skogbrukssjefen «har jo tilgang til en del kunnskap og del oversikter – fakta rett og slett – som kommer godt med». Videre gjorde skogbrukssjefen «de glade amatører» i Sørsivegens styre «oppmerksom på ting som vi kan arbeide mer med og enkeltpersoner eller miljø som vi bør ha kontakt med. Og der kommer jo hans

ballast som fagmann inn». Og hva angikk Fylkesmannens representant, var han, som feltprosjektaktøren sa:

så dreven at han har òg evnen til å fortelle oss litt i klartekst at dere bør ikke gå videre på det, dere bør heller tenke på den måten, arbeide på den måten. Og han har jo stor faglig tyngde og erfaring som gjør at vi øker kunnskapen vår og skaffer oss bedre oversikt. Så det er svært nyttig.

Den tilskrevne betydningen feltprosjektaktører ga til de to forstudtdannede tettest knyttet opp til feltprosjektet, var ikke mindre ved siste intervjurunde i 2013. Ikke bare hadde en selv lært mye skogfaglig sett, det ble òg hevdet at Sørsivegen «definitivt ikke» hadde kommet til å bli så vellykket uten kontakten med skogbrukssjefen og Fylkesmannens representant⁷⁴. Som det også ble påpekt, en hadde til og med fått «den hjelpa vi ikke har spurt om. De har selv kommet med forslag til hva vi kunne få hjelp til». Og da skogeierne i Sørsivegen i 2013 skulle begi seg inn i den prosessen det var å finne ut av hvor mye den enkelte skogeier skulle betale av veikostnaden, deltok skogbrukssjefen i et møte. Da lot skogbrukssjefen skogeierne være med på selve innleggingen av ulike tall for veiens nytte/kostnad i et regneark, før en gikk over til å se på andelsfordelingen. Også der ble skogeierne med på den øvelsen det var å legge inn forskjellige verdier (andeler) på den enkelte ut fra for eksempel om en skulle ta med areal med hogstklasse 3 eller ikke.

I Ørstaskogen var det, før stormen Dagmar satte stopp, en rekke forstudtdannede mennesker blant de som forsøkte å få til skogeiersamarbeid. Også Ørstaskogens prosjektleder var det. Fra skogeier-informanter fra Ørstaskogen het det seg at «prosjektleder gir råd», «vi får innspill og ideer fra de som leder prosjektet», «vi får tilgang til kompetanse som vi ellers ikke ville fått», og «vi stiller spørsmål og får svar. Kompetanse og kunnskapene har økt» (Follo og Vennesland 2013:60, 63). I beretningene til en av feltprosjektaktørene fra Ørstaskogen ble det fortalt om hva Ørstaskogens prosjektleder hadde bidratt faglig med ovenfor skogeierne. Det kunne være hva grunnlaget var for «det med felles skogområde, hva verdier var der, hva kunne en få i støtte for å bygge veien, oppruste veien, hva mulighetene var for inntekter framover». Videre snakket feltprosjektaktører fra Ørstaskogen om det å gi skogeierne et kunnskapsgrunnlag for beslutning. Dette var veldig vesentlig, ble det hevdet, ettersom skogeierne gjerne ikke hadde erfaringsgrunnlag fra skogbruk. Når skogeieren ikke har sett en hogstmaskin i arbeid, når skogeieren ikke vet hva som er forenklende eller vanskeliggjørende når det angår skogbruk, da er det «vanskelig å være en aktiv beslutningstaker i forhold til hvilken vei prosessen skal gå». Da måtte en forsøke å gi

⁷⁴ Informantutsagn.

et tilpasset kunnskapsgrunnlag. For øvrig måtte det gjerne basere seg på tillit⁷⁵ til skogbruksaktører⁷⁶.

Samarbeidet må få ressurser fra andre

Skogeiersamarbeidet må få tilført mer ressurser enn de som er blant de aktuelle samarbeidsdeltakende skogeierne. Skogeiersamarbeidet må hente kraft fra noe større enn seg selv. Det holder rett og slett ikke med de indre ressursene, energien, den mulige optimismen og interessen. Det gikk med all tydelighet frem i feltprosjektene i «Fra ti til en». Ressursene utenfra kan være skogfaglig kompetanse fra skogbruksansatte. *Det* ble omtalt under forrige læresetning. Videre må andre bidra, og kan hende svært mye, med å organisere skogeierne. I tillegg må det til økonomisk bidrag i alle fall i en oppstartsperiode. Størrelsen på det økonomiske bidraget vil formodentlig være avhengig av hvilken type skogeiersamarbeid det er snakk om, innholdet i det og varigheten og omfanget på det. Hvis grupperingen av skogeiere ønsker formalisering av skogeiersamarbeidet, må noen finne ut av spørsmål rundt formaliakrav. Hvordan gjøre «papirarbeidet»? Hva kreves? Hva er alternativene? Hva er alternativenes konsekvenser? Arbeid med formalia tar tid, det kan være mye å sette seg inn i, mange instanser må kan hende kontaktes. Snublesteinene vil kunne være mange for de som ikke er røynd, og når det gjelder formalisering av skogeiersamarbeid er den gjengse skogeier gjerne ikke det. Hjelp utenfor trengs hvis det ikke helt tilfeldig er en av de deltakende skogeierne som er advokat, jordskifteutdannet eller liknende. Sosial legitimering er det siste aspektet jeg skal nevne under denne læresetningen. At andre forteller både til grupperingen av skogeiere og andre at det skogeierne holder på med i det eiendomsoverbyggende samarbeidet er viktig, nyttig eller fruktbart, er å sosialt legitimere skogeiersamarbeidets aktivitet. Dette tilfører energi – kraft – til skogeiersamarbeidet i og med at noen eksterne definerer aktiviteten inn i en større sammenheng og sier at aktiviteten har en rettmessig og positivt vurdert plass der. Tilsvarende fungerer det hvis andre, og da gjerne ansatte skogbruksaktører, oppsøker grupperingen av skogeiere.

Læresetningen om at skogeiersamarbeidet må få ressurser fra andre, kan oppsummeres med et utsagn fra en feltprosjektaktør i Sørsivegen ved siste intervjurunde: Dette kan ikke drives på dugnad. En kan riktignok komme et stykke på vei med dugnad mellom

⁷⁵ Tillit kan defineres på mange vis. En definisjon som fanger opp mange aspekter er: «Tillit er et individs forventninger om andres handlinger som påvirker det første individets valg når individet må gjøre noe før disse andres handlinger er kjent» (Dasgupta 1997 hos Ostrom 1998:12, min oversettelse).

⁷⁶ Informantutsagn.

skogeierne, men det å få til mer varige skogeiersamarbeid er så krevende at dugnad «ikke vil være tilstrekkelig over tid». Her må det ekstra ressurser til.

Ord om skogeiersamarbeid må brukes forsiktig

«Dette er ikke felles forvaltning», sa skogeier-informanter fra Ytterøy skogring ved første intervjurunde. Det til tross for at de bestemte sammen, som de sa, at en skulle samordne seg for eksempel ved hogst, tynning, at en skulle få gjort det samme på alle eiendommene, at en skulle planlegge det praktiske skogsarbeidet felles. Erfaringene fra Ytterøy skogring gjorde at vi forskere i andre intervjurunde med skogeierne forsøkte dyptgående å få vite noe om hva skogeierne forsto med ord/fraser som «felles forvaltning», «samarbeid om forvaltning», og så videre.

Resultatet fra den inngående granskingen i intervjuene med skogeier-informanter i 2012, er presentert i Follo og Vennesland (2013:89-100) under kapitteloverskriften «Samarbeid om forvaltning, hva er det?». I det kapitlet går det frem at det ikke var noen enstemt forståelse blant skogeierne om hva frasen «samarbeid om forvaltning» skulle være å forstå som. Det var heller ingen unison inngang til om det var noen forskjell i betydningen av frasen «samarbeid om forvaltning» og frasen «felles forvaltning», ei heller om hva grenseoppgangene kunne være hvis det var noen forskjeller. Videre var det mangslungne betydninger skogeier-informanter kunne legge i uttrykket «felles forvaltning».

Når skogeierne på Ytterøya reagerte på det viset de gjorde første gang, da de påpekte at det de holdt på med ikke var felles forvaltning, var det trolig knyttet til at de bestemte selv. Det å bestemme selv kan innebære at en ikke har gitt fra seg beslutningsmyndighet, eiendomsrett, styringsrett, selvråderett, disposisjonsrett. Alle disse ordene ble brukt i intervjuene, enten av skogeierne eller av forskerne – og skogeierne hadde ingen vansker med å begripe spørsmålet da vi forskere brukte de aktuelle ordene. Skogeiernes forståelse av egen beslutningsmyndighet, rett og styring inngikk høyst trolig som delaspekter ved forståelser av frasene «felles forvaltning», «samarbeid om forvaltning», «forvaltningssamarbeid», «samdrift» – eller for den del «forvaltning i fellesskap», et uttrykk som en skogeier-informant benyttet. I forståelsen av noen av ordene og for noen skogeiere ville det å gi fra seg beslutningsmyndighet eller liknende ligge i ordene som en rød klut. Ordene kunne «provosere i en eller annen retning», sa en skogeier-informant, «for det er veldig fort gjort å få en sur».

Det er viktig å bruke de rette ordene når en for (andre) skogeiere foreslår samarbeid over eiendomsgrensene. Ettersom det er vanskelig å vite hvordan den enkelte reagerer på ordbruken før ordene er brukt, er den viktigste lærdommen her at en selv vet at (andre) skogeiere reagerer forskjellig og at en selv opptrer ut fra at en vet at (øvrige)

skogeiere kan reagere forskjellig på ordene en bruker. For øvrig, basert på hva skogeierinformantene i feltprosjektene i «Fra ti til en» formidlet, synes følgende fraser å være ufarlige å bruke: «Samarbeid om forvaltning», «forvaltningssamarbeid» eller «skogeiersamarbeid».

Bygg samarbeidsgrunnlag mens en gjør noe annet

I denne sluttrapporten har det tidligere vært pekt på visse forhold som det er vesentlig å tenke gjennom når en skal velge ut områder for etablering av skogeiersamarbeid. En av oppfordringene som ble gitt, var å velge områder der aktivitet i skogen kan utløses. Det er flere grunner for å velge slik enn hva jeg den gangen nevnte: (i) skogeierne kan da bygge og forsterke sosiale relasjoner mens de holder på med aktiviteten, og (ii) skogeierne kan øve seg på samarbeid mens de holder på med aktiviteten. Begge argumentene vedrører noe av innholdet i det niende punktet i oppsummeringen med bakgrunn i datamaterialet fra kun skogeier-informantene:

Skogeiers deltakelse i et skogeiersamarbeid er blant annet en funksjon av skogeierens nytter ved samarbeidet og det skogeier er interessert i/villig til å gjøre med bakgrunn i gjensidigheten som ligger i sosiale relasjoner. (Follo og Vennesland 2013:103)

I Sørsivegen og Ørstaskogen forsøkte en bevisst å bygge samarbeidsgrunnlag mens en holdt på med noe annet. Det annet de holdt på med var arbeidet med å få til skogsbilvei. Slik sett vedrører læresetningen om bygging av samarbeidsgrunnlag òg den tidligere presenterte oppfordringen om å vurdere hva utfordringene kan være hvis skogsbilvei skal være veien til mer omfattende skogeiersamarbeid.

For Sørsivegens del var bygging av samarbeidsgrunnlaget tilkjennegitt blant annet i hovedformålet deres. Der var omtalt både veien og det å utrede og undersøke muligheter for mer samarbeid. Selv om veibyggingen vokste seg frem av skogeierinformantenes og feltprosjektaktørens beretninger som figuren – det mest vesentlige i et bilde – var muligheten for mer samarbeid alltid figurens bakgrunn, det vil si del av bildet, men bak i bildet. Figur-bakgrunn-forholdet gikk eksempelvis frem hos den skogeieren som påpekte at det hadde «vært snakk om mer samarbeid i skogen, men det skal vi avvente til vi er ferdig med veiprojektet slik at vi arbeider kun med en ting av gangen». Selv om en skulle avvente det med mer samarbeid, ble det kontinuerlig arbeidet med å legge grunnlaget for det. Det gikk blant annet frem i følgende intervjusekvens med en feltprosjektaktør i andre intervjurunde i 2011:

Forsker: Hva har omkostningene forstått bredt vært med det eiendomsoverbyggende samarbeidet siden april 2010? Og da er det økonomiske, kulturelle, sosiale - alt, what ever.

Geir: Jeg vet ikke om vi kan si at vi har hatt noen omkostninger. Jeg vil heller si at vi har fått satt midler inn på konto i den forstand at grunneierne, i alle fall enkelte av dem, viser vilje til å investere – tror på prosjektet – og har tillit til prosjektmakerne, og

kanskje etter hvert konkreter investerer penger i det her. Så jeg vil heller si at vi er på pluss-sida i forhold til april 2010. Ikke noen omkostninger i den forstand.

Forsker: Og da skjønner jeg det slik at 'sette inn på konto' også er relasjonsmessig konto?

Geir: Ja. I overført betydning. Vi bygger opp en kapital med relasjoner og med tro på prosjekt – som er tillit – som er positivt, og som i den forstand settes inn på konto.

Ved tredje intervjurunde, i 2013, syntes betraktningene å være sammenfallende med de som ble tilkjennegitt i 2011. Som en feltprosjektaktør uttrykte i siste intervjurunde, han syntes at arbeidet med Sørsivegen ga mindre og mindre utfordringer i arbeidet med de deltakende skogeierne. Det var angivelig fordi Sørsivegen hele tiden hadde hatt prosesser, årsmøter, bygd sosiale nettverk og samtidig hatt fremdrift, og dermed hadde skogeierne også økt sin interesse⁷⁷. En annen feltprosjektaktør påpekte at det var viktig å ta det med ro og ikke forhaste seg med å få til den skogsbilveien. Fyndig sa han med øye for de sosiale relasjonene skogeierne imellom: «Jeg tror kanskje vi har fått til veien hvis vi har forhastet oss litt. Men samarbeidet slutter jo ikke med veien. Jeg ser på det sånn at det er der det starter.»

For Ørstaskogen går «samarbeidsøvelsesarbeidet» frem i statusrapporten fra Ørstaskogen (Eidseflot 2012). Der skriver Ørstaskogens prosjektleder blant annet følgende under overskriften «Skogeigarsamarbeid»:

5.2.1 Tid og erfaring Som før nemnt: det at skogeigarane har eit visst kunnskapsgrunnlag og ei viss innsikt i skogbruk, er avgjerande i mange samanhengar. Det gjeld også i høve til etablering av samarbeid: dersom ein ikkje veit korleis skogbruk føregår og har innsikt i fordelane ved samarbeid, kan ein heller ikkje vente at behovet for og verdien av samarbeid vert forstått. Difor har det vore viktig å etablere samarbeid over tid og ved å ha praktiske 'aktivitetar'. Langsiktig og slitesterkt samarbeid kan ikkje berre avtalast på førhand, det må også erfarast og prøvast ut i praksis. Til dømes vart det for Melsbygda sitt vedkomande planlagt å gå vegen om vegopprusting og dernest maskinell tynning, for å skaffe skogeigarane erfaring og prøve ut samarbeid i praksis. (Eidseflot 2012:13, fet og understreket i original)

I intervjuene med feltprosjektaktørene i Ørstaskogen i tredje intervjurunde, ble det påpekt at det var underordnet om samarbeidsøvelsen «heter tynning eller om den heter vei». Imidlertid var det viktig at det var en reell aktivitet som inngikk og at en fikk prøvde litt ut samarbeid i faktisk levd liv. Da fikk en også sett hvor mye «goodwill» det var hos skogeierne og hvor mye vilje eller interesse det var fra den enkelte skogeier til å involvere seg eller delta⁷⁸. En kunne godt prate om samarbeid, sa denne feltprosjektaktøren,

men det er så uhyre viktig å koble samarbeid til en aktivitet av noe slag. Fordi skogeierne her har lite erfaring med skogbruk i – holdt på å si ordinær forstand og skogforvaltning og den biten der. Sånn at de må på en måte delta og erfare det for å skjønne for eksempel dette her med fordelene ved driftssamarbeid, altså de fysiske fordelene der, de økonomiske fordelene. Og de

⁷⁷ Informantutsagn.

⁷⁸ Informantutsagn.

må på en måte erfare hva det er som det er praktisk å samarbeide om, hvordan gjør vi det, sånn i forhold til 'skal vi snakkes, skal vi møtes, skal vi bare gi fullmakt eller'. Altså *sånne ting*.

Å få prøvd ut samarbeid i praksis litt stegvis, ble betraktet som veldig viktig. Eksempelvis, hva skjedde og hva måtte en som deltakende skogeier kjenne på hvis en måtte gi naboen veirett over egen teig og det innebar at egen skog i den veitraséen måtte tas vekk⁷⁹. Slikt kunne være krevende og innebære sosiale og økonomiske omkostninger for den enkelte skogeier ved skogeiersamarbeid, men skogeiersamarbeidet kunne òg komme styrket ut av slikt, ble det sagt. Styrket fordi samarbeidet klarte «å løse den knuten og kommer seg videre». Skogeierne fikk erfare at det var et visst samhold, og «'dette greide vi, da greier vi mer'».

Vit at samarbeidsfremstøt forløper ulikt, men at alle har stillstand

Når en skal gjennomføre eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeid, kan det være greit å vite at skogeiersamarbeid har sine mer entusiastiske perioder og sine mer slitsomme sådanne. Dette manifesterte seg blant annet i at det hos feltprosjektaktørene var en overgang fra «bryllupsdager» til «hverdag» fra første til andre intervjurunde. Basert på intervjuene våren 2010 slo vi forskere fast (Follo 2010b:13) at aktørene i feltprosjektene så på hverandre med velvillige øyne. Det skinte gjennom da de snakket om hverandre. Det ble tilkjennegitt også da vi spurte dem om noe kunne ha vært gjort annerledes i forbindelse med samarbeidet dem imellom. «Nei», var da det fremtredende svaret. For å bruke et billedlig uttrykk, de var fremdeles i fasen for bryllupsdager: Med et felles om enn noe utydelig mål, og med sterk interesse for å få til det en hadde satt seg fore. Ved intervjurunden i 2011 hadde en oppdaget at det ikke nødvendigvis var så liketil å få til samarbeid mellom skogeierne. Det var jo den typen skogeiersamarbeid feltprosjektaktørene forsøkte å etablere. Vi forskere beskrev overgangen fra bryllupsdager til hverdag slik:

Et aspekt ved hverdagen er at en ikke lenger våkner med en tanke om sin elskede. Samarbeidet/feltprosjektet synes å være flyttet nedover i bunken av det en har sitt fokus på. Det er ikke lenger den øverste mappa i haugen, som en aktør uttrykker det. At ting synes å ta lengre tid enn på forhånd antatt, har på sin side presset frem 'hverdagen'. Det som tar lengre tid, er mange forskjellige ting, men også det å få til samarbeid mellom skogeiere. Og når ting tar lengre tid enn antatt, blir det gjerne behov for å investere mer tid. Men tid er en knapp ressurs for aktørene i feltprosjektene, og knappheten ved tiden til rådighet blir desto tydeligere. Det har også bidratt til 'hverdagens' komme. Og mens en i bryllupsfasen i billedlig forstand kunne bære ut søppel og forstå det som en kjærlighetserklæring til sin elskede, er søppelbæring og andre gjøremål i hverdagsfasen nettopp ting som må gjøres og ikke noen kjærlighetserklæring – verken til ens elskede eller til samarbeidet i feltprosjektene. Spørsmålet blir rett og slett hvem som skal gjøre hva. (Follo og Vennesland 2012:13)

⁷⁹ Informantutsagn.

Videre kan skogeiersamarbeid forløpe ulikt og gjerne ha perioder med stillstand. Slik var det i alle fall for de fire feltprosjektene og deres skogeiersamarbeid. Hva dette konkret gikk ut på, skal kunne gå frem av Follo (2010b), Follo og Vennesland (2012), Follo og Vennesland (2013) og tidligere i denne sluttrapporten. At feltprosjektene forløp ulikt, at de endret seg ulikt over tid, kan ordsettes slik:

- Sørsivegen syntes å ha en vedvarende bygging stein på stein av samarbeidet mellom skogeierne – og da også å ha vært i positiv endring hele tiden.
- Ytterøy skogring (Skogringene i Levanger og Frosta) hadde en positiv oppstart, deretter var de i negativ endring – ikke noe skjedde, men det var vilje til revitalisering blant skogeierne.
- Ørstaskogens to skogeiersamarbeid (Melsfjellsveien og Geitenakkveien) hadde en positiv oppstart, noe tilsvarende Sørsivegen. Så kom stormen Dagmar, og det ble på visse vis et brudd: Mye fokus ble viet vindfelt skog. Skogeiersamarbeidene fortsatte likevel med positivt forløp. Et tegn på det var at Geitenakkveien ble registrert i Brønnøysundregistrene som tingrettslig sameie sommeren 2012.
- For Feios-prosjektet buttet det imot relativt lenge, men de kom så i positiv endring.

Stillstand i feltprosjektene kan på sin side uttrykkes slik:

- Sørsivegen sto og stanget litt i veggen på en del ting en stund omtrent midt i perioden vi fulgte dem, jevnfør en av feltprosjektaktørene. At det gikk svært trått, var fordi det var uavklart hvordan de skulle gjøre dette og hint. Feltprosjektaktøren snakket da blant annet om kartlegging av skogressursene.
- Ytterøy skogring hadde en stillstand knyttet til at de valgte ungskogpleie som det de skulle samarbeide om. Det var nemlig arbeid skogeierne mente var best å gjøre på høsten. Dermed ble det nødvendigvis en syklus: En periode med aktivitet i skogen, så en stund uten aktivitet, deretter med aktivitet igjen. I tillegg hadde Ytterøy skogring stillstand fordi en ikke fikk startet opp igjen etter perioden uten ungskogpleie-aktivitet.
- Ørstaskogen hadde sin Dagmar-dose med den stillstanden det innebar for skogeiersamarbeidet.
- Feios-prosjektet kan sies å ha hatt sin stillstandsperiode i den innledende «buttingen imot» omtalt ovenfor.

Skogeierne må motta informasjon

Skogeiernes ønske om og behov for informasjon om hva som skjedde i feltprosjektene og annet, var tilkjennegitt i alle de fire feltprosjektene. I intervjuene med skogeierinformantene fremsto det nærmest allestedsnærværende, og det var på det grunnlaget at det andre punktet i oppsummeringen fra skogeierdataene lød: «Skal skogeiere slutte seg til et eiendomsoverbyggende samarbeid og fortsette å delta, må de få informasjon om det som foregår/ikke foregår» (Follo og Vennesland 2013:102).

Hos noen skogeier-informanter ble ønsket om og behovet for informasjon tilkjennegitt ved at de sa at de var fornøyd med den informasjonen de fikk. Slik fremsto det blant Ørstaskogens og Sørsivegens skogeier-informanter. Skogeiere fra Ørstaskogen formidlet at de var fornøyd med den informasjonen de hadde fått fra Ørstaskogens prosjektleder, og at den informasjonen som hadde dreid seg om skogbruksmessige forhold hadde vært «veldig grei. Lett forståelig». Det innebar at den var tilpasset den enkelte og traff den enkelte skogeier (Follo og Vennesland 2013:63). Fra Sørsivegens skogeier-informanter het det seg at feltprosjektleder og Sørsivegens styreleder hadde vært veldig flinke til å dra rundt og treffe folk ansikt-til-ansikt, til å spre den kunnskapen og informasjonen de hadde fått tilgang til, og også «veldig flinke til å holde oss oppdatert» og til å informere (Follo og Vennesland 2013:30). I tillegg brukte skogeier-informanter i Sørsivegen årsmøtene og årsmeldingene for å informere seg.

I Feios-prosjektet var noen skogeiere ikke fornøyd med mengde informasjon de fikk, og de budbar det svært tydelig i intervjuene (Follo og Vennesland 2013:75-76). Eksempelvis skogeier-informant Truls påpekte at informasjon manglet for ham, muligens kunne det ha vært gitt på møte han ikke hadde vært på, «men hvis jeg ikke hører noe –». Truls fullførte ikke setningen, og det gjorde at det ble spurt:

Forsker: Betyr det at hvis det ikke kommer noen informasjon, da mister du interessen?

Truls: Ja. Informasjon er det viktigste. At alle har informasjon, hva skal vi med prosjektet, vil du være med? Så det er veldig viktig, ja.

Det var ikke at en trengte avhandlinger, påpekte en annen skogeier-informant, kanskje et A4-ark, og det holdt med en gang i kvartalet. Det kunne dreie seg om når det skulle skje noe, hvor langt en var kommet, og så videre.

Å motta informasjon bidrar til å opprettholde skogeierens interesse. Å motta informasjon bidrar til gruppedannelse, det vil her si at en som skogeier begynner å tenke på seg selv som en del av en gruppe mennesker (de skogeierne som inngår i skogeiersamarbeidet). Og det å motta informasjon bidrar til å samstemme forståelser – gjøre forståelser mer like – for eksempel om hvordan en skal samarbeide (Follo og Vennesland 2013:76-79). Det var dette feltprosjektene skogeier-informanter direkte sa og indirekte formidlet rundt det å motta informasjon.

Det må skje noe og være fremdrift

Det må skje noe i de eiendomsoverbyggende samarbeidene en forsøker å gjennomføre. Hva dette «skje noe» var å forstå som i feltprosjektene, var ikke entydig (se eksempelvis Follo og Vennesland 2013:79-82). Skogeier-informantene syntes å forstå «skje noe» bredt, og det blir litt opp til de som prøver å gjennomføre skogeiersamarbeid å fremstille noe sånn at det blir forstått som at det skjer noe. Selv om slikt som samtaler med

skogeiere kan inngå i «det skjer noe», er trolig det genuine «skje noe» når det skjer noe med/i skogen. Læresetningens del om at det må skje noe, kan knyttes an til forrige læresetning om at skogeierne må motta informasjon. Det kan nemlig skje så mye det bare vil blant de som forsøker å gjennomføre skogeiersamarbeidene hvis (andre) skogeiere ikke får vite om det – da vil det ikke være mulig for dem å vite at det skjer noe. Da skjer det «i det skjulte», for å låne en formulering fra en feltprosjektaktør, og det som er i det skjulte er nettopp skjult. Og hvis det er slik at det ikke skjer noe noe sted, ei heller blant de som søker å gjennomføre skogeiersamarbeidet, er det, som en skogeier-informant sa, greit å få informasjon om det også. Da er en i alle fall oppdatert slik sett. For øvrig er det å informere om at det ikke skjer noe (og eventuelt hvorfor), også en variant av at det skjer noe: Det som skjer er at en får informasjon om at det ikke skjer noe. Med det går det òg indirekte frem at de som forsøker å gjennomføre skogeiersamarbeidet fremdeles er aktive – at samarbeidsprosjektet ikke er «råtnet på rot» og har lagt seg ned.

Det må skje noe og det må være fremdrift. Dette var omtalt allerede etter den første intervjurunden med feltprosjektaktørene (Follo 2010b:14-15). Videre var læresetningen tatt inn som det tredje punktet i oppsummeringen fra skogeierdataene (Follo og Vennesland 2013:102). Det må skje noe av det som skogeierne forstår som tegn på at det er fremdrift. «Det går for seint, alt, prosjektet», sa en skogeier-informant fra Feios. Men det var ikke bare der hvor en hadde butte-imot-perioden i starten at skogeiere kunne synes det gikk for seint. Det gjorde skogeier-informanter i Sørsivegen òg. Hvor mange årsmøter måtte en på før skogsbilveien var bygd, var et retorisk spørsmål der. Feltprosjektaktører var klar over nødvendigheten av at skogeierne opplevde fremdrift i gjennomføringen av det eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeidet. «Hvis det ikke skjer noe», sa en feltprosjektaktør, «så detter de jo av». Det var skogeierne han tenkte på. En annen feltprosjektaktør sidestilte arbeidet med skogeiersamarbeidet med det å lage radioprogram. De som laget radio måtte sørge for at lytteren opplevde at det var fremdrift, «hvis ikke så detter han ut. Da mister han interessen og detter ut». Tilsvarende var det angivelig for skogeierne i skogeiersamarbeidet. En tredje feltprosjektaktør ga følgende utdyping av hva han forsto med «fremdrift»: Det var at en kunne vise at «nå har vi gjort *det* og nå har vi fått klarlagt *det*», «og nå er vi litt nærmere *det* og *det*», og «fremover nå skal vi gjøre *det* og *det*». Fremdrift ble således en form for avhaking på at noe var utført, og hva en skulle hake av ville kunne variere alt etter hvor langt en var kommet i prosessene med skogeiersamarbeidet og dets ingredienser.

Jeg vil tilføye at det ikke er gitt gjengse skogeiere å vite særlig mye om hva som må falle på plass før en eksempelvis får bygd en skogsbilvei eller får oversikt over skogen av typen skogressursoversikt i skogbruksplanssystemet. Det gjør at gjengse skogeiere kan ha en urealistisk forventning om hvor raskt ting kan gå. Blir (andre) skogeiere ikke

informert om alle de små tings fremsteg i prosessene, da fremstår kan hende fremdriften som dårlig selv om eksempelvis de som forsøker å gjennomføre skogeiersamarbeidene mener at dette og hint går så fort som råd er.

Splitt opp prosesser og brett ut muligheter

Den åttende, og her siste, høstede lærdommen rundt praktisk gjennomføring av eiendomsoverbyggende samarbeid for skogeiere, dreier seg om å splitte opp prosesser og brette ut muligheter. Mange prosesser kan splittes i delprosesser. Sørsivegen ga en rekke eksempler på det. Det enkleste å få øye på, og trolig også det mest ordinære, var at Sørsivegen først dannet et interimstyre da en skulle organisere Sørsivegen, senere ble et formelt styre etablert. Selve Sørsivegen var delt i to delprosesser: Veien og «mer/annet samarbeid» rundt forvaltning. Også selve delprosessen «veien» kunne deles opp i to, slik en av skogeier-informantene gjorde da han sa at en skulle samarbeide «primært om planlegging, eventuelt bygging» av skogsbilveien. Med det lagde han to enda mindre delprosesser: Planlegging og bygging. Og la oss si at det i denne omgangen ble for dyrt å få bygd hele den planlagte veien, var det da ikke en mulighet å få bygd deler av den nå og så la resten komme senere? Tanken er ikke min. Den kom fra Sørsivegen. Da en tok en delprosess av en større prosess, syntes Sørsivegen å brette ut de mulighetene denne delprosessen innebar – en undersøkte mulighetene og lot (de andre) skogeierne tenke på det. En fikk opp betenkelighetene, som det ble formulert fra Sørsivegen (Follo 2010b), så tok en et – mulig – skritt videre. Hver delprosess rommer mange muligheter. Dette gir selvsagt at en får flere muligheter og større handlingsrom totalt sett, og mer «å forhandle» med for å komme seg videre i byggingen av samarbeidet – og det samtidig som en bygger samarbeidsrelasjonene.

Når en splitter opp prosesser og bretter ut muligheter, beveger en seg fremover i små skritt. De små-skritts-prosesser kom godt frem hos Sørsivegen da skogeierne der tidlig i 2013 skulle bli enige om andelsfordelingen på veiutgiftene og skrive under på søknaden om tilskudd til skogsbilveien. Etter at en på et møte sammen med skogbrukssjefen hadde kommet frem til noen mulige fordelingsnøkler, lot en det hele hvile ei uke. «Men så hadde vi et møte uka etterpå igjen når alle hadde fått tenkt seg om», som det ble sagt fra Sørsivegen. Det var imidlertid ikke slik at feltprosjektaktørene i Sørsivegen mente at skogeierne nødvendigvis måtte skrive under søknaden på det andre møtet. I feltprosjektaktørenes beretninger fra tredje intervjurunde var det gjennomgående at en ikke skulle forhaste seg. En fikk se, ble det påpekt, om en greide å bli enige på det andre møtet – og «hvis ikke må vi utsette søknaden til oktober». En utsettelse til neste søknadsfrist for veitilskudd ga dem nemlig mulighet til å kjøre flere prosesser med skogeierne, fortsatte feltprosjektaktøren. En endte opp med at skogeierne skrev under ved denne anledningen, men ikke alle gjorde det på det andre møtet. Det ble angivelig besørget da feltprosjektleder Bjørn Ludvig Bergsmo «kjørte seg noen

runder dagen etterpå og fikk de siste underskriftene»⁸⁰. Noe endelig hadde en dog ikke skrevet under på, ble det hevdet. Selv om skogeierne hadde satt sin underskrift bak andelsfordelingen på veikostnadene, kunne de «fremdeles trekke seg om de vil bygge vei eller ikke, men andelsfordelinga er det ikke noen tvil om». Hos en skogeier ble dette kommentert slik: «Bjørn [Ludvig Bergsmo] presiserte at det ikke er noe bindende, det er bare for å søke om tilskudd, så det er ingen som må være med ennå.» Den måten Sørsivegen gradvis nærmet «seg de vanskelige spørsmålene hvor de samtidig bryr seg om hverandre»⁸¹, ble beskrevet slik i et intervjuutsnitt:

Karl: Bruke tid på det. Begynn å rulle snøballen, og la den rulle og rulle – sakte, men sikkert. Ikke ta at det skal være ferdig til da og da, det tror jeg blir litt feil. Nei, bruk lang tid på det.

Forsker: Du har aldri hatt noen opplevelse av at det kunne gå for sakte, det her?

Karl: Nei, egentlig ikke. Jeg tror vi faktisk trengte den tida vi brukte på det.

Når en beveger seg fremover i små skritt, må det gjerne gå noe tid. Dette ble påpekt i Follo (2010b:36-38) og den gangen grunnet i at feltprosjektaktører ved første intervjurunde mente at dialogprosessene med skogeierne måtte strekke seg utover i tid. Ved tredje intervjurunde hadde dette for Sørsivegens vedkommende ikke endret seg, men fra Ørstaskogen hørte vi et nytt moment som inngikk i det at arbeidet med skogeier-samarbeid måtte gå over en viss tid. Det måtte nemlig en «oppvåkning» til blant skogeierne, ifølge en feltprosjektaktør fra Ørstaskogen. Annet sted i intervjuet utdypet han:

Man må ha tålmodigheten for å høste fruktene. Det er ikke vits i å begynne å riste epletreet før eplene er modne. Slik at det var gjort en fenomenal, kjempejobb fram til da – bringer det opp igjen som tema, skogbruket, får det fram at det er viktig, og det vil ta litt tid, få det inn i administrasjonen i kommunen, få det inn blant politikerne i kommunen. Så det var kommet opp nå på de fleste eller mange sine lepper, blant skogeiere. Det var stigende opp.

Etter oppvåkningen og mer modning nærmet tiden seg for «høsting av epler», men så kom stormen Dagmar og muligheten for eplehøsting forsvant. I alle fall høsting av de eplene en i utgangspunktet hadde tenkt, men høsting av andre epler var kan hende mulig. For noens interesse for skogbruk måtte ha økt og det vistes. Entusiastisk fra en annen feltprosjektaktør i Ørstaskogen ble det nemlig berettet med basis i arbeidet Ørstaskogen hadde nedlagt:

Vi hadde jo et møte etter Dagmar, det var jo mer som et sånt folkemøte, og der var det vel 100-150 stykker. Tror det står i [en publikasjon] at det var 120 som møtte opp, og det er jo ikke hendt før på et sånt møte. Og så hadde vi nå et møte igjen, [...] og da også var det faktisk 100 stykker som møtte her nå for fjorten dager siden på et møte.

⁸⁰ Informantutsagn.

⁸¹ Informantutsagn.

Oppvåkning hos skogeiere og andre fordret at noe gikk over en viss tid. Oppvåkning kan være en delprosess av en større prosess hvor «modningstid» og «høsting» kan være to andre delprosesser. Muligens kan dette også være en fruktbar måte å tenke delprosesser på. Og for hver enkelt delprosess finnes det utallige muligheter som kan undersøkes og eventuelt realiseres.

Del 3: Diskusjon og anbefalte tiltak

10. Tre tema til kort diskusjon

Mange tema kunne ha vært tatt opp til diskusjon, det finnes nemlig mye stort og smått i forskningsdataene fra skogeier-informantene og feltprosjektaktørene. Det gjør det også i notatene fra «Fra ti til en» sitt referansegruppemøte (vedlegg 3) og de tre regionmøtene som ble avholdt i november 2013 (vedlegg 4, 5 og 6). Eksempelvis kunne jeg ha diskutert hvorfor jeg valgte ut akkurat de åtte oppfordringene jeg kom med i kapittel 8. Deltakere på regionmøtene hadde ytterligere tanker rundt utvelgelse av områder for etablering av skogeiersamarbeid, og jeg har ikke inkludert dem. Det være seg eksempelvis at et viktig kriterium for utvelgelse av område måtte være at det var et godt klima for samarbeid i bygden, at det fantes en lokal ildsjel, eller at topografien måtte være mest mulig lik fordi det tilsa noe om driftsteknikken⁸². For meg fremstår disse momentene på et lavere nivå enn hva jeg ønsket å legge mine oppfordringer på. Slik sett går de åtte oppfordringene mine forut for eller over møtedeltakernes moment. De åtte er de oppfordringene jeg gir og håper at skogbruksaktører i kystskogbruket følger. Hva de for øvrig gjør, overlater jeg til dem. Jeg slutter meg imidlertid til det som kom frem på regionmøtet i Bodø: Når en skal velge ut områder for eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeid, er det lite lurt å starte i et konfliktfyllt område (vedlegg 4 sin side 4).

De tre temaene jeg har valgt å diskutere, er for det første hvordan denne sluttrapporten svarer på problemstillingene som prosjektbeskrivelsen for «Fra ti til en» ga. Det andre temaet er knyttet til den massive tilslutning som det foreslåtte tiltaket «skogkoordinator» fikk på møtene med brukerne. Det tredje temaet er knyttet til eiendomsstruktur. Jeg er opptatt av å ikke diskutere så mye at budskapet i sluttrapporten for øvrig blir utydelig og dermed mistes av syne. All min tvil og tro, frem- og tilbake-tenkning og eventuell uenighet med sentrale norske skogbruksaktører om visse forhold, vil altså ikke bli presentert. Det gir at diskusjonen blir relativt kort.

10.1 Problemstillingene og svarene som er gitt

Den omforente prosjektbeskrivelsen for «Fra ti til en» fra 2008 satte opp målet for prosjektet samt ga en rekke spørsmål som skulle besvares. Mål og spørsmål er presentert på side 15.

⁸² De tre momentene er fra henholdsvis regionmøtet på Stjørdal (vedlegg 6 sin side 3 og side 8) og fra regionmøtet i Bergen (vedlegg 5 sin side 3).

For målet som var satt opp for «Fra ti til en», vil jeg hevde at prosjektets tilknyttede forskere og kystskogbrukets skogbruksaktører har svart på målsetningen. Det er prøvd ut ulike eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeid i den betydning at kystskogbruket og Kystskogbruket har forsøkt å etablere og gjennomføre ulike skogeiersamarbeid over eiendomsgrensene. En har prøvd ut, om enn ikke nødvendigvis lyktes. De tre neste prikkpunktene i målet er besvart i denne sluttrapporten og også i tidligere publikasjoner fra prosjektet. Formatet besvarelsen er gitt i er imidlertid ikke som svar på presenterte spørsmål. Det fordi det har vært et poeng for meg, i tråd med ønsker fra representanter for Kystskogbruket, å skrive en sluttrapport som peker ut veien for videre handling fremover. På det grunnlaget har formatet med blant annet oppfordringer, læresetninger og anbefalte tiltak gitt seg.

Svaret på hvilke forhold (forståelser, prosesser og effekter) som virker hemmende på bruk av eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeid, er inkludert i utlegningen under overskriften «6.1 ‘Utfordrende’ fordi...», i kapittel 7 om varianter av skogeiersamarbeid (i og med at innsikt i spennvidden i varianter var beskjedent ved feltprosjektene oppstart), samt inkludert i kapittel 8 og kapittel 9 sine positivt formulerte oppfordringer og læresetninger. Tilsvarende for svaret på hva som virker fremmende på bruk av eiendomsoverbyggende samarbeid – dette er inkludert i kapittel 8 og kapittel 9. Videre er spørsmålet om hva som virker fremmende på bruken, indirekte gitt i kapittel 11 med de anbefalte tiltak for mer skogeiersamarbeid.

Målets tredje prikkpunkt sa at nytte og omkostninger skulle vurderes. Oppgaven om å vurdere nytte er besvart under overskriften «6. 2 ‘Stort potensiale’ fordi...». Omkostningene som skulle vurderes, skulle forstås bredt og ikke bare som økonomi. Dette ble spurt om i intervjuene med skogeier-informantene og feltprosjektaktørene ved alle intervjurundene. Det generelle bildet fra det var at de intervjuede ikke fant særlig omkostninger. I sluttrapporten er det derfor ikke gjort noe poeng av dette, men det er presentert noe om temaet i Follo (2010b:28-30), Follo og Vennesland (2012:16-17) og Follo og Vennesland (2013:28, 47).

Målets siste prikkpunkt, om å utlede de praktiske løsningene og betydningen for norsk skogbrukspolitikk, har jeg for min del besvart i sluttrapportens kapittel 11 «Anbefalte tiltak for mer skogeiersamarbeid». Hvordan prosessen har vært og skal forløpe videre hva angår utledningen av de praktiske løsningene og skogbrukspolitiske implikasjonene, er beskrevet på side 52-54.

De mange spørsmålene som ifølge prosjektbeskrivelsen skulle besvares, er i stor grad besvart i samme format som omtalt ovenfor. Her skal jeg bare omtalte visse spørsmål eksplisitt. Rekkefølgen jeg omtaler dem i følger rekkefølgen på side 15.

Et av spørsmålene lød: «Er det kjønnsforskjeller på disse spørsmålene?» Det ble her vist tilbake til andre spørsmål vedrørende skogeierne, deres forståelser, vurderinger og agering. Slik «Fra ti til en» forløp og med de skogeierne inkludert som faktisk deltok, ble antallet deltakende, kvinnelige skogeiere så lite at kjønnsforskjell-spørsmålet forskningsmessig sett vanskelig kunne besvares.

Et annet spørsmål var: «Er aktørenes nytte og omkostninger i motstrid til skogeierens nytte?» «Aktører» var her å forstå som prosjektdeltakende aktører, både offentlige og private. Dette var en problemstilling som ikke snakket seg frem i datamaterialet fra feltprosjektene som særlig relevant, og er da heller ikke kommentert ytterligere enn at jeg herved gjør det.

Videre ble det spurt om de ulike aktørene hadde motstridende nytte og omkostninger, og også om hvordan de forsto og vurderte samarbeidet seg imellom. Dette ble omtalt i Follo (2010b:13-15) og Follo og Vennesland (2012:12-13), og er nevnt i denne sluttrapporten i kapittel 9 under læresetningen «Vit at samarbeidsfremstøt forløper ulikt, men at alle har stillstand». Jeg omtaler det som en overgang fra bryllupsdager til hverdag. Slik klimaet var mellom de i feltprosjektene som forsøkte å få til eiendomsoverbyggende samarbeid, snakket ikke motsetninger og strid mellom dem seg frem som hemmende for bruken av skogeiersamarbeid. Derfor er det da heller ikke tatt opp i denne sluttrapporten.

På side 15 lød spørsmål 3: «Hvordan varierer svarene i delmål 1 og 2 etter formen for eiendomsoverbyggende samarbeid og regionale utfordringer (forstlige, sosiale, kulturelle)?» Dette spørsmålet ble vanskelig å besvare gitt at skogeiersamarbeidene utviklet seg slik de gjorde (se kapittel 2) og at samtlige fire feltprosjekt endte opp med å fokusere på skogsbilveg som aktivitetsfokus (se side 98-99).

10.2 Skogbruksaktørers tilslutning til tiltaket skogkoordinator

På regionmøtene i november 2013 var det tiltaket «skogkoordinator» som aktiverte de fremmøtte brukerne mest⁸³. På alle tre møtene fikk det tiltaket flest kommentarer (i form av gule lapper), og det var det tiltaket som fikk de aller fleste stemmene da møtedeltakerne måtte prioritere ett tiltak blant alle foreslåtte tiltak som var kommet opp.

⁸³ Referansegruppa for «Fra ti til en» diskuterte ikke skogkoordinator som tiltak i sitt møte i mai 2013. Dette fordi min presentasjon for dem den gangen var annerledes bygd opp enn hva tilfellet var på regionmøtene. Notatet fra referansegruppemøtet (vedlegg 3) sier da heller ikke noe om skogkoordinator.

Forslagene her var inkludert mine forslag og forslag fra deltakerne selv. (Gjennomføringen av prosessene er beskrevet i vedlegg 4, 5 og 6.) Totalt fikk tiltaket skogkoordinator 29 stemmer av totalt 40 stemmer. Skogkoordinator som tiltak er nærmere presentert i sluttrapporten under overskriften «11.4 Skogkoordinator». Slik det foreslåtte tiltaket er, vil skogkoordinatorens oppgave være å ta et helhetlig grep over flere skogeieres skog basert på grundig forhåndsplanlegging slik at en får optimaliserte løsninger for hele skogen, for skogeierne og det nå og en viss tid fremover.

Jeg antar at det er særskilt fire grunner til at tiltaket skogkoordinator fikk så stor oppslutning som anbefalt tiltak fra skogbruksaktørene som møtte. For det første at dette er en overordnende struktur som en opplever mangler pr. i dag. Det var ikke at fremmøtte skogbruksaktører var fremmed med denne måten å arbeide på, flere påpekte at det var slik fordums herredsskogmestere og skogbrukssjefer arbeidet. For det andre at det er snakk om å få til gode løsninger (jevnfør «optimaliserte løsninger») for større områder (jevnfør «hele skogen»), for flere skogeiere (jevnfør «skogeierne») og at dette har en viss vedvarenhet (jevnfør «nå og en viss tid fremover»). En slik inngang ble formodentlig forstått å kunne demme opp for eventuelt uheldige aspekter ved tømmermarkedet. Det være seg eksempelvis, som det kom opp på regionmøtet i Bergen (vedlegg 5), at for ung skog ble hogd slik at skogeierne gikk glipp av det de kunne tjene på å utsette hogsten, eller at de beste områdene ble hogd uten tanke for at denne skogen kunne være grunnlag for utløsning av tilskudd til skogsbilvei, Det var trolig blant annet dette en av møtedeltakerne på regionmøtet i Bodø hadde i tankene da han snakket om markedets «destruktive hånd» (vedlegg 4 sin side 5). Selv om det muligens er lett å formode at betraktningene om markedets negative sider utelukkende kommer fra aktører utenfor markedet, er jeg ikke sikker på at det nødvendigvis er tilfellet. Jeg tror at også markedsaktører kan se at markedet har visse slagsider og ønsker å unngå dem – hadde det bare ikke vært for store leveransekrav og kraftig økonomisk bunnlinje-fokus i bedriften. For det tredje antar jeg at tilslutningen til tiltaket skogkoordinator bunnet i at fremmøtte skogbruksaktører, så vel privat som offentlig ansatte, så at skogkoordinatorer kan bøte på implikasjonene av nedbygget veiledningsapparat (se under overskriften «6.2 ‘Stort potensiale’ fordi...») samtidig som skogkoordinatoren kan få til aktiviteten i skogen. For det fjerde, jeg antar at de fremmøtte skogbruksaktørene så at tiltaket skogkoordinator vil kunne lette utfordringene med eiendomsstruktur og teigblanding (se nedenfor).

Jeg har ikke noe som kan verifisere at deltakerne på regionmøtene sluttet seg så sterkt til tiltaket skogkoordinator på basis av de fire grunnene jeg ovenfor presenterer. Jeg spurte dem nemlig ikke om det. Det jeg imidlertid vet er at de arbeider og virker i den samme levde virkelighet som jeg i min forskning prøver å gripe og begripe. En viss

samstemthet mellom dem og meg om tiltaket skogkoordinator vokser sannsynligvis frem av det.

10.3 Mer eiendomsoverbyggende samarbeid må til

De tiltakene jeg kommer til å foreslå i kapittel 11 bunner i at jeg er overbevist om at mer eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeid må til. Argumenter for dette finner jeg i de fem forholdene som lå til grunn for oppstarten av «Fra ti til en» (se side 14-15), i at de økonomiske marginene for skogbruksaktører landet rundt nå synes enda mer presset (se side 16), og at skogeiersamarbeid kan bidra til å bøte på det sammensatte problemkomplekset omtalt på side 68-72. I dette problemkomplekset inngår eiendomsstørrelse, og da eiendomsstruktur, som en komponent.

I overgangen 2013-2014 ble det foretatt og innvarslet noen endringer i lovverk som angivelig skulle kunne bidra til det Norskog (2014) omtaler som en «struktur-rasjonalisering» gjennom salg og kjøp av eiendommer. Ifølge Landbruks- og matdepartementet (2014a) legger «innskrenking av odelskretsen [...] til rette for å få flere landbrukseiendommer til salgs på det åpne marked», en endring som trådte i kraft 1.1.14. Videre har Landbruks- og matdepartementet sendt på høring et forslag om opphevelse av priskontrollen etter konsesjonsloven, en høring med frist 1.2.14. Også dette er forstått av departementet som noe som skal motivere eiendommenes eiere til «å selge hele eller deler av eiendommen» (Landbruks- og matdepartementet 2013b), og det påpekes av landbruks- og matminister Sylvi Listhaug «at det er et mål å øke omsetning av landbrukseiendom» (Landbruks- og matdepartementet 2014b).

Trolig vil lovendringene nevnt ovenfor føre til justerte eiendomsstørrelser i retning mer skog på hver eiers hånd, men jeg antar at dette vil være en svært langsom prosess. Til det betyr gjerne jord- og skogeiendommen alt for mye sosialt og følelsesmessig for gårdens eier. Det være seg om eiendommen har aktiv jordbruksproduksjon eller ikke, og om eiendommens eventuelle hus er bebodd eller ikke.

At eiendommene betyr mye for eierne av dem, går frem av flere studier. Med det grunnlaget heter det seg i undersøkelsen «Den nye skogeieren. Hvordan øke avvirkinga i Trøndelag?», at skogen kan forstås som en sosial relasjon. Skogen er «relasjonen til ens forfedre, foreldre, slekta og dagens familie» og skogen «blir det medium som knytter en til ens forhistorie og til en selv» (Follo m.fl. 2006:36). For 49 prosent av de personlige skogeierne med skog i Trøndelag var skogen da også viktig som «familiens arvegods», og andelen steg for de kvinnelige skogeierne (52 %) og for skogeiere av begge kjønn som bodde i tettsted (64 %) (Blekesaune 2005:21, 27). Særlig annerledes syntes det ikke å være blant personlige skogeiere i Hedmarks

skogbruksmessige smørøye: Kommunene Elverum, Våler, Nord- og Sør-Odal og Stange. Fra de gjentatte intervjuene med mine 11 skogeier-informanter der, skriver jeg:

Familietilknytningen vokser seg ut av intervjutranskripsjonene og stemningsleier til stede i lydbåndversjonene. Jeg får høre om foreldre, søsken og andre slektninger som bor i nærheten eller med hytter på stedet. Om partnere, barn og foreldregenerasjon som deltar i arbeidsøkter i skogen. Det er fint at sønnen er med ut i skogen, får jeg vite av en informant, 'det blir hans en gang i tiden'. Om å håpe at ens smårolling vil ta over. Om å bli tatt med i tidlig ungdomsalder for å lære grensene, om å gå dem på sine ben. Om å ønske særreie på eiendommen i tilfelle parforholdet går over styr — å risikere at en skal være nødt til å gå fra det fordi en ikke greier å betale ut den andre, det vil en ikke. Om å la fars ønske om lav skatt ved overtakelse bestemme at en setter mye inn på skogavgiftskontoen ettersom den følger eiendommen og ikke personen. Om det å ikke tenke på å utparsellere tomter på det som opprinnelig hørte til, mens en ikke tillegger det tilkjøpte de samme restriksjonene. Om gamle koier en fikk som ungdom, om steder i skogen en var, om hendelser som skjedde der. Jeg ber den mulige leser ha i mente at det ikke var familie og slektstilknytning/-opplevelser som var dreiepunktet for intervjuene [...]. Det siver ut likevel, metter fortellingene og de mer nøkterne redegjørelsene. Skogeierinformantene griper seg selv og sin eiendom gjennom familien som mental referanseramme. (Follo 2008:165)

Tilsvarende sosiale og emosjonelle relasjoner finner Flemsæter (2009) det nødvendig å påpeke i sin studie av norske småbruk som var påvirket av endringene i arealgrensen i konsesjonsloven som ble gjennomført over to steg i 2001 og 2003. Landbruksmyndighetene forventet at flere eiendommer som før var underlagt priskontroll, skulle bli lagt ut for salg fordi de etter endringene kunne omsettes til markedspris. Flemsæter påpeker at eierne ikke så ut til å «bli påvirket av endringene i konsesjonsloven i den grad myndighetene hadde forventet» (Flemsæter 2009:iv), og grunnen ifølge ham var de sosiale og emosjonelle aspektene. I sin konklusjon viser han til et utsagn fra daværende landbruks- og matminister, Lars Sponheim, i en debatt i Odelstinget i 2003 rundt konsesjonsloven. «Jeg tror blod oftere er tjukkere enn et lavt beløp», uttalte Sponheim ifølge Flemsæter, og ministeren hadde argumentert med at en økt sum ville tynne ut blodet og gjøre båndet mellom land og familie svakere. Flemsæters egen studie viser derimot at «the blood might be thicker than even a *large* sum» (Flemsæter 2009:128, kursiv i original).

Forholdet mellom sosiale og emosjonelle relasjoner og salg/ikke-salg kommer klart til uttrykk i en utredning om ubebodde landbrukseiendommer. Ifølge Flemsæter, Storstad og Kroken (2011:19) er det «ca. 34 500 landbrukseiendommer som er bebygd med bolighus, men som ikke har fast helårs bosetting». Forfatterne påpeker at selv om mange av disse står tomme, legges en relativt liten andel av dem ut for salg. Utredningen baserte seg på flere datakilder (se Flemsæter m.fl. 2011:5), hvorav data fra Landbrukseiendomsundersøkelsen Bygdeforskning gjennomførte i 2008 inngikk. I Landbrukseiendomsundersøkelsen ble eiere til ubebodde eiendommer bedt om å ta stilling til viktigheten av forskjellige motiv for ikke å ville selge landbruks-eiendommene. Det viste seg at særlig tre motiver i så måte var viktige:

Så mange som tre av fire svarte at det er viktig at eiendommen forblir i familiens eie, mens en tilsvarende stor andel svarte at det å fortsatt eie eiendommen er viktigere enn pengene fra et eventuelt salg. Disse resultatene ser ut til å bekrefte funn fra tidligere (Flemsæter 2009, Mæland 2005) om at mange av eierne har følelsesmessige grunner for å ikke ville selge eiendommene. Dette er følelsesmessige grunner som bunner i at eierne svært ofte har en familiemessig tilknytning til eiendommen. Det er også mange (60 %) som ikke ønsker å selge eiendommene fordi de ønsker å benytte dem som fritidsboliger. (Flemsæter m.fl. 2011:71)

Det er liten grunn til å anta at skogeiere i Kystskogbrukets nedslagsfelt er annerledes enn øvrige eiere til landbrukseiendommer i landet: Store grupperinger av skogeiere fra og med Vest-Agder til og med Finnmark vil være knyttet følelsesmessig og sosialt til eiendommene. Dermed vil det i disse fylkene gå svært langsomt å få noen særlig omfattende oppjustering av eiendomsstørrelsen, og det til tross for innskrenking av odelskretsen og en mulig opphevelse av priskontrollen. Skal skogbruket langs kysten realisere de mulighetene som dagens og den fremtidige skogen gir når det gjelder verdiskaping, opprettholdelse av levende bygder, bidrag i klimaproblematikk og bevaring av biologisk mangfold, må ansatte skogbruksaktører og skogeiere forholde seg til at eiendommene gjerne ikke er større enn hva de er i dag. Dermed blir eiendomsoverbyggende samarbeid for skogeiere så vesentlig – både nå og fremover.

Jeg vil understreke: Min oppfatning er at eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeid er vesentlig både for områder med vanskelige og enkle driftsforhold, og for eiendommer med og uten teigdeling. Videre vil jeg påpeke at eiendomsoverbyggende samarbeid i seg selv ikke fordrer at hele eiendommen inngår, gunstig vil det også kunne være hvis deler av enkelte eiendommer er inkludert.

11. Anbefalte tiltak for mer skogeiersamarbeid

Tidligere i denne sluttrapporten har jeg under del 2 (kapittel 5, 6, 7, 8 og 9) utdypet om hva som er lært av «Fra ti til en» og de fire feltprosjektene sine forsøk på å etablere og gjennomføre eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeid for forvaltning av skogen. «Fra ti til en» som prosjekt og organisering ble presentert i sluttrapportens del 1 (kapittel 2, 3 og 4). I kapittel 10 diskuterte jeg kort tre tema. I skrivningen av hele sluttrapporten har jeg forholdt meg aktivt til og tatt i betraktning responser og innspill gitt av «Fra ti til en» si referansegruppe i mai 2013 (vedlegg 3) og de tre regionmøtene som ble avholdt i november 2013 (vedlegg 4, 5 og 6). Dette var responser og innspill gitt på det vi forskere på den tiden mente var vesentlige funn og hva som på det grunnlaget tilsa skulle bli de anbefalte tiltakene.

Mine anbefalte tiltak nå i denne sluttrapporten avviker i liten grad fra det som i mai og november 2013 ble presentert som mulige tiltak. Ett aspekt i dette er selvsagt at det er jeg som forsker og prosjektleder som her presenterer mitt syn. Min oppgave i sluttrapporten er ikke å syntetisere hva medlemmene i referansegruppa og deltakerne på regionmøtene måtte mene om dette eller hint. Et annet aspekt er at verken det som kom frem på det ovenfor nevnte møtet i referansegruppa eller på de tre regionmøtene, avvek radikalt fra hva jeg mente på forhånd. Deltakerne på disse fire møtene syntes godt å forstå hva det var jeg snakket om og grunnlaget for det. Referatene fra disse møtene ligger, som nevnt, ved sluttrapporten som vedlegg. Dermed kan aktørene i Kystskogbruket i sin videre behandling av og beslutninger rundt funnene i «Fra ti til en» selv vurdere de fire settene med brukerkommentarer – og det uten at de er fortolket av oss forskere.

Selv om jeg tidligere i sluttrapporten har nevnt og behandlet en del av innspillene og responsene fra referansegruppemøtet og regionmøtene, vil jeg her kommentere visse forhold ytterligere. For det første, en del av forslagene til tiltak som møtedeltakerne kom med lå for langt ut fra det «Fra ti til en» var gitt i oppgave å skulle si noe om. Eksempel i så måte er referansegruppemøtets påpekning om at «[p]å generelt nivå vil kompetansehevende kurstilbud for alle typer skogeiere virke fremmende for eiendomsoverbyggende samarbeid» (vedlegg 3 sin side 4). Et annet eksempel kan hentes fra regionmøtet på Stjørdal. Der ble samarbeid med skogindustrien påtalt: «Initiere til samarbeidsprosjekt mellom skogkoordinator, skogindustri og skogeier. Dette vil gi mer langsiktighet i planleggingen og mer stimulans for samarbeid» (vedlegg 6 sin side 8). Jeg som forsker er ikke uenig i at disse kursene for skogeiere og samarbeid med skogindustrien vil kunne ha de effekter som ble trukket frem, men kursene er nettopp på for generelt nivå for meg i denne sluttrapporten og skogkoordinatoren må først på plass før noe slikt skogindustrisamarbeid kan realiseres. For det andre, min

påpekning om det som ligger for «langt ut» for meg nå, er også å si at det finnes tanker og resonnementer i notatene fra referansegruppemøtet og de tre regionmøtene som Kystskogbruket/kystskogbruket fruktbart kan ta i betraktning på et senere tidspunkt⁸⁴. For det tredje, på de fire nevnte møtene med brukerne fremsto hogst som den primære aktiviteten samarbeid over eiendomsgrensene skulle kunne være gunstig for. Min oppfatning er at eiendomsoverbyggende samarbeid vil være gunstig for mye mer enn sluttavvirkning og eventuelt tynning. Dette understrekes blant annet av alle de forskjellige nytteverdiene skogeier-informantene og feltprosjektaktørene så at slikt samarbeid kunne ha.

Jeg har i denne sluttrapporten ikke sett det som min oppgave å skissere hvordan de anbefalte tiltakene kan/skal finansieres. Videre har jeg her heller ikke sett det som min oppgave å foreslå noen rekkefølge på en mulig gjennomføring av de ulike tiltakene. Jeg foreslår de tiltakene jeg gjør ut fra en forutsetning om ellers like vilkår, det vil si at det ikke skjer noe radikalt nytt når det gjelder forvaltning av skogen i Norge. Dette kunne for eksempel være slikt som at en fikk driveplikt for skogen, skogeiere ble pålagt å samarbeide over eiendomsgrensene, eller at staten tok over forvaltningen av personlig eid skog. Tiltakene jeg foreslår retter seg mot frivillige eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeid, og tiltakene bunner i at jeg sterkt mener at mer slikt skogeier-samarbeid må til (se kapittel 10).

De anbefalte tiltakene mine grupperer jeg under fem fraser. Det er «enkeltindividets motivasjon», «rett praksis», «redskap», «skogkoordinator» og «sosio-kulturell spredning». Jeg har delt opp tiltakene i disse fem frasene for å organisere presentasjonen min. Imidlertid dreier alle seg om ett særskilt forhold: Det viktigste for å få til mer eiendomsoverbyggende samarbeid er å få til flere eiendomsoverbyggende samarbeid. Da spres nemlig bruken av skogeiersamarbeid over eiendomsgrensene, det blir vanligere – og jo mer vanlig, jo lettere å gripe til. Og jo flere som griper til det, jo mer vanlig å tenke skogeiersamarbeid som normen for handling og tenkning. Det sprer seg sosialt og kulturelt. Den sosio-kulturelle spredningen er således både et tiltak, slik det uttrykkes gjennom tiltaks-frasen, men også det mål som samtlige tiltak sikter seg inn mot realiseringen av.

⁸⁴ Jeg minner om at «Kystskogbruket» står for organisasjonen. Når jeg skriver «kystskogbruket» med liten «k», er det skogbruket i Kystskogbrukets nedslagsfelt jeg omtaler.

11.1 Enkeltindividets motivasjon

Den enkelte person som på ett eller annet vis er knyttet til skogbruket, må tenke skogeiersamarbeid, må ville skogeiersamarbeid og gjøre noe for å få til slike samarbeid. Dette er en fundamental sannhet. Uten enkeltindividets tanke, vilje og handling skjer det lite med unntak av hva naturkrefter måtte finne på. Den enkelte må tenke: «Skogbruk=skogeiersamarbeid.» Hun/han må handle ut fra det, og også få andre til å tenke og å handle slik. På enkeltindivid-nivå er dette trolig primært et spørsmål om bevisstgjøring av egen tanke og handling. Skulle den enkelte ha blikket relativt stivt rettet mot økonomi, kan jeg tilføye at det er mye sosial samhandling i økonomiske transaksjoner og at det i sosiale relasjoner ligger mye god økonomi. Hadde jeg som forsker ment at eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeid ikke var økonomisk gunstig for den enkelte skogeier, regionalt skogbruk og samfunnsøkonomi mer generelt gitt situasjonen i dagens Norge, hadde jeg ikke snakket så sterkt for det.

Alt etter hvem den enkelte personen er, vil hun/han ha forskjellige muligheter til selv å følge oppfordringen om tanke, vilje og handling, og hun/han vil kunne ha forskjellige virkemidler til rådighet for å få andre til å følge oppfordringen. La meg nevne privat og offentlig ansatte skogbruksaktører særskilt. Slik jeg kjenner arbeidssituasjonen deres er den svært travel og med begrensede ressurser til rådighet for å utføre det de skogbruksansatte er ment å gjøre. For å få til flere eiendomsoverbyggende samarbeid som skal få til mer eiendomsoverbyggende samarbeid, er jeg som forsker pragmatisk og ønsker å styrke de skogbruksansattes vilje til å arbeide for skogeiersamarbeid. Derfor anbefaler jeg at den ansatte skogbruksaktøren på nåværende tidspunkt knytter arbeidet med samarbeid over eiendomsgrensene til noe hun/han uansett skal gjøre og til en aktivitet som teller og/eller kan telles. Da vil den skogbruksansatte på den ene siden slå to fluer i ett smekk, hvilket her er et billedlig uttrykk for å økonomisere med egne ressurser. Den ansatte kan knytte skogeiersamarbeid over eiendomsgrensene til eksempelvis skogbruksplanlegging, skogsbilveibygging, hogst eller planting. På den andre siden vil den ansatte da gjerne oppleve at hun/han får «gjort noe». Skogbruket har nemlig, slik jeg som forsker vurderer det, aktiviteter som tilskrives større sosial og økonomisk betydning enn andre. Volum hogd tømmer teller gjerne mer enn meter grøftet og er i større grad forstått som å få «gjort noe». Og mens både volum og meter er målbart, er det vanskeligere å telle økt skogbruksforståelse hos skogeiere. Med det sier jeg ikke at skogeieres økte skogbruksforståelse er uviktig, men i skogbruket synes ikke det så premierende for den gjengse skogbruksansatte. Det er aktivitet ute i skogen (som kan måles) som virkelig er sosialt belønnende og rettferdiggjør egen ressursbruk. Å knytte arbeidet med skogeiersamarbeid til slik aktivitet styrker formodentlig ansatte skogbruksaktører sin vilje til skogeiersamarbeid.

Enkeltindividers tanke på, vilje til og handling for å få til eiendomsoverbyggende samarbeid vil trolig styrkes hvis det finnes noen over-individuelle fenomen som lokker eller presser den enkelte til å tenke på skogeiersamarbeid over eiendomsgrensene. Det enkelte individ vil kunne tenke, ville og handle mer, eller flere individ vil kunne tenke, ville og handle. Slike over-individuelle fenomen kan eksempelvis være, som jeg kommer tilbake til nedenfor, håndbøker for hvordan en best velger ut områder for initiering av skogeiersamarbeid, organisert system for skogkoordinatorer eller for den del at Kystskogbruket formelt og skriftlig tilkjenner at innen deres nedslagsfelt er målsetningen at «skogbruk=skogeiersamarbeid».

11.2 Rett praksis

Med rett praksis forstår jeg fremgangsmåter en kan ta i bruk for å optimalisere at en lykkes med de skogeiersamarbeidene en initierer og forsøker å gjennomføre. At en lykkes med forsøkene, er et premiss for at en skal få til flere eiendomsoverbyggende samarbeid for å få til mer eiendomsoverbyggende samarbeid. Språklig ligger premisset skjult i bruken av ordene «få til». Det er beretningene om de vellykkede skogeiersamarbeidene som gjør at bruken av slike samarbeid sprer seg som ringer i vann. Det er ikke de mislykkede, selv om det høyst trolig er mye å lære av dem også. For den sosio-kulturelle spredningen er det imidlertid vesentlig at skogeiersamarbeidene på ett eller annet vis og nivå fremstår som vellykket.

De høstede erfaringene fra feltprosjektene i «Fra ti til en» gir to sett med rett praksis. Det er ett sett for valg av område for forsøk på etablering av skogeiersamarbeid, og ett sett for gjennomføringen av skogeiersamarbeidet. Disse to settene kan benyttes av så vel skogeiere som ansatte skogbruksaktører. Bakgrunnen for innholdet i de to settene er presentert tidligere i henholdsvis kapittel 8 og 9.

Når en skal velge ut område for skogeiersamarbeid, er det viselig å velge ut et område hvor skogen er slik at det er lett å se at samarbeid lønner seg. Ettersom det er skogeier som er endelig beslutningstaker for sin skog, er det vesentlig at skogeierne ser det. Kan skogeierne faktisk se dette med øynene, jo bedre, og desto bedre hvis det er mulig å se det ute i skogen. Alternativt kan en se det ved å bruke kart over skogressursene. Velg områder der det finnes skogressursoversikter eller der hvor arbeid med skogressursoversikter kan tas inn som en del av samarbeidsbyggingen. Jeg minner her om at en skogressursoversikt kan være mangt, også noe annet enn den som inngår i tradisjonell skogbruksplanlegging. Videre, velg områder der aktivitet i skogen kan utløses, og der hvor en svarer på et behov hos skogeierne.

Ved utvelgelsen av område anbefaler jeg at en så foretar noen ytterligere vurderinger. Betrachninger rundt skalaforhold er en av dem. Eksempelvis, jo mer som må etableres for å få til skogaktiviteten og jo flere skogeiere som er tenkt inn som deltakere, jo mer arbeid må påregnes for å få til skogeiersamarbeidet. Vurder også det temporære forløpet, når bør og kan invitten til skogeiersamarbeid komme? Er det nå eller er det om to år når skogbruksplaner er på plass og flaskehalsar på offentlig eide veier er utbedret? Videre, innebærer skogaktiviteten en ser for seg at skogeiersamarbeidet skal utløse fordeling av utgifter og inntekter mellom skogeiere? Vurder i så fall hvilke muligheter som finnes for det. Og sist, hvis skogsbilvei er veien til mer eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeid enn hva vanlig skogsbilveisamarbeid innebærer, tenk gjennom hvilke utfordringer det gir. En utfordring i så måte kan være lang og formalisert offentlig behandling.

Når det gjelder det andre settet med rett praksis, skal jeg sette det opp i listeform. Listens rekkefølge sier ikke noe om viktighet. Kortversjonen av rett praksis for gjennomføringen av skogeiersamarbeidet er:

1. De som kan skogbruk er veldig viktig og må være til stede
2. Samarbeidet må få ressurser fra andre
3. Ord om skogeiersamarbeid må brukes forsiktig
4. Bygg samarbeidsgrunnlag mens en gjør noe annet
5. Vit at samarbeidsfremstøt forløper ulikt, men at alle har stillstand
6. Skogeierne må motta informasjon
7. Det må skje noe og være fremdrift
8. Splitt opp prosesser og brett ut muligheter.

Helt generelt vil jeg for øvrig påpeke at alt som gir plunder og heft for skogeiere og ansatte skogbruksaktører når de forsøker å etablere og gjennomføre skogeiersamarbeid, er hemmende blant annet fordi det hindrer fremdrift. Eksempelvis kan rutiner i det offentlige byråkrati virke slik. Må en nødvendigvis ha samtlige skogeieres underskrift med på en søknad om veitilskudd idet søknaden sendes inn? Hvis 15 skogeiere skal være med, fire av dem bor utenbygds, syv av dem som bor i bygden verken kan eller vet noe om skogbruk og må ha mye redegjørelse før de kan foreta en bevisst beslutning, da er det en krevende og trolig lang prosess å få disse underskriftene. Muligens er kravet om samtlige 15 underskrifter rett forvaltningspraksis, men det fremmer ikke skogeiersamarbeidet. Kunne dette ha vært gjort mer smidig? Kunne fulltallig underskriftsliste ha vært utsatt til noe senere i arbeidet med skogeiersamarbeidet slik at de sosiale relasjonene mellom skogeierne hadde bygd seg sterkere opp?

11.3 Redskap

Under denne overskriften skal jeg omtale to varianter av redskap for mer skogeiersamarbeid. Den ene varianten er av typen håndbøker, den andre er økonomisk.

For å unngå plunder og heft når en arbeider for å få til og gjennomføre skogeiersamarbeid over eiendomsgrensene, er det optimalt å ha ulike «oppskrifter» på hvordan en kan gjøre dette eller hint. Slike redskap gir skogeiere og ansatte skogbruksaktører noe å tenke med for å tenke på det de gjør i forbindelse med skogeiersamarbeidene, og redskapene gir noe å snakke rundt og diskutere ut fra. Det være seg eksempelvis om hvilke muligheter som faktisk finnes, hvilke følgeeffekter dette og hint valget gir, hvordan ting best kan utføres og prosesser mest optimalt gjennomføres. Disse håndbøkene må være lett tilgjengelig.

Gitt erfaringene fra feltprosjektene i «Fra ti til en», er det mest vesentlig å få på plass en oversikt over ulike varianter av eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeid. Det vil kunne være modeller for og en noe sjablongaktig beskrivelse av varianter i spennet fra eksternt koordinert organisering av skogeierne til formalisert, langsiktig og frivillig skogsamdrift mellom skogeierne. I håndboken kunne en ta i betraktning formaliseringsgrad, hvordan beslutninger eventuelt skulle fattes, og diskutere om varianten innebar at skogeier måtte gi fra seg beslutningsmyndighet. En kunne vurdere skatteforhold, skogfondsavveininger, betydning av selskapsformer, osv. hvis slikt var relevant for varianten samarbeid. Trolig vil det være opplysende og fruktbart om en bolk i denne håndboken informerte om hva jordskifteretten kunne bidra med hvis en skulle ønske å dra vekslers på den instansen.

Jeg anbefaler at en òg lager to andre håndbøker. For det første, det vil være gunstig å få på plass en metodebeskrivelse for utvelgelse av områder for skogeiersamarbeid. Den kan bygge på erfaringene fra «Fra ti til en», og da mer spesifikt de som er dratt opp under overskriften «11.2 Rett praksis». Videre kunne det i metodebeskrivelsen ha vært inkludert betraktninger om hvem som kan/bør initiere og inngå i utvelgelsen, og hvordan en kan gjøre en situasjonsanalyse av typen «Hva har vi her? Hva ønsker vi å gjøre? Hva trenger vi for å få det til?». For det andre, én «hvordan gjør man»-håndbok kan ta for seg selve gjennomføringen av eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeid. Også innholdet i dette redskapet kan bygge på erfaringene fra «Fra ti til en», og da mer spesifikt de som òg er trukket opp under overskriften «11.2 Rett praksis». I tillegg kunne en her ha tatt inn betraktninger om valg av mulige samarbeidsvarianter ut fra de (andre) aktuelle skogeierne en kan se for seg skal delta i samarbeidet. Jeg anbefaler at det i håndboken for gjennomføring av skogeiersamarbeid inkluderes noen refleksjoner om det mulig gunstige ved å ha en temporær utvikling i samarbeidsvarianter. Det kan være

svært fruktbart å begynne med noe som forstås som en enkelt samarbeidsvariant, for så å gå over til mer krevende samarbeidsvarianter hvis det etter hvert viser seg at de sosiale relasjonene mellom skogeierne er av en slik karakter eller synes å utvikle seg i den retningen. En særskilt bolk av denne håndboken kunne ta for seg hvordan en kan gå frem for å utvikle noe som begynner med et tradisjonelt skogsbilveisamarbeid, til å bli noe mer samarbeid rundt forvaltningen av skogen. En slik bolk kan være formålstjenlig all den stund skogsbilveibygging trolig kommer til å bli vesentlig for kystskogbruket fremover. Bolkens innhold vil kunne gjøre det lettere for de aktuelle skogbruksaktørene «å slå to fluer i ett smekk», det vil her si å gjøre noe de likevel skal gjøre og samtidig arbeide for å få til mer eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeid.

Alt som kan virke som oppskrifter på hvordan noe kan gjøres, vil være gagnlig for å få til mer skogeiersamarbeid. Lages eksempelvis driftsplaner for større områder og flere skogeieres skog, vil det gjøre det lettere for skogeiere å agere, og da agere sammen hvis driftsplanene er laget ut fra den tanken. Skulle Kystskogbruket/kystskogbruket gå videre på dette tiltaket, anbefaler jeg at en starter opp i skogreisingsstrøkene. Det er der behovet for eiendomsoverskridende driftsplaner fremstår størst. Tilsvarende gjelder for en brosjyre om hvordan en ved eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeid kan ta landskapshensyn i visuell og opplevelsesmessig forstand. Illustrerer brosjyren også hvordan skogen vil endre seg over tid (sukcesjon) og med det skogens fremtreden i landskapet, vil det trolig være gunstig. Jeg er her ikke så opptatt av hva de relativt sett små landskapshensynene måtte ha av betydning for skogøkonomien. Derimot fokuserer jeg på hva slike landskapshensyn kan ha å si for skogeieres stolthet over å eie skog i områder hvor gran i offentlig debatt og private samtaler kan bli omtalt som «den forhatte grana». Hva allmennheten mener om gran og skogbruk, skal en ikke kimse av i skogreisingsstrøkene. Kimse skal en heller ikke gjøre av skogeieres stolthet over å eie det de forstår som en vakker skog – det gir dem gjerne motivasjon for en aktiv forvaltning av skogen.

Når det gjelder redskaper i økonomisk forstand, kan vi skille mellom økonomisk støtte til selve skogeiersamarbeidet og økonomisk forfordeling via de offentlige skogbruks-tilskuddene. Da jeg tidligere i kapitlet skrev om rett praksis for gjennomføring av skogeiersamarbeid, inkluderte den presenterte listen påpekningen om at samarbeidet måtte få ressurser fra andre. I disse ressursene inngår blant annet økonomisk bidrag i alle fall i en oppstartsperiode. Jeg antar at midlene må komme fra skogbruksetaten på kommunalt nivå eller fra Fylkesmannen, men jeg vil ikke ha noen formening om hvilken kilde mer spesifikt disse midlene skal komme fra. Størrelsen på det økonomiske bidraget vil formodentlig være avhengig av hvilken type skogeiersamarbeid det er snakk om. Med hensyn til tilskuddssystemet og hva det kan understøtte for å få til mer

skogeiersamarbeid, synes systemet allerede pr. i dag å gi offentlig ansatte skogbruksaktører en viss frihet til å forfordele tilskuddsmidler til skogeiere som samarbeider. Jeg som forsker vet ikke hvor stor frihetsgraden i så måte er for den enkelte etat, men jeg anbefaler de relevante offentlig skogbruksansatte å vurdere om en ved tildeling av tilskuddsmidler kan prioritere skogeiere som samarbeider over eiendomsgrensene. Videre kan den ansatte vurdere om tilskuddet til samarbeidende skogeiere kan være høyere enn for andre. Et tilskuddssystem som er samarbeidsorientert – og som er kjent blant skogeiere for å være det – vil gi sin skjerv til at eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeid blir normen for skogeieres og skogbruksansattes handling og tenkning. Vurderer den aktuelle skogbruksansatte det slik at det er mulig å forfordele samarbeidende skogeiere på dette viset og gjennomfører det i praksis, er det å gjøre det jeg omtalte under overskriften «11.1 Enkeltindividets motivasjon». Da tar hun/han i bruk virkemidler personen selv har til rådighet for å få andre til å tenke og ville skogeiersamarbeid og ut fra det handle.

Det er mulig å se for seg endringer i selve tilskuddssystemet. Det være seg eksempelvis at den økonomiske støtten som skogeiersamarbeidene må ha i oppstartsperioden, blir en tilskuddsvariant i selve systemet på lik linje med tilskudd til skogbruksplanlegging. Eller det være seg at det gis bestemmelser om at hvis skogen og aktiviteten er slik at samarbeid over eiendomsgrensene er det beste, så er samarbeid en forutsetning for tilskudd. På nåværende tidspunkt, når en må forsøke å få til flere skogeiersamarbeid for å få til mer skogeiersamarbeid, anbefaler jeg ikke Kystskogbruket/kystskogbruket å (for-)bruke tiden og kreftene sine på å arbeide med slike mer fundamentale endringer. Tar skogbruksaktørene i Kystskogbrukets nedslagsfelt i en omforent handling i bruk de muligheter tilskuddssystemet allerede i dag gir for forfordeling av samarbeidende skogeiere, kan trolig mye oppnås. I denne orkestrerte handlingen kunne Kystskogbrukets formelle organer være dirigent.

Å prioritere tid og krefter på å endre skogfondssystemets innretning slik at det kan tjene skogeiersamarbeid, anbefaler jeg ikke pr. i dag⁸⁵. Grunnen er tilsvarende som for endringene i selve tilskuddssystemet. Endringene måtte bli relativt fundamentale, og dermed ville de kreve for mye innsats, og arbeidet for å få dem på plass ville trolig måtte strekke seg over år fremover. Det en nå må, er å få til flere eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeid.

⁸⁵ Dette forholdet tas opp fordi «Fra ti til en» ifølge prosjektbeskrivelsen fra 2008, skulle svare på om endringer i skogfondssystemets innretning kunne bidra til at ulike eiendomsoverbyggende samarbeid ble levedyktig. Det vil det trolig med de rette endringene, men sluttrapporten diskuterer ikke dette spesifikt ettersom temaet ikke har vært blant de mest relevante å trekke frem fra det som skjedde i «Fra ti til en» sine feltprosjekt.

11.4 Skogkoordinator

For å få til flere eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeid, må noen organisere dem og sørge for å ta et helhetlig grep over flere skogeieres skog eller bistå skogeiere slik at de selv får tatt det. Det helhetlige grepet kan innebære å se eksempelvis den aktuelle skogen, terrenget, driftsteknikken og veinettet under ett, og så finne de optimale løsningene for de ledsagende aktivitetene som kan/skal skje i skogen for en periode av en viss lengde. Dette er skogkoordinatorens oppgave.

En grenseoppgang og en presisering er nødvendig å foreta umiddelbart. Grenseoppgangen er mot tømmerforhandleres praksis av i dag med å forsøke å få flere skogeiere til å hogge når en først har hogstentreprenør i området. Dette er ikke å utføre den funksjonen jeg tilskriver skogkoordinatoren. Skogkoordinering i min forstand er å ta et helhetlig grep over flere skogeieres skog basert på grundig forhåndsplanlegging slik at en får optimaliserte løsninger for hele skogen, for skogeierne og det nå og en viss tid fremover. Sett ut fra et slikt totalareal-perspektiv og med en slik tidshorisont, fremstår dagens tømmerforhandlerpraksis mer som «fra hånd til munn»-løsninger uten at en får hentet ut de gevinster (økonomiske og andre) som forhåndsplanlegging over areal og tid vil kunne gi.⁸⁶ Presiseringen dreier seg på sin side om at jeg ikke omtaler dette som skogeierkoordinator, men som skogkoordinator. Oppgavene dreier seg altså om noe mer enn bare koordinering av skogeiere.

Eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeid kommer på nåværende tidspunkt ikke i stor skala fordi skogeierne ser nytten av det. Det selv om skogeierne ser at samarbeid kan være nyttig på mange vis (se side 72-73). Til det er hverdagslivet gjerne for travelt, skogeiersamarbeid for tidkrevende å etablere, informasjon for vanskelig tilgjengelig og skogens plass i manges bevissthet og husholdsøkonomi for beskjeden. Noen må være fødselshjelper, informasjonsbru og stå som stillas rundt samarbeidene i det minste i begynnelsen før de står på egne, mer selvstendige ben. Også dette er skogkoordinatorens oppgave.

Skogkoordinatoren må ha en viss skolering. Hun/han må ha kunnskap om skogbruk. Betydningen av personer som er skogbrukskyndige går med all tydelighet frem av feltprosjektene. Videre må skogkoordinatoren være skolert i lover og regler for ulike

⁸⁶ Forskjeller mellom sedvanlig tømmerforhandlerpraksis og skogkoordinering går frem i Follo og Vennesland (2012:27-28). Der er arbeidsmåten for en skogbruksleder kontrastert med arbeidsmåten i Holsmoen-samarbeidet. Holsmoen-samarbeidet var et eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeid av typen eksternt koordinert organisering av skogeierne. Om Holsmoen-samarbeidet, se Follo (2010a:51-61). I sluttrapporten er sedvanlig tømmerforhandlerpraksis og Holsmoen-samarbeidet skissert i kapittel 7.

samarbeidsvarianter. Også det er helt nødvendig gitt erfaringene fra feltprosjektene. Videre må hun/han ha kunnskap om menneskelig kommunikasjon og om hvordan en kjører prosesser mellom mennesker. Skogkoordinatoren bør òg være godt kjent med innsiktene høstet i «Fra ti til en». En slik skoleringspakke må bygges opp, og min vurdering er at Skogkurs (tidligere Skogbrukets Kursinstitutt) er den rette instans til praktisk å gjøre dette. Pr. i dag kjenner jeg ingen annen enhet i norsk skogbruk som har så mye erfaring fra og kompetanse i å bygge opp skoleringspakker.

Jeg mener skogkoordinatoren må være en stilling, og skiller mellom stilling og funksjon. Det er vesentlig at en stilling har skogkoordinering som sin eneste oppgave og sitt fokus. Det selv om dagens skogbrukssjefer, tømmerforhandlere, hogst-entreprenører, ulike varianter av pådriver for aktivitet, osv., trolig med suksess kan utføre skogkoordinering med helhetlig blikk over skogen og samordning av skogeiere, og det med langt tidsperspektiv og bredt arealomfang. Ut fra det oppfordrer jeg alle til å begynne med skogkoordinering, det er i tråd med hva jeg tidligere skrev under overskriften «11.1 Enkeltindividets motivasjon». Imidlertid er arbeidsdagene til de ovenfor nevnte skogbruksansatte så fulle av mangfoldige arbeidsoppgaver at fokus på skogkoordinering blir svært vanskelig. Noen steder må kunnskap om og kompetanse i skogkoordinering finne seg som kjerneområde, opprettholdes, utvikles og videreføres. Dette holdes fast i skogkoordinator som stilling. Hadde en fått skogkoordinator-stillinger, ville skogkoordinering blitt en mer vanlig måte å arbeide på. Det igjen ville ha påvirket andre skogbruksansatte (og eventuelt skogeiere) til å begynne å tenke og handle som om de var skogkoordinatorer. I tillegg ville de kunne henvende seg til skogkoordinatorerne for å få råd, veiledning og informasjon – blant annet om lover og regler for ulike samarbeidsvarianter.

Jeg anbefaler Kystskogbruket/kystskogbruket å få bygd opp et organisert system for skogkoordinator-stillingene. Systemer er nettopp system fordi det holder ting på plass og til en viss grad styrer tenkning og aktivitet. Systemer er ikke alltid like lett å få øye på, men en organisasjonsstruktur forteller en del. Kystskogbruket og skogbruket i Norge mer generelt har relativt bred og lang erfaring med forskjellige organisasjonsstrukturer på siden av skogeiersamvirke, Norskog og det offentlige skogoppsynet. Hvordan en strukturerer opp og organiserer pådriverne i eksempelvis Trøndelags-fylkene, er en inngang. En annen er oppstruktureringen av Aktivt Skogbruks-kursene. En tredje variant er hvordan tredriverne er organisert.⁸⁷ Jeg vil poengtere at uansett hvordan en oppstrukturere dette, og uansett hvor stort geografisk ansvarsområde den enkelte

⁸⁷ For nærmere informasjon om oppstruktureringen av pådriverne i Trøndelag, kontakt Fylkesmannens landbruks-avdeling i Nord- og Sør-Trøndelag. For informasjon om oppstruktureringen av Aktivt Skogbruks-kursene, kontakt Skogkurs (Skogbrukets Kursinstitutt). For tilsvarende informasjon om tredriverne, kontakt Innovasjon Norge.

skogkoordinator måtte få, så må hun/han arbeide tett på de aktuelle skogeierne og deres skog. Det innebærer at hun/han til enhver tid må ha et begrenset antall områder, la oss kalle det lokaliteter for skogeiersamarbeid, å arbeide med. En annen sak er at skogkoordinatoren kan veksle mellom hvor hun/han arbeider innen sitt ansvarsområde. Når skogkoordinatoren har fullført sin misjon hva angår skogen og skogeierne på en, to eller tre lokaliteter, kan hun/han fokusere på lokaliteter som ligger andre steder. Videre kan en skogkoordinator være på vei ut av en lokalitet fordi skogeiersamarbeidet der nesten går selv, og samtidig være på vei inn i arbeidet på en annen lokalitet.

De skogkoordinatorerne jeg anbefaler Kystskogbruket/kystskogbruket å få på plass, må forstås av de aktuelle skogeierne som en nøytral part. Jeg vet ikke at det er forsket på norske skogeieres oppfatninger og vurderinger av skogbruksaktørers nøytralitet. Basert på min kontakt med personlige skogeiere over en del år og kjennskap til praksisfeltet, antar jeg imidlertid at markedsaktører gjerne ikke blir forstått som noen nøytral part. Formodentlig er det fordi skogeiere betrakter nøytralitet ut fra tømmer- og driftspris og informasjon om dette, og at dette igjen settes inn i et konkurranseperspektiv med andre tømmerforhandlers priser og informasjon. Videre antar jeg at skogeiere kan forstå markedsaktører dit hen at de mer eller mindre utelukkende er ute etter hogster og lite annet. Personlige skogeiere kan imidlertid ha et langt bredere spekter av ønsker for sin skog og hva de verdsetter med den (se eksempelvis Follo m.fl. 2006; Follo 2008).

I et oppslag i fagtidsskriftet Norsk Skogbruk argumenterte jeg for at skogkoordinatoren burde være offentlig ansatt (Follo 2013c). Den påstanden vil jeg nå nyansere. Argumentet mitt i fagtidsskriftet var basert på tankegangen om nøytralitet og at skogkoordinatoren må ha tilgang til informasjon som det offentlige besitter. Det vil kunne virke konkurransevridende å gi denne informasjonen til en markedsaktør og ikke en annen. I samme nummer av Norsk Skogbruk er imidlertid Trygve Enger, administrerende direktør i Det norske Skogselskap intervjuet. På tidsskriftets spørsmål om hvem som bør sørge for at det blir mer samarbeid over eiendomsgrensene, lyder Engers svar:

Skogselskapet har [...] alltid vært opptatt av at skogen forvaltes på beste måte og er ut fra det beredt, om ønskelig til å ta en koordinerende rolle i dette viktige arbeidet. (Norsk Skogbruk 11/13:45)

Skogselskapet som ideell organisasjon tilhører den såkalte tredje sektor (Vik 2009). Å dele samfunnssektoren inn i tre er relativt vanlig innen samfunnsvitenskapelig forskning. Det snakkes da om: Marked/økonomi, politikken/det offentlige og sivilsamfunnet/organisasjonslivet. Det siste utgjør den tredje sektor. Ut fra mitt kjennskap til norsk skogbruk og personlige skogeiere, er ikke Skogselskapet assosiert med fravær av nøytralitet. Ikke er de markedsaktører for tømmerkjøp og -salg, og videre har de en

bred inngang til hvilke formål skogen kan tjene⁸⁸. Jeg antar at det vil være mulig å gi skogkoordinatorer ansatt hos Skogselskapet tilgang til informasjon som markedsaktører ikke kan motta på grunn av konkurransevridning. Gitt Engers innstilling på vegne av Skogselskapet og fraværet av vansker med nøytralitet, er min vurdering at skogkoordinatoren like godt kan være ansatt hos Skogselskapet som i det offentlige.

11.5 Sosio-kulturell spredning

Etabler og gjennomfør skogeiersamarbeid som står som fyrtårn andre kan kopiere. Dette er anbefalingen jeg gir Kystskogbruket/kystskogbruket under tiltaket «sosio-kulturell spredning». Slike fyrtårn av vellykkede eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeid bør være spredt utover fylkene, og i jo flere fylker, jo bedre. Skulle en få til flere i ett fylke, jo mer vil budskapet om det gagnlige med slikt skogeiersamarbeid kunne spre seg under sosial omgang mennesker imellom. Det være seg om menneskene er skogeiere eller skogbruksansatte. Jo mer vil det berettes skriftlig om det. Jo mer vil det manifestere seg ved selvsyn og -erfaring. Og jo mer vil det bli vanlig å tenke og handle ut fra at eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeid er normen. Denne sosio-kulturelle spredningen må understøttes av at samarbeidene synliggjøres. De må omtales og presenteres i fora og medium slik at de blir sterkt synlig lokalt og regionalt. I så måte er internettsiden kystskogbruket.no et grunnleggende utgangspunkt. Synliggjøringen av samarbeidene innebærer at den sosio-kulturelle spredningen av skogeiersamarbeid gis mer muligheter. Det ene er at det gir større sjanse for at skogeier A får høre om det fra skogeier B, og skogbruksaktør C får høre om det fra skogbruksaktør D. Noe annet er at andre kan bruke fyrtårn-samarbeidene for å henvise til eller lære av.

Henvisningsfunksjonen, kompetanse- og erfaringsspredningen uttrykkes svært godt av to feltprosjektaktører vi forskere intervjuet i forbindelse med «Fra ti til en». Den ene av dem uttrykte seg slik:

Jeg bruker ofte å nevne, hvis jeg kommer borti noe samarbeid, så sier jeg 'se til Sørsivegen', sier jeg, 'de holder nå på med prosjekt og tenker ti til en'. For meg blir det veldig lett å billedliggjøre et prosjekt hvis jeg skal få noen naboer til å samarbeide. I stedetfor å bare prate om et samarbeid så kan jeg bare henvise til at 'se til dem uti der, de sitter og samarbeider. Mange av dem hadde ikke interesse av skog, og nå sitter dem og har en større interesse for skog og får til en økonomisk gevinst utav det – med å få til et samarbeid.' [...] [Det er] mye enklere å kunne henvise til eksempler når du har de som holder på uti der – de holder på konkret, de.

Formuleringen fra en feltprosjektaktør fra Ørstaskogen lød:

⁸⁸ Skogselskapets formål er, ifølge vedtektenes §1, «å fremme forståelsen for skogens mangesidige betydning og å arbeide for et godt skogbruk» (Det norske Skogselskap 2014).

For det som jeg tror er utrolig viktig, det er å få fram prosjekt som en virkelig kan peke på med stor troverdighet har vært vellykket og vært til gagn for den enkelte. Det tror jeg er uhyre viktig for å komme videre her. Og kan en peke på sånne modeller, og kan en ta synfaringer og ekskursionsjoner til disse her, så tror jeg det ville spre noen ringer i vannet. Kanskje ikke noen voldsomme ringer, men ringer i vannet. Og fått med flere og sagt 'se her hvordan de gjør det – det nytter'.

[...]

[Da var det] ikke nødvendig å reise på ekskursion til Gudbrandsdalen, men en kunne rett og slett i nærmiljøet se at 'ja, ja, se han Ole og han Per – de får det til. Hvorfor kan ikke vi også?'

[...]

Dette her at en har helt konkrete prosjekter å vise på at 'her samarbeider de, her gjør en rimelig omfattende samarbeid, langsiktig samarbeid – og de får det til, og de er fornøyde'. Det tror jeg er alfa og omega for å komme videre, det å ha referansepunkt å vise til, altså.

«Referansepunkt å vise til», sa sistnevnte feltprosjektaktør. Det kan fyrtårn-samarbeidene kan være.

Utvelgelsen av lokalitet for fyrtårn-samarbeidene og gjennomføringen av dem bør bygge på de høstede lærdommene fra «Fra ti til en» omtalt under overskriften «11.2 Rett praksis». Da har samarbeidene større sannsynlighet for å lykkes, og lykkes må de for å kunne fungere som fyrtårn. Den gangen «Fra ti til en» startet antok noen muligens at feltprosjektene kunne være fyrtårn for andre samarbeid. Og som det går frem av øverste sitatutsnitt i forrige avsnitt, i alle fall Sørsivegen kan sies å ha fungert på det viset. Likevel vil jeg som forsker og prosjektleder heller la feltprosjektene få lov til å være det de var intendert å skulle være da grunnlaget ble lagt for «Fra ti til en» i 2008: Noe en skulle lære av og fra, og noe som skulle få lov til både å lykkes og feile fordi det siste også ville gi mye innsikt. Nå derimot, nå må en i kystskogbruket få reist fyrtårnene som skal lyse opp for andre.

11.6 Sluttkommentar

Som jeg påpekte tidligere i kapittelet, sosio-kulturell spredning av eiendoms-overbyggende skogeiersamarbeid er ikke bare et tiltak, men òg det overordnede målet som samtlige anbefalte tiltak er rettet inn mot for å realisere. Det fordi det viktigste nå for å få til mer eiendomsoverbyggende samarbeid er å få til flere eiendoms-overbyggende samarbeid. Jeg vil ikke oppfordre Kystskogbrukets ulike aktører og skogeiere til å gå for den ene eller den andre spesifikke varianten skogeiersamarbeid. Alle monner vil her dra og alle bidrag gi sin skjerv. Det vil kunne være fruktbart at mange varianter samarbeid realiseres. Med det kan det gjøres tilpasninger lokalt til de aktuelle skogeierne og lokal skogbruks- og skogsituasjon. Videre kan noen varianter skogeiersamarbeid muligens passe best hvis det er det offentlige skogbruket som drar det, mens det optimale for tømmerforhandlere kan hende er eksternt koordinert

organisering av skogeierne. Forutsetningen for tømmerforhandlerne er at de har oversikt over skogeierne, skogen og har tid til forhåndsplanlegging.

Noen av de anbefalte tiltakene er direkte rettet mot enkeltindividet, andre rettet mer mot Kystskogbruket som organisasjon. Uansett er det mennesker som må agere. Når tilstrekkelig mange handler, vil det kunne skje endringer slik at det blir vanlig å tenke skogeiersamarbeid og forvalte skog på det grunnlaget. Settes endringsprosessene i tilstrekkelige grad i gang, vil det før eller senere presses frem på høyt nasjonalpolitisk nivå en forståelse av at noe må gjøres med servituttlov, konsesjonslov, osv. som pr. i dag vanskeliggjør de mest langsiktige, mest formaliserte og frivillige skogeiersamarbeidene over eiendomsgrensene (se side 62-67). Mitt råd til Kystskogbruket/kystskogbruket er at de nå ikke (for-)bruker tiden og kreftene sine på å få justert lovverket. Det finnes mange andre varianter eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeid som ikke berøres av dette og som kan anvendes. Det jeg som forsker imidlertid gjerne ser er at Kystskogbruket formelt og skriftlig tilkjenner at for organisasjonen er «skogbruk=skogeiersamarbeid», og at aktørene i organisasjonens nedslagsfelt med entydig stemme utad sier det samme. Det vil da være et utsagn på organisasjonsnivå og meningsytringer i det praktiske skogbruket. Lykkes Kystskogbruket og kystskogbruket med å få en omfattende sosio-kulturell spredning av eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeid, vil det innebære at munnhullet om «skogbruk=skogeiersamarbeid» òg er realitet: I kystskogbruket er da skogbruk faktisk skogeiersamarbeid.

Referanser

- Almås, R. (2002). *Norges landbrukshistorie IV. 1920–2000. Frå bondesamfunn til bioindustri*. Oslo, Det Norske Samlaget.
- Amdam, J., J. Barstad og G. M. Olsen (2000). *Kvifor skal vi avverke skog? Om årsaker til manglende skogavverking på Vestlandet*. Forskningsrapport 40. Volda, Høgskulen i Volda, Møreforskning Volda.
- Baklien, B. (2004). «Følgeforskning.» *Sosiologi i dag* 34(4):49-66.
- Bergsaker, E. red. (2014). *Utfordringer og mulige tiltak for revitalisering av skognæringen i Norge*. Oslo, Norskog.
- Bergsmo, B. L. (2013). *Sluttrapport fra prosjektet 'Manuell oppdatering av skogbruksplaner', Sørsivegen*. Beitstad, B. L. Bergsmo.
- Blekesaune, A. (2005). *Tabellrapport fra en undersøkelse om eiere av skog i Trøndelag*. Rapport 4/05. Trondheim, Norsk senter for bygdeforskning.
- Boreham, N. og C. Morgan (2004). «A sociocultural analysis of organisational learning.» *Oxford Review of Education* 30(3):307-325.
- Brox, O. (2013). «Fra 'anvendt' til anvendelig forskning?» *Tidsskrift for samfunnsforskning* 54(1):91-101.
- Brønnøysundregistrene (udatert). *Valg av organisasjonsform*. Hentet 16.1.14 fra <https://www.altinn.no/no/Starte-og-drive-bedrift/Forberede/Velge-organisasjonsform/>
- Dahl, Ø. og K. Habert (1986). *Møte mellom kulturer. Tverrkulturell kommunikasjon*. Oslo, Universitetsforlaget.
- Damvad (2013). *Verdiskapingsanalyse av kystskogbruket. Skogbruket fra Vest-Agder til Finnmark*. København, Damvad.
- Damvad (2014). *Hvordan avvirke lønnsomt? Utarbeidet for Maskinentreprenørenes Forbund*. København, Damvad.
- Det norske Skogselskap (2014). *Vedtekter for DnS. Vedtatt på landsmøtet 2007*. Hentet 31.1.14 fra http://www.skogselskapet.no/artikkel.cfm?ID_art=136
- Eidseflot, H. P. (2012). *Prosjekt Ørstaskogen. Statusrapport pr 01.06.2012 for arbeidsperioden januar 2010 – mai 2012*. Ørsta, Prosjekt Ørstaskogen.
- Flemsæter, F. (2009). *Geography, Law and the Emotions of Property – Property enactment on Norwegian smallholdings*. PhD-avhandling ved NTNU 2009:263. Trondheim, NTNU.

- Flemsæter, F., O. Storstad og A. Kroken (2011). *Det handler om følelser. En utredning om ubebodde landsbrukseiendommer*. Rapport 3/11. Trondheim, Norsk senter for bygdeforskning.
- Follo, G. (2008). *Det norske familieskogbruket, dets kvinnelige og mannlige skogeiere, forvaltningsaktivitet — og metaforiske forbindelser*. Doktoravhandling ved NTNU 2008:173. Trondheim, NTNU.
- Follo, G. (2010a). *Eiendomsoverbyggende samarbeid i skogbruket – en kartlegging*. Rapport 1/10. Trondheim, Norsk senter for bygdeforskning.
- Follo, G. (2010b). *'Fra ti til en' – følgeforskningens første notat, fra aktørene som arbeider for å få til eiendomsoverbyggende samarbeid for skogeiere*. Notat 11/10. Trondheim, Norsk senter for bygdeforskning.
- Follo, G. (2011a). «Factors influencing Norwegian small-scale private forest owners' ability to meet the political goals.» *Scandinavian Journal of Forest Research* 26(4):385-393.
- Follo, G. (2011b). *Sameier i norsk skogbruk med et spesielt blikk på Nordland*. Notat 2/11. Trondheim, Norsk senter for bygdeforskning.
- Follo, G. (2013a). «Mer eiendomsoverbyggende samarbeid må til.» *Norsk Skogbruk* 9/13:40-41.
- Follo, G. (2013b). «All den nytten – og så lite benyttet.» *Norsk Skogbruk* 10/13:116-117.
- Follo, G. (2013c). «'Skogkoordinatorer' er nødvendig.» *Norsk Skogbruk* 11/13:42-44.
- Follo, G., M. Forbord, R. Almås, A. Blekesaune og J. F. Rye (2006). *Den nye skogeieren. Hvordan øke hogsten i Trøndelag?* Rapport 1/06. Trondheim, Norsk senter for bygdeforskning.
- Follo, G. og B. Vennesland (2012). *'Fra ti til en', følgeforskningens andre notat fra feltprosjektaktørene – og tre begynnende konklusjoner*. Notat 1/12. Trondheim, Norsk senter for bygdeforskning.
- Follo, G. og B. Vennesland (2013). *Skogeiere – 'Fra ti til en'*. Rapport 7/13. Trondheim, Norsk senter for bygdeforskning.
- forskning.no (2014). *Derfor snur vi ryggen til klimaendringene*. Publisert 26.1.14. Hentet 6.2.14 fra <http://www.forskning.no/artikler/2014/januar/379402>
- Fylkesjordskiftekontoret i Oppland (1999). *Prosjekt organisering av samarbeid i skog. Sluttrapport*. Lillehammer, Fylkesjordskiftekontoret i Oppland.

- Halberg, P. T. (1999). *Bjelker i Bygde-Norge. Skogeierorganisasjonen og skogbruksnæringen 1894-1994 med fokus på Glomma-vassdraget*. Elverum, Glommen Skogeierforening.
- Heiberg, G. (2013). «Fra spaserstokk til Borregaardsfond og plantelag.» *Norsk Skogbruk* 3/13:46-49.
- Hergenhahn, B. R. (1982). *An Introduction to Theories of Learning*. Second Edition. Englewood Cliffs, Prentice-Hall.
- Johansen, G. L. (2013). «Kostnadene må ned, innovasjonen opp!» *Norsk Skogbruk* 3/13:22-23.
- Johnstad, T. (1998). *Samarbeid og samvirke. Utvikling og organisering av samvirke*. Otta, Tano Aschehoug.
- Kinderås, K. (2013). *Kystskogbruket og 'Fra ti til en'*. Foredrag 11.11.13.
- Kvaalen, H., A. Granhus og K. Andreassen (2013). «Vaklende industri, voksende skog.» *Dagens Næringsliv* 10.8.13.
- Kystskogbruket (2012). *Status Rapport 2008-2012. Oppfølging av Melding om Kystskogbruket*. Steinkjer, Kystskogbruket.
- Landbruks- og matdepartementet (2007). *Norwegian Forests. Policy and Resource*.
- Landbruks- og matdepartementet (2009a). *Fylkesnytt frå Møre og Romsdal 3/2009*. Hentet 17.12.09 fra http://www.regjeringen.no/nb/dep/lmd/dok/tidsskrift_og_nyhetsbrev/fylkesnytt/2009/f...
- Landbruks- og matdepartementet (2009b). *Fylkesnytt frå Sogn og Fjordane 2/2009*. Hentet 3.8.09 fra http://www.regjeringen.no/nb/dep/lmd/dok/tidsskrift_og_nyhetsbrev/fylkesnytt/2009/fylkesnytt-fra-sogn-og-fjordane-22009.html?id=570870
- Landbruks- og matdepartementet (2013a). *Fylkesnytt frå Sogn og Fjordane 1/2013*. Hentet 22.5.13 fra http://www.regjeringen.no/nb/dep/lmd/dok/tidsskrift_og_nyhetsbrev/fylkesnytt/2013/fylkesnytt-fra-sogn-og-fjordane-12013.html?id=726220
- Landbruks- og matdepartementet (2013b). *Priskontrollen foreslås opphevet*. Publisert 5.12.13. Hentet 23.1.14 fra <http://www.regjeringen.no/nb/dep/lmd/aktuelt/nyheter/2013/des-13/priskontrollen-foreslas-opphevet.html?id=747360#>
- Landbruks- og matdepartementet (2014a). *Endringene i odelsloven trer i kraft 1. januar 2014*. Publisert 2.1.14. Hentet 23.1.14 fra

<http://www.regjeringen.no/nb/dep/lmd/aktuelt/nyheter/2014/jan-14/endringene-i-odelsloven-trer-i-kraft-1-j.html?id=748485#>

- Landbruks- og matdepartementet (2014b). *Svar på spørsmål fra kontroll- og konstitusjonskomiteen – Konsesjonsloven og praktisering av priskontrollen*. Publisert 6.1.14. Hentet 23.1.14 fra http://www.regjeringen.no/nb/dep/lmd/aktuelt/svar_stortinget/brev_stortinget/2014/svar-pa-sporsmal-fra-kontroll--og-konsti.html?id=748807#
- Lowood, H. E. (1990). «The Calculating Forester: Quantification, Cameral Science, and the Emergence of Scientific Forestry Management in Germany.» I T. Frängsmyr, J. L. Heilbron og R. E. Rider (red.) *The Quantifying Spirit in the 18th Century*. Berkeley, University of California Press.
- Mjøsen Skog (2009). *Verdier i vekst. Mjøsen Skog 100 år*. Lillehammer, Mjøsen Skog.
- Mjøsen Skog (2012). *Organisering av skogsbilveier*. Publisert 26.11.12. Hentet 8.1.14 fra <http://www.mjosen.no/organisering-av-skogbilveier.5131295.html>
- Mjøsen Skog (2013). *Skogsbilveiregistreringene fortsetter i Oppland*. Publisert 24.6.13. Hentet 28.6.13 fra <http://www.mjosen.no/index.php?id=5243345&cat=104643&printable=1>
- Mjøsen Skog og Fylkesmannen i Oppland (2012). *Registrering av skogsbilveier. Rapport for Oppland - 2012. Registrering i Gjøvik-Toten og Sør-Gudbrandsdalen*. Lillehammer, Mjøsen Skog.
- Mjøsen Skog og Viken Skog (2012). *Registrering av skogsbilveier. Rapport for Akershus - 2012. Registrering i Eidsvoll, Fet og Nes*. Lillehammer, Mjøsen Skog.
- Norskog (2014). «Skogeiendommer og konsesjonslov.» *Årringer* 3/14.
- Norsk Landbruk 3/12. *Risikovillighet avgjør selskapsvalg*. Side 64-68.
- Norsk Skogbruk 11/13. – *Alle parter må trå til!* Side 45.
- NRK Sogn og Fjordane (2009). *Fylkesleksikon: Skogbrukshistoria i Sogn og Fjordane*. Hentet 7.2.13 fra http://www.nrk.no/sf/leksikon/index.php/Skogbrukshistoria_i_Sogn_og_Fjordane
- Nyeggen, H. og B.-H. Øyen (2011). *Skogressurser i Åfetdalen. Feios, Vik i Sogn 2010*. Oppdragsrapport 01/11. Ås, Norsk institutt for skog og landskap.
- Olsen, O. E. og P. Lindøe (2004). «Trailing research based evaluation; phases and roles.» *Evaluation and Program Planning* 27:371-380.

- Ostrom, E. (1998). «A Behavioral Approach to the Rational Choice Theory of Collective Action: Presidential Address, American Political Science Association, 1997.» *The American Political Science Review* 92(1):1-22.
- Pedersen, S. (2013). *Analyse av utgiftsbehovet i kommunal landbruksforvaltning*. Rapport 2013/34. Utgiversted ikke oppgitt, Vista Analyse.
- Prosjekt Kystskogbruket (2008). *Melding om kystskogbruket*. Steinkjer, Prosjekt Kystskogbruket.
- Riksrevisjonen (2012). *Riksrevisjonens undersøkelse av bærekraftig forvaltning av norske skogressurser*. Dokument 3:17 (2011-2012). Oslo, Riksrevisjonen.
- Rognstad, O. og T. A. Steinset (2012). *Landbruket i Norge 2011. Jordbruk – Skogbruk – Jakt*. Oslo-Kongsvinger, Statistisk sentralbyrå.
- Sanness, B. (2007). *Viken Skog. 100 år i vekst*. Hønefoss, Viken Skog.
- Segaard, S. B. (2007). *Refleksivitet i følgeforskning. –Strategi, roller og utfordringer*. Hentet 29.4.08 fra <http://www.svt.ntnu.no/iss/fagkonferanse2007/intern/papers/s.b.segaard@stv.uio.no/Segaard-FAGKONFERANSEN2007.pdf>
- Statens landbruksforvaltning (2011). *Skogkoordinering, tilrettelegging for skogeiersamarbeid og drift av arealene. Lover og forskrifter*. Foredrag av T. Terum 1.12.11.
- Statens landbruksforvaltning (2013). *Skogbruksplanlegging. Formål, behov og organisering*. Rapport 5/13. Oslo, Statens landbruksforvaltning.
- Statens landbruksforvaltning (2014). *Skogeierne øker hogsten også i 2013*. Publisert 14.1.14. Hentet 17.1.14 fra <https://www.slf.dep.no/no/eiendom-og-skog/skogbruk/om-skogbruk/skogeierne-oket-hogsten-ogsaa-i-2013>
- Statistisk sentralbyrå (2005). *Landbruksundersøkinga 2004 - skogbruk. Endelege tal. Skogeigaren – ein mann på 55 år*. Publisert 29.6.05. Hentet 1.7.05 fra <http://www.ssb.no/skogbruk/main.html>
- Statistisk sentralbyrå (2013a). *Landskogtakseringen, 2008-2012*. Publisert 29.8.13. Hentet 17.1.14 fra <http://www.ssb.no/jord-skog-jakt-og-fiskeri/statistikker/lst>
- Statistisk sentralbyrå (2013b). *Skogavvirkning for salg, 2012, endelige tall*. Publisert 17.9.13. Hentet 17.1.14 fra <http://www.ssb.no/jord-skog-jakt-og-fiskeri/statistikker/skogav/aar-endelige>
- Statistisk sentralbyrå (2013c). *Minst hogstaktivitet i skogsameier*. Publisert 22.11.13 (med rettinger av 4.12.13). Hentet 29.11.13 fra <http://www.ssb.no/jord-skog-jakt-og-fiskeri/artikler-og-publikasjoner/minst-hogstaktivitet-i-skogsameier>

- Stenslie, E., E. Bergsaker, Ø. N. Berntsen og T. Thuresson (2012). *Økt planting for økt CO₂-binding i skog. Hvordan insentivere skogeiere til å plante mer.* Norskog-rapport 2012-2. Oslo, Norskog.
- Store norske leksikon (2012). *Mosvik*. Hentet 7.12.12 fra <http://snl.no/Mosvik>
- Stortingsmelding nr. 17 (1998-99) *Verdiskaping og miljø – muligheter i skogsektoren (Skogmeldingen)*.
- Stortingsmelding nr. 39 (2008-2009) *Klimautfordringene – landbruket en del av løsningen*.
- Stortingsmelding nr. 9 (2011-2012) *Landbruks- og matpolitikken. Velkommen til bords*.
- Stortingsmelding nr. 21 (2011-2012) *Norsk klimapolitikk*.
- Talleraas, G. (2004). *Kulturanalyser som organisasjonsutviklingsverktøy*. Hentet 20.11.07 fra: <http://www.antropologi.org/?o=-5&n=71>
- Vennesland, B., A. Eid Hohle, L. Kjøstelsen og L. R. Gobakken (2013). *Prosjektrapport Klimatre. Energiforbruk og kostnader – Skog og bioenergi.* Rapport 14/13. Ås, Norsk institutt for skog og landskap.
- Vennesland, B., K. Hobbestad, T. Bolkesjø, S. Baardsen, H. F. Hoen, J. Lileng og J. Rolstad (2006). *Skogressursene i Norge 2006. Kunnskapsdokument i arbeidet med en ny nasjonal strategi for økt avvirking*. Ås, Norsk institutt for skog og landskap.
- Veum, O. A. (2014). *SKOG Norge muligheter i et nytt hundreår!* Skog 1/14:5.
- Vik, J. (2009). *Samhandling i endring. Om makt og marked i skognæringa*. Rapport 1/09. Trondheim, Norsk senter for bygdeforskning.
- Viken Skog (2013a). *Kjempetilbud fra Viken Skog!* Publisert 4.2.13. Hentet 20.3.13 fra <http://www.viken.skog.no/default.php?aid=749>
- Viken Skog (2013b). *Ønsker å øke nettoavkastning til skogeiere ved å tilby samdriftsprosjekt*. Publisert 12.2.13. Hentet 15.2.13 fra <http://viken.skog.no/default.php?aid=758>
- Østhassel, E. (2014). «Mer lønnsom avvirking.» *Nationen* 24.2.14.

Vedlegg

Vedlegg 1: Tredje henvendelsesbrev til feltprosjektaktører

Vedlegg 2: Intervjuguide tredje intervju med feltprosjektaktører

Vedlegg 3: Notat fra referansegruppemøte 23.5.13

Vedlegg 4: Notat fra regionmøte i Bodø 12.11.13

Vedlegg 5: Notat fra regionmøte i Bergen 13.11.13

Vedlegg 6: Notat fra regionmøte på Stjørdal 14.11.13

Vedlegg 7: Oppslag i Norsk Skogbruk nr. 9/13

Vedlegg 8: Oppslag i Norsk Skogbruk nr. 10/13

Vedlegg 9: Oppslag i Norsk Skogbruk nr. 11/13

Vedlegg 1: Tredje henvendelsesbrev til feltprosjektaktører

Forespørsel om tredje intervju i forskningsprosjektet “Fra ti til en”

Jeg viser til tidligere intervju vi forskere (enten Birger Vennesland eller undertegnede) hadde med deg i 2010 og 2011 i forbindelse med forskningsprosjektet ”’Fra ti til en’ — eiendomsoverbyggende samarbeid for private, personlige skogeiere i kystskogbruket”. I prosjektet er tiden nå kommet for å gjennomføre det siste intervjuet.

Vi håper at du fremdeles kan tenke deg å være informant fra det vi løselig kaller “arbeidsgruppa” for ett av de fire feltprosjektene i “Fra ti til en”. Vi kommer til å kontakte deg kort tid etter at du har mottatt dette brevet, for å snakke om du kan tenke deg å fortsette og når telefon-intervjuet eventuelt kan gjennomføres. Vi ønsker at det eventuelle intervjuet gjennomføres snarest mulig.

For ordens skyld vil jeg gjerne gjenta visse punkt fra vår skriftlige henvendelse i 2010 som var grunnlaget for at du sa ja til å stille som informant da. Jeg utelater opplysningene om bakgrunnen for “Fra ti til en”.

1. Prosjektet er finansiert av Norges forskningsråd, forskningsmidlene over jordbruksavtalen og av skognæringa i Kystskogbruket sine fylker. Prosjektet er godkjent av Personvernombudet for forskning, Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste.
2. I “Fra ti til en” skal vi forskere blant annet intervju aktører som inngår i etableringen, organiseringen og gjennomføringen av de eiendomsoverbyggende samarbeidene som prøves ut (dvs. ”feltprosjekt”). I intervjuene kommer vi til å spørre deg blant annet om hvordan du forstår og vurderer nytten av og omkostningene (forstått bredt) ved samarbeidet som feltprosjektet omfatter, det være seg i forhold til eksempelvis deg selv, den enheten du eventuelt representerer og skogeiere, og hvordan du forstår og vurderer samarbeidet mellom dere som etablerer, organiserer og gjennomfører samarbeidet.
3. Sier du ja til å la deg intervju, innebærer det at en forsker intervjuer deg tre ganger over telefon. Intervjuet vil bære preg av å være en samtale. Det er vanskelig å si nøyaktig hvor lang tid et slikt intervju vil vare, men vi ber deg om å sette av ca. 1 time. Vi ber om å få ta opp samtalen på lydbånd. Dette er av rent praktiske årsaker fordi forskeren da kan delta fullt ut i samtalen med deg, og slipper å sitte og skrive ned det du forteller. Intervjuet vil deretter bli skrevet ut og opptaket slettet. Ingen andre vil få tilgang til båndopptaket.

Norsk senter for bygdeforskning

Universitetsenteret Dragvoll, N-7491 Trondheim
Besøksadresse: Paviljong A, Loholt allé 85
Telefon: 73 59 17 29, Telefax: 73 59 12 75
post@bygdeforskning.no, www.bygdeforskning.no
Bank: 4200.40.96066, Foretaksnr. NO 982 890 535 MVA

4. Det er ingen andre enn forskerteamet, som består av Gro Follo og Reidar Almås fra Bygdeforskning og Bernt-Håvard Øyen og Birger Vennesland fra Skog og landskap, som vil få tilgang til de personidentifiserende opplysningene. Vi er underlagt taushetsplikt og opplysningene vil bli behandlet strengt konfidensielt. Prosjektet "Fra ti til en" forventes å være avsluttet ved utgangen av 2013. Etter endt prosjekt vil opplysningene bli anonymisert.
5. Det er helt frivillig å delta i prosjektet. Du kan på hvilket som helst tidspunkt trekke deg, uten å måtte begrunne dette nærmere. Vi gjør oppmerksom på at det er fullt mulig for deg å delta i feltprosjektets arbeidsgruppe uten å si ja til å la deg intervju. Ønsker du ikke å bli intervjuet eller senere velger å trekke deg hvis du i første omgang sier ja til deltakelse, vil ikke dette få noen implikasjoner for ditt arbeid i feltprosjektets arbeidsgruppe eller innvirkninger på forholdet til oss forskere som følger feltprosjektet.
6. Resultatene fra intervjuene med deg og andre som deltar i arbeidsgruppene for de fire feltprosjektene, vil bli publisert i anonymisert form og som generelle funn. Dette sikrer vanligvis at den enkelte informant ikke kan identifiseres. Gitt bestemmelser rundt personvern er vi pliktig til å nevne at andre på tross av anonymisering og presentasjon som generelle funn, kan greie å slutte seg til at det er nettopp du som har uttalt deg. Dette fordi "Fra ti til en" er et følgeforskningsprosjekt som studerer et mindre antall aktører, og det kan være kjent hvem disse aktørene er. Våre spørsmål til deg vil imidlertid være av allmenn karakter, og dine svar vil formodentlig være av tilsvarende art.

Vi håper på fortsatt positiv respons!

Vennlig hilsen

Gro Follo
prosjektleder for "Fra ti til en"

telefon: 73596748
epost: gro.follo@bygdeforskning.no

Vedlegg 2: Intervjuguide tredje intervju med feltprosjektaktører

Delprosjekt 1 C: Intervjuguide aktører (tredje intervjurunde)

Til informanten:

1) Som vi skrev i informasjonsskrivet du mottok i ++++ [år], er det mulig at noen kan slutte seg til at det er nettopp du som har uttalt deg. Spørsmålene våre til deg er fremdeles av allmenn karakter, og svarene dine vil formodentlig være av tilsvarende art. Vi ønsker å fortsette med praksisen fra tidligere intervju. Det innebærer at skulle det likevel være noe du synes det er vanskelig å si, vær så snill å si at akkurat dette er vanskelig å si. Skulle det for oss forskerne være ønskelig at akkurat det du da bringer på bane blir med i en skriftlig publikasjon, kan du få det til gjennomlesing og godkjenning før det eventuelt publiseres.

2) Så til selve intervjuet. La oss fokusere på det eiendomsoverbyggende samarbeidet du har arbeidet i forhold til. I dette intervjuet forsøker vi å se bort fra at det eiendomsoverbyggende samarbeidet inngår i den større ramma som "Fra ti til en" innebærer.

3) Ettersom du er blitt intervjuet flere ganger, ønsker jeg å presisere at det i hvert intervju er slik at vi ønsker dine synspunkter slik de er på det tidspunktet intervjuet foretas. Skulle synspunktene dine endre seg over tid, finner vi det helt rimelig.

4) Og jeg ønsker å understreke at det er dine synspunkt vi er ute etter.

5) Dette intervjuet er delt i to store bolker: En bolk for perioden fra du ble intervjuet forrige gang i +++ [måned og år] og frem til i dag, og en for hele perioden det eiendomsoverbyggende samarbeidet har pågått.

BOLK 1 (FOR PERIODEN FRA FORRIGE (ANDRE) INTERVJU +++ [måned og år] TIL DAGS DATO)

Til informanten:

For alle spørsmålene i denne første bolken ber jeg om å få dine synspunkter slik de er i dag, og da ut fra at du tar i betraktning bare den perioden som har vært fra du ble intervjuet forrige gang i +++ [måned og år] og frem til i dag. Muligens vil det kunne være vanskelig for deg å huske om dette eller hint skjedde før eller etter akkurat det tidspunktet. Det får stå sin prøve, og det får heller bli noen overlapp.

- 1) Hva er gjort i det eiendomsoverbyggende samarbeidet siden forrige intervju?**
a) Hva slags skoglige eller andre grunneierbaserte aktiviteter har funnet sted i skogeiernes skog?

Mulige oppfølgingsspørsmål:

- Prosesser kan være så mangt, er det noen prosesser som du her forstår som mer vesentlige enn andre?
- På hvilken måte er disse prosessene vesentlige?

- 2) Er det noe som er endret med det eiendomsoverbyggende samarbeidet siden forrige intervju?**
a) Hva er grunnen til de eventuelle endringene?

Mulige oppfølgingsspørsmål:

- Har det vært endring med hensyn til hvilke aktører som er med i etableringen, organiseringen og gjennomføringen av det eiendomsoverbyggende samarbeidet?
- Har det vært endring med hensyn til målsetningen for det eiendomsoverbyggende samarbeidet?
- Har det vært endring i hvordan det eiendomsoverbyggende samarbeidet er organisert?
- Har det vært endring med hensyn til hvordan deltakende skogeiere samarbeider eller hva de samarbeider om?
- Har det vært endring i din rolle i det eiendomsoverbyggende samarbeidet?

3) Hva er erfaringene fra det eiendomsoverbyggende samarbeidet i perioden etter forrige intervju?

a) Hva har vært det mest utfordrende?

Mulige oppfølgingsspørsmål:

- Har det vært visse forståelser, prosesser, effekter som har vært spesielt utfordrende?

b) Hva har vært det som har gitt mest løft?

Mulige oppfølgingsspørsmål:

- Har det vært visse forståelser, prosesser, effekter som har gitt spesielt løft?

4) Hva har ”omkostningene” (økonomiske, sosiale, kulturelle) ved det eiendomsoverbyggende samarbeidet vært i perioden?

a) Hva har de særskilte ”omkostningene” vært for deg selv?

b) Hva har de særskilte ”omkostningene” vært for den instansen du tilhører/representerer?

5) For denne perioden, hvordan har samarbeidet blant dere som etablerer, organiserer og gjennomfører det eiendomsoverbyggende samarbeidet vært?

Mulige oppfølgingsspørsmål:

- Kunne noe mer eller noe annet ha vært gjort enn det som er blitt gjort?
- Har det vært endringer i hvordan dere samarbeider i forhold til den måten dere samarbeidet på frem til det forrige intervjuet i +++ [måned og år]?

6) Er det falt fra eller kommet til noen skogeiere i det eiendomsoverbyggende samarbeidet siden forrige intervju?

a) Hva ligger til grunn for at disse eventuelle skogeierne har falt fra eller kommet til?

b) Medfører det noen vansker at disse skogeierne er falt fra eller kommet til?

Mulige oppfølgingsspørsmål:

- Hvem er dette vansker for og på hvilken måte?
- Hvordan løses disse vanskene som gis av at noen skogeiere har falt fra eller kommet til?

7) Noen skogeiere har deltatt lenge i det eiendomsoverbyggende samarbeidet, kan hende helt fra det eiendomsoverbyggende samarbeidet var i sin spede begynnelse. Vil du si at det kommer til nye utfordringer for å holde skogeierne inn i det eiendomsoverbyggende samarbeidet jo lengre tid de har deltatt i det?

Mulige oppfølgingsspørsmål:

- Hva er i så fall disse spesielle utfordringene?

- Hva har dere (som etablerer, organiserer og gjennomfører det eiendomsoverbyggende samarbeidet) gjort for å møte disse utfordringene?
- 8) Er det i perioden kommet til ytterligere ”omkostninger” (økonomiske, sosiale, kulturelle) for skogeierne som deltar i det eiendomsoverbyggende samarbeidet?
- 9) Er det i perioden blitt gjort endringer i Skog og landskaps sin ressursoversikt eller i bruken av den?
- a) Hvis det er blitt gjort endringer, har dette økt nytteverdien av den?
 - b) Skulle det ha vært gjort ytterligere endringer og eventuelt hvorfor?

BOLK 2 (FOR HELE PERIODEN DET EIENDOMSOVERBYGGENDE SAMARBEIDET HAR PÅGÅTT)

Til informanten:

For alle spørsmålene i denne andre bolken vi begynner på nå, ber jeg om å få dine synspunkter slik de er i dag, og da ut fra at du tar i betraktning hele den tiden det eiendomsoverbyggende samarbeidet har pågått.

- 10) Forstår du det eiendomsoverbyggende samarbeidet som vellykket eller mislykket?
- a) På hvilken måte og for hvem?
- 11) Hva slags nytte har det eiendomsoverbyggende samarbeidet hatt for
- a) deg selv?
 - b) den instansen du tilhører/representerer?
 - c) skogeierne?
 - d) andre?
 - e) Hvordan stemmer dette med de nytteforventningene du hadde da det eiendomsoverbyggende samarbeidet startet?
- 12) Jeg har tidligere spurt deg om hva ”omkostningene” (økonomiske, sosiale, kulturelle) ved det eiendomsoverbyggende samarbeidet har vært for deg selv og den instansen du tilhører/representerer.
- a) For deg selv, er nytten verd ”omkostningene”?
 - b) Hvis du skal vurdere det ut fra den instansen du tilhører/representerer, er nytten verd ”omkostningene”?
 - c) Hva kunne ha vært gjort for at nytten for deg og din instans skulle ha økt og ”omkostningene” skulle ha gått ned?
- 13) Hva er det mest hemmende for bruk av et slikt eiendomsoverbyggende samarbeid som dere har hatt?
- a) Hva kan gjøres med det slik at det hemmer mindre?
- 14) Hva er det mest fremmende for bruk av et slikt eiendomsoverbyggende samarbeid som dere har hatt?
- a) Er det noe annet som også virker fremmende, men som det kunne ha vært gjort noe med slik at det hadde virket enda mer fremmende?

- 15) Hva mener du må til av praktisk tilrettelegging fra andre enn skogeierne og av rammevilkår for at et slikt eiendomsoverbyggende samarbeid skal være levedyktig?
- 16) Av den argumentasjonen som har vært brukt for å motivere skogeierne til å slutte seg til det eiendomsoverbyggende samarbeidet og til å gjennomføre det, er det noen spesiell argumentasjon som har virket mer motiverende på dem enn andre?
- Har argumentasjon om samfunnsnyttige målsetninger (klima, biologisk mangfold, verdiskaping, levende bygder) virket motiverende på skogeierne?
- 17) Hvordan har en i det eiendomsoverbyggende samarbeidet greid å ivareta skogeierne i deres rolle som beslutningstaker med frihet under ansvar?
- Kunne noe vært gjennomført på annet vis slik at skogeierens rolle som beslutningstaker med frihet under ansvar hadde blitt bedre ivaretatt?
- 18) Har det vært noen økning av skogeierens skogbrukskompetanse?
- Hva har den i så fall gått ut på?
 - Har veiledning, organisering, etc. kunnet vært gjennomført på annet vis slik at skogbrukskompetansen hos skogeierne hadde øket ytterligere?
 - Har det vært skogeiere som ikke har fått økt sin skogbrukskompetanse, og hva ligger i så fall til grunn for det?
- 19) Hvordan ser du på mulighetene for og realismen i å gjøre et slikt eiendomsoverbyggende samarbeid som dere har (forsøkt) gjennomført, som noe allment forefinnende for skogeiere?
- 20) Er det noe vi ikke har berørt som du mener det er vesentlig å få frem?

Vedlegg 3: Notat fra referansegruppemøte 23.5.13

Notat fra referansegruppen for «Fra ti til en»

Notatet oppsummerer en diskusjon referansegruppen for forskningsprosjektet «'Fra ti til en' — eiendomsoverbyggende samarbeid for private, personlige skogeiere i kystskogbruket» gjennomførte i sitt møte 23.05.13 på Gardermoen. «Fra ti til en» er et såkalt «kompetanseprosjekt med brukermedvirkning», finansiert av Norges forskningsråd, forskningsmidlene over jordbruksavtalen og skognæringen i Kystskogbruket sine fylker. Prosjektet er forskningsmetodisk et følgeforskningsprosjekt, og forskere fra Norsk senter for bygdeforskning og Norsk institutt for skog og landskap følger det som skjer i fire feltprosjekt. Feltprosjektene: Feios-prosjektet, Ørstaskogen, Skogringene i Levanger og Frosta, Sørsivegen. Prosjektoppstart: 2009. Varighet: Ca. 5 år. Leder av styringsgruppen og referansegruppen: Kjersti Kinderås (p.t. Skognæringa Kyst/Skognæringa i Trøndelag). Styringsgruppen inngår i referansegruppen. Prosjektleder: Gro Follo (Norsk senter for bygdeforskning).

«Fra ti til en» sitt hovedmål: Prøve ut ulike eiendomsoverbyggende samarbeid, gi en dekkende beskrivelse av forhold (forståelser, prosesser og effekter) som virker fremmende og hemmende på bruk av slikt samarbeid, vurdere nytte og omkostninger, og utlede de praktiske løsninger og skogbrukspolitiske implikasjoner.

Diskusjonen referansegruppen hadde 23.05.13 baserte seg på Follo's presentasjon med tittelen «Forskningsfunn fra 'Fra ti til en'» i samme møtet. I Follo's presentasjon var det inkludert funn både fra skogeierinformanter og fra grupperingen av aktører som arbeider i feltprosjektene for å få til eiendomsoverbyggende samarbeid for skogeiere. Hennes presentasjon var bygget opp rundt forhold som virker fremmende eller hemmende på bruk av eiendomsoverbyggende samarbeid. (Follo's presentasjon følger som vedlegg til referatet fra referansegruppens møte 23.05.13, men tas ikke inn i dette notatet.) Referansegruppen diskuterte to spørsmål:

1. Gitt forskningsfunnene, hvilke praktiske løsninger ser referansegruppen for seg fremover?
2. Gitt forskningsfunnene, hva mener referansegruppen at de skogbrukspolitiske betydningene er?

Diskusjonens formål: Å inkludere referansegruppen i arbeidet med prosjektets siktemål om å utlede de praktiske løsningene og skogbrukspolitiske implikasjonene av det feltprosjektene forskningsmessig viser.

Notatets formål:

Å dokumentere referansegruppens diskusjon i en slik form at referansegruppens betraktninger og vurderinger kan tas med videre inn i det arbeidet «Fra ti til en» gjør for å utlede de praktiske løsningene og skogbrukspolitiske implikasjonene. Dette inkluderer blant annet å bringe notatet inn i de tre regionale samlingene som skal skje i Kystskogbrukets fylker i tredje kvartal 2013.

Notatets premisser:

1. På referansegruppemøtet møtte: Kjersti Kinderås, Kjell-Sverre Myrvoll, Gunnar K. Wentzel, Rune Lunde, Åsta Midtbø (alle i «Fra ti til en» sin styringsgruppe), Peder Magnussen, Hans Fredrik Lauvstad, Roger Nedreklepp (stedfortreder for Ørstaskogen), Arvid Eriksen, Birger Vennesland (forsker) og Gro Follo (forsker/prosjektleder). Møtet ble ledet av Kjersti Kinderås.

Følgende hadde meldt forfall: Ståle Johansen, Robert Svarva, Bjørn Ludvig Bergsmo, Harald Nymoen (midlertidig representant for Ørstaskogen), Gisle Tronstad og hans vara Martin Hojem.

2. Selv om referansegruppens medlemmer er valgt ut for å representere ulike enheter i kystskogbrukets nedslagsfelt, er de i referansegruppens møter ikke bundet av noe mandat eller liknende.
3. Fordi referansegruppen ikke søkte å arbeide frem noe omforent syn, er notatet ikke å regne som en uttalelse fra gruppen.
4. Det er referansegruppen som sådan, ikke dens enkeltpersoner, som kommer med innspill i arbeidet med å utlede de praktiske løsningene og skogbrukspolitiske implikasjonene av det feltprosjektene forskningsmessig viser. En slik forståelse gjør at notatet ikke presenterer hvem i møtet som fremmet hvilke innspill.
5. I sin diskusjon skilte ikke referansegruppen sterkt mellom hva som var henholdsvis praktiske løsninger og skogbrukspolitiske implikasjoner. Dette reflekteres i notatet ved at notatet knapt foretar noe slikt skille.
6. I notatet presenteres innspillene i en rekkefølge som er ordnet og forsøkt systematisert og sammenfattet. Rekkefølgen sier ikke noe om når i diskusjonen innspillene kom, ei heller noe om tilskrevet betydning til det enkelte innspill.
7. Notatet har vært fremlagt til respons for de av referansegruppen som møtte 23.05.13, og deres responser er inkludert i notatet. I denne forstand er notatet å forstå som godkjent av referansegruppens fremmøtte.

Oppsummering av innspill fra referansegruppens diskusjon 23.05.13

Det bør nedsettes en ny skogkommisjon. Denne kommisjonen må etablere måter det er mulig å få til langvarige eiendomsoverbyggende samarbeid for skogeiere på.

De lover og regler som hemmer langvarige eiendomsoverbyggende samarbeid for skogeiere må revideres/saneres. I en presentasjon Statens landbruksforvaltning (SLF) ved Torleif Terum hadde på «Fra ti til en» sin midtveissamling i Molde 01.12.11, var blant annet servituttlovens § 12 om bruksretter i skog tatt opp som begrensende for langvarige eiendomsoverbyggende samarbeid. Servituttloven er fra 1960-tallet, og gjeldende fra før skogsamdrifter som eksempelvis Småteigene Andelslag ble dannet. Hvorfor kom ikke servituttloven til virkning i de tidligere skogsamdriftene? I SLFs presentasjon i Molde i 2011 var også inkludert konsesjonslovens bestemmelser om stiftelse og overdragelse av leierett og annen bruksrett (§ 3), jordlovens bestemmelser om deling (§ 12), og ulike lover relevant for skogfond og forskrift om skogfond (skoglovens § 14 og § 15, skogfondsforskriftens §§5-9, skattelovens §8-2) På basis av dette oppsummerte SLF ved Terum situasjonen slik:

- Hogstrett i skog kan ikke avtales for mer enn 3 år, eventuelt med 2 års forlenging for hogst av utblinkede trær
- Ikke krav om deling og konsesjon ved ansvarsoverføring i inntil 10 år
- Felles skogfondskonto må godkjennes av LMD [landbruks- og matdepartementet]
- Samarbeidsform, ansvarsforhold og lengde må avklares lokalt og søkes LMD om eventuelt dispensasjoner og godkjenning. (SLF ved T. Terum 01.12.11)

Lover og regler er ikke utelukkende hemmende, de kan også brukes til å fremme eiendoms-overbyggende samarbeid for skogeiere. Konsesjonsloven aktualiseres ved eiendoms-overdragelse, og som del av konsesjonen kan det stilles krav som eksempelvis at ny eiendomseier skal ha skogbruksplan og drift i henhold til skogbruksplanen, skal delta i eiendomsoverbyggende samarbeid, etc. Har en i kommunene og kommunalpolitisk tenkt for

lite på hvilke muligheter konsesjonsloven gir for å bøte på eiendomsstrukturens utfordringer? Skulle en på kommunalt nivå også begynt å se på innføring av driveplikt?

Mens krav grunnet i lover og regler kan forstås som «pisk», kan tilskudd og skatteordninger også virke som «gulrot». Til tilskudd og skatteordninger kan det knyttes fordring om aktivitet i den forstand at de ikke realiseres før en gitt aktivitet er gjennomført. Oppstartstilskudd bør gis når det eiendomsoverbyggende samarbeidet har begynt å etablere seg. Ved tilskudd til skogsbilveier, skogkultur, skogbruksplaner etc. kan grupperinger av skogeiere i et eiendomsoverbyggende samarbeid bli prioritert foran øvrige skogeiere, men de kan òg gis en høyere sats. Budskapet må være at når det gjelder tilskudd skal det økonomisk lønne seg å samarbeide. Gjennomføring av slike økonomiske forfordelinger av gode fellestiltak forutsetter at de oppleves rettferdig av skogeiere. Det er mulig å tenke seg at økonomisk forfordeling forutsetter at den aktuelle grupperingen av skogeiere i det eiendomsoverbyggende samarbeidet har etablert regler for hvordan en innad løser uenighet slik at enkelt-skogeiere ikke har mulighet til å blokkere all aktivitet.

Oversikt over skogressursen fremstår som svært viktig ifølge forskningsfunnene fra «Fra ti til en». For skogeierne er det ressursoversikt/skogbruksplaner som gir oversikt over egne skogressurser og grunnlag for drift, og de er viktige for miljøregistreringene som nå forutsettes ved salg av tømmer i og med at miljøregistrering inngår i ressursoversiktene/skogbruksplanene. Videre er ressursoversikter/skogbruksplaner viktig som grunnlag for samtale om og gjennomføring av eiendomsoverbyggende samarbeid, det være seg i samtaler internt mellom skogeierne eller også mellom ansatte skogbruksaktører og skogeiere. Blant annet vil ressursoversikter over skogen og hvem som eier hva hvor, gi grunnlag for ansatte skogbruksaktører å initiere eiendomsoverbyggende samarbeid for skogeiere og på hvilket tidspunkt dette er mest optimalt å gjøre gitt skogens beskaffenhet med hensyn til hogstmodenhet, hvor ensaldret skogen er, etc.

En må skille mellom ressursoversikter og skogbruksplaner. Skogbruksplaner bygger på ressursoversikter, men inneholder også forslag til tiltak på den enkeltes eiendom. Slike skogbruksplaner bør tilpasses den enkelte skogeier og dennes ønsker/behov. Hvorvidt skogeier ønsker å kjøpe ressursoversikt eller skogbruksplan, er opp til skogeier å bestemme. Det må imidlertid etableres et system hvor gjennomføring av skogtaksering til skogressursoversikter ikke er avhengig av en prosentvis oppslutning fra skogeierne/andel av skogen. I praksis har manglende tilslutning fra skogeiere hindret gjennomføring av skogtaksering, og dermed har heller ikke offentlige skogforvaltning fått dette redskapet. Dette hinderet kan løses ved at det offentlige betaler for det arbeidet etablering av skogressursoversikter krever, mens skogeiere betaler for det som kreves for å utvikle ressursoversikten til en skogbruksplan.

Å gjøre to ting samtidig er å økonomisere med sine ulike typer ressurser. Dette innebærer eksempelvis at når aktører i kystskogbrukets nedslagsfelt gjennomfører skogtaksering for utarbeidelse av ressursoversikter/skogbruksplan, er det optimalt samtidig å snakke med skogeierne om mulighet for eiendomsoverbyggende samarbeid. Et annet eksempel på slik ressursøkonomisering er knyttet til skogsbilveibygging. I det geografiske området for kystskogbruken må det fremover bygges en god del skogsbilveier for å få ut virket. Slik skogsbilveibygging er gjerne relatert til flere skogeierdommer, og med en veiforening er et visst eiendomsoverbyggende samarbeid allerede i gang. I tilknytning til godkjenning av og bygging av skogsbilveier må ansatte skogbruksaktører uansett involvere seg, og de kan da

benytte anledningen til samtidig å snakke for og bidra til implementeringen av annen eiendomsoverbyggende samarbeidsaktivitet for skogeierne og deres skog.

Andre forhold/aspekter kan fremme etableringen og gjennomføringen av eiendoms-overbyggende samarbeid for skogeiere enn hva som er tilkjennegitt over om de i så måte positive virkningene av lover/regler, tilpassede tilskudd og skatteordninger, det å gjennomføre skogbruksplanprosesser og å besitte skogressursoversikt/skogbruksplan, samt å agere ressursøkonomisk. For oversiktens skyld er dette listet opp nummerert:

1. Det er om å gjøre å finne de argumentene som motiverer de respektive skogeierne til eiendomsoverbyggende samarbeid. I slik argumentasjon kan det å vektlegge helhetlig forvaltning av skogeiendommen inngå, eksempelvis kan gode vilttiltak også være godt skogstell. Videre kan det å få/ha en stelt skog i skogbruksmessig forstand være et godt argument for noen skogeiere.
2. I forhold til skogbruksaktivitet generelt ville det at skogeiere hadde fått betalt for CO₂-bindingen i skogen tilskyndet skogeierne til aktivitet. Det hadde det trolig også gjort hvis en hadde funnet en ordning med momsrefusjon for de skogeierne som ikke er registrert i momsregisteret.
3. På generelt nivå vil kompetansehevende kurstiltak for alle typer skogeiere virke fremmende for eiendomsoverbyggende samarbeid. Det er behov for mer informasjon til og kunnskap blant skogeierne om eksempelvis biodiversitetsforståelsen og -hensynene som ligger i skogsertifiseringen.
4. En skriftlig presentasjon av fem til seks varianter av organisasjonsformer for eiendoms-overbyggende samarbeid og deres juridiske muligheter og begrensninger, ville ha lettet arbeidet med å fremsnakke slikt samarbeid, implementere og gjennomføre det.
5. Det å benytte lokalt driftsapparat og det å ha lokal videreføring av skogsvirket virker aktivitetsmotiverende på skogeiere. I tillegg til at det er økonomisk viktig og en økonomisk fordel, bygger det også en skogbrukskultur.
6. Skogeiergruppen er mangfoldig, og bønder er en type skogeiere. Aktive bønder er opptatt av landskapshensyn og er interessert i treslagsskifte for å fremme det landskapestetiske uttrykket selv om det aktuelle treslaget ikke er det økonomisk mest gunstige. I den grad andre skogeiere antar noe annet om aktive bønder og på det grunnlag vegrer seg mot eiendomsoverbyggende samarbeid, skulle denne informasjonen kunne lette slik samarbeid.

For øvrig ble det fremsatt som en mulig praktisk løsning å bruke skogeierandelslagene til å fremsnakke, implementere og gjennomføre eiendomsoverbyggende samarbeid for skogeiere. Det ble imidlertid påpekt at andelslagene pr. dato mangler ressurser til å være proaktiv i så måte. Organisasjonsandelen langs kysten er dessuten lav.

Trondheim 28.06.13

På vegne av referansegruppen for «Fra ti til en»

Gro Follo
(som sekretær for referansegruppen)

Vedlegg 4: Notat fra regionmøte i Bodø 12.11.13

Oppsummering av regionmøte i prosjektet «Fra ti til en», Bodø, 12. november 2013

Bakgrunn for regionmøtet

Kystskogbruket initierte i 2008 forskningsprosjektet «Fra ti til en – eiendomsoverbyggende samarbeid for personlige skogeiere i kystskogbruket». «Fra ti til en» er en del av Kystskogbrukets oppfølging av «Melding om kystskogbruket». Prototypen på skogeiersamarbeid over eiendomsgrensene er at flere skogeieres skog blir sett under ett og forvaltet som om det var en enhet. Derav tittelen på forskningsprosjektet «Fra ti til en».

«Fra ti til en» er et såkalt «kompetanseprosjekt med brukermedvirkning», finansiert av Norges forskningsråd, forskningsmidlene over jordbruksavtalen og skognæringen i Kystskogbruket sine fylker. Prosjektet er forskningsmetodisk et følgeforskningsprosjekt, og forskere fra Norsk senter for bygdeforskning (Bygdeforskning) og Norsk institutt for skog og landskap har fulgt det som skjer i fire feltprosjekt. I disse feltprosjektene har skogbruksaktører forsøkt å få til samarbeidsløsninger og organisering som utløsende for aktivitet på skogeiendommene. Feltprosjektene: Feios-prosjektet, Ørstaskogen, Skogringene i Levanger og Frosta, Sørsivegen. Prosjektoppstart: 2009. Varighet: Ca. 5 år. Leder av styringsgruppen og referansegruppen: Kjersti Kinderås (p.t. Skognæringa Kyst/Skognæringa i Trøndelag). Styringsgruppen inngår i referansegruppen. Prosjektleder: Gro Follo (Bygdeforskning).

«Fra ti til en» sitt hovedmål: Prøve ut ulike eiendomsoverbyggende samarbeid, gi en dekkende beskrivelse av forhold (forståelser, prosesser og effekter) som virker fremmende og hemmende på bruk av slikt samarbeid, vurdere nytte og omkostninger, og utlede de praktiske løsninger og skogbrukspolitiske implikasjoner.

I prosjektets slutfase var det ønskelig at skogbruksaktører rundt om i kystskogbruket skulle få presentert og diskutert forskningsfunnene, samt å få mulighet til å gi innspill på hva slags praktisk og skogbrukspolitisk betydning forskningsfunnene kunne ha. Derfor ble det i november 2013 arrangert tre regionmøter (Bodø, Bergen og Stjørdal). Møtene var åpne for alle interesserte, og invitasjonen ble sendt ut bredt fra landbruksavdelingen hos den respektive Fylkesmannen. Videre lå invitasjonen til regionmøtene på Kystskogbrukets nettside. For å få til en god dialog var antallet deltakere på det enkelte regionmøtet begrenset oppad til 30 påmeldte.

Notatets formål

Notatet har som formål å oppsummere deltakernes innspill og refleksjoner i regionmøtet. Notatet inkluderes i «Fra ti til en» sin sluttrapport som brukerkommentar og forslag til veien videre.

Notatets premiss

Notatet har vært fremlagt til respons for de som møtte i møtet 12.11.13, og deres responser er inkludert i notatet. I den forstand kan notatets oppsummering forstås som akseptert av de fremmøtte.

Ramme for regionmøtet

Møte klokken 10.15 – 16.05 på Nordland kultursenter, Bodø.

Arrangør: Fylkesmannen i Nordland ved landbruksavdelingen, Skognæringa Kyst og Bygdeforskning.

Prosessleder: Egil Petter Stræte, Bygdeforskning.

Referenter: Gro Follo (Bygdeforskning), Kjersti Kinderås (Skognæringa Kyst) og Egil Petter Stræte (Bygdeforskning).

Deltakere: Inger Grethe Hansen, Siri Amalie Hella, Freddy Grønlund, Kirsti Haagensli, Inge Fredheim, Trude Hagen Hansen, Andreas Sletten, David Johann, Ole Wiggo Nerva, Per Eggesvik, Thor Arne Nesje, Sverre Jensen og Steinar Tverback.

Faglige innlegg

Åpning ved Andreas Sletten, Fylkesmannen i Nordland.

Kjersti Kinderås: Introduksjon om Kystskogbruket og prosjektet «Fra ti til en». Plansjer foreligger.

Gro Follo: Foredraget «Skogeiersamarbeid – utfordrende, men med stort potensiale». Dette var en presentasjon av forskningsfunn basert på samtlige forskningsdata i «Fra ti til en», inklusive data fra skogeierne publisert i rapport (Follo og Vennesland 2013). Plansjer foreligger og kopi av overheadene ble delt ut i møtet. Presentasjonen var delt i fire bolker:

- 1) Hvorfor er skogeiersamarbeid utfordrende, men med stort potensiale?
- 2) Hvordan best velge ut områder for forsøk på å etablere skogeiersamarbeid?
- 3) Praktisk erfaring fra gjennomføringen av eiendomsoverbyggende samarbeid.
- 4) Hva er viktig for å få til mer eiendomsoverbyggende samarbeid?

Avslutning ved Kirsti Haagensli, Kystskogbrukets fylkeskommunale oppfølgingsprogram.

Deltakermedvirkning: Utfordringer ved eiendomsoverbyggende samarbeid og kriterier for utvelging av områder for samarbeidstiltak (etter bolk 2 til Follo)

Spørsmål: Har dere noe å supplere til Gro Follo presentasjon av forskningsfunn så langt? Andre ting dere mener er viktig for å velge ut områder?

Opplegg: Deltakerne diskuterte i små grupper og presenterte i plenum.

Innspill fra deltakerne:

- Ikke noe mangler – gjenkjennelig presentasjon fra Gro Follo
- Skogsveier – et viktig samarbeidskriterium
- Innsikt i naboens skogressurser – godt utgangspunkt for å kunne initiere samarbeid
- Velg store nok områder. Må ha et visst volum for å få lønnsomhet, en viktig motivasjon for samarbeid – alternativt er det de største som får mest aktivitet
- Eiendommene kan være spredt, må ikke være bare naboer
- Unngå å velge områder først hvor det er konflikter. Naboene må være enige
- Velg de rette personene for samarbeid først – de med interesse + vilje + motor
- Viktig med «papirhjelp»
- Ekstern støtte/pådriver er nødvendig
- Hvem skal veilede? Kommunen eller andre?
- Veiledningstjenesten i kommunene har lokalkunnskap
- Veier utløser hogstpålegg. Tar veileder initiativ til hogst og samarbeid?

Deltakermedvirkning: Praktiske erfaringer (etter bolk 3 til Follo)

Spørsmål: 1) Er dere enige i det Gro Follo har sagt? 2) Har dere andre erfaringer dere vil dele med oss? 3) Er det eventuelt noen spesielle forhold dere vil trekke frem som typisk for regionen her?

Opplegg: Diskusjon i plenum.

Innspill fra deltakerne:

- Offentlig økonomisk støtte til samarbeidsprosjekt – må ha støtte for å få det til
- Synd at det ikke er feltprosjekt i Nord-Norge
- Regionalt særtrekk Nord-Norge:
 - Skogen er ikke nødvendigvis kommet så langt at en lokalt har mye å hogge på nå
 - Stort tynningspotensiale, og her kan også lauvskog inngå
 - Skogfondsavsetning varierer, er til dels liten eller fraværende
- Klimaskogtiltak – grunnlag for samarbeid for derigjennom å slippe planting i striper

Deltakermedvirkning: Tiltak for å få til mer eiendomsoverbyggende samarbeid (etter bolk 4 til Follo)

Spørsmål: 1) Hva synes dere om tiltakene Gro Follo foreslår? 2) Har dere andre forslag på tiltak?

Opplegg: Deltakerne skrev først svar på spørsmål 1) ved at de prioriterte to av de tiltakene som Follo foreslo. Deretter foreslo deltakerne ett nytt tiltak hver. Forslagene ble skrevet på gule lapper og klistret på ei tavle og gruppert etter hverandres tilhørighet. I tabellen nedenfor er de bokstaverte overskriftene (gråfarget) innspill som er gruppert sammen. De gråfargede overskriftene er satt opp i tilfeldig rekkefølge. Under den enkelte overskrift følger

enkeltinnspillene («gule lapper»). De enkeltinnspillene som har omtrent samme ordlyd, er slått sammen. Enkeltinnspillene er utfylt mer enn det som sto på de gule lappene i tråd med hva den enkelte deltaker uttrykte da han/hun presenterte sin gule lapp.

Avslutningsvis stemte deltakerne på hvilket tiltak de ville prioritere først. Hver deltaker fikk avgi en stemme og måtte prioritere ett hovedtiltak. I tabellen nedenfor er avgitte stemmer ført opp i kolonnen for «Stemmer».

		Stemmer
A. Fred mellom grunneierne (3 gule lapper)		
	Det er viktig at det er enighet mellom grunneiere hvis det skal startes opp samarbeid. Det må være fred. Man starter ikke i et konfliktfylt område.	
	Jordskifte kan være et viktig redskap for å oppnå bedre grunnlag for eiendomsoverbyggende samarbeid: Rettsutgreiing av grenser, bruksordning mv. Det må bli lavere terskel for å få i gang jordskifte. Det må ikke være konflikt før jordskifte settes i gang.	
B. Skogkoordinator som pådriver (11 gule lapper)		10
	Skogkoordinator med skogbrukskompetanse, pådriver og hjelper.	
	Skogkoordinator må være nøytral part.	
	Det må være en som er skogbruksutdannet som har kunnskap om natur, miljø, økonomi. Det bør være en skoleringspakke for skogkoordinatorer.	
	Skogkoordinator er en funksjon som personer fra ulike hold kan fylle.	
	Kommunal skogbrukssjef som «skogkoordinator».	
C. Nyttige hjelpemidler (4 gule lapper)		
	Lage metodebeskrivelse for samarbeid.	
	Lage en instruks eller manual: Redskaper, veiledning, slippe å finne opp kruttet på nytt, finne eksempler fra annen grunneierorganisering.	
	Lage håndbok: For utvelgelse, gjennomføring, samarbeidsformer, hva man kan samarbeide om, hvordan samarbeide osv.	
D. De første stegene i et eiendomsoverbyggende samarbeid (5 gule lapper)		
	Skogsveier/hovedplan-vei er et godt utgangspunkt for samarbeid.	
	Skogsvei som har mottatt tilskudd: Her medfølger forpliktelser til hogst og planting, som igjen er et utgangspunkt for samarbeid.	
	Hogst og/eller planting er gode utgangspunkt.	
	Driftsplaner for større områder med landskapshensyn.	

E. Vri tilskudd mot eiendomsoverbyggende samarbeid (4 gule lapper)		1
	Lage redskap/tilskuddsordninger for samarbeid og gjøre dem tilgjengelige.	
	Utvikle et samarbeidsorientert tilskuddssystem.	
	Få på plass stimuleringsmidler for samarbeid og tiltak.	
	Generelt prioritere tilskuddsmidler mot samarbeidsområder. Veitilskudd, tilskudd til tynning, planting – kommunen kan kanalisere til samarbeid.	
F. Tenk flerbruk (2 gule lapper)		
	Involvere øvrige brukere av utmark.	
	Utvikle hyttebygging der det passer i terrenget sammen med veien, og hvor det ikke kommer i konflikt med skogbruk.	
G. Eksemplets makt (5 gule lapper)		
	Synliggjør verdi av skogsvei ut over verdi av skogsvirke.	
	Et vellykket prosjekt som lokkemiddel og motivasjon.	
	Ha en tydelig stemme utad: Markedsføring og synliggjøring.	
	Etabler et pilotområde i hvert fylke: Er det vilje til dette, kommer det også penger til dette som prosjekt.	
H. Rammevilkår (4 gule lapper)		
	Kommunal veiledningstjeneste styrkes med skogfaglig bakgrunn. Det er i dag 1/3 av tidsbruken av 1980. Skogbruket er blitt mer usynlig i dag.	
	Bedre logistikk. Bedre koordinering på fylkesplan må til. Tynning og sluttavvirkning av flis/tømmer.	
	Må ha bedre rammevilkår for næringa, eksempelvis reduserte transportkostnader, avsetning av tømmeret, skogplanting som klimatiltak.	
	Regelverk/lovverk: Få inn en passus i skogbruksloven om samarbeid.	
I. Trusler i horisonten (1 gul lapp)		
	Markedets usynlige hånd eller destruktive hånd kan ødelegge for samarbeid og langsiktighet i skogbruket.	

Sekretærer for regionmøtet i Bodø: Gro Follo og Kjersti Kinderås.

Gro Follo

Gro Follo
19.12.13

Vedlegg 5: Notat fra regionmøte i Bergen 13.11.13

Oppsummering av regionmøte i prosjektet «Fra ti til en», Bergen, 13. november 2013

Bakgrunn for regionmøtet

Kystskogbruket initierte i 2008 forskningsprosjektet «Fra ti til en – eiendomsoverbyggende samarbeid for personlige skogeiere i kystskogbruket». «Fra ti til en» er en del av Kystskogbrukets oppfølging av «Melding om kystskogbruket». Prototypen på skogeiersamarbeid over eiendomsgrensene er at flere skogeieres skog blir sett under ett og forvaltet som om det var en enhet. Derav tittelen på forskningsprosjektet «Fra ti til en».

«Fra ti til en» er et såkalt «kompetanseprosjekt med brukermedvirkning», finansiert av Norges forskningsråd, forskningsmidlene over jordbruksavtalen og skognæringen i Kystskogbruket sine fylker. Prosjektet er forskningsmetodisk et følgeforskningsprosjekt, og forskere fra Norsk senter for bygdeforskning (Bygdeforskning) og Norsk institutt for skog og landskap har fulgt det som skjer i fire feltprosjekt. I disse feltprosjektene har skogbruksaktører forsøkt å få til samarbeidsløsninger og organisering som utløsende for aktivitet på skogeiendommene. Feltprosjektene: Feios-prosjektet, Ørstaskogen, Skogringene i Levanger og Frosta, Sørsivegen. Prosjektoppstart: 2009. Varighet: Ca. 5 år. Leder av styringsgruppen og referansegruppen: Kjersti Kinderås (p.t. Skognæringa Kyst/Skognæringa i Trøndelag). Styringsgruppen inngår i referansegruppen. Prosjektleder: Gro Follo (Bygdeforskning).

«Fra ti til en» sitt hovedmål: Prøve ut ulike eiendomsoverbyggende samarbeid, gi en dekkende beskrivelse av forhold (forståelser, prosesser og effekter) som virker fremmende og hemmende på bruk av slikt samarbeid, vurdere nytte og omkostninger, og utlede de praktiske løsninger og skogbrukspolitiske implikasjoner.

I prosjektets slutfase var det ønskelig at skogbruksaktører rundt om i kystskogbruket skulle få presentert og diskutert forskningsfunnene, samt å få mulighet til å gi innspill på hva slags praktisk og skogbrukspolitisk betydning forskningsfunnene kunne ha. Derfor ble det i november 2013 arrangert tre regionmøter (Bodø, Bergen og Stjørdal). Møtene var åpne for alle interesserte, og invitasjonen ble sendt ut bredt fra landbruksavdelingen hos den respektive Fylkesmannen. Videre lå invitasjonen til regionmøtene på Kystskogbrukets nettside. For å få til en god dialog var antallet deltakere på det enkelte regionmøtet begrenset oppad til 30 påmeldte.

Notatets formål

Notatet har som formål å oppsummere deltakernes innspill og refleksjoner i regionmøtet. Notatet inkluderes i «Fra ti til en» sin sluttrapport som brukerkommentar og forslag til veien videre.

Notatets premiss

Notatet har vært fremlagt til respons for de som møtte i møtet 13.11.13, og deres responser er inkludert i notatet. I den forstand kan notatets oppsummering forstås som akseptert av de fremmøtte.

Ramme for regionmøtet

Møte klokken 10.00 – 16.00 hos Fylkesmannen i Hordaland, Bergen.

Arrangør: Fylkesmannen i Hordaland ved landbruksavdelingen, Skognæringa Kyst og Bygdeforskning.

Prosessleder: Egil Petter Stræte, Bygdeforskning.

Referenter: Gro Follo (Bygdeforskning), Kjersti Kinderås (Skognæringa Kyst) og Egil Petter Stræte (Bygdeforskning).

Deltakere: Jan Ivar Rødland, Olav Eikeland, Hans Nyeggen, Merete Larsmon, Hans Fredrik Lauvstad, Stein Bomo, Lars B. Prestiin, Jens Manger, Rune Mikkelsen, Nils Kaalaas, Gerd Inger Aarnes og Helge Kårstad. (Ole Bakkebø deltok ved møtets oppstart.)

Faglige innlegg

Åpning ved Ole Bakkebø, Fylkesmannen i Hordaland.

Kjersti Kinderås: Introduksjon om Kystskogbruket og prosjektet «Fra ti til en». Plansjer foreligger.

Gro Follo: Foredraget «Skogeiersamarbeid – utfordrende, men med stort potensiale». Dette var en presentasjon av forskningsfunn basert på samtlige forskningsdata i «Fra ti til en», inklusive data fra skogeierne publisert i rapport (Follo og Vennesland 2013). Plansjer foreligger og kopi av overheadene ble delt ut i møtet. Presentasjonen var delt i fire bolker:

- 1) Hvorfor er skogeiersamarbeid utfordrende, men med stort potensiale?
- 2) Hvordan best velge ut områder for forsøk på å etablere skogeiersamarbeid?
- 3) Praktisk erfaring fra gjennomføringen av eiendomsoverbyggende samarbeid.
- 4) Hva er viktig for å få til mer eiendomsoverbyggende samarbeid?

Avslutning ved Jan Ivar Rødland, Skognæringa Kyst.

Deltakermedvirkning: Utfordringer ved eiendomsoverbyggende samarbeid og kriterier for utvelgning av områder for samarbeidstiltak (etter bolk 2 til Follo)

Spørsmål: Har dere noe å supplere til Gro Follos presentasjon av forskningsfunn så langt? Andre ting dere mener er viktig for å velge ut områder?

Opplegg: Deltakerne diskuterte i små grupper og presenterte i plenum.

Innspill fra deltakerne:

- Føranalyse før utvelgelse av områder: Både det sosiale (med interesser og konflikter) og fysiske ressurser er viktig grunnlag.
- Sjekk ut topografi og hva topografien tilsier om driftsteknikk. Det bør være mest mulig lik topografi for å få til best mulig samarbeid.
- Mer effektivt med samarbeid om større drifter. Informasjon må ut til potensielle samarbeidsskogeiere. Det kan innhentes tilbud på drift. Verdien/inntjeningen til skogeieren blir større om en samarbeider. Viktig at det er flere aktører i et område (Vestskog, SB Skog, Nortømmer), det gir bedre økonomi for skogeieren.
- Poengene fra Gro Follo presentasjon er gjenkjennbare.
- Det er helt sentralt å ha ressursoversikter som en basis. Ofte er det ikke åpenbart at det blir samarbeid likevel, så det må legges inn en betydelig innsats for å få skogeieren til å forstå dette, og det krever mobilisering.
- Ressursoversikter er viktig. Store skogressurser i et avgrenset geografisk område er grunnlag for samarbeid på tvers av eiendommer.
- Andre forhold kan også utløse samarbeid. Eksempel fra Feios-prosjektet: Overskuddsmasser fra kraftutbygging kan brukes til bygging av skogbilveier (iallfall for deler av området).
- Rollefordeling må avklares. Hvem er pådriver? Den lokale bygdepsykologien viktig å ha innsikt i. Grunneieren må ha tillit til en person med lokal kunnskap. Hvem er det? Hvem skal ta tak i dette for å få ballen til å rulle?
- Infrastruktur er viktig, men for å få gode resultater i kystskogbruket må en ha gode samarbeid.
- Spissing i sluttprosjektet er viktig for å få frem poengene.
- Planlegging er viktig.
- Mobiliseringen er det som er krevende og som tar tid. Resten, slik som det driftstekniske, er enkelt.

Deltakermedvirkning: Praktiske erfaringer (etter bolk 3 til Follo)

Spørsmål: 1) Er dere enige i det Gro Follo har sagt? 2) Har dere andre erfaringer dere vil dele med oss? 3) Er det eventuelt noen spesielle forhold dere vil trekke frem som typisk for regionen her?

Opplegg: Diskusjon i plenum.

Innspill fra deltakerne:

- Skogreisings-skogen er viktig for Vestlandet. Hogstmoden skog om 15 år, og det gjelder mye av arealene i Sogn og Fjordane. Vi har god tid, men vi må øve oss på sluttavvirking. Feios er spesielt fordi det er så stort og sammenhengende. Ved oppstarten av Feios-prosjektet visste en ikke at skogen var så uniform og da mer eller mindre likt ikke-hogstmoden. En har bedre oversikt med ressursoversiktene en nå har fått. Dette viser at ressursoversikter er avgjørende. En må ikke presse skogeierne til å hogge for tidlig.

- For å få riktig «timing» er det viktig med ressurskartlegging.
- Erfaring fra eiendomsoverbyggende samarbeid et sted har overføringsverdi til andre områder.
- Hovedplan-vei er et godt grunnlag, og det er kommunens ansvar å utvikle det. Noen må fortelle kommunen at de må gjøre dette arbeidet. Det er snakk om store skogressurser.
- Må se nytte for at samarbeid skal kunne skje.
- En må klargjøre, for eksempel i forbindelse med skogbruksplanarbeid: Hva vil skogeieren med skogen? I skogbruksplanlegging er det viktigste å få frem skogeierens målsetting. Oftest er skogeieren helt blank. En må spørre skogeieren om hvorfor han/hun vil eie skogen, en må få frem hva de egentlig vil.
- I Rogaland går omtrent halvparten av granarealet ut av skogproduksjon. Områdene kan bli omdisponert til beite, og arealtilskuddet for innmarksbeite gjør det gunstig å hogge og ikke forynge etterpå.
- Hogges skogen for tidlig eller ikke? Møtedeltakerne fremmet følgende synspunkt:
 - Skogen hogges for tidlig i en del tilfeller. Det er uheldig fordi skogeierne opplever at det ikke er økonomi, men årsaken er at skogen hogges for tidlig slik at lønnsomheten blir dårligere.
 - Ettersom det er «granhat» i regionen, er det viktig at skogen ikke hogges for tidlig.
 - Uheldig at det hogges skog som ville vært viktig som grunnlag for utløsning av tilskudd til skogsbilveier – de beste områdene plukkes ut uten å tenke helhet.
 - Regionen er delt i et ytre og et indre område. Det ytre området er skogreisningsstrøk med de implikasjoner det har for skogeierens skogbrukskompetanse. Den nye skogeieren har nå i tillegg dukket opp, og de føler ikke ansvar for å drive. Samtidig bygges veiledningen ned, både offentlig og privat. Det oppstår da kompetansemangel. Det indre området er skogstrøk.
 - Hva skjer med entreprenørene om en ikke skal drive de neste 15 årene? De må ha noe å leve av og må opprettholde kompetanse og kapasitet.
 - Det er ikke slik at alt ikke er hogstmodent.
 - Noen entreprenører kommer langveis fra, særlig når det er arbeidstopper, men konkurransen er hard.
 - En møter argument om at det ikke er lønnsomt, med at skogen drives for tidlig. Det mangler en nøytral veiledning som har kompetanse på dette. Veiledningen har ikke vært god nok om det kommer som en overraskelse hvis en drift ikke viser seg å være lønnsom. Da er det noe som har gått galt eller så er det et dårlig veiledningsapparat.
 - Det er ulikheter mellom Rogaland og Hordaland. Rånetto er avgjørende.
 - Det må tenkes langsiktig. Noen må fortelle skogeieren hva han/hun tjener med å vente i 20 år. Den langsiktige tenkingen glemmes. De klimamessige argumenter kommer også inn.

Deltakermedvirkning: Tiltak for å få til mer eiendomsoverbyggende samarbeid (etter bolk 4 til Follo)

Spørsmål: 1) Hva synes dere om tiltakene Gro Follo foreslår? 2) Har dere andre forslag på tiltak?

Opplegg: Deltakerne skrev først svar på spørsmål 1) ved at de prioriterte to av de tiltakene som Follo foreslo. Deretter foreslo deltakerne ett nytt tiltak hver. Forslagene ble skrevet på gule lapper og klistret på ei tavle og gruppert etter hverandres tilhørighet. I tabellen nedenfor er de bokstaverte overskriftene (gråfarget) innspill som er gruppert sammen. De gråfargede overskriftene er satt opp i tilfeldig rekkefølge. Under den enkelte overskrift følger enkeltinnspillene («gule lapper»). De enkeltinnspillene som har omtrent samme ordlyd, er slått sammen. Enkeltinnspillene er utfylt mer enn det som sto på de gule lappene i tråd med hva den enkelte deltaker uttrykte da han/hun presenterte sin gule lapp.

Avslutningsvis stemte deltakerne på hvilket tiltak de ville prioritere først. Hver deltaker fikk avgi en stemme og måtte prioritere ett hovedtiltak. I tabellen nedenfor er avgitte stemmer ført opp i kolonnen for «Stemmer».

		Stemmer
A. Motivere (4 gule lapper)		
	Se etter annet samarbeid i utmarka som kan være utgangspunkt for skogeiersamarbeid også, for eksempel jakt og beiting. Arrangere skogkveld/skogfest.	
	Lage samlede driftsplaner, som også inkluderer landskapshensyn.	
	Gjøre noe som kan tallfestes – det motiverer.	
	Knytte samarbeidsinitiativ til noe som likevel skal gjøres.	
B. Eksemplets makt (5 gule lapper)		1
	Etablere pilotområde med koordinator i alle fylker. Dette kan være gode eksempelområder.	
	Finne positive og gode eksempler.	
	Spre informasjon om samarbeid som har lyktes. Dette er god synliggjøring av samarbeid.	
	Få frem positive medieoppslag om vellykkede prosjekt.	
	Lage kort reklamefilm om verdikjeden og skog, påvirke opinionen.	
C. «Håndbok» (7 gule lapper)		1
	Lage håndbok/redskap for å få til valg av rett sted for samarbeid, rett gjennomføring og for å kjøre gode prosesser.	
	Få frem informasjon om samarbeid. Viktig med kunnskapsoppbygging.	
	Må ha konfliktberedskap også i gode dager.	
	En håndbok vil bidra til at en eventuell skogkoordinator gjør det han/hun er ment å skulle gjøre, da stoler skogeieren på det og det blir enklere for skogeieren.	
	Viktig med kompetanse for å kjøre gode prosesser.	
D. Fjern plunder (1 gul lapp)		
	Minske plunder og heft. Få svar på søknader og lignende slik at	

	en kan smi mens jernet er varmt. Det bør kunne gis foreløpige tilsagn på veitilskudd.	
E. Skogkoordinator (8 gule lapper)		7
	Viktig rolle, være synlig, ha tillit. Må ha en person med riktig kompetanse som ser skogeieren.	
	Trengs for å utarbeide ressursoversikter og skogbruksplaner.	
	Må ha en person som holder arbeidet med skogeiersamarbeidet ved like.	
	Mangler nøytral pådriver i dag (skogdriver - «skogamannen»). Trenger en motivator. Den gamle skogbrukssjefen hadde en slik rolle. Må ut med informasjon om samarbeid, og skogeierne må samles. «Skogamannen» må komme og informere om mulige samarbeid. Kunnskapsoppbygging – kortere kurs om hva skogbruk går ut på. «Skogamannen» kan være fra veiledningsapparatet eller være en interessert skogeier.	
	Tre viktige ting ved skogkoordinatoren: 3xtillitsskapende! Skogeieren må kunne stole på det som sies. Gjerne være hos skogeierforeningene/tømmerkjøpere/offentlige. Personlige egenskaper er viktig. Viktig at skogkoordinatoren er nøytral.	
F. Økonomiske insitamenter (2 gule lapper)		1
	Det skal lønne seg å være med i samarbeid (gratis skogbruksplan, høyere tilskudd til veier og skogkultur).	
	Økonomisk insitamenter for samarbeidet må være til stede. Skogeierne må få en økonomisk fordel.	
G. Rammer m.m. (4 gule lapper)		
	Det trengs rolleavklaring. Eksempel: Veiplanleggere er viktig, og det er behov for rolleavklaring og tydeliggjøring av ansvar. I dag er veiplanleggerne løsarbeidere.	
	Bedre rammebetingelser for å drive skogbruk.	
	Må få tid til å tenke, planlegge.	
	Utvikle temaplaner for skogbruk. Kommunene kan lage temaplanene. Her kan det gjøres avveininger mellom ulike interesser.	

Sekretærer for regionmøtet i Bergen: Gro Follo og Kjersti Kinderås.

Gro Follo

Gro Follo
19.12.13

Vedlegg 6: Notat fra regionmøte på Stjørdal 14.11.13

Oppsummering av regionmøte i prosjektet «Fra ti til en», Stjørdal, 14. november 2013

Bakgrunn for regionmøtet

Kystskogbruket initierte i 2008 forskningsprosjektet «Fra ti til en – eiendomsoverbyggende samarbeid for personlige skogeiere i kystskogbruket». «Fra ti til en» er en del av Kystskogbrukets oppfølging av «Melding om kystskogbruket». Prototypen på skogeiersamarbeid over eiendomsgrensene er at flere skogeieres skog blir sett under ett og forvaltet som om det var en enhet. Derav tittelen på forskningsprosjektet «Fra ti til en».

«Fra ti til en» er et såkalt «kompetanseprosjekt med brukermedvirkning», finansiert av Norges forskningsråd, forskningsmidlene over jordbruksavtalen og skognæringen i Kystskogbruket sine fylker. Prosjektet er forskningsmetodisk et følgeforskningsprosjekt, og forskere fra Norsk senter for bygdeforskning (Bygdeforskning) og Norsk institutt for skog og landskap har fulgt det som skjer i fire feltprosjekt. I disse feltprosjektene har skogbruksaktører forsøkt å få til samarbeidsløsninger og organisering som utløsende for aktivitet på skogeiendommene. Feltprosjektene: Feios-prosjektet, Ørtaskogen, Skogringene i Levanger og Frosta, Sørsivegen. Prosjektoppstart: 2009. Varighet: Ca. 5 år. Leder av styringsgruppen og referansegruppen: Kjersti Kinderås (p.t. Skognæringa Kyst/Skognæringa i Trøndelag). Styringsgruppen inngår i referansegruppen. Prosjektleder: Gro Follo (Bygdeforskning).

«Fra ti til en» sitt hovedmål: Prøve ut ulike eiendomsoverbyggende samarbeid, gi en dekkende beskrivelse av forhold (forståelser, prosesser og effekter) som virker fremmende og hemmende på bruk av slikt samarbeid, vurdere nytte og omkostninger, og utlede de praktiske løsninger og skogbrukspolitiske implikasjoner.

I prosjektets slutfase var det ønskelig at skogbruksaktører rundt om i kystskogbruket skulle få presentert og diskutert forskningsfunnene, samt å få mulighet til å gi innspill på hva slags praktisk og skogbrukspolitisk betydning forskningsfunnene kunne ha. Derfor ble det i november 2013 arrangert tre regionmøter (Bodø, Bergen og Stjørdal). Møtene var åpne for alle interesserte, og invitasjonen ble sendt ut bredt fra landbruksavdelingen hos den respektive Fylkesmannen. Videre lå invitasjonen til regionmøtene på Kystskogbrukets nettside. For å få til en god dialog var antallet deltakere på det enkelte regionmøtet begrenset oppad til 30 påmeldte.

Notatets formål

Notatet har som formål å oppsummere deltakernes innspill og refleksjoner i regionmøtet. Notatet inkluderes i «Fra ti til en» sin sluttrapport som brukerkommentar og forslag til veien videre.

Notatets premiss

Notatet har vært fremlagt til respons for de som møtte i møtet 14.11.13, og deres responser er inkludert i notatet. I den forstand kan notatets oppsummering forstås som akseptert av de fremmøtte.

Ramme for regionmøtet

Møte klokken 10.00 – 16.00 i Proneos lokaler, Stjørdal.

Arrangør: Fylkesmannen i Nord-Trøndelag ved landbruksavdelingen, Skognæringa Kyst og Bygdeforskning.

Prosessleder: Egil Petter Stræte, Bygdeforskning.

Referenter: Gro Follo (Bygdeforskning), Kjersti Kinderås (Skognæringa Kyst) og Egil Petter Stræte (Bygdeforskning).

Deltakere: Gisle Westrum, Mathias Sellæg, Bjørn Einar Rakstang, Tor Morten Solem, Ivar Syrstad, Einar Markus Sjømark, Bjørn Ludvig Bergsmo, Arne Opdal, Harald Nymoen, Per Olav Meosli, Per Odd Rygg, Arne Ramdal, Åge Berg, Gunnar Jermstad, Bjørn Arve Øvereng, Knut Sklett, Ståle Johansen, Trond Rian, Torgunn Sollid og Alf Daniel Moen.

Faglige innlegg

Åpning ved Gisle Westrum, Fylkesmannen i Nord-Trøndelag.

Kjersti Kinderås: Introduksjon om Kystskogbruket og prosjektet «Fra ti til en». Plansjer foreligger.

Gro Follo: Foredraget «Skogeiersamarbeid – utfordrende, men med stort potensiale». Dette var en presentasjon av forskningsfunn basert på samtlige forskningsdata i «Fra ti til en», inklusive data fra skogeierne publisert i rapport (Follo og Vennesland 2013). Plansjer foreligger og kopi av overheadene ble delt ut i møtet. Presentasjonen var delt i fire bolker:

- 1) Hvorfor er skogeiersamarbeid utfordrende, men med stort potensiale?
- 2) Hvordan best velge ut områder for forsøk på å etablere skogeiersamarbeid?
- 3) Praktisk erfaring fra gjennomføringen av eiendomsoverbyggende samarbeid.
- 4) Hva er viktig for å få til mer eiendomsoverbyggende samarbeid?

Avslutning ved Tor Morten Solem, Fylkesmannen i Sør-Trøndelag.

Deltakermedvirkning: Utfordringer ved eiendomsoverbyggende samarbeid og kriterier for utvelging av områder for samarbeidstiltak (etter bolk 2 til Follo)

Spørsmål: Har dere noe å supplere til Gro Follos presentasjon av forskningsfunn så langt? Andre ting dere mener er viktig for å velge ut områder?

Opplegg: Deltakerne diskuterte i små grupper og presenterte i plenum.

Innspill fra deltakerne:

- Veiledningstjenesten er svekket. Situasjonen i dag er endret. Tidligere hadde en herredsskogmesteren som kunne veilede m.m. De hadde en annen nærhet til skogeieren. Skogbrukslederne er presset på tid og skal levere kubikk, de har ikke tid til å veilede. Veiledningstjenesten er helt nedbygd i kommunene, og de sitter igjen med kontroll og tilsyn.
- Det å ha pådrivere er et viktig kriterium for å få til eiendomsoverbyggende samarbeid.
- For Trøndelags del er svaret på svekket veiledningstjeneste pådriverprosjektene. De har pågått over tid, lengst i Sør-Trøndelag, og en ser at det begynner å gi virkning. Dette er fagfolk som kan faget og som klarer å ha dialog med skogeieren. Pådriverne er en erstatning for den gamle herredsskogmesteren. De er en nøkkel for å klare å få til dette over tid.
- Ressurskartlegging/-oversikt er nødvendig. Må se på hvordan vi organiserer skogbruksregistreringene, det må bli mulig å være mer målrettet på hvor vi setter inn ressursene slik at en kan gjøre ressurskartlegging kun i enkelt-områder.
- For å få til hogst på flere skogeieres eiendom, må alle ha MIS-registrering. Ettersom miljøregistreringen i skog (MIS) gjøres samtidig med ressurskartleggingen, må alle de aktuelle skogeierne være med på ressurskartleggingen. Er de ikke det, vil samarbeidet om hogst låse seg.
- Et viktig kriterium for utvelgelse av områder for samarbeidstiltak er om det er et godt klima for samarbeid i bygda. «Høvdingen» må gå foran og derfor må oppmerksomheten først rettes mot ham/henne. Et godt klima for samarbeid på andre områder er positivt. Hva sier bygda om det å samarbeide, er det «stas» i bygda at en samarbeider? Synes resten av samfunnet at dette er positivt?
- «Bjellekua» – er en samlende person som har mer en gjennomsnittlig påvirkning på de andre (samme som høvdingen). Får en med seg denne personen, så får en med seg resten også.
- Bruke etablert samarbeid der det er mulig. Skogeierne må imidlertid se behovet for samarbeid, kanskje er det ikke behov for noe mer enn det samarbeidet som allerede er etablert? Eksempelvis Skogringene i Levanger og Frosta: Hadde ikke skogeierne behov for skogringer der fordi skogeiersamvirket allerede var der? Samarbeid må være situasjonsbestemt.
- Et samarbeid må (også) ha økonomisk nytte. Tyngre å få skogeiere med med faglig argument enn med at det er økonomisk nytte.
- Arbeidet må være tidsbegrenset, og det er viktig å få til resultater relativt raskt ut fra industriens behov og fremtidsskogen. Effekt bør oppnås på få år for å mobilisere til noe på lengre sikt.
- Kan bruke gamle skogsbilveier og (sovende) veiforeninger som samarbeidsgrunnlag. Må ikke være nye veisamarbeid. I svært mange grender er det etablerte samarbeidsklima. Er disse samlet rundt en vei, kan det bygges videre på.

- Ikke start for formelt i starten, ha en lavterskel-start. For eksempel kan skogeiere i ei bygd samarbeide om å få tilbud på drifter eller starte med lobby-ering for å fjerne en flaskehals på den kommunale/fylkeskommunale veien. Da er de i gang med noe som har fellesinteresse. Trenger ikke være spesielt formelt for å få bedre rammevilkår som eksempelvis bedre tømmerpris (gjennom forhandlinger om pris).
- Skogeierne må se en gevinst av samarbeidet der fremme.
- Små seire er også seire, ikke glem det.
- Samarbeidskunnskap er like viktig som skogbrukskunnskap.

Deltakermedvirkning: Praktiske erfaringer (etter bolk 3 til Follo)

Spørsmål: 1) Er dere enige i det Gro Follo har sagt? 2) Har dere andre erfaringer dere vil dele med oss? 3) Er det eventuelt noen spesielle forhold dere vil trekke frem som typisk for regionen her?

Opplagg: Diskusjon i plenum.

Innspill fra deltakerne:

- Må ha lokalkunnskap for å starte opp fordi det er ulike kulturer både regionalt og lokalt. En må handle og arbeide ut fra kulturforskjellene (eksempelvis forskjell i spontanitet). En må ha stor respekt for slike forskjeller.
- Der det er lite skogaktivitet og skog/skogbruk ikke er tradisjon, må en få skog på dagsorden, for eksempel i kommunestyret – en må drive fremsnakking. Da kommer skog og skogbruk opp til diskusjon, og da blir skog synlig for skogeierne. Viktig at noen andre snakker om skog enn den som er tilsatt for å snakke om den.
- Start samarbeid på de tema som er enklest og som er konkret.
- Gjenkjennbart fra Gro Follo. Ikke overraskende det som er lagt frem.
- Oppstarten i Sørsivegen skjedde etter en periode med samdrift i det lokale jordbruket. At det var akseptabelt å gå over eiendomsgrensene, gjorde at det var lettere enn om en ikke hadde hatt en slik prosess i en 15-årsperiode og kultur for samarbeid. Denne samarbeidstanken har imidlertid ikke kommet så langt overalt.
- Jordbruket krever mer av mange bønder i dag og tar tid. Før var det enklere å kombinere jord og skog. Arbeidskraftringer ville vært lettere å få til for 15-20 år siden. Jordbruket er endret slik at de som driver med jordbruk/er aktive bønder er så opptatt at det ikke er mer tid.
- Har en et prosjekt hvor skogeiere skal samarbeide, vil det kunne være en skogeier blant dem som forstår og agerer annerledes enn de øvrige. Det kan være snakk om at personen tar imot og forstår informasjon som gis annerledes, som stiller spørsmål ved det som andre ser som opplagte «sannheter», som kommer med utspill/krav helt i oppløpet som kan velte samarbeidet, osv. Pådriveren må håndtere også denne typen skogeiere, og nøkkelen er å ha en pådriver med god menneskelig innsikt.

- Må skille mellom Vestlandet (skogreisningsstrøk) og skogstrøkene når det gjelder lengde på prosjekt. I skogstrøk får en til prosjekt som går over 2-3 år, i skogreisningsstrøk kan en få til prosjekt som går over lengre tid.
- Skogeierne er noe annet nå ved at de ikke driver selv, bor andre steder (gjerne i by). Viktig at en ser også på disse – tar tak i disse. Kan være viktig for resten av bygda at de utenbysboende gjør noe. «Den nye skogeieren» må med.
- Både bygda og skogen var mye viktigere for folk/skogeiere før. Skog betyr mindre for levebrødet nå, derfor må en ofte finne en annen motivering enn økonomisk motivasjon. Det å se helheten er viktigere. Kan det at industrien trenger virke være slik annen motivasjon, at den legges ned uten aktivitet? De fleste har den felles følelsen. Imidlertid er det en økende miljømotstand i samfunnet mot å drive skog, og skogeierne vet ikke hva de skal gjøre. Det er viktig å få opp et mottrykk. Tiltaksmessig skal vi lete litt etter det vi gjorde før og som virket.
- Et regionalt særtrekk: Indre og Midtre Namdal har store skogeiere. Tradisjonelt har disse gått foran med tiltak mens de andre mindre har fulgt etter, men dette har nå stagnert. De store gjør ingenting. I kyststrøkene har en annen situasjon, der har en ikke hatt de store eierne, ikke hatt slik tradisjon. Må finne andre samarbeidsformer.
- Det finnes ulike former for samarbeid, hva med andre organisasjonsformer som forpaktning eller totaldrifter?
- Hva kompetanse skal være kan nyanseres, det er behov for ulik kunnskap. Trenger ikke være forstkandidat for å være pådriver, men en må ha tilgang på kunnskap. Det er ulike behov etter hvor en er i landet, muligens fordres lavere skogbrukskompetanse på Vestlandet enn i skogstrøk.
- Mekaniseringens effekter og muligheter. Møtedeltakerne fremmet følgende synspunkt:
 - Annet beslutningsmønster hos den enkelte skogeier på grunn av nytt driftsmønster (hogstmaskin). Balansekvantums-tenkningen er borte, nå tar skogeierne storhogst. Det gir at noen i et område har hogd alt, mens andre har skog som kan hogges. Dette gir utfordringer for samarbeid.
 - Mekaniseringen (hogstmaskin) gjør at interessen for skog hos skogeierne (inklusive skogeierende bønder) faller. I tillegg har skogeierne nå sjeldnere hogster fordi de tar større hogster når de tar, og også dette reduserer interessen. Og skogeierne må være interesserte før de begynner å samarbeide.
 - Med hogstmaskinentreprenører kan en få til flere kubikk. Entreprenørene er sentrale fordi de sjekker området for å se om det er mulig å få til hogst. Entreprenørkrav er 500-1000 m³ for å sette i gang ei drift. Å skrape sammen 1000 m³ er lavterskel-samarbeid for skogeierne, og således kan det virke pådrivende for samarbeid. Det er viktig å få frem kunnskap om hva som lønner seg. Alle små skogeierne i ei bygd kan samarbeide. Eksempelvis, når Meraker Brug har drift, blir småskogeiere med når bedriften har ei drift i nærområdet.
- Skogloven og de muligheter som ligger i den. Møtedeltakerne fremmet følgende synspunkt:
 - Vi har en skoglov som sier noe om aktivitet i skogen.

- Skogloven gir pr. i dag lite virkemidler for tvang. Veiledning er en bedre inngang. Og når naboen ser ei drift/en aktivitet i gang, smitter dette over og vekker interesse hos flere i nabolaget («nabosmitte»). Erfaringene fra pådriverarbeidet er veldig positive. Pådriverne sitter med mye kunnskap om hvordan en skal få til dette med de rette personene. Dette gir tillit. Menneskekunnskap gjør at en får tillit.
- Skogloven gir mulighet for kontroll, og det er et virkemiddel som kan brukes. I Sør-Trøndelag har en intensivert kontrollene. En kan se dette positivt – som et virkemiddel for at skogieren skal bli sett.
- Skogloven er for svak. «Frihet under ansvar» er blitt pulverisert. Derfor er det så mye som står uplantet på Vestlandet i dag.

Deltakermedvirkning: Tiltak for å få til mer eiendomsoverbyggende samarbeid (etter bolk 4 til Follo)

Spørsmål: 1) Hva synes dere om tiltakene Gro Follo foreslår? 2) Har dere andre forslag på tiltak?

Opplegg: Deltakerne skrev først svar på spørsmål 1) ved at de prioriterte to av de tiltakene som Follo foreslo. Deretter foreslo deltakerne ett nytt tiltak hver. Forslagene ble skrevet på gule lapper og klistret på ei tavle og gruppert etter hverandres tilhørighet. I tabellen nedenfor er de bokstaverte overskriftene (gråfarget) innspill som er gruppert sammen. De gråfargede overskriftene er satt opp i tilfeldig rekkefølge. Under den enkelte overskrift følger enkeltinnspillene («gule lapper»). De enkeltinnspillene som har omtrent samme ordlyd, er slått sammen. Enkeltinnspillene er utfylt mer enn det som sto på de gule lappene i tråd med hva den enkelte deltaker uttrykte da han/hun presenterte sin gule lapp.

Avslutningsvis stemte deltakerne på hvilket tiltak de ville prioritere først. Hver deltaker fikk avgi en stemme og måtte prioritere ett hovedtiltak. I tabellen nedenfor er avgitte stemmer ført opp i kolonnen for «Stemmer».

		Stemmer
A. Erfaringseksempler (3 gule lapper)		
	Ett pilotområde i hvert fylke, deretter ett i hver kommune.	
	Flere pilotområder, (ikke bare ett). Kan ha ulike innfallsvinkler til samarbeidstiltak.	
	Lage beskrivelser/notat basert på konkrete eksempler på ulike former for eiendomsoverbyggende samarbeid, det vil si eksternt koordinert organisering, osv.	
B. Feire! (4 gule lapper)		
	Feire seiere! Dette er viktig for klimaet i det videre samarbeidet.	
	Synliggjøring av suksess og samarbeid.	
C. Spre budskapet (om samarbeid) (3 gule lapper)		4
	Tenke mer skogeiersamarbeid. Spre bruken av	

	skogeiersamarbeid. Samarbeid må normaliseres. En må lære av andres erfaring.	
	Skogdager for å spre det glade budskap: Må fortelle om verdiskaping; dokumentasjon; vise sammenhengen mellom skog og klima; gi opplevelsen av skog, eksempelvis skogsbilveier; må fortelle. Finne hva en kan lykkes med.	
D. Tiltak leder an (5 gule lapper)		
	Digitale hjelpemidler for ulike aktører, skogeier/funksjonær gir økt tilgjengelighet for informasjon. Ha verktøyet på nett, og det må være lett å ta med ut. Det må være tilgang på rett informasjon.	
	Hovedplan for vei, skogbruksplanlegging og samarbeid.	
	Lage enklere og billigere ressursoversikter («trenger egentlig bare volum-anslag for de eldste hogstklassene»).	
	Lage forslag til driftsplaner og som genererer til konkurranse mellom tilbydere (veibygging!). Pilotprosjekt med plan. Driftsplaner for større regioner.	
	Se bygda i en helhet og de driftstekniske mulighetene. Ta med tilbyderne i en tidlig fase. Vil gi bedre tilbud og økonomi til skogeierne.	
E. Håndbok (4 gule lapper)		
	Lage en håndbok/kokebok/oversikter/oppskrifter for praktisk og rett gjennomføring av samarbeid: Driftsplaner, hovedplaner for vei, landskapshensyn, pressearbeid, synliggjøring av verdiskapingen. Må ha med noe om synliggjøring og verdiskapingen lokalt.	
	Må vite når det er riktig å gå inn i et område.	
	I kystskogbruket er det store forskjeller mellom skogreisingsstrøk og tradisjonelle skogstrøk.	
	Erfaring fra Sørsivegen nå. Har vært savnet.	
F. Skogkoordinator (16 gule lapper)		12
	Nødvendig med oppretting av skogkoordinator. Økt offentlig veiledningstjeneste (skogbrukssjefer). Skogkoordinator som pådriver. Må ha en person som passer til en slik jobb. Må ha samarbeidsevner og evnen til å kommunisere med skogeieren. Skogkoordinator nå, ble før kalt skogbruksleder/herredsskogmester. Hører egentlig hjemme hos kommunen. En upartisk rolle. En som ikke har link inn i en organisasjon/bedrift. Dette må formaliseres. Må ta det trinn for trinn (lyktes i Sørsivegen). Mange andre interesser enn vei å samarbeide om.	

	Skogkoordinatorene som er korttidsfinansiert. Må finne en langsiktig løsning. Hvordan få dette finansiert?	
	Rollen som skogkoordinator må utvikles og det kreves kompetanseutvikling: Kurs/skole, skogfaglig, kommunikasjon/prosesser, lover/regler, informasjonsmateriell. En pådriverskole må iverksettes: Kobling til kompetansetilbydere. Her må det være etterspørselsstyrt kompetanseutvikling.	
G. Gjennomføring (2 gule lapper)		
	Det kreves progresjon i tiltak. For å få til det kreves kunnskap om samarbeid.	
H. Modent/Rett plass (7 gule lapper)		1
	Få frem hvorfor en bør samarbeide. Hva er fordelene og hva er behovet?	
	Velg rett sted, der en vil lykkes. En må ha et prosjekt.	
	Velge ut «pilotområder» ut fra suksess-kriteriene: <ul style="list-style-type: none"> - Ressursoversikter - Hovedplan vei - Lokal ildsjel - Positive ressurspersoner i forvaltningen og veiledningsapparat 	
	Der det ikke er etablerte skogmiljø, eksempelvis i skogreisingsstrøk, ta utgangspunkt i etablerte samarbeidsplattformer utenom skogbruk.	
I. Tilskudd (4 gule lapper)		2
	Det trengs pæng.	
	Nytt lovkrav (skogbrukslov). Krav til ressursoversikt/skogbruksplan dersom skogtilskudd/statsbidrag skal oppnås. Kunnskap om ressurser viktig. Skogeierne blir premiært gjennom at de samarbeider og finner helhetlige løsninger.	
	Er det fornuftig med «tilskuddsbasert» samarbeid?	
J. Samarbeid med skogindustri (1 gul lapp)		
	Få til økt samarbeid med skogindustrien. Initiere til samarbeidsprosjekt mellom skogkoordinator, skogindustri og skogeier. Dette vil gi mer langsiktighet i planleggingen og i mer stimulans for samarbeid.	
K. Lovverk og byråkrati (2 gule lapper)		
	Servituttløven et betydelig hinder fordi den begrenser langsiktig planlegging. Burde sett på lovverket som setter hinder for samarbeid.	

	Det må bli mindre byråkrati og mer lokal forvaltning.	
L. Samfunn (3 gule lapper)		
	Forutsetningen er at vi snakker om at skognæringen selv vil gjøre noe. Da trengs synlighet i samfunnsdebatten. Næringen må delta i debatten.	
	Næringen selv må dra opp og synliggjøre sine behov, og næringens samarbeid må opp.	
	Sette god skogforvaltning inn i en større samfunnsmessig sammenheng, for eksempel landskapspleie/turisme.	

Sekretærer for regionmøtet på Stjørdal: Gro Follo og Kjersti Kinderås.

Gro Follo

Gro Follo
19.12.13

Vedlegg 7: Oppslag i Norsk Skogbruk nr. 9/13

Trengs det mer samarbeid på tvers av eiendomsgrensene?

I forbindelse med Gro Follo's artikkel på side 40 har Norsk Skogbruk spurt personer tilknyttet næringa rundt om i landet om behovet for – og utfordringene ved – eiendomsovergrepene samarbeid for private skogeiere.

TEKST OG FOTO: **ASTRI KLØVSTAD**

Trude Hagen Hansen, fylkesskogmester i Troms: Jeg tror det er mange gode grunner til å få til et slikt samarbeid. Det vil gi bedre forvaltning og bedre forutsetninger for planlegging. Men jeg ser samtidig en del praktiske hindringer. Jeg tenker da på registreringer av inn- og utbetalinger i skogfondsystemet – hvordan få ført aktivitetene på riktig eiendom. Og så ser jeg at skogeiere kan ha forskjellige mål for eiendommen sin, og at det kan føre til uenighet om hva og hvordan ting skal gjøres. Enkelte vil nok helst ha styringen over egen skog selv.

Knut Sklett, prosjektleder i Skognæringa i Indre Namdal: Ja, slikt samarbeid trengs. Og jeg ser for meg at det kan foregå på grende-/ bygdelagsnivå. Ved at man har jevnlike sammenkomster vil man styrke det skogfaglige miljøet, rett og slett fordi flere snakker skog sammen. Det vil gi mer aktivitet og bedre kompetanse. Dessuten vil slikt samarbeid gi stor driftsfordeler ved at man kan utarbeide samla oppdragspakker for aktivitetene, og dermed bedre økonomi. Men det er klart det er noen utfordringer. De ligger først og fremst på det menneskelige plan. Vi er forskjellige. Noen vil ikke at andre skal involveres i sine skogarealer, mens andre ikke bryr seg om skogen sin i det hele tatt. Det gjelder å finne folk som kan ta initiativet, toneangivende personer i nærmiljøet som kan dra det i gang. Da vil mye gå lettere.

Ingunn Kjelstad, daglig leder i Sogn og Fjordane Skogeigarlag: Den veien

GRENSE: Skogeiere har forskjellig kompetanse om skogbruk og forskjellige mål for skogen sin. Vil et forpliktende samarbeid på tvers av grensene være mulig?

vi har å gå her i skogreisingsstrøkene er å utvikle et aktivt skogbruk. I første omgang må vi ha fokus på avvirkning av den skogen som er blitt gammel og infrastruktur i forbindelse med det. Og da er det viktig å tenke topografi og plassering i forhold til sjø framfor eiendomsgrenser. Så, ja – jeg ser behovet for eiendomsoverbyggende samarbeid her. Utfordringen er at det er mange små skogeiere, og skal man

bygge en vei langs ei li hvor det er 20 skog-eiendommer, er det mange individuelle eiere å forholde seg til.

Gudbrand Gulsvik, nestleder i styret i Viken Skog: Ja, dette er jo sånn vi ser det for oss i stor skala i Viken også. Fordelen er at man kan få gjort hogst, transport og annet mer rasjonelt. Jo større enheter man ser under ett, jo riktigere og klokere strategiske valg kan man ta. Jeg er skogeier sjøl, og ser at det for eksempel er mye lettere å administrere arbeid på de skogsvegene jeg eier alene, enn der vi er mange eiere. Kan man få formalisert samarbeidet slik at eiendommene driftes som en enhet kan man oppnå mye. Men det må være hensiktsmessige samarbeidsformer tilpasset størrelsen på skogeiendommene og kompetansen hos de involverte. Det er viktig at det ligger fagkunnskap i bunnen for slik organisering.

Even Mengshoel, skogambassadør for innlandet: Ja, slikt samarbeid er det behov for. Det ligger ikke automatikk i at en som arver skog faktisk har kompetanse og interesse for skogbruk. Og jeg mener at det ikke er noe nederlag å innhente hjelp til å forvalte skogen. Det som derimot er et nederlag, er å ikke forvalte skogen sin. Men for å få til slikt samarbeid må det drives aktivt oppsøkende virksomhet. Og grunneierretten må respekteres, ingen skal måtte tvinges inn i et samarbeid. Utfordringen blir å lage ei pakke slik at alle kan ha egeninteresse av å være med.

Mer eiendomsoverbyggende samarbeid må til

Norge har 111 000 skogeiendommer som eies av privatpersoner. 86 000 av disse har mindre enn 500 dekar produktivt skogareal. For å få til rasjonell planlegging og utnyttelse på en slik mosaikk, er det behov for å tenke nytt.

TEKST: **GRO FOLLO**
FORSKER VED NORSK SENTER FOR BYGDEFORSKNING

La meg først presisere uttrykket «eiendomsoverbyggende samarbeid for skogeiere». Prototypen på et eiendomsoverbyggende samarbeid er at flere skogeiernes skog blir sett under ett og forvaltet som om det var en enhet. Derav tittelen på forskningsprosjektet «Fra ti til en» (se faktaboks).

I forskningsprosjektet forstås «eiendomsoverbyggende samarbeid» som samarbeid hvor en tar et eiendomsoverbyggende grep og hvor samarbeidet har en viss varighet. Slikt samarbeid for skogeiere kan inkludere situasjoner der skogeierne samarbeider seg imellom, men også situasjoner hvor andre koordinerer organiseringen av skogeierne uten at skogeierne samarbeider med hverandre. «Fra ti til en» viser at eiendomsoverbyggende samarbeid kan dreie seg om mangt og formaliseringsgraden varierer sterkt.

I forskningsprosjektet er tømmerforhandleres praksis med å få flere skogeiere til å hogge samtidig når hogstmaskinen er der, ikke forstått som eiendomsoverbyggende samarbeid. Det er heller ikke at skogeiere samordner seg for en avvirkning eller at skogeiere er organisert i skogeiorganisasjoner (skogeiersamvirke/Norskog).

BØTER PÅ SAMMENSATT PROBLEM

Mer eiendomsoverbyggende samarbeid for personlige skogeiere er helt nødvendig. Det må til fordi det er ambisiøse mål og ønsker for skogen samtidig som virkelighetens harde realiteter forhindrer måloppnåelse. Skogbruk skal gi verdiskaping, levende bygder, bidra i klimaproblematikk, bevaring av biologisk mangfold, og skognæringen ønskes opprettholdt og

FORSKNING: Gro Follo har fordypet seg i behovet for samarbeid for private skogeiere på tvers av eiendomsgransene, blant annet i forskningsprosjektet «Fra ti til en».

fagkompetansen bevart. Den harde virkelighet er at eierne til de ca. 111 000 eiendommene med 4/5 av den produktive skogen er personlige skogeiere hvorav de aller fleste har små eiendommer. Gjennomsnittseiendommen er knapt 450 dekar.

Eiendomsstørrelsen er imidlertid kun én komponent i et sammensatt problemkompleks. En annen komponent er samfunnsutviklingen som har gjort eiendommene så altfor små i økonomisk forstand. I 2010 hadde 23 300 personlige skogeiere positiv næringsinntekt fra skogbruket, og godt og vel fire av fem av dem hadde mindre enn 50 000 kr i inntekt. Gjennomsnittlig utgjorde næringsinntekten kun 7% av skogeiers bruttoinntekt det året, 1% dersom også ektefelles/samboers inntekt tas med. Gitt skogens økonomiske plass i husholdet skal det noe til for at Per og Kari Hvermansen-skogeieren bruker tid på skogen – og tilegnelse av skogbrukskompetanse.

Personlige skogeiernes skogbrukskompetanse er høyst varierende, fra de høyt kompetente til de som verken kan eller vet. Jeg er viss på at tendensen går i retning mindre kompetanse. Når hogstmaskiner står for det meste av hogsten for salg (91% i 2007), verken opprettholdes eller tilegnes den skogbrukskompetansen som er nødvendig for egenhendig å gjennomføre avvirkning. Videre vil generasjonsskifte gjerne innebære at ny eier ikke har egenerfaring fra praktisk skogbruk med de negative konsekvenser det har for skogbruksinnsikt. Og skulle det være, slik jeg antar, at jorddyrkende skogeiere (bønder) har en viss interesse for skogen sin og en viss kjennskap til blant annet regelverk og økonomiske forhold, bidrar den reduserte andelen av skogeiendommer med aktivt jordbruksareal (fra 62 % i 1979 til 30 % i 2010) til samme nedadgående trend: Mindre skogbrukskompetanse blant skogeierne.

OPPDILT: Norge har mange skogeiere og enda flere skogteiger. Det kan være en del å hente på å se arealene mer under ett, mener Gro Follo.
Foto: Hans Peter Eidsefflot

I en situasjon med høyst begrenset inntekt fra skogen og redusert skogbrukskompetanse hjelper det selvfølgelig ikke at veiledningsapparatet nedbygges, og det samtidig som kravene til skogbruket og skogaktiviteten blir forhøyet (eksempelvis fordringer knyttet til biologisk mangfold). I dette mangefasetterte problemkomplekset inngår teigblanding og sameie-problematikk (ca. 9 900 sameide eiendommer i 2009), men også små økonomiske marginer for tømmerforhandlere, hogst-entreprenører og andre.

MØTER MOTSTAND

Det å få til mer samarbeid over eiendomsgrensene har noen utfordringer. Det har «Fra ti til en» vist. Slikt samarbeid møter motstand fra etablert praksis. Fra skogeieres side kan det være, som en skogeier påpeker for egen del, vanen med å tenke og gjennomføre aktivitet kun ut fra egen skog. Mentale modeller og fortolkningsrammer yter også motstand. Forstås skogeiernes forvaltningsaktivitet fortrinnsvis som resultat av hva hun/han måtte finne på alene og isolert, gis det lite fokus til de sosiale relasjonene skogeieren må ha til for eksempel ansatte skogbruksaktører. Har en et strengt økonomisk perspektiv, blir det gjerne liten plass til en forståelse av det sosiale i økonomisk aktivitet og det økonomiske i sosiale relasjoner. Fravær av oversikt over skogen til relevante skogeiere hemmer også skogeiersamarbeid. Det kan

også bruk av fraser på skogeiersamarbeidet som vekker skogeiers tanke om at det hele gir en selv redusert beslutningsmyndighet. Ordet «samdrift» er et eksempel.

Videre trenger eiendomsoverbyggende samarbeid fødselshjelp og andre ressurser utenfra. «Fra ti til en» viser at samarbeid mellom skogeiere er for krevende å starte opp og gjennomføre til at det vil komme i større skala hvis det er overlatt utelukkende til skogeiere. For krevende selv om skogeierne ser nytten av samarbeidet. Noen må bidra blant annet med kompetanse på hvordan en kjører prosesser mellom mennesker, skogbrukskompetanse, kunnskap om ulike varianter av skogeiersamarbeid og hva de eventuelt innebærer når det gjelder juridiske og økonomiske forhold. I så måte er det svært utfordrende for eiendomsoverbyggende samarbeid mellom skogeiere at lovverket (servituttloven) angivelig ikke gir rom for langvarig, forpliktende og formalisert eiendomsoverbyggende samarbeid. At det ikke er noen etablert løsning for skogfond og at konsesjonsloven tilsier konsesjon ved slikt samarbeid, virker selvsagt også hemmende.

NÅ VET VI

Det som derimot ikke er utfordrende lengre er fravær av erfarings- og forskningsbasert viten om hva som skjer når eiendomsoverbyggende samarbeid forsøkes implementert og gjennomført. Slik viten har «Fra ti til en» gitt – sammen

med innsikter i hva en kan oppnå med slike samarbeid og hvilke nytte skogeiere og ansatte skogbruksaktører ser av samarbeid over eiendomsgrensene.

FAKTA «FRA TI TIL EN»

- «Fra ti til en – eiendomsoverbyggende samarbeid for private, personlige skogeiere i kystskogbruket» ble initiert av Kystskogbruket, og er finansiert av Norges forskningsråd, forskningsmidlene over jordbruksavtalen og skognæringen i kystskogbruket.
- Prosjektet har brukermidvirkning (aktører i kystskogbruket) og har fulgt fire såkalte feltprosjekt hvor kystskogbruket har søkt å etablere eiendomsoverbyggende samarbeid.
- Data er fra gjentatte intervjuer med både feltprosjektene skogeiere og skogbruksaktører.
- Prosjektet startet i 2009 og avsluttes på nyåret 2014 med en åpen, nasjonal sluttkonferanse.
- Gro Follo, Norsk senter for bygdeforskning, er prosjektleder.
- Samarbeidende forskningsinstitusjoner er Bygdeforskning og Norsk institutt for skog og landskap.
- Prosjektets styringsgruppe er ledet av Kjersti Kinderås, Kystskogbruket.

Vedlegg 8: Oppslag i Norsk Skogbruk nr. 10/13

Får oppgaver løst ved hjelp av samarbeid

Vi fortsetter serien om skogeiersamarbeid med utspring i Gro Follo forskningsarbeid på dette (se neste side). Denne gangen har vi spurt personer involvert i eiendomsoverbyggende samarbeid om hva som oppnås med den typen samarbeid de har erfaring med og hvilke andre typer skogeiersamarbeid de kan se for seg.

TEKST: **ASTRI KLØVSTAD**

Bjørn Ludvig Bergsmo, skogeier og prosjektleder for Sørsivegen, Beitstad i Steinkjer:

– Jeg har erfaring med et samarbeidsprosjekt om vegbygging. Vi er ni skogeiere som har gått sammen om å bygge en veg, og vi har hatt mange møter for å planlegge dette. Vi har fått god hjelp av skogbruksansvarlig i kommunen til å lage en regnemodell for å lage en nøyaktig eierfordeling som er brukt i søknaden om statstilskudd.

Foreløpig har vi ikke fått statstilskudd, det var for få midler til rådighet i årets tildeling, så søknaden ligger inne til neste års runde. Men allerede nå har vi oppnådd å bygge opp en human kapital. Vi har lagt vekt på å ha sosiale samlinger samtidig som vi har planlagt vegen, og det har resultert i større motivasjon og engasjement for skogbruket hos deltakerne.

Jeg ser for meg at hvis vegen blir realisert, vil det åpne for samarbeid om andre prosjekter. Vegen binder eiendommene sammen, og det vil være naturlig å se både avvirkning, planting og kultur i sammenheng. Vi kan antakelig presse priser på drifter når vi er flere som avvirker samtidig, fordi entreprenørene kan unngå flyttekostnader. Det er også mulig å se alle eiendommene som en enhet, men det er jo en mer ytterliggående variant av samarbeid som jeg ikke ser som helt aktuelt. Men jeg tror det er mye å hente med samdrift. Og skulle ikke vegen bli realisert har

vi nå likevel oppnådd å etablere et samarbeid som kan være nyttig – blant annet ved mer rasjonelle drifter.

Arne Stenumgard, styreleder i Småteigene andelslag, Fåvang:

– Vi hadde et samarbeid om drift på «styggmange» lange, smale skoteiger for en del år siden, organisert som et andelslag. Teigene er utformet slik at det ikke var mulig å avvirke noe uten å kjøre på naboenes eiendom. Så vi fikk i stand dette samarbeidet og fikk både avvirket og plantet, og dessuten gått opp en del eiendomsgrenser.

Det var dessverre en eller to skogeiere som ikke ville være med, og det gjorde det hele mer tungvint, vi måtte hele tiden ta hensyn til det arealet. Så erfaringen er at det er lurt å være sikker på at en har alle med før en drar i gang noe slikt. Men da er det ingen dum måte å gjøre det på. Vi hadde en fordeling av kostnader basert på areal og volum og vi fikk gjort jobben!

Andelslaget er ikke oppløst, men har ligget dødt i noen år nå. Om noen tar initiativ til nye aktiviteter her i framtida er usikkert. Det er snakk om høytliggende skog, så det tar tid før det er aktuelt med nye inngrep.

Ellers ser jeg for meg at det kan være nyttig med skogeiersamarbeid om sånt som vegbygging, kabeldrifter og andre aktiviteter som krever en del ressurser.

Anbjørn Næss, Jordskifterettsleder, Nord-Trøndelag jordskifterett:

– Det samarbeidet vi er mest borti er i forbindelse med veibygging og -vedlikehold. Bygging av felles vei gir gevinster for skogbruket, men også for andre næringer som beitedrift, hytter, småkraftverk osv. Noen skogeiendommer er realsameie. Her samarbeider eierne om drifta. Jordskifteretten kan løse opp slike sameier og lage regler om blant annet veirett.

Felles veier kan også være en kime til uoverensstemmelser mellom grunneiere, og jordskifteretten kan vedta bygging av vei som felles tiltak, eller bruksordninger for eksisterende veier. Hovedregelen i jordskifte ligger fast; ingen eiendom på et objektivt grunnlag skal tape på et tiltak eller en bruksordning (jordskifteloven § 3a).

Jordskifteretten kan oppnå at tiltak som veibygging og lunneplasser kommer i stand selv om grunneierne ikke er enige i utgangspunktet. En oppnår også formalisert samarbeid ved at jordskifteretten stifter veilag og fordeler andeler i ansvar og vedlikehold.

En kan også se for seg samarbeid om skogsdrifta. Koordinering av uthogst, tynning og planting. Samarbeid faglig sett kan også være aktuelt.

All den nytten – og så lite benyttet

Skogeiersamarbeid over eiendomsgrensene er nyttig på utallige vis, og slikt samarbeid kan ha en rekke former. Begge deler skulle kunne tilpasses mange grupperinger av personlige skogeiere. Hvorfor er det ikke tatt mer systematisk i bruk?

TEKST: **GRO FOLLO**
FORSKER VED NORSK SENTER FOR BYGDEFORSKNING

Et knippe av nytten ved eiendomsoverbygginge samarbeid ble uttrykt i Norsk Skogbruk nr. 9/2013. Skogbruksaktører og tillitsvalgte fra nord til sør, vest til øst, fra skogreisningsstrøk til skogstrøk, uttalte seg da om skogeiersamarbeid. Og som jeg selv pekte på, mer bruk av samarbeid over eiendomsgrensene kan bøte på et sammensatt problem: Ambisiøse mål for skogen, økte krav til skogbruket, små eiendommer som genererer liten skogeierinntekt, synkende skogbrukskompetanse og nedbygging av veiledningsapparatet. Å bøte på problemet ved å benytte skogeiersamarbeid er nytte på samfunnsøkonomisk nivå. Nytt av slikt samarbeid kan også være på lokalt og individuelt nivå. Det går tydelig frem i forskningsprosjektet «Fra ti til en – eiendomsoverbyggende samarbeid for private, personlige skogeiere i kystskogbruket» (se faktaboks).

NYTTENS UTALLIGE ANSIKTER

I oppstarten av «Fra ti til en» telte vi forskere de mange nyttene involverte personer sa eiendomsoverbyggende samarbeid hadde. Det sluttet vi med, nytteverdiene ynglet nemlig den gang som nå. Det gjelder for begge gruppene av informanter forskningsprosjektet har: Skogbruksaktørene i de fire feltprosjektene hvor kystskogbruket har forsøkt å etablere skogeiersamarbeid, og skogeierne relaterte til feltprosjektene. Basert på skogbruksaktørenes første beretninger fikk vi i 2010 en liste med 30 nytteverdier. Overordnet alle mer spesifikke ting skogbruksaktørene mente en kunne oppnå, var økt

SKOGEIERSAMARBEID: – Hvem skal sørge for å få til mer skogeiersamarbeid over eiendomsgrensene?, spør Gro Follo. Illustrasjonsfoto av vegsamarbeid i Verran Kommune i 2011. Foto: Per Fosshheim

skogbruksaktivitet og skogbruksinteresse. Mer spesifikke forhold nevnt lå i spennet fra økt netto for skogeierne til økt tilgjengelighet for allmennheten. Noe var at en faktisk lyktes med å få entreprenører til å komme, at rasjonelle drifter kunne gjennomføres, langtidsplanlegging av drifter finne sted, landskaphensyn tas og planer for bevaring av biologisk mangfold legges. Noe annet var at det kunne forenkles det offentlige administrasjon av planting, skjerpe «foryngelses-syndere», forhindre at skogsbilveier ble som griseromper

oppetter granliene, og at skogeiere kunne aktivere hverandre.

SKOGEIERNE AKTIVERTE HVERANDRE

Skogeierinformanter fortalte at de hadde fått skogbruksinformasjon nærmest gratis fordi en deltok i skogeiersamarbeidets møter. Noen fakta var blitt presentert og noe nytt fått. En hadde begynt å diskutere skogen, interessen var hevet og en var blitt mer villig til å investere for å skaffe seg (mer) kompetanse. Og noen skogeiere kunne endelig få gjort noe med skogen, en

PROSJEKTLEDER: Gro Follo ved Norsk Senter for bygdeforskning leder prosjektet «Fra ti til en – eiendomsoverbyggende samarbeid for private, personlige skogeiere i kystskogbruket»

arbeidsoppgave en som heltidsbonde kanskje ellers ikke prioriterte. Var det avtalt i skogeiersamarbeidet at en skulle møte til ungskogpleie, sørget en for å få unna fjøsarbeidet i tide. De andre i arbeidsgjengen ventet. Var en selv ikke aktiv i skogsarbeidet, presset deltakelsen i fellesskapet likevel frem refleksjon over skogtilstanden: «Har jeg noe som skulle ha skjedd her da?» Videre var mangt egenyttig og til gagn for lokalsamfunnet. Mer penger i egen pung, hjelp når en ikke var skogbrukskyndig, og å slippe å finne løsninger selv hver gang noe skulle skje, var blant egennyttene. Bidrag til økt lokalt felleskap, økonomisk vekst i bygden og en skog hvor landskapshensyn var tatt, inngikk i lokalsamfunnsnytt. Litt lauv ved foryngelse etter hogst i den skogreste skogen ville nok andre i trakten sette pris på. Da kunne en selv bli stolt over å eie den skogen også.

SKOGEIERSAMARBEIDENES MANGE VARIANTER

Prototypen på et eiendomsoverbyggende samarbeid er at flere skogeieres skog blir sett under ett og forvaltet som en enhet. En slik prototype kan differensieres. En skillelinje går mellom skogeiersamarbeid hvor skogeiere samarbeider seg imellom og skogeiersamarbeid hvor skogeierne

ikke gjør det, men hvor andre koordinerer organiseringen av dem. Et eksempel på det siste er Holsmoen-samarbeidet på Oppdal i perioden 2006-09. Ansatte skogbruksaktører tilbød da skogeierne en pakke som innebar vei, lunneplass, hogstopplegg og foryngelse etterpå. Det var de skogbruksansatte som hadde kontakten med de 14 skogeierne og sørget for den skoglige aktivitet. I Holsmoen hadde den enkelte skogeier dialog kun med en skogbruksansatt, ikke med de øvrige skogeierne. Det er fullt mulig at en av skogeierne i et område koordinerer organiseringen av andre skogeiere. Da en av våre skogeierinformanter utdypet hva han forsto med «felles forvaltning», snakket han om at en eller annen høyere makt, for eksempel skogbrukssjefen, skogbrukslederen eller for den del han selv, sa at sånn og sånn skulle skje i et større område. Og det sa denne høyere makten fordi personen hadde blick over det større området, så hva som burde skje og kunne sette aktivitet i gang.

En annen skillelinje går mellom lite eller mye formalisert, og en tredje differensiering ligger i hvorvidt skogeier gir fra seg beslutningsmyndighet over skogen eller ikke. Samtale-forum hvor skogeiere seg imellom kunne diskutere drifter, ungskogpleie og annet, ble av enkelte skogeierinformanter forstått som felles forvaltning. Slik forumet ble omtalt hørtes det verken ut til å være formalisert eller å innebære fraskrivelse av styringsrett. En samdrift, derimot, har en hel del formelle og juridisk-økonomiske krav som må tilfredsstilles. Hvis et samdriftsstyre fattet beslutninger på vegne av samdriften, forsto noen skogeierinformanter det som å gi fra seg noe styringsrett over egen eiendom. Blant våre skogeiere syntes det imidlertid ikke å være slik at streng formalisering nødvendigvis innebar høy grad av fraskrivelse av styringsrett og motsatt.

Forskningsdataene fra feltprosjektene viser at det i tillegg finnes mer detaljerte forskjeller mellom typer av skogeiersamarbeid. Det går selvsagt på hva en skal samarbeide om og aktivitetens betydning for organisering, etc. Men det går òg på hvordan samhandling foregår, informasjon gis, og beslutninger fattes og iverkset-

tes. Videre kan det tenkes en rekke varianter av utgifts- og inntektsfordeling, ulike samspillmodeller med allerede etablerte eiendomsoverbyggende strukturer, samt ulike løsninger på hvilken rolle ansatte skogbruksaktører til enhver tid skal ha. Det vi også ser fra «Fra ti til en» sine feltprosjekt er at mye kan gå seg til i de prosessene som forløper når skogeiersamarbeidet bygges.

FORUNDERLIG SITUASJON

Med all den nytten, med alle variantene av samarbeidsformer og alt det som kan gå seg til i prosessene, skulle det ligge åpent for systematisk bruk og allmenn utbredelse. Det store spørsmålet blir: Hvem skal sørge for å få til mer skogeiersamarbeid over eiendoms grensene?

FAKTA «FRA TI TIL EN»

- «Fra ti til en – eiendomsoverbyggende samarbeid for private, personlige skogeiere i kystskogbruket» ble initiert av Kystskogbruket, og er finansiert av Norges forskningsråd, forskningsmidlene over jordbruksavtalen og skognæringen i kystskogbruket.
- Prosjektet har brukermedvirkning (aktører i kystskogbruket) og har fulgt fire såkalte feltprosjekt hvor kystskogbruket har søkt å etablere eiendomsoverbyggende samarbeid.
- Data er fra gjentatte intervjuer med både feltprosjektene skogeiere og skogbruksaktører.
- Prosjektet startet i 2009 og avsluttes på nyåret 2014 med en åpen, nasjonal sluttkonferanse.
- Gro Follo, Norsk senter for bygdeforskning, er prosjektleder.
- Samarbeidende forskningsinstitusjoner er Bygdeforskning og Norsk institutt for skog og landskap.
- Prosjektets styringsgruppe er ledet av Kjersti Kinderås, Kystskogbruket.

Vedlegg 9: Oppslag i Norsk Skogbruk nr. 11/13

«Skogkoordinatorer» er nødvendig

Virkeligheten har innhentet skogbrukets private og offentlige veiledningstjeneste og deres ressurser. En må tenke annerledes om beslutningsstøttesystemene rundt personlige skogeiere og virkemidlene for å aktivere dem og deres skog. Skogkoordinatorer bør inngå i løsningen.

TEKST: **GRO FOLLO**
FORSKER VED NORSK SENTER FOR BYGDEFORSKNING

I de to forrige oppslagene om skogeiersamarbeid i Norsk Skogbruk har jeg presentert funn fra forskningsprosjektet «Fra ti til en – eiendomsoverbyggende samarbeid for private, personlige skogeiere i kystskogbruket» (se faktaboks). I nr. 9/13 påpekte jeg at mer eiendomsoverbyggende samarbeid for personlige skogeiere må til. Det kan nemlig bøte på et sammensatt problem i dagens norske skogbruks virkelighet: Ambisiøse nasjonalpolitiske mål for skogen, økte krav til skogbruket, små eiendommer som genererer liten skogeierinntekt, synkende skogbrukskompetanse blant skogeiere, og nedbygging av veiledningsapparatet. I nummeret etter utdypet

jeg all nytten skogbruksaktører og skogeiere i «Fra ti til en» så med skogeiersamarbeid over eiendomsgrensene. Jeg viste også til at skogeiersamarbeid kan ha en rekke former, og at «Fra ti til en» har vist at mye kan gå seg til i prosessene som forløper når skogeiersamarbeid bygges. Dermed skulle det ligge åpent for systematisk bruk og allmenn utbredelse av skogeiersamarbeid. Jeg avsluttet innlegg i Norsk Skogbruk nr. 10/13 med spørsmålet: Hvem skal sørge for å få til mer skogeiersamarbeid over eiendomsgrensene?

I dette siste oppslaget om skogeiersamarbeid skal jeg svare på spørsmålet. Svaret har tre forutsetninger. For det første, svaret

er mitt. Det er ikke eksempelvis aktørene i kystskogbruket sitt. Om det blir det fremover, er en annen sak. Det vil avgjøres i diskusjoner jeg vil ha med dem og i deres interne debatter. For det andre, svaret gir jeg ut fra min kunnskap om norsk skogbruk etter mange års forskning på praksisfeltet. Svarets grunnlag er ikke utelukkende hentet fra «Fra ti til en». For det tredje, svaret forstår jeg som et debattinnlegg, ikke som en konklusjon med to streker under.

ALLE MÅ BIDRA....

Som samfunnsviter og antropolog har jeg forskningsskolert klokkeetro på hva enkeltmennesker kan få til av endringer. Det gjelder uansett hva det gjelder og uansett nivået for endring. Mer skogeiersamarbeid er i så måte ikke noe unntak. Den enkelte må tenke: «Skogbruk=skogeiersamarbeid». Hun/han må handle ut fra det, og også få andre til å tenke og agere slik. På enkeltindividnivå er dette trolig primært et spørsmål om bevisstgjøring om egen

GRENSER: Det kan være store rasjonaliseringsgevinster å hente på å forvalte større skogarealer som en enhet uten å måtte ta hensyn til eiendomsgrensene.
Foto: Astri Kløvstad

FORSKER: Gro Follo avslutter her sin artikkelserie om eiendomsoverbyggende skogeiersamarbeid.
Foto: Line Venn

tanke og praksis. Videre, ansatte skogbruksaktører må ville eiendomsoverbyggende samarbeid. Viljen må være til stede ellers blir bevisstgjort tanke gjerne ikke realisert, til det er arbeidsdagen sannsynligvis altfor travel. For å styrke viljen foreslår jeg at skogbruksansatte knytter arbeid med samarbeid over eiendomsgrensene til noe de uansett skal eller må gjøre – og til en aktivitet som teller og/eller kan telles. Da vil den skogbruksansatte på den ene siden slå to fluer i ett smekk, på den andre siden vil den ansatte føle at hun/han får «gjort noe». Skogbruket har nemlig aktiviteter som tilskrives større sosial og økonomisk betydning enn andre. Volum hogd tømmer teller mer enn meter grøftet og er i større grad å få «gjort noe».

Og mens både volum og meter er målbart, er det vanskeligere å telle økt skogbruksforståelse hos skogeiere. Med det sier jeg ikke at skogeieres økte skogbrukskompetanse er uviktig, men i skogbruket synes ikke det så premierende for den gjengse

skogbruksansatte. Det er aktivitet ute i skogen (som kan måles) som virkelig er sosialt belønnende og rettferdiggjør egen ressursbruk.

For å få til mer skogeiersamarbeid må også bedrifter og organisasjoner bidra. Eksempelvis skulle det være mulig for tømmerforhandlere å koordinere organiseringen av mange skogeiere og deres skog slik en gjorde på Holsmoen i Oppdal i 2006-09. Der tilbød ansatte skogbruksaktører skogeierne en pakke som inneholdt vei, lunneplass, hogstopplegg og foryngelse etterpå. Skogbruksaktørene koordinerte og organiserte all aktivitet, og skogeierne hadde bare kontakt med aktørene, ikke med hverandre. Med et eiendomsoverbyggende grep fikk en der en basis for god logistikk, hogstentreprenøren forutsigbarhet, reduserte driftsutgifter – og en endte opp med flere tusen kubikk hogd. «Det her er egentlig veldig enkelt», sa en av skogbruksaktørene. Det som fortrinnsvis trengtes var tid til forhåndsplanlegging.

TEIGBLANDING: Lange og ofte svært smale skogteiger er vanskelig å drifte rasjonelt, i hvert fall uten å involvere naboene.

...MEN STATEN MEST

I arbeidet med å få til mer eiendomsoverbyggende samarbeid er det likevel staten som må bidra mest. Dette er ikke et arbeid som kan overlates til enkeltmennesker og bedrifter/organisasjoner. Jeg skal her gi to grunner for at jeg peker på staten. Det er styresmaktene som må gjøre noe med de lover og regler som hindrer langvarige, forpliktende samarbeid over eiendoms grensene.

Videre, dagens offentlige veiledningstjeneste sliter med å realisere nasjonal skogpolitikk. For meg er det tydelig at det kommunale apparatet i sin funksjon som beslutningsstøtte for skogeiere, kommer til kort ovenfor mange av dem. Vi hadde visst mer om årsaken til det hvis offentlig skogforvaltning og dens veiledningstjeneste hadde blitt evaluert. I tillegg kunne en evaluering fått opp alternative organiseringer av dagens skogforvaltning eller nye varianter av beslutningsstøttesystem og måter å aktivere skogeiere og skogen deres på. Selv går jeg for å få på plass skogkoordinatorer for å få mer skogeiersamarbeid over eiendoms grensene.

SKOGKOORDINATOR NOE MER ENN SKOGEIERKOORDINATOR

Skogkoordinatorens vesentligste oppgave vil være å sørge for at det tas et helhetlig grep over flere skogeieres skog. Skogkoordinatoren kan selv ta dette grepet eller bistå skogeiere slik at de får tatt det. Det helhetlige grepet kan innebære å se eksempelvis skogen, terrenget, driftsteknikk, og veinett under ett, og jeg forutsetter at det ledsagende skogeiersamarbeidet har en viss varighet. Oppgavene dreier seg altså om noe mer enn bare koordinering av skogeiere. Personen må ha forstfaglig kompetanse og kunnskap om lover og regler for ulike former for skogeiersamarbeid, men også besitte kompetanse i menneskelig kommunikasjon og kjøring av samarbeidsprosesser.

Skogkoordinatoren bør være offentlig ansatt, det er enda en grunn til at jeg hevder staten må bidra mest. Personen må ha tilgang til informasjon som det offentlige besitter, og det vil virke konkurransevridende hvis for eksempel en markedsaktør fikk slik tilgang og ikke andre. Og fra skogeierens side vil trolig en offentlig ansatt bli sett som mer nøytral. Det er heller ikke et argument å kimse av når det gjelder beslutningsstøtte.

FAKTA «FRA TI TIL EN»

- «Fra ti til en – eiendomsoverbyggende samarbeid for private, personlige skogeiere i kystskogbruket» ble initiert av Kystskogbruket, og er finansiert av Norges forskningsråd, forskningsmidlene over jordbruksavtalen og skognæringen i kystskogbruket.
- Prosjektet har brukermedvirkning (aktører i kystskogbruket) og har fulgt fire såkalte feltprosjekt hvor kystskogbruket har søkt å etablere eiendomsoverbyggende samarbeid.
- Data er fra gjentatte intervjuer under med både feltprosjektene skogeiere og skogbruksaktører.
- Prosjektet startet i 2009 og avsluttes på nyåret 2014 med en åpen, nasjonal sluttkonferanse.
- Gro Follo, Norsk senter for bygdeforskning, er prosjektleder.
- Samarbeidende forskningsinstitusjoner er Bygdeforskning og Norsk institutt for skog og landskap.
- Prosjektets styringsgruppe er ledet av Kjersti Kinderås, Kystskogbruket.

– Alle parter må trå til!

I den tredje og siste runden med artikler og rundspøringer basert på Gro Follo's forskning knyttet til skogeiersamarbeid har vi spurt personer i skogforvaltning og skogorganisasjoner om hvem som bør sørge for at det blir mer slikt samarbeid over eiendoms grensene. Og hvem som skal betale.

TEKST: **ASTRI KLØVSTAD**

Torkel Hofseth, fylkesskogmester i Sogn og Fjordane:

– På vestlandet, med små eiendommer og til dels ekstrem teigdeling, er samarbeid det eneste alternativet for å få til lønnsom drift. Mange skogeiere har en forestilling om at skogen ikke har noen verdi, og de bruker derfor ikke krefter på forvaltning av den. Men jeg mener at med strategisk langtidsplanlegging av vegnett og drifter kan man spare rundt 150 kr/m³ dersom man ser bort fra eiendoms grensene. Og dette burde få skogeierne til å våkne. Tatt i betraktning samfunnsnyttene av å drive et aktivt skogbruk mener jeg det offentlige må ha en viktig rolle her som rådgiver og initiativtaker. Selve gjennomføringen kan, og bør sikkert, gjøres av private aktører. Jeg mener at deler av dette kan ses i sammenheng med dagens skogbruksplanlegging, og jeg tror det offentlige må være med å finansiere store deler av denne organiseringa. Kostnader i forbindelse med veier, drifter, planting og andre typiske felleskostnader fordeles etter brøk på hver enkelt eier på vanlig måte.

Petter Ovesen og Jon Andreas Ask, skogbrukssjefer i hhv Hemsedal og Gol, og Flå og Nes:

– Det bør være en kombinasjon av offentlige og andre aktører som i fellesskap sørger for mer skogeiersamarbeid. Det offentlige rolle kan være å bidra med tilrettelegging og med virkemidler som fremmer samarbeid. Men også organisasjonene i næringa bør ha en betydelig plass. Da er det viktig at virkemidlene innrettes slik at de er nøytrale i forhold til de aktører som ønsker å organisere. Regninga for organisering av samarbeid må

skogeierne regne med å ta deler av, direkte eller indirekte, selv, men det offentlige som nevnt kan bidra med virkemidler.

Torkel Vindegg, skogsjef i SB Skog:

– Skogeiersamarbeid er absolutt et tema i forbindelse med drifter. Det gir stordriftsfordeler for så vel skogeier, entreprenør og tømmerkjøper. Men for forvaltning av skogeiendommer ellers ser jeg ikke for meg at et formalisert og tvunget samarbeid er enkelt å få til. Det vil nok oppleves som en begrensning på den enkeltes råderett over egen eiendom. I forbindelse med drifter er det naturlig at enten skogeierne selv eller vi som driftsansvarlige tar initiativ til å få med flere skogeiere, og det har vi også god erfaring med. Jeg har ingen tro på å gi det offentlige noen sentral rolle her. Deres oppgave er å sørge for rammebetingelser som gjør aktivitet interessant. På sikt kan også det offentlige til en viss grad bidra til bedre arrondering av eiendommene i forbindelse med jordskiftesaker. Det offentlige kan også på andre måter bidra til mer omsetning av eiendom, for eksempel gjennom skatte- og konsesjonsregler, – som igjen kan føre til bedre arrondering. Men det er opp til aktørene i skogbruket å få til samarbeid i praksis, og det må være tømmerstokken som skal betale. Den er driveren bak all aktivitet og organisering knyttet til skognæringa.

Kjetil Andre Rødland, daglig leder i Vestskog SA:

– Samarbeid er et alternativ til å få færre og større eiendommer. Det er vel vi i Rogaland og Hordaland som har de minste skogeiendommene i landet. Det blir gjerne bare én hogst per generasjon

på hver eiendom, og det begrenser jo opparbeidningen av skogkompetanse. Det er potensial for mer rasjonell drift av eiendommene, og her bør det offentlige dra lasset i en oppstartfase. Når en har fått slikt samarbeid opp å gå, kan eventuelt grunneierne selv eller profesjonelle aktører drifte det. Og skogeierorganisasjonene kan eventuelt ha en bistandsrolle eller inngå forvaltningsavtaler. Men slikt skogeiersamarbeid må ikke koste mer enn det gir, det må betale seg selv. Og jeg er litt bekymret for at det juridiske og skattemessige rammeverket ikke er helt tilpasset slikt samarbeid.

Trygve Enger, administrerende direktør i Det norske Skogselskap:

– Det lokale skogeierandelslaget vil være en naturlig aktør i dette arbeidet og da gjerne i samarbeid med kommunal skogbrukssjef der hvor dette finnes. Skogselskapet har for øvrig alltid vært opptatt av at skogen forvaltes på beste måte og er ut fra dette beredt, om ønskelig til å ta en koordinerende rolle i dette viktige arbeidet. Det offentlige bør ha en stor interesse i at skogene drives på en aktiv og bærekraftig måte og i så måte er det rimelig at de også tar et ansvar her. Lokalt kan dette som nevnt følges opp av skogbrukssjefen. Skogbrukets organisasjoner bør se seg tjent med å ta et aktivt ansvar for denne oppgaven for i neste runde å kunne følge opp med sine tjenester og kompetanse. Når det kommer til det økonomiske kan det være aktuelt å se på muligheten for å benytte utvalgte midler fra skogfond. I tillegg bør næringa kunne bidra ut fra en egeninteresse i at det utvikles gode løsninger og opplegg for dette.